

**UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE**

IMPACT STRATEGIC

Nr. 3 [32]/2009

Șos. Panduri, nr. 68-72, sector 5

Telefon: (021) 319.56.49; Fax: (021) 319.55.93

E-mail: cssas@unap.ro; Adrese web: <http://impactstrategic.unap.ro>, <http://cssas.unap.ro>

**EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
BUCUREȘTI**

Consiliul editorial:

Prof.univ.dr. Teodor Frunzeti, președinte

Prof. univ. dr. Marius Hanganu

C.S. I dr. Constantin Moștoflei

Prof. dr. Hervé Coutau-Bégarie (Institutul de Strategie Comparată, Paris, Franța)

Prof. dr. John L. Clarke (Centrul European pentru Studii de Securitate "George C. Marshall")

Prof. univ. dr. ing. Adrian Gheorghe (Old Dominion University, Norfolk, Virginia, SUA)

Dr. Libor Frank (Institute for Strategic Studies, Defence University, Brno, Cehia)

Dr. Dario Matika (Institute for Research and Development of Defence Systems, Zagreb, Croația)

C.S. I dr. Nicolae Dolghin

C.S. I dr. Gheorghe Văduva

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. Mihai Velea

C.S. I dr. Grigore Alexandrescu

Colegiul de redacție:

Redactor șef: C.S. I dr. Constantin Moștoflei

Redactor șef adjunct: C.S. Vasile Popa

Secretar de redacție: Corina Vladu

Redactor: dr. George Răduică

Responsabilitatea privind conținutul revine în totalitate autorilor, respectând prevederile Legii nr. 206 din 27.05.2004 referitoare la buna conduită în cercetarea științifică.

ISSN 1842-810X (ediție online)

CUPRINS

ACTUALITATEA POLITICO-MILITARĂ

Efectul de criză, securitatea și apărarea

Dr. Teodor FRUNZETI.....7

GEOPOLITICI ȘI GEOSTRATEGII PE TRAIECTORIA VIITORULUI

Impactul strategic al crizei financiare

Dr. Gheorghe VĂDUVA.....13

Considerații asupra legăturii dintre interesul național și patriotism

Dr. Petre DUȚU.....23

NATO ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ: POLITICI, STRATEGII, ACȚIUNI

Originalitatea Consiliului Uniunii Europene în raport cu un organ similar dintr-o organizație internațională de integrare

Dr. Mădălina Virginia ANTONESCU.....28

SECURITATE ȘI STRATEGIE MILITARĂ

Managementul resurselor pentru apărare în situații de criză

Dr. Mihail ORZEAȚĂ.....41

Securitatea economică și provocările crizei economico-financiare globale

Dr. Gheorghe MINCULETE, dr. Maria-Magdalena POPESCU.....48

Securitatea economică, dimensiune organică a securității naționale

Marius-Petre ROTARU.....54

ANALIZE, SINTEZE, EVALUĂRI

Rolul cooperării dintre ofițerii de informații publice și jurnaliști în timpul operațiunilor în sprijinul păcii

Dr. Anna ANTCZAK.....58

Ideal cultural sau proiect geopolitic? Paradoxurile eurasianismului

Emanuel COPILAȘ.....66

EVENIMENT STRATEGIC

Renunțarea la un sistem strategic antirachetă în favoarea unui sistem antirachetă mai comod și mult mai performant

Vasile POPA.....82

PUNCTE DE VEDERE

Mitul Medusei și tehnologiile viitorului război

Dr. Sorin TOPOR.....85

Elemente definitorii, aspecte pozitive și negative ale globalizării

Iulia Frasină TĂNASE.....94

NOTE DE LECTURĂ

Război și haos.....98

AGENDA CSSAS

Activități ale CSSAS iulie-septembrie 2009

Irina CUCU.....100

În atenția autorilor.....101

CONTENTS

THE POLITICAL-MILITARY PRESENT

Crisis effect, security and defence, Teodor FRUNZETI, PhD/p.7

GEOPOLITICS AND GEOSTRATEGIES ON THE FUTURE'S TRAJECTORY

The financial crisis' strategic impact, Gheorghe VĂDUVA, PhD/p.13

Consider

ations sur le lien entre l'intérêt national et patriotisme, Petre DUȚU, PhD/p.23

NATO AND EU: POLITICS, STRATEGIES, AND ACTIONS

The originality of the European Union Council reported to a similar entity from an international integration organization, Mădălina Virginia ANTONESCU, PhD/p.28

SECURITY AND MILITARY STRATEGY

Defence resources management in crisis situations, Mihail ORZEAȚĂ, PhD/p.41

Economic security and global economical crisis and financial crisis challenges, Gheorghe MINCULETE, PhD, Maria-Magdalena POPESCU, PhD/p.48

Economic security, organic dimension of national security, Marius-Petre ROTARU/p.54

ANALYSIS. SYNTHESIS. EVALUATIONS

The role of cooperation between public affairs officers and journalists during peace support operations, Anna ANTCZAK, PhD/p.58

Cultural ideal or geopolitical project? Eurasianism's paradoxes, Emanuel COPILAȘ/p.66

STRATEGIC EVENT

Abandoning a strategic missile system for a more convenient and performant missile system, Vasile POPA/p.82

POINT OF VIEWS

The Medusa myth and the technologies of the future war, Sorin TOPOR, PhD/p.85

Definitive elements, advantages and disadvantages of globalization, Iulia Frasina TĂNASE/p.94

REVIEWS

War and chaos/p.98

CDSSS' AGENDA

The activities of the Centre for Defence and Security Strategic Studies, July-September 2009, Irina CUCU/p.100

Instructions for authors/p.101

EFECTUL DE CRIZĂ, SECURITATEA ȘI APĂRAREA

Dr. Teodor FRUNZETI

*„Efectul natural al comerțului este să aducă
pacea” Montesquieu*

Efectul de criză nu este numai ceea ce rezultă imediat în urma unei crize, nu este doar „finalitatea” ei. Efectul de criză constă într-o înlănțuire dinamică și, de cele mai multe ori, greu previzibilă și uneori imprevizibilă de desfășurări, de distrugereri și reconstrucții, de dispariții, reconfigurări, apariții, reapariții sau simple reînnoiri în plan economic, politic, social, informațional și militar. Criza poate fi privită ca un summum al conflictualității unor sisteme și procese, ca un prag critic al disfuncțiilor acumulate în timp, care au nevoie de o soluție. Cum, din punct de vedere matematic, dezvoltarea unei societăți este modelată de ecuații nelineare, în care predomină imprevizibilul sau imposibilitatea previziunilor absolute, a certitudinilor absolute, rezultă că efectul de criză este tot atât de complex și de complicat ca al oricărei alte situații-limită, ca al oricărui prag care determină mutații radicale în sistem. Cu toții ne temem de crize, dar cu toții dorim ca lumea să se schimbe, să se transforme, să treacă spre evoluții și etape mai bune, mai sigure, mai prospere. Tot ce ține de societate – de la micile comunități familiale la organizațiile profesionale, de la structurile informale la stat, de la stat la alianțe și coaliții – proiectează politici și strategii de ieșire din conflictualitate, de evoluții spre normalitate, în pace și prosperitate. Dar politicile și strategiile au sens numai într-o lume dinamică – deci contradictorie și chiar conflictuală –, iar vocația lor este stăpânirea, mai exact, folosirea conflictualității pentru stabilitate și securitate. Acesta este unul – și, poate, cel mai important – dintre marile paradoxuri ale acestei lumi.

Cuvinte-cheie: efect, criză, securitate, procesualitate, sinergie, siguranță, consonanță, disonanță, repercusiune.

De la efect la cauză

Directorul Serviciului național american de informații a declarat, în fața Congresului, că actuala criză economică a luat locul terorismului, devenind prima dintre preocupările de securitate, pe termen scurt. Alăturarea fenomenului crizei financiare actuale celui terorist pare bizară. Pentru că una este criza – definită, în general, ca o situație-limită sau ca o evoluție spre o situație-limită în și din evoluția contradictorie și conflictuală a sistemelor și proceselor, care generează un prag de trecere, de ruptură (mutație, conflict, război) spre o nouă stare, fie prin disoluția acestora, fie prin schimbări și transformări radicale, prin care totul se regenerează, se reînnoiește – și cu totul altceva terorismul, definit ca un sistem aleatoriu și dezordonat, în mozaic, de atentate la securitatea vieții, a persoanei, a organizației și a instituției, de acțiuni distrugătoare la adresa infrastructurilor, cu justificări bizare, asimetrice, inacceptabile pentru civilizație. Dar și terorismul, ca și criza, conflictul sau războiul, este un produs al societății omenești, face parte din această societate.

Alăturarea celor două fenomene nu este însă întâmplătoare. În fond, terorismul se constituie într-o expresie a crizei societale, așa cum și criza este, în cele din urmă, într-o mare măsură, o expresie a unui „terorism” politic, economic și financiar. Pentru a destabiliza statele – scrie François Melese¹, teroriștii folosesc atacuri limitate împotriva persoanelor și bunurilor, care generează însă costuri economice și sociale foarte mari, nu doar prin acțiunea propriu-zisă, cât mai ales prin efectele ei. Pentru că, sub amenințarea teroristă, amplificată sau exagerată uneori de interesul politic, individul, familia, organizația, întreprinderea, statul și comunitatea internațională trebuie să elaboreze și să pună în aplicare măsuri de securitate foarte

costisitoare, dar absolut necesare. Mai mult, ca și în cazul crizei economice și financiare, consumatorii, înspăimântați, abandonează piețele, ceea ce duce la frânarea dezvoltării economice, la creșterea șomajului și a instabilității politice.²

Există oare cu adevărat o similitudine între acest efect al atacurilor teroriste și efectele crizei financiare declanșate în cursul anilor 2007-2008 și începutul anului 2009 pe Wall Street? Este o întrebare tulburătoare care pune sub același sceptru două fenomene complet diferite, în ceea ce privește filosofia, configurația și mijloacele de expresie, dar foarte asemănătoare în ceea ce privește efectele. Atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001 asupra complexului World Trade Center și clădirii Pentagonului – centre și simboluri ale puterii financiare, economice și militare a Americii și, în general a Lumii Occidentale – au avut cam același efect ca perturbațiile financiare survenite în urma căderii băncilor și bursei de pe Wall Street, un alt centru financiar al Americii și al Lumii. Ambele au produs sisteme de acțiuni în lanț care au afectat toată planeta. În cea de a doua situație, ceea ce a început ca un „caz de gripă financiară” în Statele Unite s-a transformat rapid într-o epidemie mondială. Repercusiunile economice și financiare pentru NATO și partenerii săi sunt uriașe.³

François Melese consideră că NATO, în condițiile actualei crize economice și financiare, se confruntă cu două tipuri de provocări majore: *efectele imediate și pe termen lung ale scăderii drastice a bugetelor de apărare și dificultatea desprinderii unor învățăminte specifice din această criză*. Cu aceleași provocări se confruntă toate țările membre sau parteneri ale Alianței, dar și celelalte țări, întrucât, astăzi, lumea este aproape sută la sută interdependentă.

În urma *efectului Wall Street*, guvernul american, ca și alte numeroase alte guverne, a intervenit prin uriașe planuri de salvare, acordând băncilor și societățile de asigurare falimentare ajutoare foarte mari. Scăderea vertiginoasă a cheltuielilor de consum și moratoriile asupra împrumuturilor au pus pe butuci chiar și cele mai puternice companii, ceea ce a impus, din partea statelor, în continuare, noi intervenții, noi planuri și alte enorme și greu suportabile tranșe de cheltuieli. Dar tocmai creditele de consum cu grad de risc ridicat – impuse, în general, de măsurile de încurajare a creditelor de consum, cele mai multe dintre ele sub formă de subprime⁴, cu grad ridicat de risc, luate, susți-

nute și chiar garantate de state în favoarea păturii sărace – au dus la imposibilitatea rambursării lor și la falimentarea unora dintre cele mai mari bănci și societăți de asigurare din lume. „Studiile mele – scrie John B. Taylor – subliniază că acțiunile și intervențiile guvernului – și nu mai știu eu ce slăbiciune sistematică sau instabilitate a sectorului privat – au provocat, prelungit agravat radicalmente criza.”⁵ Mulți cer constituirea unei comisii de anchetă asupra acestei crize de tipul celei care s-a format pentru analizarea cauzelor evenimentelor de la 11 septembrie 2001.

Explicația clasică a crizelor financiare rezidă în excesele monetare, care declanșează un boom și un crah inevitabile. Așa s-a întâmplat și acum. Bula imobiliară, apoi crahul au cauzat explozia împrumuturilor imobiliare și activelor financiare bazate pe acestea, după care a urmat prăbușirea.

Există, desigur și alte opinii în legătură cu filosofia și fizionomia acestei crize, cu cauzele și efectele ei. Unii, spre exemplu, susțin că nu doar intervenția neelaborată și chiar precipitată a statului în favoarea păturii sărace și susținerea creditelor neperformante, ci și lăcomia băncilor, acordarea fără măsură a unor credite de consum cu grad de risc ridicat, precum și inadecvarea sistemului financiar actual la cerințele economiei reale, ale pieței și ale vieții reprezintă adevărata cauză a acestui dezastru. Statul, în opinia acestora, nu a făcut altceva decât să intervină pentru protecția sistemului pe care, evident, tot el l-a creat.

Mai mult, se pare că, în urma acestei cumplite crize, economia americană renunță la modelul Milton Friedman⁶ și începe să cocheteze cu intervenționismul.⁷ Ideile intervenționiste ale lui James Tobin, laureat al premiului Nobel, încep să prindă astfel contur și susținere. Cu alte cuvinte, John Maynard Keynes revine în contemporaneitate. Președintele american Barak Obama a semnat un plan de stimulare economică în valoare de 787 de miliarde de dolari.

Această criză dovedește, încă o dată, că, în vremuri tulburi, doctrinele rigide nu sunt cele mai potrivite. Este nevoie de flexibilitate. În momentul în care dobânda de referință se apropie de zero, este nevoie, în opinia unor specialiști, de opțiunile Rezervei Federale a SUA sau Băncii Centrale Americane (Fed) de stimulare a economiei. Rata optimă a șomajului, susține James Tobin, este zero. La fel ca John Maynard Keynes, el susține că este necesar ca guvernul să intervină în economie pentru

menținerea ratei angajării la un nivel cât mai ridicat. Friedman considera că trebuie reduse taxele, liberalizată piața și efectuat un control strict al banilor pompați în economie. Cei care urmează linia lui Tobin cred că guvernul trebuie să intervină în economie, inclusiv prin intermediul pachetelor de stimulare a cheltuielilor. Desigur, influența ideilor lui Tobin este foarte mare la Washington, dar nu chiar atât de mare precum și-ar dori adepții acestuia. Richard Levin, președintele Yale University, afirmă că, în cadrul programului de stimulare fiscală al administrației Obama, ar fi fost de dorit să fie mai puține reduceri de taxe și o implicare mai puternică în crearea de noi locuri de muncă. Adică exact inversul a ceea ce susține John. B. Taylor.

Totuși, în opinia noastră, criza a dovedit încă o dată că speculațiile financiare, aplicarea unor teorii rigide, liberalizarea haotică a pieței, creșterea excesivă a consumului, lipsa unor politici economice și sociale echilibrate pot duce la desfășurări dramatice, la prăbușiri spectaculoase ale puterii economice și financiare și la dezechilibre greu de gestionat cu efecte multiple, complexe și greu de înlăturat sau de gestionat, inclusiv asupra securității naționale și internaționale.

Evident, cauza acestui boom se află în excesul politicilor monetare. Banca Centrală a SUA (Fed) a menținut rata dobânzii, îndeosebi în perioada 2003-2005, sub limita recomandărilor monetare cunoscute, care indică ce politică ar trebui adoptată, în funcție de precedente și de experiența istorică. Cercetătorii de la OCDE au arătat că, cu cât relaxarea monetară este mai mare, cu atât bula imobiliară este mai importantă. Efectele boomului și crahului financiar au fost amplificate de numeroși factori, printre care se situează utilizarea subprimelor și dobânzilor variabile care au amplificat gradul de risc. În Statele Unite, au fost încurajate organismele cvasipublice Fannie Mae și Freddie Mac să cumpere produse financiare bazate pe împrumuturi imobiliare, inclusiv pe subprime riscante.

Criza financiară a devenit acută între 9 și 10 august 2007, când dobânda de pe piața financiară a crescut. Rata pe termen scurt (trei luni) și împrumuturile interbancare au atins niveluri necunoscute până atunci. Evident, acest fenomen se cere încă studiat. Grăbindu-se, actorii politici au interpretat greșit această criză ca fiind una de lichidități. În decembrie 2007, pentru a aduce un surplus de lichidități, a reduce ecartul pe piața monetară și a

crește volumul creditelor, Fed a creat Term Action Facility (TAF). Dar nu s-a schimbat mare lucru. Nici legea stimulului fiscal, votată în februarie 2008 (Economic Stimulus Act of 2008) și care a scos pe piață 100 de miliarde de dolari pentru a stimula economia și consumul n-a dat rezultate, întrucât consumul n-a crescut. Cea de a treia politică a fost cea a scăderii ratei dobânzii⁸ de la 5,25% la 2%. Efectul a fost o depreciere semnificativă a dolarului și o creștere a prețului petrolului (în iulie 2008, barilul de petrol costa 140 dolari). În septembrie și octombrie 2008, criza s-a amplificat. Mulți susțin că rațiunea acestei degradări se află în decizia guvernului american de a nu opri falimentul Lehman Brothers din 13-14 septembrie. Problema este însă foarte complexă și nu poate fi redusă la o simplă afirmație. Urmează ca analiza fundamentală să confirme sau să informeze o astfel de afirmație.

Unii specialiști susțin că intervenția grăbită, chiar precipitată a statului, fără o temeinică analiză a situației și a posibilelor efecte, poate declanșa panică și evoluții haotice. Panica poate fi amplificată atât de deciziile politice de a veni în ajutorul anumitor instituții financiare și nu și a altora, cât și de programele anticriză confuze, elaborate în grabă, sub teamă și presiune. Totuși, în astfel de situații, nimeni altcineva, în afara statului, nu poate interveni în mod eficient. Depinde însă cum și când o face.

Criza s-a extins rapid în întreaga lume. O mare parte dintre statele în curs de dezvoltare, profitând de costul scăzut al împrumuturilor și al investițiilor străine, au crescut împrumutul public. În acest moment, refinanțarea datoriei publice și a deficitelor curente a devenit foarte dificilă, chiar imposibilă. Dacă băncile străine le refuză acestor țări noi împrumuturi, falimentele și șomajul ar putea exploda. În aceste condiții, FMI, Banca Mondială și Banca Centrală Europeană intervin pentru a evita haosul politic. Dar, de aici, nu rezultă că efectele în lanț de insecuritate generate de criză se reduc sau că amenințările amplificate de stările haotice din finanțe și economii dispar.

Dubla conexiune a efectelor în planul securității

În aceste condiții, se pun câteva întrebări tranșante: Dincolo de efectele economice și sociale extrem de grave și extrem de mari, cum afectează

această criză, în continuare, securitatea națională, europeană și euro-atlantică? Care sunt îngrijorările? Dar perspectivele? Ce soluții se întrevăd?

Criza are efecte complexe asupra tuturor domeniilor de activitate, asupra tuturor structurilor și funcțiilor, inclusiv sau mai ales asupra celor desinate securității și apărării. Ba, am putea spune chiar că structurile de acest tip sunt cele mai afectate de actuala criză. Desigur, principalele efecte ale crizei par a fi creșterea șomajului, scăderea drastică a veniturilor populației, insecuritatea economică și socială și, pe această bază, recrudescența unor fenomene insecuritare grave, cum ar fi pierderea locurilor de muncă, infracționalitatea, crima organizată, traficul ilegal, migrația ilegală, economia subterană, nesiguranța individuală și socială, accentuarea sărăciei țărilor sărace și populației sărace, anomia socială, creșterea conflictualității etc.

Evident, acestea sunt efecte reale, care s-au produs și se produc, într-o formă sau alta, în toate țările afectate de criză, cu toate măsurile de protecție luate de guverne. Dar tocmai din acest motiv, asupra domeniului și structurilor securității și apărării se exercită două mari presiuni: una care vine din imposibilitatea guvernelor de a asigura bugetul necesar acestor domenii, din scăderea drastică a cheltuielilor militare, prioritățile, în timp de criză, fiind, de regulă, altele; cea de a doua este generată de creșterea gradului de insecuritate a populației, instituțiilor și statului și de posibilitatea apariției unor conflicte majore, violente, în care trebuie să intervină și structurile de forță, deja slăbite în urma neacordării resurselor financiare de care acestea au neapărată nevoie pentru a-și menține și dezvolta capacitatea de acțiune și de reacție.

Este de așteptat ca multe dintre țările membre NATO și, mai ales, dintre partenerii Alianței să-și reducă și în continuare semnificativ cheltuielile de apărare, deja modeste, și să se bazeze din ce în ce mai substanțial pe NATO. Mai mult, criza face pur și simplu imposibilă menținerea unor forțe de securitate și de apărare independente – acestea vor deveni un adevărat lux pe care puține țări și-l vor mai putea permite – și crește dependența de NATO și de sistemele de apărare și securitate colectivă. În pofida articolului 3 din Tratatul de la Washington din 1949, care arată că părțile își vor menține și spori capacitatea individuală și colectivă de rezistență la un atac armat, accentul se

va muta pe componenta colectivă, cea individuală diminuându-se semnificativ.

Iată una dintre mutațiile substanțiale produse de efectul de criză asupra filosofiei și fizionomiei NATO și, implicit naționale, care se va regăsi, probabil, și în noul concept strategic al Alianței, în curs de elaborare, ca și în politicile și strategiile naționale de securitate și apărare. Mutarea accentului pe apărarea colectivă și pe securitatea colectivă impune creșterea gradului de integralitate a Alianței și, evident, a gradului de dependență națională de această structură de securitate și de apărare colectivă. Se creează, totuși, un paradox: dacă toate țările membre și parteneri ale Alianței își diminuează cheltuielile de securitate și apărare și devin din ce în ce mai strict dependente de NATO, de unde și cum își va constitui NATO capacitatea necesară pentru a suplini aceste diminuări, în condițiile în care și marii contribuabili, îndeosebi SUA, își vor diminua semnificativ aceste cheltuieli?

NATO este o puternică alianță politico-militară care poate să suporte foarte bine efectul de criză, din cel puțin două motive: *sistemul de valori* pe care se bazează arhitectura de sinteză a Alianței îi asigură acesteia individualitate, stabilitate, perenitate și o substanțială capacitate emergentă, exprimată într-o ascendentă funcție sinergică de a genera o forță mult mai mare decât însumarea forțelor și capacităților membrilor și partenerilor ei; *interesul vital* – care, de regulă, este de sorginte națională – devine, din ce în ce mai mult, *interes vital comun*, exprimat în funcția sinergică a NATO de *centru vital al puterii politice și militare a civilizației democratice*. Astăzi, Alianța constituie nucleul-forță al unei rețele (de 28 de membri) care se dezvoltă, joacă și poate juca foarte bine un rol de multiplicator de putere, oferind fiecărui partener „un ansamblu complet de mijloace de apărare în schimbul contribuției acestuia”.⁹

Există multe căi de a asigura Alianței forța și resursele necesare, fără augmentarea substanțială a cheltuielilor naționale de securitate și apărare ale fiecărei țări. Ne așteptăm ca toate acestea, ca și noile misiuni ale Alianței – cum ar fi, spre exemplu, implicarea NATO, alături de UE, în securitatea energetică –, să fie formulate și conținute în noul concept strategic ce va fi discutat și aprobat la summit-ul din 2010. Una dintre aceste căi – subliniată și de profesorul François Melese, este, spre exemplu, *integrarea transfrontalieră*

a *industriilor de apărare*, crearea unei rețele unitare și consistente de entități productive, care să genereze sisteme de arme de înaltă performanță, potrivit cerințelor intervenției Alianței, în condițiile unui mediu de securitate dinamic și complex, cu evoluții aleatoare și, adesea, imprevizibile.

Acest lucru nu presupune estomparea concurenței, ci, dimpotrivă transformarea ei într-o competiție transfrontalieră și transatlantică prin care se facilitează accesul la noile tehnologii și generarea unor inovații ce vor asigura consistență și eficacitate sporită investițiilor. Mai mult, integrarea industrială militară în cadrul NATO ar determina creșterea coeziunii politice și economice a spațiului euro-atlantic, transformarea lui într-o entitate dinamică, ușor adaptabilă variațiilor intempestive și, adesea haotice (datorită efectelor imprevizibile și haotice de criză economică și financiară) ale mediului internațional de securitate.

De aici nu rezultă că responsabilitatea și efortul statelor pentru propria lor securitate vor dispărea, deoarece Alianța ar putea prelua și ar trebui să preia, în opinia unora, *in integrum* aceste funcții, ci doar o mai mare flexibilitate și un mai substanțial grad de siguranță dat de integrarea țărilor într-un sistem de securitate și apărare care pune în operă, de o manieră modernă și eficientă, versurile atribuite lui Vergiliu din *Moretum*, cunoscute în formularea: „*E pluribus unum*”, și constituite într-o deviză care se află deja, încă din 1776, pe sigiliul Statelor Unite ale Americii. Dimpotrivă, responsabilitatea statelor membre și parteneri se va nuanța mai bine și se va reconstrui pe cel puțin două coordonate complementare: *consolidarea integrității proprii și sporirea capacității de acțiune și de reacție în caz de criză și conflict; sporirea contribuției intrinseci, organice, la consolidarea statutului și funcțiilor Alianței, ca suport emergent de putere, securitate și stabilitate pentru arealul euro-atlantic și pentru fiecare dintre țările membre.*

Politica economică și politica de securitate naționale se interconexează din ce în ce mai mult și se consolidează în mod reciproc, dar, astăzi, aceste politici – care țin de competența statului de drept – au nevoie de un substanțial suport de rețea, de o conexiune reală și eficientă cu politicile economico-financiare și de securitate și apărare ale altor state, precum și de politicile comune de securitate și apărare, reconfigurate în puterea emergentă a Alianței.

Dorim să subliniem că, în gestionarea efectului de criză, nicio țară nu rămâne și nu poate rămâne

singură. Toate structurile internaționale create de state pentru propria lor securitate (economică, politică, socială și militară), inclusiv Alianța Nord-Atlantică, intervin în astfel de situații și, în cele din urmă, găsesc, împreună cu statele afectate, o soluție salvatoare. În aceasta constă, de fapt, interdependența lumii, noua filosofie a configurării de rețea, a internaționalizării și globalizării entităților suverane.

În actualul concept strategic NATO, elaborat la Washington, în 1999, se prevede că Alianța este atașată unui *concept global de securitate*, prin care se recunoaște *importanța factorilor economici în dimensiunea de apărare*. Factorii economici și financiari sunt generatori nu doar de resurse, ci și de suporturi reale și necesare pentru configurarea și punerea în aplicare a unor politici și strategii de securitate și apărare naționale, de alianță și globale. De aceea, atât Alianța, în întregul ei, cât și fiecare țară în parte – membru sau partener al NATO – trebuie să aibă în vedere emergența unor politici și strategii de criză și post-criză și, mai ales, de gestionare a efectului de criză, atât în lanțul haotic și distructiv, cât și în cel emergent și constructiv.

Dubla conexiune a efectelor de criză în planul securității se exprimă, pe de o parte, prin crearea și amplificarea, pentru structurile de forță, a unor dificultăți de adaptare și de gestionare a curbilor de criză și efectelor induse – scăderea cheltuielilor militare, amânarea sau diminuarea semnificativă a programelor de înzestrare, generarea unor conflicte care ar necesita intervenția pentru stabilizare și stabilitate etc. – și, pe de altă parte, *reactualizarea unor politici și strategii de redefinire a interesului vital*, prin reconfigurări de sinteză, centrate pe dimensiunile comune ale acestuia, exprimate în ceea ce am putea numi *interes vital comun*.

România nu este deci singură în gestionarea acestui efect de criză care ne creează atâtea probleme, ci, cel puțin în și prin suportul de securitate asigurat de apartenența la NATO și la Uniunea Europeană, beneficiază, în mod substanțial și foarte sensibil, de *efectul de integralitate euro-atlantică*, de solidaritatea membrilor Alianței și de veritabila construcție a interesului vital comun. Acest interes vital comun se va constitui, probabil, într-un nou *modus vivendi*, pe suport de rețea, de conexiune intrinsecă și benefică și, evident, în urma crizei pe care o traversăm, va dobândi o configurație mai realistă, de durată și, probabil, se va regăsi, într-o formă sau alta, mult mai bine

definit și exprimat în noul concept strategic al Alianței.

A fi beneficiar al acestui nou modus vivendi – care poate fi un foarte bun paravan de securitate și apărare chiar împotriva efectului de criză – presupune însă o atitudine națională activă, o participare semnificativă la consolidarea prezentului Alianței și reconfigurarea viitorului unui spațiu comun, integrat, de securitate și apărare.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 François Melese este profesor de economie la „Defence Resources Management Institute” (DRMI) de la „Naval Postgraduate School” din Monterey.

2 François Melese, La crise financière : un effet similaire a celui d’un attentat terroriste?, <http://www.nato.int/docu/review/2009/FinancialCrisis/Financial-terrorist-attack/FR/index.htm>, accesat la 12.09.2009.

3 Ibidem.

4 *Subprimele* sunt credite de risc cu dobândă ridicată (pentru a acoperi rata de risc).

5 <http://www.contrepoints.org/Comment-le-gouver->

[noment-a-cree-la.html](#), accesat la 12.09.2009.

6 Milton Friedman a elaborat o teorie a venitului permanent, prin care se susține că creșterea temporară a veniturilor, spre deosebire de creșterile permanente, nu declanșează creșterea semnificativă a consumului.

7 <http://www.zf.ro/business-international/sfarsitul-pietei-libere-economia-americana-renunta-la-milton-friedman-cochetand-cu-interventionismul-4051488/>, accesat la 10.09.2009.

8 Rata dobânzii este un procent, calculat după convenții predefinite, care măsoară sintetic, pe o perioadă dată, rentabilitatea pentru cel care dă cu împrumut sau costul pentru cel care se împrumută al scadenței fluxului financiar. Când într-o țară cresc ratele dobânzii, valuta acelei țări devine mai puternică în relația cu alte valute. Investițiile sunt îndepărtate, pentru a se genera un profit mai mare, în alta parte. De obicei, creșterea ratelor dobânzii nu aduce vești bune. Când are loc o creștere a ratei dobânzii, mulți investitori retrag bani din acțiunile cotate la bursă, producând un șoc asupra valutei țării respective. De aceea, este foarte dificil de gestionat efectul ratelor dobânzii.

9 Ibidem, <http://www.nato.int/docu/review/2009/FinancialCrisis/Financial-terrorist-attack/FR/index.htm>.

Generalul-locotenent prof. univ. dr. Teodor FRUNZETI (tfrunzeti@unap.ro) este rectorul (comandantul) Universității Naționale de Apărare „Carol I”. Cu doctorate în științe militare și științe politice, remarcabil om de știință, este autor și coautor a mai multor cărți cu tematică militară, de securitate și apărare, a peste 100 articole de specialitate și comunicări științifice.

IMPACTUL STRATEGIC AL CRIZEI FINANCIARE

Dr. Gheorghe VĂDUVA

Când se clatină finanțele, se zdruncină totul. Mai mult, se produce o rostogolire în lanț a efectelor, care tind să se multiplice în desfășurări necotrolabile, să se radicalizeze și să explodeze, declanșând avalanșe economice, sociale și militare care multiplică provocările, sfidările, pericolele și amenințările, amplifică vulnerabilitățile la acestea și măresc semnificativ nivelul de risc, trecând cu mult peste cota de siguranță strategică. În aceste condiții, politicile și strategiile de securitate se concentrează pe ieșirea din criză, pe „repararea” a ceea ce s-a deteriorat, toate celelalte domenii fiind, practic, sufocate pentru o perioadă destul de lungă. Uneori, astfel de crize evoluează spre un maximum conflictual numit război, așa cum s-a întâmplat cu criza din 1929-1933, care a generat, în mare parte, Al Doilea Război Mondial. Actuala criză, care depășește amploarea celei din 1929-1933, afectează, practic, întreaga omenire. Și chiar dacă marile puteri, statele lumii, NATO, Uniunea Europeană și celelalte organizații internaționale și regionale vor face tot ce le stă în puteri pentru a preveni astfel de desfășurări periculoase, mutațiile strategice nu lipsesc. Impactul crizei asupra politicilor și strategiilor de securitate se manifestă nu doar prin reducerea semnificativă a cheltuielilor alocate acestui domeniu, ci și prin impunerea unor noi rigori. Una dintre acestea este (am dori să fie!) ieșirea cât mai rapidă din filosofia, fizionomia și efectele celui de Al Doilea Război Mondial și ale Războiului Rece și concentrarea efortului de securitate și apărare pe contracararea provocărilor, sfidărilor, pericolelor și amenințărilor care privesc întreaga lume, pe reducerea vulnerabilităților comune la acestea și, evident, pe o mai bună gestionare a nivelului de risc. Întrucât, riscul, azi, se apropie de nivelul lui

maxim, datorită imenselor mijloace de distrugere care, dacă ar fi folosite, ar putea distruge complet omenirea și civilizația planetei.

Cuvinte-cheie: criză, criză sistemică, impact strategic, sisteme de arme, sisteme antirachetă

Criza și puterea militară

Centrul vital al puterii militare a lumii îl reprezintă Statele Unite ale Americii. Iar pilonul de bază al puterii militare a Statelor Unite îl reprezintă Air Power (Puterea Aeriană). Începem cu analiza impactului strategic al crizei asupra Air Power, întrucât considerăm că nucleul generativ de putere, de forțe și de dinamică strategică se află aici, în această componentă vitală a puterii militare americane. Air Power este constituită dintr-un sistem de forțe și mijloace care asigură dominarea spațiului aerian și, pe această bază, a întregului spațiu de interes strategic american al planetei. Puterea aeriană americană este alcătuită, în linii generale, din Forțele Aeriene ale Statelor Unite (USAF), componenta aeriană a Forțelor Navale (US Navy), ale Infanteriei Marine și ale Forțelor Terestre (US Army), la care se pot adăuga elemente importante ale sistemelor americane I2SR (sateliți, rețele, mijloace de cercetare, sisteme de senzori etc.) și alte mijloace care asigură acțiunea rapidă și proiecția forței. **Dar, în principiu, pilonul de rezistență al Air Power este constituit din USAF (3542 de avioane de luptă, 180 bombardiere¹ și o mulțime de avioane de transport, de alimentare în aer, de elicoptere de luptă și de transport etc.), cele 13 portavioane, care domină oceanele lumii, și Infanteria marină, constituită ca un corp expediționar. Desigur, în Air Power, ar trebui incluse, considerăm noi, și forțele strategice nucleare.**

Care sunt sau pot fi efectele crizei actuale asupra acestei uriașe puteri aeriene? Și de ce este necesar să le analizăm? *Revista Militară Elvețiană*² face o interesantă analiză în acest sens, preluând, în rezumat, un studiu foarte laborios elaborat la 21 noiembrie 2008 de Karim Lakjaa³. Este absolut necesar să privim cu atenție puterea aeriană americană, pentru că Air Power, sută la sută americană, este nu numai centrul vital al celei mai mari puteri militare de pe planetă, ci și nucleul cel mai dur și cel mai responsabil de stabilitatea strategică a planetei.

Cum este și firesc, criza va afecta în mod serios și această uriașă forță aeriană, chiar dacă ea dispune de un parc de avioane de două ori mai mare decât parcurile aeriene ale tuturor celorlalte țări ale lumii la un loc. Criza limitează sau chiar oprește *sine die* programele de modernizare a puterii aeriene a SUA, determină îmbătrânirea parcului de aeronave și crește costurile mentenanței. Este vorba de un preț foarte mare, pentru o asemenea Putere Aeriană și pentru rolul ei în lume. Dacă nu cumva acest rol se cere schimbat sau măcar rectificat, actualizat la noile condiții impuse de evoluția mediului strategic și de actuala criză.

Pentru a opri sau amortiza efectele crizei, SUA au injectat în stabilimentele lor bancare, deși, într-o primă fază, Congresul s-a opus, aproape 700 de miliarde de dolari.⁴ Această sumă se apropie de costurile războiului global împotriva terorismului, declanșat după 11 septembrie 2001, în valoare de 824 miliarde dolari (653 pentru războiul din Irak și 171 pentru cel din Afganistan)⁵. De fapt, cele două costuri – ale războiului și ale ieșirii din criza financiară – se însumează, ajungând la cifra de 1584 de miliarde de dolari! Iar deficitul bugetar american este de 2000 de miliarde de dolari.

Locul pe care-l ocupă, azi, Statele Unite în lume se datorează, în mare măsură, doctrinei puterii aeriene a acestei țări. Dar Air Power nu este doar putere aeriană, ci și puterea generatoare de putere, putere a puterii. Iar această calitate îi asociază o responsabilitate cu totul deosebită, o responsabilitate imensă.

Criza afectează puterea aeriană a SUA prin cel puțin trei efecte complementare: imposibilitatea de a menține o capacitate aeriană la un nivel totdeauna constant, deprecierea semnificativă a capacității aeriene existente, crearea unui ecart prea mare între cercetarea științifică și tehnologică prin care s-au realizat deja aeronave de o nouă generație și realitatea efectivă a puterii aeriene.

Primul efect se materializează prin îmbătrânirea parcului de aeronave, creșterea semnificativă a costurilor mentenanței și reducerea potențialului operațional. Inclusiv aeronavele USAF, ale US Navy, ale Infanteriei marine și ale US Army sunt afectate semnificativ de efectele în lanț ale crizei. Costul unei ore de zbor la F-15 și la încă paisprezece categorii de aeronave – remarcă *Revista Militară Elvețiană* – s-a dublat în ultimii zece ani. Au crescut și cresc în continuare și costurile de producție. Costul unui bombardier B-2B a crescut cu 300%, în timp ce, pentru un avion F-22 Raptor, conceput pentru a asigura dominarea spațiului aerian, USAF trebuie să plătească 200 de milioane de dolari. Acest avion era foarte scump și înainte de criză (în jur de 120 milioane de dolari). Este și motivul pentru care, în SUA, s-a declanșat o competiție între principalii producători de avioane pentru a realiza un avion mai ieftin, cu decolare verticală, cu care să fie dotate, în cel mai scurt timp posibil, îndeosebi USAF și US Navy. Au rămas în competiție doi mari producători – Lockheed Martin și Boeing. A câștigat Lockheed Martin, care produce avionul F-35. Dar acest avion costă deja 90 de milioane de dolari. Cele două superavioane – F-22 Raptor și F-35 – ar fi trebuit să înlocuiască aproape întregul parc de aeronave de luptă, dar criza nu permite achitarea acestor costuri imense, care echivalează cam cu suma pe care au cheltuit-o americanii pentru a stopa efectele crizei.

Deprecierea semnificativă a capacității aeriene este unul dintre efectele strategice cele mai dure ale crizei. Inițial, USAF trebuia să achiziționeze 750 aeronave de luptă F-22. Costurile foarte mari ale acestui avion au impus reducerea cifrei la 183. Mai mult, USAF nu va putea achiziționa decât 20 pe an. De unde rezultă că USAF va dispune de o capacitate completă (diminuată de la 750 la 183) în 9 ani, iar dacă ar trebui ca avionul acesta să înlocuiască toate cele 441 de F-15 din USAF, ar fi nevoie de 26 de ani. De unde rezultă că 177 de avioane F-15 ar trebui menținute în serviciu până în 2025.

Această realitate are două fețe. În timp ce militarii sesizează dificultățile (unele dintre avioanele F-15 și-au epuizat deja resursa), secretarul pentru apărare afirmă că „F-22 nu are niciun rol de îndeplinit în războiul împotriva terorismului”. Dar se pot oare lipsi USAF de acest avion sau de un alt avion de talia acestuia, prin care se poate realiza dominarea spațiului aerian? Vor renunța oare americanii la

acest concept de dominare a spațiului aerian? Vor accepta oare ca o astfel de dominare – care, din punct de vedere strategic este absolut necesară – să fie realizată prin cooperare cu Forțele Aeriene ale țărilor Uniunii Europene, ale Rusiei, ale Chinei și ale altor țări, în folosul întregii Lumi, pentru a realiza securitatea și apărarea aeriană a Lumii împotriva oricăror pericole și amenințări aeriene, indiferent de unde și din partea cui ar veni ele? Se pare că se deschid unele premise ale unui răspuns afirmativ. De care suntem și vom rămâne, totuși, încă pentru multă vreme, foarte, foarte departe...

F-35 urmează să echipeze atât USAF, cât mai ales cele 10 portavioane ale US Navy și cele 3 portavioane ale Infanteriei Marine. Dar nu sunt suficienți bani pentru achiziționarea lui, iar producția este destul de lentă. Din acest motiv, resursa avioanelor F-18 va fi prelungită cu încă 6.000 de ore (pentru a acoperi intervalul de timp necesar introducerii în serviciu, a avioanelor F-35).

Aeronava V-22 Osprey (un hibrid între un avion de transport și un elicopter) nu este suficient de fiabilă pentru a putea înlocui bătrânul CH-46. Dar avionul respectiv este foarte important în ceea ce se cheamă *război global împotriva terorismului*. Dar, probabil, și acest concept de *război global împotriva terorismului* va suferi, în urma acestei crize și a unor analize mai consistente și mai realiste, unele transformări.

Aceste realități – foarte complexe în dinamica lor, întrucât este vorba de înlocuirea parcului de aeronave al unei superputeri, într-un nou context strategic – sunt amplificate de criză și, după unii (Anthony Cordesman și Karl Ulrich Kaeser) constituie un „pericol pentru SUA și forțele lor armate”.⁶ Ce fel de pericol? Cel pe care-l pot genera celelalte mari puteri care ar putea deveni adversare ale SUA?! Dar SUA dezvoltă parteneriate strategice cu toată lumea și, probabil că, în viitor, conflictualitatea militară dintre puterile nucleare va deveni o amintire, întrucât, în mod rațional, nu va mai fi posibilă, cel puțin în limita ei extremă, care se cheamă *război*. Rămân însă celelalte pericole generate de faliile încă existente și care, din păcate devin tot mai profunde și mai primejdioase.

În Afganistan, USAF a efectuat 12.600 ieșiri aeriene, în timpul cărora au fost largate 7.000 tone de bombe și alte muniții. În cele două teatre de operații – irakian și afgan –, USAF a planificat și executat 130.000 de misiuni de susținere aeriană, care au consumat 375.000 ore de zbor. În Irak,

există 300 de aeronave de cercetare, supraveghere, transport aerian de trupe, de luptă și pentru alte utilități. Dominarea categorică a spațiului aerian de către Statele Unite este una dintre caracteristicile celor două teatre de operații. Fără această dominare aeriană și informațională, n-ar fi posibilă îndeplinirea misiunilor în aceste teatre de operații. Aceste misiuni vor continua până în 2017 și chiar până în 2020, chiar dacă, în parte, forțele terestre vor fi retrase, întrucât aceste zone sunt apreciate ca fiind periculoase.

În același timp, în Statele Unite, datorită crizei, au fost pierdute în jur de 600.000 de locuri de muncă, ceea ce reprezintă un pericol mult mai mare și o situație mult mai gravă și mai complexă decât cea din teatrele de operații care, oricum, nu reprezintă o amenințare directă la adresa SUA, mai ales după ce unele dintre companiile petroliere americane s-au implementat serios și pe termen lung în Irak.

Păstrând proporțiile, cam același lucru se petrece și cu Forțele Aeriene din țara noastră. Chiar dacă s-a realizat un sistem integrat de supraveghere a spațiului aerian, iar o parte din aeronavele existente au fost modernizate, amânarea, din cauza crizei, a punerii în operă a programelor de înzestrare (pentru întreaga armată și nu numai pentru FAR), generează efecte cât se poate de îngrijorătoare. MiG 21 Lancer – o soluție pentru două decenii de ani – se apropie de epuizarea resursei, iar noul avion nu a fost încă achiziționat. Desigur, ar fi fost minunat dacă industria aeronautică românească ar fi putut contribui, măcar în parte, la realizarea noului avion de care FAR au nevoie, dar aceasta-i situația. Probabil că decidenții politici și strategici din țara noastră vor analiza și posibilitatea revigorării, într-o formă sau alta – desigur, și în beneficiul Armatei României – a industriei aeronautice, așa cum a mai fost ea cândva sau cum ar mai putea fi cândva... Crizele trec, dar proiectele, realizările și realitățile rămân. Pe termen lung.

Criza și puterea emergentă sinică

Profesorul Jing Men, unul din experții chinezi în relațiile sino-americane, se ocupă de problema configurării și reconfigurării relațiilor sino-americane, inclusiv în situația crizei actuale.⁷ Fără îndoială, secolul al XX-lea a aparținut Statelor Unite. Dar secolul al XXI-lea? Cui va aparține? Va

aparține oare acest secol Chinei, sau nu va aparține nimănui? Este o întrebare la care, înainte de criză, se putea răspunde tranșant. Oricărei țări de pe glob – și cu atât mai mult Chinei – i-ar trebui cel puțin un secol pentru a ajunge din urmă Statele Unite. Criza oferă însă deja unele argumente pentru a pune la îndoială această afirmație. Mai mult, China este în plin avânt. Începând din 1970, ritmul anual mediu de creștere a fost de 9%. Economia chineză se află, în acest moment, pe locul trei în lume. În 2004, China a devenit principalul partener al Japoniei, al Indiei în 2008 și al Braziliei în 2009. În comerțul cu SUA, statul chinez a înregistrat, în 2008, un excedent de 266,3 miliarde dolari.

Criza financiară a făcut să crească importanța Chinei în economia mondială. Rezervele țării în devalute sunt în jur de 2000 de miliarde de dolari. Se creează astfel un contrast cu Statele Unite care înregistrează, în acest an, un deficit bugetar de 2000 de miliarde de dolari.

Guvernul chinez, pentru a preveni criza, a elaborat un plan de relansare de 586 de miliarde de dolari. Probabil că va fi elaborat și un al doilea plan de gestionare a acestei situații de criză. Dacă, în economia capitalistă, există două mari grupuri de teoreticieni și de politici și strategii – unele, de sorginte neo-keynesistă, care susțin intervenția statului în economie, altele, liberale sau neoliberale, care susțin piața liberă, fără imixtiunea statului –, în China, intervenția statului face parte din filosofia și fizionomia societății, întrucât statul este totul.

China încearcă nu doar să prevină sau să gestioneze criza, ci și să-i afle cauzele. Directorul Băncii populare a Chinei consideră că faliile sistemului monetar internațional ar putea fi remediate, într-o anumită măsură, prin *crearea unei noi monede de rezervă mondială*. Este o idee controversată, care a creat neliniști în rândul americanilor, dar și atitudini relativ favorabile în numeroase țări europene și asiatice. Ideea, chiar dacă nu vizează deprecierea dolarului, ar putea genera o adevărată revoluție în sistemul monetar internațional.

China își dezvoltă în fiecare an puterea economică și, în același timp, își sporește cheltuielile militare. În următorii ani, China se va dota, probabil, cu primul său portavion. Este pentru prima oară după dinastia Ming⁸, când China trimite nave de război pentru a-și proteja liniile comerciale. Astfel, recent, au fost trimise două distrugătoare și o navă de aprovizionare într-un sector situat în largul

coastelor somaliene. Mai mult, China a participat la mai multe exerciții militare desfășurate împreună cu alte țări membre ale Organizației de cooperare de la Shanghai.

Țările BRIC (Brazilia, Rusia, India, China) și-au desfășurat, recent, primul lor summit. China este un fel de pilon al acestei organizații care constituie o bună platformă de discuții cu SUA și cu Uniunea Europeană asupra problemelor majore ale lumii, cum ar fi pacea, stabilitatea, dezvoltarea durabilă, schimbările climatice și încălzirea planetei. Aceasta este o altă mare mutație strategică prin care se creează structuri și potențialuri de ameliorare a conflictualității, de dialog și echilibru internațional. Prioritatea Chinei n-o constituie bătălia pentru supremația mondială, ci găsirea și aplicarea celor mai bune soluții pentru propria ei dezvoltare durabilă și pentru stabilitatea regională. De altfel, această competiție pentru supremație mondială nu mai poate fi foarte benefică pentru nimeni, întrucât avantajele sunt minime în raport cu marile responsabilități pe care orice candidat la o astfel de supremație trebuie să și le asume.

Relațiile Chinei cu SUA sunt din ce în ce mai strânse. Nolens-volens, China va continua să „cumpere” datoria americană, în sensul că ea trebuie să ajute SUA pentru a se ajuta pe sine. Chiar dacă China caută și alte devalute, la ora actuală, nici yenul și nici euro nu sunt în măsură să înlocuiască dolarul. Exporturile constituie motorul de dezvoltare al Chinei, iar principalele piețe pentru produsele chineze se află în Statele Unite, în Japonia și în Uniunea Europeană. Slăbirea acestor piețe, din cauza crizei, ar putea avea însă un impact serios asupra comerțului chinez. Deja acest impact există. Ca urmare a crizei, comerțul exterior al Chinei a cunoscut deja, în mai 2009, o diminuare cu 25,9 %, în raport cu aceeași perioadă a anului 2008. Din această cauză, peste 20 de milioane de oameni și-au pierdut locurile de muncă.

Cele trei întrebări fundamentale pe care și le-a pus China în această perioadă cuprind trei domenii importante: stimularea consumului intern, crearea de locuri de muncă pentru disponibilizați, susținerea dezvoltării durabile, în limita a 8% din PIB. Pe termen scurt, problemele par rezolvate. Nu însă și pe termen lung, adică, la nivel strategic. Întrucât, azi, nivelul strategic este determinat nu de nivelurile de dominare, ci de nivelul interdependențelor. Iar aceste interdependențe, deși sunt contracarate de numeroase mișcări identitare și separatiste, tind

către un maximum, către integralitatea unui lumi extrem de diverse și de conflictuale.

Acestea sunt problemele actuale și viitoare ale Chinei. Ea nu-și propune să detroneze America, nici să pună la îndoială leadership-ul american, pentru că nu are nici interesul și nici capacitatea să o facă. China este o putere regională. China nu dorește să se angajeze în conflicte precum Afganistanul, Irakul, Iranul, Coreea de Nord etc. Ea are o altă filosofie de viață și de dezvoltare durabilă, chiar dacă nu poate evita interdependențele din planul strategic. Și nu dorește să-și asume responsabilități pe plan internațional, chiar dacă chinezii consideră că ei sunt centrul lumii. Desigur, nu centrul conflictual al lumii, ci centrul ei generator de cultură, de forță și de stabilitate. Aceasta este, în general, viziunea Chinei asupra situației actuale, iar criza, chiar dacă nu poate să n-o afecteze, nu reușește s-o prăbușească.

Criza, noua strategie de securitate națională a Rusiei și nevoia de conexiune

Rușii spun că nu-i afectează criza, că sunt pregătiți pentru a-i face față. Realitatea observabilă pare totuși ceva mai complexă. Piețele bursiere rusești cunosc cel mai scăzut nivel din ultimul timp. Din luna mai până acum, au pierdut aproape jumătate din valorile lor. Mai mult, având în vedere faptul că economia rusească este încă dependentă de exportul de hidrocarburi, scăderea prețului barilului de petrol îi aduce serioase probleme.

Războiul din Georgia, elementele de instabilitate, ca și tratamentul aplicat investitorilor străini nu-i încurajează pe aceștia. Dar, chiar dacă unii vor evita să investească în Rusia din pricina instabilității Caucazului, a intervenției Rusiei pentru a-și exprima și impune interesul strategic, considerăm că investitorii strategici, de mare forță, nu vor evita Rusia, ci, dimpotrivă, o vor căuta. Pentru că Rusia rămâne unul dintre pilonii unei construcții strategice regionale și mondiale care nu se poate realiza fără ea, fără filosofia, fizionomia și resursele ei. Intervenția din Georgia, ca și atitudinea fermă din timpul crizei gazului din ianuarie 2009, reacția la fel de fermă față de implementarea în Europa a unor elemente ale sistemului american antirachetă, concepția tranșantă și poziția activă, ofensivă privind exploatarea resurselor energetice arctice, opoziția exprimată destul de direct privind extinderea NATO și a Uniunii Europene, competiția

și, în același timp, soluțiile complementare privind noua arhitectură europeană a resurselor energetice – este vorba de proiectele North Stream și South Stream, dar și de celelalte proiecte europene, prin care se încearcă să se reducă dependența de Rusia și la care, evident, Rusia reacționează destul de consistent – sunt elemente ale unui tip de implicare fermă, răbdătoare, măsurată, dar categorică și, în general, justificată. Consiliul NATO-Rusia, parteneriatele strategice dintre Rusia și Statele Unite, dintre Rusia și China, dintre Rusia și India etc., precum și cel în construcție dintre Rusia și Uniunea Europeană fac parte dintr-o nouă construcție prin care se dorește să se atenueze cât mai mult conflictualitatea relațiilor și să se accentueze colaborarea și cooperarea.

La urma urmei, este și datoria Rusiei, ca a oricărei alte țări din lume, mare sau mici, să contribuie la atenuarea conflictualității, la prevenirea războiului și la gestionarea situațiilor de crize și conflicte. Marile puteri trebuie să se sprijine, dar să se și controleze între ele, și, în același timp, să-și impună, prin parteneriatele strategice dintre ele, dar și prin organizațiile și organisme internaționale din care fac parte, o anumită măsură în relațiile internaționale. Aceasta este, poate, una dintre puținele șanse ca situația internațională să nu se degradeze și mai mult, iar derapajele să nu ducă la război. Pentru că un război în care pot fi implicate marile puteri nucleare ar fi, poate, și ultimul de pe planeta Pământ.

Mobilurile exacerbarii conflictualității lumii rezidă, în general, în crizele financiare, de tipul celei pe care o traversăm, în crizele energetice și în noua bătălie pentru resursele energetice. Iată, în această criză financiară, marile puteri încearcă să coopereze. Dacă ar realiza acest lucru și în competiția pentru piețe și resurse energetice, omenirea ar mai avea o șansă la pace și dezvoltare durabilă.

În plină criză, Rusia și-a publicat noua *strategie națională de securitate* în care, evident, sunt conținute toate aceste elemente. Prezentată adesea ca un *hard power*, Rusia are toată grija pentru a-și asigura securitatea, prin calitatea sa de *soft power*, pe care dorește să și-o dezvolte și care constituie o prioritate strategică. Rusia înțelege securitatea în dimensiunile sale complexe și interdependente, interne și externe, de conexiune, informatice, economice, sanitare, ecologice și chiar culturale, și nu doar militare. Securitatea informatică, spre

exemplu, este înțeleasă nu numai ca necesitate de a proteja rețelele contra atacurilor din ciber spațiu, ci și ca luptă împotriva conținuturilor care reclamă separatism, ură interetnică, interconfesională, adică extremism de tot felul. Se subliniază că pericolele și amenințările actuale trebuie să determine Occidentul, Alianța Nord-Atlantică, Uniunea Europeană și statele frontaliere să reflecte asupra motivelor pentru care Rusia percepe deciziile lor politice și militare obiective și subiective ca pe o „amenințare”. Rusia își fixează ca obiectiv să asigure securitatea internă prin întărirea statului, dar și să amelioreze imaginea externă a țării.

Interesantă, la această nouă strategie națională de securitate a Rusiei, publicată la 12 mai 2009, este deschiderea spre conexiune, spre cooperare. Inclusiv îndemnul la reflecție cuprinde un suport de deschidere spre cooperare și colaborare. Exact aceeași notă o întâlnim și în rândul partenerilor de dialog politic și strategic ai Rusiei. În acest sens, secretarul general al NATO, Anders Fogh Rasmussen, a făcut trei propuneri concrete pentru consolidarea parteneriatului NATO-Rusia, serios afectat după războiul din Georgia din august 2008. Cele trei propuneri sunt următoarele: examinarea posibilităților de consolidare a cooperării în toate domeniile de interes comun (lupta împotriva terorismului, proliferarea armelor de distrugere în masă și stabilizarea Afganistanului), restabilirea încrederii deteriorată datorită divergențelor grave asupra extinderii NATO și revitalizarea „Consiliului NATO-Rusia”, organ consultativ între Alianța Nord-Atlantică și Rusia, cu scopul de a aborda toate subiectele, fără prejudecăți, trecerea în revistă a ansamblului noilor provocări securitare ale secolului al XXI-lea. De asemenea, secretarul general al NATO consideră că a sosit momentul ca Moscova, Washingtonul și aliații europeni să-și reunească sistemele antirachetă. Vechiul proiect american al sistemului de apărare împotriva rachetelor cu rază mare de acțiune prevedea instalarea unor radare puternice și a unor sisteme de rachete interceptoare în California, Alaska, Polonia și Cehia, forțând mediul strategic de securitate – și așa foarte mult zdrențuit de numeroasele crize și conflicte armate - și căutând să realizeze un fapt împlinit.

La 23 iulie 1999, Clinton acceptă să semneze *National Missile Defense Act*, care a fost adoptat aproape în unanimitate de Camera și de Senat. Legea respectivă arată că intenția SUA era, la acea dată, de a construi un sistem antirachetă în funcție

de ceea ce permite tehnologia, dar să și profite de pe urma avansului tehnologic și a condițiilor create de mediul internațional instabil, pentru a schimba echilibrul strategic în favoarea sa. În acest fel, *National Missile Defense (NMD)* era conceput ca un program care semăna cu precedentele, mai ales cu cel din „Războiul stelelor”, dar cu un obiectiv mai puțin ambițios: apărarea împotriva unui atac minor, care ar consta într-un val de 20 de rachete balistice intercontinentale (ICBM) și o sută de ogive nucleare, nu împotriva unui atac masiv. Această ultimă precizare era menită să eludeze prevederile tratatelor anterioare potrivit cărora niciuna dintre părți (Rusia și SUA) nu poate lua măsuri pentru deteriorarea echilibrului strategic. De asemenea, spre deosebire de proiectul anterior, din vremea lui Reagan, arsenalul nu trebuia să fie amplasat în spațiu, ci pe sol.

Dar eseurile care au urmat nu au fost prea concludente, iar proiectul a rămas oarecum în suspensie. Atentatele de la 11 septembrie 2001 l-au determinat pe președintele George W. Bush să se retragă din tratatul ABM, prin care se interzicea desfășurarea unui sistem global antirachetă pe teritoriul american, iar la 17 decembrie 2002, guvernul federal american a anunțat relansarea NMD sub controlul *Missile Defence Agency*. Programul prevedea ca, până în anul 2008, să fie realizate o sută de rachete care să poată intercepta concomitent 20 de rachete balistice care ar fi fost lansate din Asia de către „state eșuate”, precum Iran și Coreea de Nord. Până la urmă, au mai rămas doar vreo 30 de rachete antirachetă, care urmau să fie în serviciu la finele acestui an.

Pe scurt, cronologia realizării (până la data renunțării) a acestui sistem este următoarea:

- În noiembrie 2004, șase sisteme de rachete interceptoare cu bătaie lungă de tipul *Ground Based Interceptor (GBI)* au fost amplasate în Alaska.

- În 2005, un număr de 14 sisteme Patriot sunt amplasate în Alaska, iar 20 de interceptoare cu bătaie scurtă și medie sunt amplasate pe nave de luptă ale US Navy echipate cu sisteme *Aegis*.

- Forțele terestre americane (US Army) folosesc radare *Cobra Dane* pe insula *Shemya*, în Alaska, la baza americană *Beale*, în California, și la baza britanică de la *Fylingdales*, din Regatul Unit.

- Au loc discuții cu Cehia, pentru amplasarea, în această țară, a unui radar de mare putere, și cu Polonia, pentru amplasarea a zece sisteme de

rachete interceptoare *GBI*.

- În august 2008, în Alaska, sunt amplasate 21 interceptoare *GBI*, iar în California 3 *GBI*.

- Urma ca, până în 2012, să fie introduse, în cadrul programului, mai multe distrugătoare *Aegis* echipate cu radare *SPY-1*, să fie instalate lasere *COIL* pe un *Boeing YAL-1* și numeroși sateliți de detecție.

De acest sistem s-au simțit însă vizate (și ofensate) nu „statele eșuate”, ci Rusia și China. La 10 septembrie 2008, Rusia transferă două bombardiere TU-160 în Venezuela și, la 2 noiembrie, semnează cu Republica Belarus un acord bilateral pentru crearea unui sistem comun de apărare antirachetă. La 5 noiembrie 2008, președintele rus Medvedev cataloga conflictul din Caucaz drept pretext pentru a se introduce nave de război ale NATO în Marea Neagră și a impune Europei sisteme de apărare antirachetă. Imediat, Rusia a luat măsuri de menținere în stare de alertă a Trupelor de Rachete Strategice (RVSN), staționate la Kozelsk, în sud-estul Moscovei, dotate cu rachete SS-19 *Stiletto*, cu o bătaie de 10.000 km și a anunțat că este posibil să instaleze, ca ripostă la sistemul antirachetă american, rachete de teatru *Iskander*, cu o bătaie de 300 km, în enclava Kaliningrad, la Marea Baltică.

Schema generală de funcționare a acestor sisteme de apărare antirachetă, în varianta lor inițială, este prezentată Figura nr. 1.

În februarie 2009, președintele Obama îi

comunică președintelui Medvedev că intenționează să renunțe la acest program, în schimbul colaborării Rusiei la oprirea programului nuclear iranian. Ceva în genul „crizei rachetelor” din 1962 din Marea Caraibilor. Atunci, rușii și-au întors din drum rachetele care urmau să fie amplasate în Cuba, cu condiția ca și americanii să renunțe la amplasarea unor rachete asemănătoare în Turcia. Așa a fost atunci.

Dar, după aceste noi întorsături în relațiile dintre Washington și Moscova, se pare că ieșirea din efectele Războiului Rece și reconfigurarea unui mediu strategic în care Puterile Lumii să devină Putere a Lumii pentru protecția și securitatea Lumii reprezintă singura cale de ieșire din conflictualitate și de schimbare completă a filosofiei și fizionomiei securității și apărării.

Criza sistemică generatoare de mutații strategice

Pe 18 martie, Banca Centrală a SUA (Fed) a cumpărat de pe piață bonurile de trezorerie. Gilles Bonafi compară această zi cu „joiă neagră” (crahul din 1929), întrucât ea marchează sfârșitul dolarului.⁹ Paul Jorion anunța „sfârșitul capitalismului”, iar analiștii de la banca Standard Chartered defineau această zi ca „ziua morții dolarului”. Această mare criză cu implicații strategice era definită de Alan Ruskin, analist la RBS, drept... „căderea Romei”. Mulți dintre cei care au analizat sau analizează,

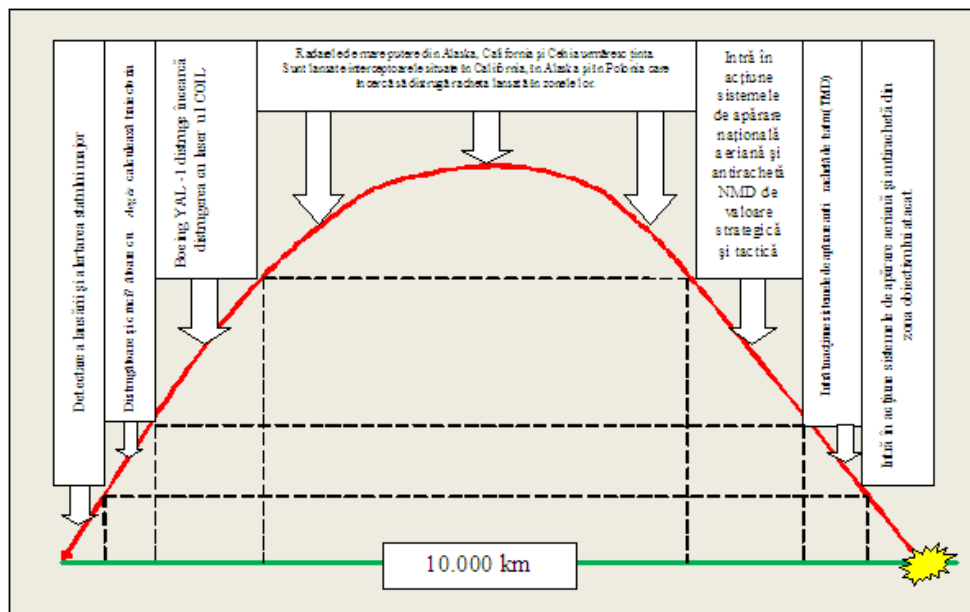

Figura nr. 1: Modul de acțiune a sistemului de apărare împotriva rachetelor cu bătaie lungă

Încă de la început, acest fenomen al crizei, avansau, în primul trimestru al anului 2009, ideea că Europa și Statele Unite riscă implozia. În acest timp, marii poli continentali (ASEAN, CEI, North American Union) – susține Bonafi – sunt în expansiune. Chiar dacă astfel de fenomene par contradictorii și chiar paradoxale, se pare că ne apropiem de finele națiunilor, sau cel puțin al epocii națiunilor, și de apariția unor „mari ansambluri care vor avea, ca eșaloane administrative, regiunile.”¹⁰

În 1997, Herbert Marshall Mc Luhan a publicat lucrarea **War and Peace in the Global Village**, care propune un nou concept: *glocal*¹¹. Adică o lume bulversată prin noile tehnologii. Mutația strategică este evidentă. Orașul se degajă din ce în ce mai mult de funcția sa productivă, de cea de schimb și de cea a tratării informației (pe care o trimite în ciber spațiu) și se concentrează pe noi forme de organizare la nivel local, dând impresia că nu mai are nevoie de alte structuri care să-l gestioneze, să-l tuteleze și să-l exploateze.

Informația are însă un rol esențial și o mare responsabilitate în declanșarea și desfășurarea actualei crize, întrucât a contribuit la accelerarea fluxului financiar la nivelul întregii planete. Reacția inversă a fost aceea de a pune această informație sub control, căutând rezolvarea crizei inclusiv prin consolidarea rolului FMI. Dar FMI nu este agreat de nimeni, întrucât pune condiții și restricții.

Rețeaua a dinamizat acest flux, economiile ieșind din cadrul sistemelor naționale rigide și devenind un fel de sisteme de sisteme, accelerând și metamorfozând schimbul de substanță, de energie și de informație, într-un mediu strategic suprasaturat, intoxicat și extrem de fragil și de vulnerabil, în care se degajă o dimensiune nouă, cultivată și curtată astăzi în Europa – cea regională.

Bernard Lietaer și Margrit Kennedy au publicat o carte intitulată **Regionalwährungen: Neue Wege zu nachhaltigen Wohlstand**¹² prin care tratează un astfel de subiect delicat și controversat. Chiar în *Introducere*, autorii subliniază: „Criza financiară care s-a declanșat în 2008 este de o amploare și de o complexitate fără precedent. Recesiunea care se anunță promite să fie lungă, dură, cea mai dificilă din anii 1930 înapoi. În acea epocă, am gestionat ineficient situația economică și degradările socio-politice. Aceasta a antrenat un val de fascism, care a culminat cu Cel de Al Doilea Război Mondial.”

Actuala criză reliefează o dimensiune regională

și un fel de final al suveranității absolute a statelor naționale. Există un fel de consens european în ceea ce privește importanța regiunilor în politicile de dezvoltare. Acest lucru este subliniat și în raportul lui Eduard Balladur, intitulat „*A venit vremea de a decide*”, în cadrul *Comitetului pentru reforma colectivităților locale* din Franța, prin care sunt făcute 20 de propuneri, majoritatea dintre ele fiind adoptate în unanimitate. Este cam același lucru cu constituirea și funcționarea celor opt regiuni din România. Raportul Balladur arată: „Eșalonul regional este considerat de către Comitet cel mai bine adaptat condițiilor noi ale competitivității, constatându-se că există un consens european în ceea ce privește importanța nivelului regional în politicile de dezvoltare.” Articolele 2 și 3 din *Carta Europeană a autonomiei locale* subliniază că „autonomia locală trebuie să fie recunoscută în legislația internă”, această autonomie fiind definită ca „dreptul și capacitatea efectivă a colectivităților locale de a regla și gera, în cadrul legii, sub propria responsabilitate și în profitul populațiilor lor, o parte efectivă a problemelor publice”. Din păcate, unele comunități locale înțeleg prin această politică regională un suport pentru separatism etnic, când, de fapt, Carta Europeană a autonomiei locale vizează cu totul alte obiective. Este vorba de o nouă arhitectură prin care să se asigure, deopotrivă, aducerea regiunilor rămase în urmă la nivel european și crearea unei mai mari flexibilități care ar permite o mai bună rezistență la crize și conflicte. **Adică exact invers de ceea ce promovează separatiștii etnici.**

Bernard Lietaer, fost membru al Clubului de la Roma, propune ceva foarte interesant: „O decizie importantă din partea guvernelor ar fi aceea de a permite orașelor și autorităților locale (*gouvernements locaux*) să aleagă ele însele monedele complementare care li se par interesante pentru a încuraja și a le accepta în plata taxelor orașului sau statului” (Cartea albă, p.28)¹³.

Deci, potrivit acestei viziuni, orașele și regiunile ar putea alege monedele care le convin cel mai bine și chiar ar putea crea monede complementare. Chiar dacă, pentru unii, acest lucru pare imposibil, astfel de experiențe au existat de-a lungul istoriei. Ba, mai mult, asemenea practici există și astăzi în Elveția (WIR) și în Germania (Chiemgauer). Gilles Bonafi dă un astfel de exemplu și din afara continentului european. Primarul din Curitiba (Brazilia) a creat o monedă sub formă de jeton pe

care cetățenii o câștigă curățind murdăria din oraș. În acest fel, Curitiba a devenit unul dintre cele mai curate și mai prospere orașe din Brazilia, iar cetățenii se bucură de avantajele unei astfel de monezi. Există și exemplul activităților colaborative, de tipul celor folosite pentru elaborarea pe Internet a enciclopediilor populare.

Pornind de la aceste exemple și de la multe altele, Lietaer propune crearea de *sisteme B2B* (Business-to-Business) la nivelul întreprinderilor. Un om de afaceri rus – German Sterligov – a investit milioane de dolari la Londra, Paris, Bruxelles și Hong Kong pentru realizarea unor centre anticriză care permit întreprinderilor să organizeze plăți pe bază de troc. El a precizat că nu este vorba doar de un troc, ci de un nou sistem de plată, de o nouă compatibilitate, în care dispar banii, creditul, dobânzile... Are, desigur, dreptate, întrucât capitalismul se pare că și-a atins propriile limite, ajungând la un nivel de incompetență, și nu mai face față noii filosofii și fizionomii de rețea, care atenuează concurența acerbă și promovează colaborarea și cooperarea. Adevărul este că tot mai mulți specialiști cer sau sugerează reforma radicală a sistemului financiar, renunțarea la speculații financiare și la operații de tipul bani-bani și întoarcerea cât mai rapidă la economia reală, la cerințele dezvoltării durabile.

Unii dintre specialiști susțin că mutațiile care se produc în timpul acestor posibile reconfigurări ar putea genera conflicte armate și chiar războaie. În general, se susține reorganizarea teritoriilor și reducerea numărului de regiuni, concomitent cu autonomizarea accentuată a acestora. Prima propunere din raportul Balladur însușită în unanimitate de membrii Comitetului pentru reforma colectivităților locale din Franța se referă la „favorizarea regrupărilor voluntare de regiuni și modificarea limitelor lor teritoriale pentru a reduce numărul acestora la cincisprezece.” La ora actuală, Franța este un stat unitar, compus din 26 de regiuni administrative care nu au niciun fel de autonomie legislativă sau de altă natură. Aceste propuneri de tipul celor douăzeci conținute în raportul Balladur se întâlnesc cam peste tot în Europa. Reprezintă ele oare o soluție pentru ieșirea din conflictualitate sau, dimpotrivă, vor genera un nou tip de conflictualitate din care lumea nu va mai putea ieși, se va spulbera sau va ieși sfâșiată sau sfărâmată? Greu de răspuns! Politica europeană a regiunilor capătă însă amploare, devine, sau, mai exact, ar trebui să devină benefică pentru ridicarea

unor regiuni rămase în urmă, dar, după cum se poate deduce și din cele de mai sus, ea ar putea avea efecte mult mai complexe, chiar contradictorii scopului inițial.

Crizele sunt interdependente. Criza economică este legată strânsă de cea financiară, de cea socială, de cea ecologică, energetică, a materiilor prime, de criza alimentară și chiar de criza politică și de cea militară. Nu poate fi analizată una fără cealaltă, întrucât efectele uneia sunt sau pot fi cauze pentru celelalte și chiar pentru propria sa evoluție. De aceea, Gilles Bonafi, ca și alți autori, consideră că problema crizelor trebuie analizată, deopotrivă, global și pe niveluri, dintre care cele mai importante sunt următoarele: financiar și al titrizării; sistemul monetar, care are ca pilon dolarul (considerat a fi, în timpul crizei, dar și după aceea, în curs de prăbușire); adaptarea sistemului economic la noile tehnologii de informații care distrug milioane de locuri de muncă (ar trebui reanalizată noțiunea de muncă)¹⁴; energia (se consideră că sursele tradiționale de energie sunt pe cale de a se epuiza și nu s-au găsit încă alternative valabile; în realitate, în afară de faptul că, potrivit unei teorii care se confirmă din ce în ce mai mult – teoria abiotică a petrolului –, potrivit căreia petrolul se formează din elemente primare, în profunzimile pământului, la temperaturi foarte înalte și presiuni foarte mari, și iese la suprafață sub forma unor erupții reci, se dezvoltă, în continuare, tehnologiile nucleare care readuc lumea oamenilor în universul inepuizabil al energiei atomice, energia Universului); pericolul care pândește democrațiile și libertatea, datorită faptului că puterea reală este deținută de o mână de oameni prin acumulare de capital (se adevărește avertismentul lui John Kenneth Galbraith care sublinia, într-un interviu publicat de *Nouvel Observateur* din 04.11.2005, că este nevoie doar de „câțiva vânzători suficient de puternici și de convingători pentru a determina ceea ce oamenii cumpără, mănâncă și beau”; ecocidul (actul de distrugere a unui ecosistem, mai ales prin exploatarea lui excesivă) provocat de sistemul economic actual.

Aceste niveluri se condiționează, se întrepătrund și încearcă să pună puțină ordine în identificarea vulnerabilităților și în gestionarea riscului, îndeosebi a riscului extrem. Realitatea arată că acesta nu constă doar în pericolul pe care-l prezintă arma nucleară care, scăpată de sub control, poate distruge lumea, sau în acțiunile imprevizibile, sângero-

ase și execrabile ale teroriștilor, ci și în efectele dezastruoase generate de criza financiară, ea însăși fiind, de fapt, un efect de efecte, adică un dezastru produs de dezastre și, la rândul lui, generator de alte dezastre.

Dincolo de efectele ei dezastruoase – care, din păcate, încă nu s-au epuizat –, criza actuală obligă gândirea strategică să vină cu picioarele pe pământ și impune noi reflecții pentru găsirea unor noi soluții care să facă față uriașelor mutații, trecând în prim plan securitatea omului, a mediului și a Lumii.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 În 1992, USAF dispunea de 5783 avioane de luptă, în 2000 de 3985 și în 2008 de 3542, în timp ce numărul bombardierelor a scăzut de la 276 în 1992, la 208 în 2000 și la 180 în 2008.

2 <http://www.revuemilitairesuisse.ch/node/503> (accesat la 19.09.2009).

3 Karim LAKJAA, *L'airpower américaine, entre crise financière et opérationnelle*, www.robin-woodard.eu/spip.php?article474 (accesat la 20.09.2009).

4 Această sumă a fost injectată instituțiilor bancare până în noiembrie 2008. Barak Obama a semnat însă un plan de stimulare economică în care se prevede cifra de 787 miliarde dolari.

5 Amy BELASCO, “*The Cost of Iraq, Afghanistan and Other Global War on Terror Operations Since 9/11*”, Congressional Research Service, RL33110, 14 juillet 2008, pages 16 et 19 (citată după <http://www.robin-woodard.eu/spip.php?article474&lang=fr>, accesat la 16.09.2008).

6 Karim LAKJAA, *art. cit.*

7 <http://www.nato.int/docu/review/2009/Financial>

[Crisis/Finacial-Crisis-China/FR/index.htm](http://www.nato.int/docu/review/2009/Financial) (accesat la 15.09.2009).

8 Dinastia Ming (1368-1644) a înlăturat dinastia mongolă Yuan (1279-1368), întemeiată de un nepot al lui Gingis Han, a realizat Marele Zid și a adus Chinei prosperitate și stabilitate.

9 Gilles BONAFI, *Crise systemique – Les solutions* (nr.4 : regions et monaies complementaires), Mondialisation, 30 avril 2009, www.strategicstudie-sinstitute.army.mil/pdf/files/PUB890.pdf (accesat la 17.09.2009).

10 *Ibidem.*

11 Glocal – un fel de amestec între global și local, pe care se definește o arhitectură a unei noi ordini mondiale, de o parte situându-se continentele, iar de cealaltă regiunile și marile aglomerări urbane. Apoi continentele nu vor mai conta.

12 Bernard Lietaer și Margrit KENNEDY, *Regionalwährungen: Neue Wege zu nachhaltigen Wohlstand*, Editura Charles Leopold Mayer, Paris, 2008 (tradusă din germană), ISBN: 978-2-84377-144-6.

13 Gilles BONAFI, *Ibidem.*

14 Se pare că se promovează din ce în ce mai mult disprețuirea muncii, mai ales a muncii fizice, dar și a muncii intelectuale. În vechea Grecie, munca fizică era considerată cu totul inferioară și trebuia făcută de sclavi, de animale și de străini. Cetățenii făceau doar exerciții fizice, meditau, elaborau legi și vegheau la respectarea lor. În majoritatea țărilor din Europa modernă, nu munca trece în prim-plan, ci proprietatea. Doar în câteva, mai ales în Statele Unite, proprietatea nu reprezintă decât condiția exercitării și organizării muncii, ca unică sursă care produce valoare adăugată. Tot mai puțini oameni vorbesc astăzi despre muncă. Cei mai mulți au în vedere resursa umană, pe care o tratează în termeni de capital uman sau de capital intelectual, singura resursă inepuizabilă producătoare de valoare.

Generalul de brigadă (r) dr. Gheorghe VĂDUVA (vaduvageorge@yahoo.fr) este cercetător științific gr. I la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”.

CONSIDERAȚII ASUPRA LEGĂTURII DINTRE INTERESUL NAȚIONAL ȘI PATRIOTISM

Dr. Petre DUȚU

Astăzi, lumea este dominată de două procese fundamentale și contradictorii: unul de asociere, reprezentat de globalizare și integrare regională, altul de disociere datorat separatismului politic. În acest context complex și dinamic, interesul național nu-și pierde actualitatea și importanța în relațiile dintre actorii statali și nonstatali. Afirmarea sa plenară și constantă este o dovadă a existenței și manifestării active a patriotismului, în dubla sa calitate de sentiment și atitudine, individuale și colective.

Cuvinte-cheie: atitudine, dimensiuni ale interesului național, globalizare, integrare regională, interes național, patriotism, sentiment, separatism politic.

1. Procese definitorii ale lumii contemporane

Astăzi, globalizarea și integrarea regională constituie două procese interdependente, caracterizate prin complexitate, pluridimensionalitate și omniprezență. Ambele au efecte atât benefice, cât și nedorite pentru statele lumii și cetățenii acestora. În timp ce unele state, de regulă, cele dezvoltate economic și puternice, prin forța lor militară, politică și demografică, prin resursele lor semnificative umane, naturale, financiare și teritoriale beneficiază, din plin, de consecințele favorabile ale globalizării și integrării regionale, altele, îndeosebi, țările în dezvoltare, ce au o putere economică, militară, demografică și resurse naturale relativ modeste, cunosc efectele nedorite ale celor două procese. Astfel, statele în dezvoltare caută, tot mai mult, să se integreze în diferite organizații economice, politico-economice, politico-militare regionale, în speranța că vor limita consecințele

negative ale globalizării, prezervându-și și promovându-și interesul național. În acest mod, ele oferă condiții optime investițiilor străine, forță de muncă ieftină și de multe ori și bine calificată, scutiri de taxe, sperând că vor avea parte de o dezvoltare socio-economică pe măsură.

Un alt proces, ce pare să ia amploare în ultima vreme, îl reprezintă *separatismul politic*. Acesta este o mișcare socială prin care un segment de populație ce aparține unui stat suveran, independent și unitar teritorial urmărește, prin mijloace democratice sau violente, să dobândească statutul de entitate statală de sine-stătătoare. Asemenea tendințe separatiste sunt prezente aproape peste tot în lume. De exemplu, mișcări separatiste sunt în Europa, în Asia, în America de Nord¹. Unele se derulează alegând calea „luptei” democratice, adică folosind sistemul democratic existent în țara respectivă (vezi Belgia, Canada), altele au ales calea violentă, adică prin apelul la lupta armată (de exemplu, ETA în Spania). Unele dintre acestea din urmă au dus la apariția unor entități statale nerecunoscute de către comunitatea internațională, așa-numitelor conflicte înghețate, care, de fapt, reprezintă o sursă permanentă de insecuritate².

În opinia noastră, globalizarea, integrarea regională și separatismul politic au un *impact semnificativ, sistematic și continuu* asupra interesului național. *Atributul semnificativ* al impactului rezidă în faptul că, volens-nolens, toate statele lumii sunt implicate în procesele de globalizare și integrare regională și suportă efectele generate de către acestea. Pe de altă parte, unele state sunt afectate direct de separatismul politic, iar altele indirect. *Caracterul sistematic* al impactului este dat de pluridimensionalitatea globalizării și

a integrării regionale. În acest context, separatismul politic poate potența sau diminua efectele globalizării și integrării regionale asupra derulării normale a vieții și activității statelor lumii. *Impactul este continuu*, întrucât activitatea statelor de preservare și promovare a interesului național este una neîntreruptă.

2. Dimensiuni ale interesului național

Interesul național este un concept deosebit de actual, complex și încă insuficient studiat. De aceea, îl vom aborda în continuare dintr-o perspectivă sociologică, prin intermediul căreia vrem să-i dezvăluim principalele dimensiuni.

Totodată, interesul național reprezintă finalitatea către care tinde orice guvern legitim al unui stat și transpusă în viață de către instituțiile abilitate ale acestuia și de către cetățeni în mod sistematic, continuu, atât în țară, cât și în afara ei. În unele documente oficiale se vorbește despre interesele naționale ale unui stat. Astfel, pentru România, „**Interesele naționale** reflectă percepția dominantă, relativ constantă și instituționalizată cu privire la valorile naționale”³.

Interesul național se impune a fi reprezentat atât ca prioritar în raport cu oricare al tip de interese, fie ele individuale, de grup sau locale, cât și ca fiind superior acestora. Cu alte cuvinte, această superioritate înseamnă că pentru orice funcționar al statului, persoană publică sau simplu cetățean interesul național primează, în orice condiții, loc și timp, față de oricare alt tip de interese.

În același timp, ca urmare a dinamicii alerte a realității contemporane, interne și internaționale, sfera de cuprindere a acestui concept se impune a fi periodic revăzută și redimensionată.

Conceptul de interes național, în opinia noastră, poate fi înțeles corect de către toți, dacă este explicat, prin operaționalizare, adică îi sunt stabilite principalele dimensiuni, prin intermediul caracteristicilor sale definitorii. În opinia noastră, fiecare dimensiune trebuie reprezentată pe două paliere și, anume: prezent și viitor. *Palierul prezent* definește dimensiunea așa cum este ea văzută și concepută de către fiecare stat. *Palierul viitor* descrie cum va arăta aceasta în timp, ca urmare a evoluției situației interne și mondiale. Altfel spus, *prezentul* arată cum este respectiva *dimensiune acum și aici*, iar *viitorul evidențiază așteptările, idealurile, năzuințele, aspirațiile estimate de statul respectiv pentru*

o dimensiune sau alta a interesului național.

În opinia noastră, interesului național i se pot atribui următoarele dimensiuni: *socială; umană; economică; politică; militară; culturală; psihosocială; ambientală*. Menționăm că aceste dimensiuni se află în interdependență și interacțiune continuă. De fapt, ele pot fi reprezentate ca un sistem deschis, aflat într-o directă și permanentă comunicare cu contextul intern și internațional în care interesul național se manifestă. Se cuvine subliniat că oricare dintre aceste dimensiuni are o variabilă externă și una internă. *Variabila externă* desemnează, în principal, preocupările statului pentru preservarea, promovarea și difuzarea în afara țării a conținutului acestor dimensiuni, printr-un ansamblu coerent și concertat de metode și tehnici verificate de practică. *Variabila internă* evidențiază preocupările statului, a societății civile și a sectorului privat de a garanta, promova și apăra, în țară, conținutul tuturor acestor dimensiuni, în egală măsură.

Dimensiunea socială desemnează preocupările societății umane, organizată ca stat național, pentru a asigura, garanta și apăra, pentru toți membrii săi, drepturi precum: dezvoltarea socială durabilă; protecția socială continuă și completă; asistența medicală; accesul liber la educație; traiul decent și fără teama zilei de mâine; tratamentul egal în fața legii; libera circulație în țară și în afara acesteia; drepturile civile⁴.

Dimensiunea umană se referă la ansamblul activităților, acțiunilor și actelor conștiente, voluntare și responsabile întreprinse în societate de către instituțiile abilitate ale statului și de către organizații ale societății civile, pentru a asigura, garanta, promova și apăra dezvoltarea durabilă a fiecărui cetățean. În principal, aici, se pot menționa: creșterea speranței de viață; reducerea mortalității infantile; combaterea eficace a bolilor infecțioase; asigurarea învățământului primar pentru toți cetățenii, egalitate în fața legii; drepturi egale, pe toate planurile⁵.

Dimensiunea economică privește orientările și eforturile societății (instituții ale statului, organizații ale societății civile și sectorul privat) prin care se asigură, garantează și promovează dezvoltarea economică durabilă a țării. Aici se au în vedere, în principal, următoarele: dezvoltarea economică a tuturor zonelor țării; locuri de muncă pentru cetățeni; diminuarea șomajului; implicarea activă în economia mondială⁶;

Dimensiunea politică se referă la ansamblul acțiunilor și activităților de natură politică prin care instituțiile statului, abilitate prin lege, organizații ale societății civile și partidele politice promovează și apără valorile politice proprii națiunii respective, pe plan intern și extern. Specifică acestei dimensiuni este contribuția pe care trebuie să o aducă clasa politică, guvernării la promovarea valorilor și tradițiilor politice naționale atât în țară, cât și în afara acesteia.

Dacă facem referire la societatea românească, atunci dublul statut al țării de membru al NATO și Uniunii Europene adaugă noi parametri acestei dimensiuni a interesului național. Mai întâi, este vorba de păstrarea și promovarea elementelor identitare românești în rândul membrilor organizațiilor amintite, în scopul cunoașterii reciproce adecvate. Apoi, este vorba de adaptarea elementelor identitare definitorii românești la contextul multicultural existent în cadrul NATO și UE. În fine, este vorba de contribuția României la susținerea și promovarea valorilor comune statelor membre ale UE și NATO, precum și a tot ceea ce este specific acestor două organizații în domeniul politic.

Dimensiunea militară privește totalitatea eforturilor umane, materiale, economico-financiare pe care le face societatea pentru a avea un instrument capabil să-i apere, la nevoie, interesul național. Desigur, în cazul României, apartenența la NATO dă o nouă valență acestei dimensiuni a interesului național, prin garanția oferită de sistemul apărării și securității colective gestionat de această organizație politico-militară. Participarea României, cu trupe militare, la operațiuni de menținerea păcii, la lupta împotriva terorismului internațional sau la acțiuni umanitare, sub mandat ONU, joacă un rol semnificativ în apărarea interesului național, dincolo de frontierele naționale.

Dimensiunea culturală definește elementele proprii culturii naționale ce se cer promovate și dezvoltate, pentru a le face cunoscute atât în țară, cât și în afara acesteia. În acest context, este vorba atât de evidențierea contribuției culturii naționale la cultura universală, cât și a interacțiunilor actuale cu cultura universală. Nu trebuie nicio clipă uitat faptul că lumea actuală este marcată de procesele de globalizare și integrare regională, care înlesnesc contactul între diferite culturi și civilizații, oferind ocazia unei cunoașteri reciproce avantajoase. La rândul său, progresul imens al tehnologiilor de comunicare și informaționale are un impact

consistent asupra culturii naționale și a culturii universale. De aici, necesitatea promovării, prin toate metodele și mijloacele licite și legitime, a produselor și valorilor culturii naționale, în calitate sa de elemente identitare definitorii.

Dimensiunea psihosocială relevă componentele ce descriu consensul național, coeziunea și solidaritatea socială, climatul psihosocial optim vieții și activității umane într-o țară. Pentru a prinde viață, interesul național trebuie susținut de consensul național, de existența coeziunii și solidarității sociale în cadrul societății, de prezența continuă a unui climat psihosocial capabil să potențeze manifestările cotidiene ale cetățenilor. Încrederea într-un viitor mai sigur, ca urmare a dezvoltării economice, sociale și umane durabile, este un alt aspect esențial al acestei dimensiuni.

Dimensiunea ambientală face referire la protejarea mediului înconjurător, atât la nivel național, în calitate sa de bun al generațiilor actuale și viitoare, cât și la nivel internațional. Contextul în care evoluează lumea, sub toate aspectele - politic, economic, cultural, social și nu numai - impune o largă conlucrare regională și mondială a statelor și a actorilor nonstatali și în ceea ce privește folosirea și protejarea mediului natural. De exemplu, poluarea de către un stat a apelor unui fluviu ce trece pe teritoriul mai multor țări, în drumul său natural de la izvor către vărsare, îi afectează pe toți cei situați în aval de sursa de poluare.

Se cuvine făcută precizarea că aceste dimensiuni constituie un tot, ce se află într-o strânsă interdependență și interacțiune permanentă. Altfel spus, ele indică faptul că interesul național se comportă ca un sistem deschis, disponibil la comunicarea cu mediul ambiant, în scopul schimbului de informații în ambele sensuri. Totodată, prezentarea succintă a acestor dimensiuni permite evidențierea caracterului dinamic al interesului național, necesitatea adaptării flexibile la transformările și mutațiile produse în mediul național, regional și mondial.

3. Dublul statut al patriotismului: sentiment și atitudine

Patriotismul poate fi reprezentat, simultan, ca *sentiment* și *atitudine*. În calitate de *sentiment*, patriotismul definește apartenența unei persoane la o țară, dragostea ei față de locuitorii săi, bogățiile, valorile, tradițiile, obiceiurile și mentalitățile

acesteia. Astfel definit, acest sentiment se manifestă prin aceea că este resortul ce determină pe cineva la a simți mândrie că este cetățean al unei țări și la a-i apăra interesele. Practic, patriotismul ca sentiment, exprimă în mod concentrat conștiința apartenenței la un anumit popor, la un mediu specific economico-social, politic, cultural, lingvistic și se manifestă prin dragoste, respect, devotament, spirit de sacrificiu, abnegație, responsabilitate față de interesele patriei, prin efortul conștient de a-i asigura progresul, independența și demnitatea⁷.

În acest context, se poate aminti modul în care, în România, după 1989 s-a vorbit și scris despre patriotism. Practic, s-a produs o respingere a folosirii termenilor de patriotism, patrie sau patriot în orice mesaj transmis prin mass-media, carte, film sau în oricare altă modalitate. În opinia noastră, această atitudine vis-à-vis de patriotism este complet eronată. Aceasta din cel puțin următoarele motive: *un sentiment așa cum este patriotismul nu dispare în timp* dacă nu se folosește respectivul concept, el fiind menținut de tradiții, obiceiuri și mentalități ce nu pot fi „interzise” de cineva; *sentimentul patriotic se formează și se dezvoltă prin acte conștiente, voluntare și responsabile, individuale și grupale*, într-un context informal cu influență semnificativă asupra afectivității umane; *sentimentul patriotic constituie o componentă identitară definitorie pentru orice națiune, popor sau neam*, indiferent cum s-ar numi entitatea care vrea să continue să existe în coordonatele teritoriale moștenite de la înaintași și cu păstrarea caracteristicilor naționale.

Patriotismul, ca **atitudine**, denotă modul specific de raportare a unei persoane la țara și neamul cărora aparține, prin naștere sau adopție. Ca atitudine, patriotismul se manifestă prin opinii, acte, acțiuni și activități voluntare, conștiente și responsabile exprimate/efectuate atunci când cineva dorește fie să promoveze valorile, tradițiile etc. naționale, fie să le apere pe acestea când altcineva încearcă sau chiar le aduce atingere, sub o formă sau alta. În acest din urmă caz, orice atingere adusă verbal sau sub o altă formă la ceea ce constituie un simbol național trebuie să genereze la orice cetățean patriot o atitudine de respingere fermă dar civilizată a acestui act.

Există o paletă largă de situații în care un cetățean își poate exprima, verbal și/sau nonverbal, sentimentul și atitudinea patriotică. Sesiunile de comunicări științifice naționale și internaționale,

întregerile sportive (concursuri interne, continentale, olimpice și mondiale), cooperarea și colaborarea în domeniile cultural, social, economic, politic și militar, participarea cu trupe militare la executarea de misiuni diverse în diferite teatre de operațiuni etc. sunt ocazii în care sentimentul patriotic se manifestă și se afișează distinct ca atitudine.

Afirmarea patriotismului, atât ca sentiment, cât și ca atitudine, nu înseamnă naționalism și nici șovinism. Promovarea și apărarea valorilor naționale, sub toate formele de existență și manifestare, nu semnifică nici negarea valorilor naționale ale altor popoare sau națiuni și nici instigare la ură. Acestea două, adică promovarea și apărarea valorilor naționale, reprezintă un drept și o obligație a fiecărui cetățean ce simte un sentiment de dragoste față de țara căreia aparține.

4. Concluzii

Interesul național este un concept ce se cere aprofundat în continuare, pentru ca toți cetățenii, clasa politică, guvernării și organizațiile societății civile dintr-o țară sau alta să-l înțeleagă, în complexitatea, pluridimensionalitatea și omniprezența sa. **Numai pe această cale punerea sa în valoare va fi posibilă și eficace.**

Patriotismul, atât ca sentiment, cât și ca atitudine, este strâns legat de punerea în operă a interesului național. Într-un fel, apărarea și promovarea interesului național constituie măsura patriotismului.

Acțiunea conștientă, voluntară și responsabilă a fiecărui cetățean, a instituțiilor publice și a organizațiilor societății civile din orice țară, de transpunere în practică a interesului național, pe toate dimensiunile sale, este și va fi întotdeauna o dovadă de patriotism.

BIBLIOGRAFIE:

1. **Dicționar de psihologie socială**, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981
2. Dr. Petre DUȚU, Separatismul politic: un efect al globalizării?, în **Impact Strategic** nr. 3/2008
3. Idem, Conflictul înghețat și securitatea națională a statelor de proximitate, în volumul **Politici și strategii în gestionarea conflictualității**, București, Editura Universității Naționale de

Apărare „Carol I”, 2008

4. Jean GADREY, Florence JANY-CATRICE, *Développement durable, progrès social: quels indicateurs?*, http://www.gabrielperi.fr/IMG/pdf/AlterEco-Indicat_-02-03.pdf

5. Strategia de securitate națională a României, București, 2006, p.11, <http://www.presidency.ro/static/ordine/SSNR/SSNR.pdf>.

6. Les indicateurs de développement durable: Pour qui? Pourquoi? Le point de vue d'IEW, http://www.iewonline.be/IMG/pdf/349_avis-indicateursdd09-2005.pdf

7. Cadre pour des indicateurs relatifs aux dimensions économique et sociale d'une agriculture et d'un développement rural durables, http://ec.europa.eu/agriculture/publi/reports/sustain/index_fr.pdf

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 Dr. Petre DUȚU, *Separatismul politic: un efect al globalizării?*, în *Impact Strategic* nr. 3/2008, pp. 99-106.

2 Idem, *Conflictele înghețate și securitatea națională a statelor de proximitate*, în volumul *Politici și strategii în gestionarea conflictualității*, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2008, pp.87-97.

3 *Strategia de securitate națională a României*, București, 2006, p.11, <http://www.presidency.ro/static/ordine/SSNR/SSNR.pdf>.

4 Vezi *Les indicateurs de développement durable: Pour qui? Pourquoi? Le point de vue d'IEW*, http://www.iewonline.be/IMG/pdf/349_avis-indicateursdd09-2005.pdf

5 Vezi Jean GADREY, Florence JANY-CATRICE, *Développement durable, progrès social: quels indicateurs?* http://www.gabrielperi.fr/IMG/pdf/AlterEco-Indicat_-02-03.pdf.

6 Vezi *Cadre pour des indicateurs relatifs aux dimensions économique et sociale d'une agriculture et d'un développement rural durables*, http://ec.europa.eu/agriculture/publi/reports/sustain/index_fr.pdf

7 Vezi *Dicționar de psihologie socială*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p.186.

Dr. Petre DUȚU (dutupetre@yahoo.com) este cercetător științific gradul II la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, sociolog militar, autor a diverse cărți și numeroase articole privind securitatea națională, regională și globală.

ORIGINALITATEA CONSILIULUI UNIUNII EUROPENE ÎN RAPORT CU UN ORGAN SIMILAR DINTR-O ORGANIZAȚIE INTERNAȚIONALĂ DE INTEGRARE

Dr. Mădălina Virginia ANTONESCU

Prezentul articol încearcă să surprindă unele diferențe dintre una dintre cele mai importante instituții ale UE, Consiliul UE sau Consiliul de Miniștri, și câteva dintre organele din structura organizațiilor internaționale de integrare. Există multe astfel de organizații care dețin, în structura lor instituțională, un organ care să ne permită o comparație juridică cu Consiliul UE. Însă, de la început, trebuie să ținem cont de faptul că Uniunea Europeană nu poate fi asimilată niciunei organizații internaționale interguvernamentale, chiar dacă aceasta este una de integrare, deci, Consiliul UE nu poate fi nici el asimilat cu vreun organ al unei astfel de organizații. Totuși, în multe organizații de integrare regională există un organ cu componență interguvernamentală și obiective de integrare, asemănător Consiliului UE. Între cele două subiecte comparate în acest articol există însă diferențe ținând de natura juridică și politică a entității de care aparțin, în privința funcționării, componenței, competențelor acordate prin actul constitutiv, actelor emise și procesului decizional în care sunt implicate.

Cuvinte-cheie: Consiliul UE, Uniunea Europeană, Consiliul Pieței Comune MERCOSUR, Protocolul de la Tegucigalpa SICA, Parlamentul Pan-African, Consiliul de Miniștri COMESA, AFTA, ASEAN, Consiliul Ministerial SAFTA, Acordul de la Agadîr, SADC, UMA, Protocolul Guatemala, SAARC, SICA, EURAsEC, tratatul de la Marrakech, tratatul de la Lisabona, Consiliul Executiv al Uniunii Africane, Actul Constitutiv de la Lomé, Consiliul ALADI, Consiliul Prezidențial

Andin, Acordul de la Cartagena, tratatul de la Montevideo, Consiliul Andin al Miniștrilor de Externe SAI, PESC, Consiliul de Miniștri SACU, Uniunea Magrebului Arab, Consiliul Prezidențial UMA.

Numeroase organizații internaționale de integrare dețin în structura lor instituțională un „Consiliu de Miniștri” sau un organ oarecum „Consiliului UE” din sistemul politic al Uniunii Europene: de exemplu, ”Comisia Ministerială” formată din miniștrii de externe ai statelor părți (Acordul de la Agadîr/2004 care instituie o zonă de liber schimb între „Națiunile Arabe Mediteraneene”); Consiliul Interguvernamental din cadrul EURAsEC (Comunitatea Economică Euroasiatică/2000); Consiliul de Miniștri ai Afacerilor Externe din cadrul Uniunii Magrebului Arab (tratatul de la Marrakech, 1989); Consiliul Miniștrilor de Relații Externe (organ politic din cadrul ALADI sau Asociația Latino-Americană de Integrare, înființată prin tratatul de la Montevideo/1980); Consiliul Executiv din cadrul Uniunii Africane (înființată prin Actul Constitutiv de la Lomé /2000).

Caracterul interguvernamental al acestui tip de organ¹ se îmbină însă cu obiectivele de integrare ale organizației din structura căreia face parte.

Cu toate acestea, între Consiliul UE și organele similare din organizațiile internaționale de integrare există diferențe referitoare la natura entității de care aparțin fiecare în parte (în primul caz, cel al Consiliului UE, fiind vorba de o entitate politică

originală și complexă; în al doilea caz, fiind vorba de un acord înființând o zonă de liber schimb; de un acord înființând o comunitate economico-politică sau de o organizație internațională de integrare ori de o asociație de state cu obiective de integrare)². Alte diferențe se referă la natura juridică a actului constitutiv în care este menționat Consiliul UE, respectiv organul similar din organizațiile internaționale de integrare („carte constituționale”³, pentru tratatele comunitare și modificatoare, în cazul Consiliului UE; în al doilea caz, tratate internaționale; acorduri regionale instituind diferite forme de integrare economică sau politică⁴, fără însă a fi consacrate la nivel jurisprudencial drept „carte constituționale” pentru ordinea de drept a acelei asociații sau uniuni regionale).

Diferențe juridice privesc totodată și alte aspecte instituționale:

a) sub aspectul componenței⁵, trebuie remarcat faptul că, potrivit noului art.203/TCE, Consiliul UE poate avea o componentă suplă (nefiind obligatoriu și exclusiv format din miniștrii de externe ai statelor membre, precum în cazul Consiliului ALADI). Consiliul UE poate avea o componentă flexibilă și variată (cuprinzând reprezentanți la nivel ministerial). În al doilea rând, Consiliul UE nu este format doar din miniștrii de externe ai statelor UE, ci se poate reuni în diferite formațiuni ministeriale, pentru a discuta diverse probleme, de la agricultură până la relațiile externe ale Uniunii, încheierea de acorduri internaționale sau politica externă și de securitate comună.

Întruniri la nivel ministerial, cu diferite grade de periodicitate (anual sau ori de câte ori este necesar), fără a presupune o componentă exclusiv din miniștri de externe, apar și în cazul Consiliului Executiv al Uniunii Africane (regula 3/Regulamentul de Procedură al Consiliului Executiv, care stabilește faptul că, în compunerea acestuia intră miniștrii de externe sau alți miniștri sau reprezentanți cu depline puteri ai guvernelor statelor membre), dar și în cazul altor tipuri de întruniri ministeriale în sectoare specializate, precum Comisia Miniștrilor de Comerț Exterior (din cadrul Acordului de la Agadîr, partea a cincea, art.24, paragr.2).

Ca și în cazul Consiliului UE, Președinția Comisiei Miniștrilor de Comerț Exterior/ Acordul de la Agadîr⁶ este deținută prin rotație, de fiecare din statele membre, în ordine alfabetică (art. 203/TCE menționează, în același sens, folosirea sistemului de rotație în asigurarea Președinției Consiliului

UE, pentru o durată de șase luni, de către fiecare stat membru al Consiliului UE⁷).

Însă Acordul de la Agadîr /2004 nu prevede (dată naturii sale juridice de „acord economic de integrare”, care nu creează o uniune politică având nevoie de reprezentare externă) faptul că statul care deține Președinția unei astfel de Comisii (de Comerț Exterior sau a Miniștrilor de Externe) să fie și Președintele entității politice. Dacă în cazul Acordului de la Agadîr acest lucru este firesc, Uniunea Africană (care este o entitate politică de integrare, similară UE) nu prevede în Actul Constitutiv de la Lomé /2000 că Președinția Consiliului Executiv ar fi și „Președinția Uniunii Africane” (de fapt, nu există nicio prevedere referitoare la existența unei „Președinții a Consiliului Executiv”, spre deosebire de cazul Consiliului UE).

b) sub aspectul funcționării⁸, trebuie spus că, în ceea ce privește deliberarea în cadrul Consiliului UE, ordinea de zi este stabilită de Președinte, în mod provizoriu și aprobată prin adoptarea sa de către Consiliul UE. Ordinea de zi este structurată în două părți, prima cuprinzând puncte asupra cărora nu este nevoie de dezbateri, deoarece pentru ele s-a obținut în prealabil acordul la nivelul organismelor Consiliului UE. În partea a doua sunt cuprinse probleme care impun deliberări, dezbateri și aprobarea lor prin votul participanților⁹. În temeiul tratatelor în vigoare, Consiliul UE este o instituție politică puțin transparentă în opinia noastră, deoarece reuniunile sale se țin cu ușile închise, numai membrii Comisiei Europene având dreptul la cuvânt. Deciziile Consiliului UE nu pot fi luate decât de miniștri, ca membri ai acestei instituții¹⁰. Pentru a accentua caracterul puțin transparent al Consiliului UE (sursa principală a deficitului democratic al Uniunii, în opinia noastră), tratatele comunitare ori modificatoare nu prevăd o posibilitate concretă de tragere la răspundere politică a Consiliului UE în fața Parlamentului European. Consiliul UE, ca instituție cu compoziție interguvernamentală, este însă principalul legiuitor european, prin procedura codeciziei asociindu-și Parlamentul European, ceea ce creează o situație specifică în procesul decizional din cadrul UE în raport cu o organizație internațională. Toate aceste aspecte deosebesc Consiliul UE față de celelalte Consilii sau Comisii Ministeriale din acordurile de integrare și din organizațiile de integrare¹¹ (care funcționează ca organe interguvernamentale și nu ca parlamente *de facto* - aspect care se datorează și incapacității juridice a

acestor organe de a adopta acte legislative supranaționale). Excepția în acest sens este reprezentată de caracterul supranațional al „normelor” și „directivelor” adoptate de Consiliul Executiv din cadrul Uniunii Africane, care îi conturează acestui organ un profil de legislator supranațional (împreună cu Adunarea, celălalt legislator al Uniunii Africane).

În al doilea rând, pe plan european, în ceea ce privește regulile generale de întrunire a Consiliului UE (acesta fiind convocat de Președintele său la inițiativa acestuia, a unuia din membrii săi sau a Comisiei Europene), se remarcă faptul că Parlamentul European nu poate convoca această instituție (posibil în virtutea faptului că are o poziție de legiuitor european egală cu a Consiliului, fapt care exclude această prerogativă a Parlamentului European).

Probabil pentru a ilustra o relație specifică politică pe plan instituțional între un organ interguvernamental (Consiliul Executiv UA) și un parlament regional (Parlamentul Pan-African), regulile de întrunire ale Consiliului Executiv UA în sesiunile de lucru nu prevăd convocarea acestuia de către Parlamentul Pan-African (pentru sesiunile ordinare, regula 8 stabilește că întrunirile Consiliului Executiv UA vor fi de două ori pe an sau în cazuri excepționale, la alte date convenite, la inițiativa Comisiei, după consultarea cu Președintele Consiliului Executiv și a statelor membre). În cazul sesiunilor extraordinare, regula 12 recunoaște dreptul de a adresa o astfel de solicitare Președintelui Consiliului, oricărui stat membru sau Președintelui Comisiei în consultare cu Președintele Adunării (sesiunea ținându-se în urma aprobării cu majoritatea de 2/3 a statelor membre).

Am putea spune că, în actuala etapă de dezvoltare a Uniunii Africane pe plan legislativ, doar cuplul „Adunare-Consiliu Executiv” are capacitatea juridică de a emite norme juridice supranaționale (regulamente, directive)¹², în timp ce Parlamentul Pan-African este doar un organ cu atribuții consultative și de recomandare (deci, nu este un co-legislator, precum Parlamentul European în raport cu Consiliul UE). Acest lucru duce în cazul Uniunii Africane, la o concentrare a prerogativelor legislative supranaționale în cadrul a două organe interguvernamentale, ai căror membri nu sunt aleși de popoarele africane, ci au calitatea de miniștri naționali (lucru care este evitat în cadrul instituțional UE, în care și Parlamentul European deține rolul de legislator european).

Spre deosebire de Consiliul UE (care nu este responsabil nici în fața Parlamentului European, nici în fața Consiliului European), în Uniunea Africană Consiliul Executiv își angajează răspunderea politică în fața Adunării (organ similar Consiliului European) și nu în fața Parlamentului Pan-African.

ÎnceacepriveștesesiunileComisieiMinisteriale de Comerț Exterior/Acordul de la Agadîr, acestea vor avea o frecvență de cel puțin o dată pe an, precum și ori de câte ori este necesar (la cererea unui stat membru). Potrivit art.31 și 32/ tratatul de la Montevideo, Consiliul ALADI se întrunește în sesiuni la convocarea Comitetului Reprezentațiilor (singurul organ permanent al Asociației). Tratatul de la Montevideo nu prevede însă, funcția de „Președinte ALADI” sau de „Președinte al Consiliului” care să dețină, prin extensie, Președinția Asociației¹³. De asemenea, acest tratat nu stabilește o modalitate de responsabilitate politică a Consiliului (care este organul suprem al Asociației) în fața altui organ politic al Asociației, de unde și supranaționalitatea specifică (pe plan decizional și privind inexistența responsabilității politice) acestui organ interguvernamental (ceea ce îl apropie de situația Consiliului UE).

Deși toate aceste organe sunt plene (în componența lor intrând miniștrii de resort din fiecare stat membru), numai unele dintre ele ocupă în mod exclusiv poziția de organ suprem în structura instituțională a organizației/ entității/ acordului respectiv, în alte cazuri împărțind poziția supremă fie cu Parlamentul (de exemplu, cuplul Consiliul UE - Parlamentul European, pe plan legislativ, în cadrul UE), fie cu un alt organ interguvernamental (cuplul Consiliul UE - Consiliul European, pe plan decizional în cadrul UE; cuplul Consiliul Executiv - Adunare, în cadrul Uniunii Africane), oglindind, deci, o diversitate a structurilor instituționale ale sistemelor politice de integrare și ale organizațiilor internaționale de integrare.

c) sub aspectul atribuțiilor¹⁴ pe care le au de îndeplinit aceste organe, potrivit actelor constitutive, se înregistrează din nou o mare diversitate de competențe, în funcție de tipul de structură instituțională din care organul respectiv face parte. Astfel, potrivit art.8/ tratatul instituind Uniunea Maghrebului Arab, Consiliul Miniștrilor de Externe are atât un rol tehnic, auxiliar Consiliului Prezidențial (care este organul suprem al UMA) prin atribuția de a pregăti sesiunile acestuia, cât

și o competență destul de generală (care nu este însă decizională, pentru a nu afecta monopolul pe care îl are în acest domeniu, Consiliul Prezidențial UMA). Această competență privește examinarea chestiunilor pe care i le supun atenției Comitetul de Urmărire a Afacerilor Uniunii (veritabil organ supranațional), cât și Comisiile Ministeriale Specializate. Atribuții normative întâlnim în cazul Comisiei Miniștrilor Comerțului Exterior din cadrul Acordului de la Agadîr (art.24 privind elaborarea normelor juridice în diferite arii de interes general) sau în cazul Consiliului ALADI (competențele conferite de art.30/ tratatul de la Montevideo de a adopta decizii¹⁵ privind conducerea politică superioară a procesului de integrare economică) ori în cazul Consiliului Executiv al Uniunii Africane (competența, conform art.13/ Actul Constitutiv de la Lomé, de a lua decizii asupra politicilor de interes comun).

După cum se observă, organizațiile internaționale de integrare ori acordurile de integrare nu specifică vreun tip de competențe legislative care să fie încredințate Consiliilor în cauză, ceea ce nu înseamnă că astfel de competențe nu ar exista („regulamentele” și „directivele” pe care le poate adopta Consiliul Executiv al Uniunii Africane având o natură juridică asemănătoare actelor juridice de drept comunitar pentru Consiliul UE). De asemenea, o trecere în revistă a atribuțiilor decizionale ale Consiliului ALADI ilustrează de fapt, o adevărată competență supranațională normativă, prin natura juridică a actelor pe care Consiliul le adoptă (art.30/ tratatul de la Montevideo): impunerea de norme generale pentru îndeplinirea obiectivelor Asociației și al procesului de integrare; stabilirea unor norme de bază pentru reglementarea relațiilor dintre Asociație și alte asociații regionale, organisme sau entități internaționale; revizuirea și actualizarea normelor de bază în anumite domenii de integrare economică; stabilirea directivelor la care trebuie adaptate lucrările organelor restante ale Asociației. Față de aceste atribuții, prin interpretarea extensivă a noului art.202/ TCE, Consiliul UE nu doar că dispune de atribuții decizionale în pilonul comunitar¹⁶, ci și în ceilalți doi piloni interguvernamentali (PESC; CPJP)¹⁷, ceea ce dovedește o constantă extindere a competențelor sale decizionale, în temeiul tratatelor în vigoare.

Prin tratatul de la Lisabona, acest rol decizional omniprezent al Consiliului UE se consolidează, ilustrând o adevărată preeminență a acestei

instituții cu natură interguvernamentală dar cu rol supranațional, față de toate celelalte instituții UE.

În ceea ce privește alte tipuri de competențe¹⁸ pe care „Consiliile” interguvernamentale (din organizațiile internaționale de integrare sau înființate prin acorduri de integrare economică) le dețin, se cuvin a fi menționate atribuțiile lor de supervizare (Consiliul ALADI are, spre exemplu, competența de a examina rezultatele sarcinilor îndeplinite pentru Asociație, Consiliul Executiv UA monitorizează implementarea politicilor decizionale și a acordurilor adoptate de Adunare, are sarcina de a se asigura că toate acțiunile și inițiativele privind Africa sunt conforme cu obiectivele Uniunii, de a examina rapoartele, deciziile, proiectele și programele Comitetelor UA, de a aproba regulile Comitetelor, de a supraveghea, monitoriza și conduce activitățile acestora).

Prin intermediul Comitetului Politic și de Securitate (art.25/ TUE, modificat prin tratatul de la Nisa), care redactează rapoarte adresate Consiliului UE la cerere sau din proprie inițiativă, Consiliul UE monitorizează atât situația internațională în domeniul PESC cât și implementarea politicilor convenite de statele membre. Consiliul UE poate autoriza Comisia Europeană pe durata unei operațiuni de management al crizelor să ia deciziile potrivite în materie de control politic și de conducere strategică a operațiunii. Consiliul UE conferă autorizația de începere a unor forme de cooperare întărită în cadrul UE, de către unele state membre (art.27C/TUE, în modificarea tratatului de la Nisa); Consiliul UE este cel care autorizează Comisia Europeană să deschidă negocieri în domeniul încheierii acordurilor privind politica comercială comună (art.133, paragr.3 /TCE, modificat prin tratatul de la Nisa). Toate aceste competențe acordate unei instituții cu natură juridică interguvernamentală reflectă ocuparea unei poziții supreme în ierarhia instituțională *de facto* a UE, de către Consiliul UE, în defavoarea Parlamentului European ca instituție aleasă direct de cetățenii europeni. Pe de altă parte, este vorba de competențe decizionale, de supervizare și de autorizare pe care Consiliul UE le deține în cadrul UE ca sistem politic deja consolidat, aflat pe o treaptă superioară de evoluție a procesului de integrare politico-economică, în raport cu celelalte „Consilii” analizate.

În ceea ce privește competențele bugetare¹⁹ ale „Consiliilor” analizate, trebuie să remarcăm

faptul că, spre deosebire de Consiliul UE (care are importante asemenea atribuții atât în temeiul tratatelor în vigoare cât și potrivit tratatului de la Lisabona²⁰, precum atribuția de a stabili proiectul de buget cu majoritate calificată, atribuția de a adopta proiectul de buget cu amendamentele stabilite de Parlamentul European sau de a modifica aceste amendamente, conform noului art.272/ TCE, de a adopta dispozițiile privind sistemul de resurse proprii al Comunității – noul art. 269/ TCE), alte „Consilii” ale organizațiilor internaționale de integrare nu au atribuții bugetare. De exemplu, nu Consiliul ALADI, ci Comitetul Reprezentanților Permanenți (un alt organ decizional din structura ALADI) are rolul de a stabili contribuțiile statelor membre la bugetul Asociației (fără să fie, deci, vorba de o procedură co-decizională de adoptare a bugetului ALADI, buget care nu este finanțat din resursele proprii ale organizației, în ciuda caracterului său de integrare).

Consiliul Executiv al Uniunii Africane este un alt exemplu de Consiliu interguvernamental care nu are încă rolul predominant al Consiliului UE în adoptarea bugetului Uniunii. Astfel, în virtutea regulii 5, paragr 1, lit.h/Regulamentul de Procedură al Consiliului Executiv UA, acesta poate doar să examineze proiectul de buget al Uniunii și să îl transmită Adunării pentru dezbatere (Adunarea fiind aceea care va adopta bugetul UA, conform art.9/ Actul Constitutiv de la Lomé).

Pe planul relațiilor externe²¹, Consiliul Executiv al UA, conform regulii 5, paragr.1, lit. i și lit j are anumite atribuții specifice, în scopul de a impulsiona procesul de integrare de pe continentul african, precum: promovarea cooperării și a coordonării cu Banca Africană de Dezvoltare, cu alte instituții africane, cu Comisia ONU pentru Africa dar și cu Comunitățile Economice Regionale, stabilirea politicilor de cooperare între Uniune și partenerii africani, asigurarea conformității tuturor activităților și inițiativelor referitoare la Africa, cu obiectivele Uniunii Africane. Consiliul ALADI dispune, în schimb, de alte competențe decizionale specifice, anume, în materia stabilirii de relații între Asociație și alte asociații regionale, organisme sau entități internaționale (însă nu reprezintă Asociația în relațiile cu statele terțe, această atribuție fiindu-i încredințată Comitetului Reprezentanților Permanenți, un alt organ politic și decizional specific ALADI). Această situație reflectă un rol adesea modest al „Consiliilor interguvernamentale” din

organizațiile internaționale de integrare datorită, în opinia noastră, gradului insuficient de evoluție politică a integrării respectivei entități politice. În cazul unui acord de integrare, accentul este pus fie pe integrarea economică, fie uniunea politică urmează a fi organizată detaliat prin acorduri ulterioare, care să aibă în vedere și domeniul relațiilor externe al respectivei uniuni de state.

Spre deosebire de aceasta, Consiliul UE joacă un rol primordial în domeniul încheierii acordurilor internaționale cu statele terțe sau cu organizațiile internaționale²² (autorizează Președinția, asistată de Comisia Europeană, dacă este cazul, să înceapă negocierile, încheie acordurile internaționale, la recomandarea Președinției (art. 24/TUE, în modificarea tratatului de la Nisa), ia deciziile necesare pentru definirea și implementarea politicii externe și de securitate comune, recomandă Consiliului European strategii comune și le pune în aplicare prin adoptarea unor acțiuni comune și a unor poziții comune, asigură unitatea, coerența și eficacitatea acțiunii Uniunii (art. 13/TUE), adoptă acțiuni comune în domeniul PESC care angajează statele membre în luările lor de poziție și în conducerea acțiunilor lor (art. 14/TUE), adoptă poziții comune, definind poziția UE în probleme particulare de natură geografică sau tematică (art. 15/TUE); numește un reprezentant special cu mandat legat de anumite probleme politice particulare (art. 18/TUE).²³ Toate aceste competențe decizionale reflectă nivelul ridicat de evoluție al procesului de integrare europeană față de alte procese de integrare care nu au cunoscut încă o politică externă și de securitate comună ori care nu au format încă o uniune politică, dar exprimă, în același timp, și complexitatea și originalitatea UE, ca entitate ce afectează unui scop de integrare („uniunea fără înțetare mai strânsă”), așa cum a afirmat de altfel și doctrina, ambele sale dimensiuni (cea interguvernamentală și cea comunitară).²⁴

Totuși, trebuie să privim celelalte entități/acorduri de integrare dintr-o perspectivă dinamică, ele fiind procese în plină evoluție; astfel, art.24/ Acordul de la Agadir, referindu-se la competențele Comisiei Miniștrilor de Afaceri Externe, precizează că aceasta va fi responsabilă cu sprijinirea cadrului politic al Acordului și că va stabili măsurile politice necesare impulsionării și extinderii structurilor acestui Acord. La fel, Comisia Miniștrilor Comerțului Exterior va fi responsabilă cu supervizarea implementării

Acordului și cu obligația de a căuta soluții de a depăși dificultățile eventuale ce ar apărea în implementarea Acordului. Comisia are totodată, obligația de a adânci „nivelul de cooperare și de asimilare între membri”, ceea ce corespunde, fără îndoială, unui scop de integrare, atins prin acțiuni graduale. Consiliul UE poate avea și el, prin raport cu această situație, competențe de inițiativă sau de impulsioneare a acțiunii comunitare, competențe care își au originea în acorduri politice între statele membre în vederea aprofundării integrării europene și nu în competențele ce îi sunt acordate de tratatele comunitare și modificatoare ca instituție UE²⁵.

Un alt tip de competențe recunoscute Consiliului UE atât în temeiul acordurilor în vigoare dar și în baza art.49/TUE, în modificarea tratatului de la Amsterdam sunt cele referitoare la procedura de aderare a statelor la UE (art. 49/TUE, care conferă Consiliului UE competența decizională principală și doar în mod secundar o competență în această materie și Parlamentului European)²⁶.

O procedură cu totul specială (diferită, în opinia noastră, de procedura aderării, din cadrul UE) apare în art.29/ Acordul de la Agadîr (prin care se instituie o zonă de liber schimb între statele arabe mediteraneene). Intitulat „Anexarea”, art.29 prevede competențe decizionale ale Comisiei Ministeriale de Relații Externe având în componența sa toate statele membre, competențe în materie de aprobare a cererii unui alt stat arab de „a fi anexat la acest Acord”. „Anexarea” acestui stat la Acordul de la Agadîr va avea ca efect obligația noului stat membru de a implementa toate deciziile luate în cadrul Acordului înainte de „anexarea” sa. Considerăm că este vorba, în acest caz, de o terminologie specifică unui acord de integrare, care reflectă originalitatea sa față de UE (unde se folosește termenul juridic neutru, de „aderare”, precum în cazul unei relații juridice guvernate de dreptul internațional între un stat candidat și o organizație internațională).

Art.30/ Acordul de la Agadîr subliniază natura de integrare a Acordului (încheiat pe o perioadă nedeterminată), permițând însă expres oricărui membru de a se retrage din Acord prin simpla informare a Comisiei Ministeriale.

După cum am mai afirmat, acest aspect nu este reglementat în niciun fel în cazul UE (în temeiul tratatelor în vigoare) și care, în baza tratatului de la Lisabona (art. 49A/TUE) privește o procedură complexă²⁷ în raport cu art.30/Acordul de la Agadîr,

dovedind implicit complexitatea întregului cadru instituțional al UE.

În schimb, art.29/Actul Constitutiv de la Lomé al Uniunii Africane folosește o sintagmă neutră, întâlnită în cazul aderării la organizațiile internaționale de cooperare („obținerea calității de membru”), însă nu conferă Consiliului Executiv (ci Secretariatului Uniunii, „Comisia”) competențe în acest sens. Consiliul Executiv nu are competențe nici în ceea ce privește procedura de încetare a calității de stat membru (art.31), ceea ce îl distinge radical de Consiliul UE. Spre deosebire de această situație, Consiliul ALADI (prin art.30, lit.i din tratatul de la Montevideo) este organul politic care „acceptă adeziunea noilor state membre” (monopol decizional).

„Consiliile interguvernamentale” din cadrul unor astfel de acorduri/ entități de integrare beneficiază și de prerogative de a numi²⁸ alte organe (tehnice ori politice) sau Înalți Funcționari: astfel, Consiliul Executiv UA alege comisarii pentru a fi numiți de Adunare, alege membrii Comisiei Africane a Drepturilor Omului și Popoarelor (în mod asemănător numirii prin acord comun de către guvernele statelor membre, a judecătorilor Curții de Justiție din cadrul UE). Consiliul ALADI desemnează Secretarul General al Asociației, însă, spre a pune în evidență originalitatea cadrului instituțional al UE, trebuie remarcat că niciunul dintre aceste Consilii nu are o atribuție atât de importantă precum cea a Consiliului UE de a **numi** după aprobarea Parlamentului European, întreaga Comisie Europeană, adevărat „guvern supranațional”, pe baza art.214 (2)/TCE, modificat prin tratatul de la Nisa (competență care, în varianta art. 9D/TUE, în modificarea tratatului de la Lisabona, va reveni Consiliului European).

d) sub aspectul actelor juridice adoptate²⁹ și al modalității de luare a deciziilor³⁰, se pot remarca alte diferențe între Consiliul UE și „Consiliile” din cadrul acordurilor de integrare sau al organizațiilor internaționale de integrare. În temeiul tratatelor în vigoare (art.249/TCE), Consiliul UE, împreună cu Parlamentul European, dar și singur, poate adopta regulamente, directive, poate lua decizii și poate formula recomandări și avize. Primele trei tipuri de acte juridice au valoare obligatorie și caractere juridice specifice dreptului comunitar european ca drept de integrare, în raport cu actele juridice emise de organele altor organizații internaționale de integrare regionale.

Potrivit art. 249/TFUE, Consiliul UE adoptă în comun cu Parlamentul European acte legislative, fiind însă, un legiuitor supranațional original care nu poate fi „dizolvat asemenea unui ‘parlament’ de niciuna din instituțiile UE și nici de către guvernele statelor membre sau de către parlamentele naționale.

În temeiul tratatelor în vigoare, competențele normative ale Consiliului UE se concretizează prin adoptarea regulamentelor (acte normative generale) și a directivelor și deciziilor (acte normative având ca destinatari statele membre). În al doilea rând, ca o materializare a funcției de coordonare a politicilor statelor membre, Consiliul UE poate adopta acte juridice fără valoare obligatorie (recomandări, destinate statelor membre)³¹. Datorită faptului că instituția politică a UE în discuție, anume Consiliul UE, are un rol preeminent în implementarea procesului de integrare europeană, se cuvine să menționăm și faptul că, în virtutea competențelor sale executive (de punere în aplicare a normelor juridice pe care le-a adoptat, prin acte administrative), Consiliul UE poate adopta astfel de acte (directive de execuție, regulamente de execuție, decizii) în domeniul politicii transporturilor, al ajutoarelor publice etc. Față de toată această gamă de acte juridice supranaționale pe care Consiliul UE le poate adopta, ca acte aparținând dreptului comunitar, celelalte tipuri de organe similare din cadrul organizațiilor internaționale de integrare sau al acordurilor de integrare nu se află la același nivel de evoluție deoarece, cu unele excepții, ele nu pot adopta asemenea acte juridice.

Astfel, art.24 / Acordul de la Agadîr nu specifică natura juridică a „regulilor” pe care le poate emite Comisia Ministerială a Comerțului Exterior în domeniul ținând de implementarea Acordului, în ciuda caracterului de integrare al acestei Comisii.

Consiliul ALADI, în schimb, poate adopta un tip de acte juridice de integrare (obligatorii pentru statele membre sau pentru celelalte organe politice din structura ALADI, având ca obiectiv impulsivarea procesului de integrare politică și economică): decizii (art.30/ tratatul de la Montevideo), norme generale, recomandări (ca acte juridice speciale, de integrare, în cadrul ALADI), directive, norme de bază, toate aceste acte juridice fiind destinate reglementării procesului de integrare latino-american sub egida ALADI.

Un tip de acte juridice (adoptate de un Consiliu interguvernamental dintr-o entitate de integrare

creată după modelul UE) apropiat de actele juridice supranaționale din dreptul comunitar (emise de Consiliul UE) îl reprezintă actele juridice adoptate de Consiliul Executiv al Uniunii Africane. Astfel, potrivit regulii 34 din Regulamentul de Procedură al Consiliului UA, se pun bazele unui adevărat corp juridic supranațional african, format din: regulamente (obligatorii și aplicabile în toate statele membre, legile naționale trebuind să fie modificate spre a fi conforme acestora), directive (acte juridice emise de Consiliul Executiv și adresate fie tuturor statelor membre, fie unor state membre, fie particularilor, obligatorii în privința obiectivelor de atins și lăsând autorităților naționale puterea de a hotărî forma și mijloacele care trebuie utilizate pentru implementarea lor).

Aceste tipuri de acte juridice legislative, care pot fi adoptate de un organ cu denumire de „Consiliu Executiv” și nu de Parlamentul Pan-African ilustrează existența unui tipar al preeminenței organului de tip interguvernamental (Consiliul de Miniștri) în fața parlamentului regional, ambele fiind însă organe aparținând unei entități politice de integrare (Uniunea Africană). Desigur, în virtutea competențelor executive de care dispune, Consiliul UA poate adopta directive de execuție (regula 5 paragr. 1 lit. g conferindu-i prerogativa de a adopta orice acțiune în domenii care îi sunt supuse atenției de către Adunare). Regula 34 îi permite totodată să adopte acte neobligatorii, fie juridice, fie politice (recomandări, declarații, rezoluții, opinii) care l-ar apropia de un organ interguvernamental dintr-o organizație internațională de cooperare, dacă nu ar fi destinate să armonizeze și să orienteze (într-un scop integraționist) punctele de vedere ale statelor membre.

Caracterul supranațional al regulamentelor și directivelor³² emise de Adunare și de Consiliul UA este întărit și de atribuția sancționatorie exercitată asupra statelor care nu respectă deciziile și politicile UA, competență recunoscută atât Adunării, cât și Consiliului Executiv, după aprobarea Adunării): întreruperea legăturilor de transport și de comunicație cu alte state membre; alte măsuri economice sau politice hotărâte de Adunare (art.23, paragr.2/ Actul Constitutiv de la Lomé; regula 34, paragr.2/ Regulamentul de Procedură al Consiliului Executiv). De asemenea, Regula 25 prevede aplicabilitatea automată a regulamentelor și directivelor emise de Consiliul Executiv UA, după trecerea a 30 de zile de la publicarea lor în Jurnalul Oficial al Uni-

unii Africane sau de la data specificată în decizie. Valoarea juridică obligatorie a acestor acte juridice se va manifesta atât față de statele membre, cât și față de organele UA și față de Comunitățile Economice Regionale, ceea ce accentuează caracterul de drept supranațional al unor astfel de acte juridice.

Prevederi asemănătoare, referitoare la competența sancționatorie a Consiliului UE³³ pentru nerespectarea de către statele membre UE a obligațiilor din actele normative obligatorii emise de acesta (regulamente, decizii, directive) nu apar în tratatele de la Maastricht, Amsterdam sau Nisa (cu excepția cazului în care Consiliul UE decide să suspende dreptul de vot al reprezentantului guvernului statului membru în Consiliu). Acest lucru nu are însă niciun efect cu privire la îndeplinirea, de către statul astfel sancționat, a altor obligații care îi revin ca stat membru. Totuși, există o competență sancționatorie a Consiliului UE, însă nu pentru nerespectarea obligațiilor dintr-un act juridic normativ emis de acesta (precum în cazul Consiliului Executiv UA), ci pentru nerespectarea principiilor de la art.6(1)/TUE.

Modalitatea de luare a deciziilor în cadrul Consiliilor analizate este diferită; astfel, potrivit regulii 19 din Regulile de Procedură ale Consiliului Executiv al Uniunii Africane, acesta își adoptă deciziile prin consens (în lipsa căruia deciziile se vor adopta prin vot cu majoritate calificată); în cazul deciziilor de procedură, acestea se adoptă cu regula majorității simple. Potrivit regulii 27, fiecare stat membru din acest Consiliu are dreptul la un vot, ceea ce reprezintă o diferență importantă față de modalitatea de luare a deciziilor în cadrul Consiliului UE (în care se folosesc trei tipuri de voturi: majoritatea calificată, în continuare extindere, majoritatea simplă, unanimitatea ca o contrabalansare a tendinței supranaționaliste, prin tendința interguvernamentală). Astfel, în Consiliul UE, în temeiul tratatului de la Nisa, votul cu majoritate calificată s-a extins la noi domenii (cooperarea judiciară în materie civilă, încheierea de acorduri internaționale în domeniul proprietății intelectuale și a serviciilor), în detrimentul unanimității.

Pentru ca un acord să fie încheiat, potrivit tratatului de la Nisa, este necesar votul favorabil a 14 state din 27 de membri, o decizie putând fi luată dacă minim 14 state au votat în favoarea ei sau dacă reprezintă cel puțin 62% din populația europeană.

Regula majorității calificate (care demonstrează o modalitate supranațională de adoptare a unor hotărâri de integrare)³⁴ este stabilită și în art.43 / tratatul de la Montevideo, în ceea ce privește Consiliul ALADI. Prin excepție de la această regulă, Consiliul poate adopta decizii cu majoritate de 2/3, fără a interveni un vot negativ, în domenii precum: modificări aduse tratatului, adoptarea deciziilor care corespund conducerii politice, superioare procesului de integrare, adoptarea deciziilor care formalizează rezultatul negocierilor multilaterale prin stabilirea și aprofundarea preferințelor tarifare regionale, acceptarea aderării noilor membri, determinarea cotelor de contribuție ale statelor membre la bugetul Asociației, stabilirea de norme minime de reglementare a relațiilor ALADI cu alte asociații regionale.

După cum se observă, organizațiile internaționale de integrare urmează reguli specifice de organizare și funcționare, inclusiv în ceea ce privește Consiliul interguvernamental din structura lor instituțională, ceea ce nu ne permite să vorbim, nici chiar în cazul preluării modelului de organizare și funcționare al Consiliului UE, de o imitare a acestui model ci de o adaptare a acestuia, în funcție de nevoile specifice și de profilul original al entității respective (avem în vedere aici, în special Consiliul Executiv al Uniunii Africane).

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 În sensul compoziției sale interne (de regulă, din miniștri ai guvernelor statelor membre).

2 Ca diferite forme ale integrării regionale, în care, în opinia noastră, intră nu doar „organizațiile internaționale regionale” sau „organizațiile supranaționale ori imediate” (care edictează reguli direct aplicabile pe teritoriul statelor membre și având efect imediat) – în clasificarea oferită de Daniel DORMOY, **Droit des organisations internationales**, 1995, Dalloz, Paris, pp. 6-7. Deseori, statele formează zone de liber schimb, bazate pe acorduri economice regionale, dar care nu au structura instituțională ori personalitatea juridică a unei organizații internaționale (organizație care își elaborează „propriul său drept intern”, prin normele juridice emise de organele sale).

3 Anthony ARNULL, Alan DASHWOOD, Malcolm ROSS, Denick WYATT, Wyatt and Daswood's *European Union Law*, London, Sweet and Maxwell, 2000, pp. 64-65, Augustin FUEREA, *Drept comunitar european. Partea generală*, Ed. All Beck, București, 2003, p. 54.

4 Mai nou, se preconizează încheierea unor

acorduri de asociere interregionale, de pildă, între UE și MERCOSUR sau între UE și CAN - Comunitatea Andină -, care să includă crearea zonelor de liber schimb. A se vedea a IV-a Reuniune UE-ALC, Viena/12 mai 2006, Declarația de la Viena. A se vedea și Comunicatele anterioare, ale Comisiei Europene: COM(99)105 – Un nouveau partenariat Union Européenne – Amérique Latine à l'aube du 21ème siècle; COM(00)670 – Suivi du 1er sommet organisé entre l'Amérique Latine, les Caraïbes et l'Union Européenne, http://ec.europa.ur/comm/external_relations/la/chrono.htm

5 De exemplu, Protocolul Guatemala (protocol la tratatul general de integrare centroamericană economică) din cadrul SICA (Sistemul Centroamerican de Integrare creat prin Protocolul de la Tegucigalpa/1991), prevede crearea unui subsistem, numit „Subsistemul de Integrare Centroamericană Economică”. Acest subsistem, cf. art. 7/Protocolul Guatemala cuprinde, ca organe principale, trei Consilii interguvernamentale (Consiliul de Miniștri de Integrare Economică, format din miniștrii de finanțe și președinții Băncilor Centrale din statele membre; Consiliul Sectorial al Miniștrilor de Integrare Economică, cuprinzând reuniunile miniștrilor de resort, dar și Consiliul Agro-Piscicol Centroamerican, Consiliul Monetar Centroamerican, Consiliile de Miniștri de finanțe, de economie, de comerț, de industrie, de infrastructură, de turism și servicii (art. 41). Al treilea Consiliu interguvernamental menționat la art. 37, alin. 2 este Consiliul Intersectorial al Miniștrilor de Integrare Economică. Pe continentul african, conform Acordului Final SACU/2002, art. 8 menționează în structura instituțională a Uniunii Vamale a Africii de Sud, Consiliul de Miniștri compus din cel puțin un ministru din fiecare stat membru, organ care devine autoritatea decizională supremă în chestiunile privind SACU. Tot pe continentul african, conform tratatului instituind COMESA (art. 9), Consiliul de Miniștri este format din „acei miniștri care pot fi desemnați de fiecare stat membru”. În cadrul SAI (Sistemul Andin de Integrare), conform Acordului de la Cartagena, secțiunea B (Consiliul Andin al Miniștrilor de Externe), art. 15 prevede că este format din reprezentanții ministeriali din domeniul afacerilor externe, ai guvernelor statelor părți la Acordul de la Cartagena. În ceea ce privește MERCOSUR, tratatul de la Asuncion, în cap. II, art. 10-11 prevede un „Consiliu al Pieței Comune” ca organ superior al Pieței Comune, însărcinat cu gestionarea și cu executarea tratatului și a normelor juridice ulterioare adoptate în cadrul MERCOSUR. Acesta este compus din miniștrii de externe și din miniștrii economiei din statele părți. Conform Protocolului de la Tegucigalpa (înființând SICA), în acest sistem de integrare centroamerican este cuprins (art. 16), un „Consiliu de Miniștri” compus din miniștrii de resort și, în caz extraordinar, dintr-un ministru adjunct. De asemenea, mai trebuie

menționat și Consiliul Ministerial (compus din miniștri de externe, reunindu-se cel puțin de două ori pe an) din cadrul SAARC (South Asian Association for Regional Cooperation) creată în 1985 și reformată în 1993 (când a fost semnat un acord privind reducerea progresivă a tarifelor în regiune). În urma reuniunii statelor SAARC de la Islamabad (ianuarie 2004), s-a semnat acordul privind o zonă de liber schimb sud-asiatică (SAFTA), care intră în vigoare din ianuarie 2006. Cf. art. 10/SAFTA, se creează un „Comitet Ministerial SAFTA” (SMC), organ suprem și decizional responsabil cu administrarea și aplicarea Acordului, precum și a tuturor deciziilor și aranjamentelor realizate în cadrul său legal. Acest Comitet este format din miniștrii de comerț din statele părți. O altă organizație de integrare, însă una africană (SADC/Southern African Development Community), creată în 1992 (predecesoarea sa fiind SADCC/Southern African Development Coordinating Conference, din 1980) cuprinde în structura sa instituțională un organ suprem, numit „Consiliu de Miniștri” (format din miniștrii din fiecare stat membru, de regulă din cei responsabili pentru finanțe sau economia națională). După cum se observă, plecând de la un tipar comun (un „consiliu interguvernamental” format de regulă, din miniștri), există o mare diversitate de „Consilii”, având o compoziție în funcție de obiectivele și de natura juridică a acordului de integrare (miniștrii de resort).

6 Se subliniază însă, în doctrină, faptul că, încă de la crearea sa, UMA nu a reușit să progreseze, nici nu a fost capabilă să depășească închiderea frontierei dintre Algeria și Maroc, în 1994, blocajul integrării maghrebiene fiind un „nod gordian” al dinamicii economice în Maghreb. În al doilea rând, trebuie remarcat „un adevărat puzzle” de acorduri comerciale și de asociere în zonă, dificil de înțeles, între care există un grad scăzut de contact, de sinergie. A se vedea Ivan MARTIN, Universitatea Carlos III din Madrid, *Le puzzle de l'intégration sous-régionale dans le sud de la Méditerranée*, *Annuaire de la Méditerranée/2003*, European Institut of the Méditerranéan, www.mafhoum.com/press7/224E13.htm.

7 Prin art. 9C/TUE, în modificarea tratatului de la Lisabona, Președinția formațiunilor Consiliului UE, cu excepția celei a Consiliului Afaceri Externe, este asigurată de reprezentanții statelor membre, în cadrul Consiliului UE, după un sistem de rotație egal.

8 De exemplu, Consiliul de Miniștri din tratatul instituind COMESA (pe continentul african), în art. 9 din actul constitutiv se prevede că se va reuni o dată pe anul imediat precedând o întrunire a „Autorității” (organul politic suprem). Întrunirile extraordinare ale acestui Consiliu pot fi ținute la cererea unui stat membru, susținută de cel puțin 1/3 din statele membre. Consiliul de Miniștri/Acordul Final SACU, conform art. 8, se va întruni cel puțin o dată în fiecare trimestru al unui

an financiar doar dacă nu se convine altfel. Consiliul Ministerial SADC se întrunește cel puțin o dată pe an, pentru a evalua progresul și acțiunile organelor sale subordonate. SMC-ul sau Consiliul Ministerial SAFTA se întrunește cel puțin o dată în fiecare an sau mai des, oricând se consideră necesar de către statele părți. Conform art. 13/Protocolul de la Ouro Preto/1994 privind MERCOSUR, Consiliul Pieței Comune se reunește ori de câte ori este necesar (dar cel puțin o dată pe semestru), iar Președinții statelor membre trebuie să ia parte la întrunirile semestriale ale acestui Consiliu al Pieței Comune. Cf. art. 21/Protocolul de la Tegucigalpa privind Consiliul de Miniștri din cadrul SICA, acesta se va întruni în diferite formațiuni sectoriale, ordinare, intersectoriale ori de câte ori este nevoie sau la cererea unuia din membrii săi ori a Reuniunii Președinților. În cadrul SAI (Acordul de la Cartagena, art. 18), Consiliul de Miniștri ai Afacerilor Externe se va reuni în sesiune periodică de două ori pe an, de preferință în țara care deține Președinția; Consiliul se poate întruni și în sesiune specială, când este nevoie, la cererea oricăruia din membrii săi. Cf. art. 20 din același acord, Consiliul se poate întruni și în „sesiuni lărgite”, cu participarea șefilor delegațiilor de pe lângă Comisie, cel puțin o dată pe an.

9 Augustin FUEREA, op. cit., pp. 54-55, 62-63.

10 Idem, p. 55.

11 Trebuie remarcată tendința organizațiilor regionale de a-și dezvolta, la începutul secolului XXI, o latură de integrare economică și de a forma împreună cu alte state, zone de liber schimb sau alte inițiative subregionale de cooperare economică. De exemplu, ADB (Banca Asiatică de Dezvoltare) a jucat un rol de catalizator în promovarea cooperării regionale încă din 1994, inițiind programe subregionale destinate să promoveze cooperarea în diferite arii geografice: programul GMS (Greater Mekong Subregion, prin care noii membri ASEAN – Myanmar, Cambodgia, Vietnam, Republica Populară Democrată Lao – sunt invitați să se alăture la AFTA sau zona de liber schimb ASEAN); Aria de Dezvoltare Estică ASEAN – Brunei Darussalam – Indonezia – Malaezia – Filipine (BIMP – EAGA); Inițiativa de Cooperare Economică Regională din Asia Centrală /CAREC); Inițiativa de Cooperare Economică Subregională din Asia de Sud (SASEC); SAARC; Forumul Pacificului de Sud etc. Deși în această zonă cooperarea regională rămâne „una consolidată între națiuni suverane” (adică fără să creeze instituții de integrare precum cele din UE), nu se poate ignora latura de integrare, de eliminare a barierelor fizice la comerț, pe care o presupun asemenea tipuri de cooperări. A se vedea Moving Regional Cooperation Forward, Summary of Proceedings of the ADB – sponsored Session at the 2002 Bo’ao Forum for Asia and Directions for Future Promote Regional Cooperation in the Asia Pacific Region, October 2002.

12 Nu doar în cadrul Uniunii Africane regăsim norme juridice supranaționale similare dreptului comunitar european, ci și în cadrul MERCOSUR (care este, însă, o piață comună și nu o uniune politică). Astfel, conform programului de lucru 2004-2006, destinat avansării procesului de integrare (politică și instituțională, printre altele), precum și în urma celei de-a XXVI-a Reuniuni a Consiliului Pieței Comune (Puerto Iguazú, Argentina, 7-8 iulie 2004) s-au prevăzut proceduri și mecanisme destinate încorporării și aplicării rapide a normelor MERCOSUR care nu necesită transpunere legislativă, în ordinele juridice naționale. A se vedea Evolución de la integración regional 2004-2005, Informe Parcial Enero-Junio de 2005, SP/Di no. 7-05, SELA, Julio 2005, Secretaría Permanente del SELA, Caracas, Venezuela; www.sela.org. În cazul tratatului COMESA (art. 10) se operează o clasificare juridică a actelor emise de Consiliul de Miniștri, asemănătoare actelor de drept comunitar european. Astfel, se prevede emiterea de către Consiliu a regulamentelor (obligatorii în întregime pentru toate statele membre); a directivelor (obligatorii doar pentru statele membre cărora le sunt adresate, în privința rezultatelor ce trebuie atinse); a deciziilor (obligatorii pentru cei cărora le sunt adresate); a recomandărilor și opiniilor (fără forță juridică obligatorie). Cf. art. 19 din acest tratat, doar Consiliul poate adopta astfel de acte (un monopol normativ al acestuia), fără a se specifica dacă aceste acte au caracter „legislativ” ori efect direct, imediat și prioritar în raport cu dreptul intern al statelor membre (posibil, aceste caractere juridice să fie stabilite ulterior, prin jurisprudența Curții de Justiție COMESA).

13 În cazul Protocolului de la Tegucigalpa (SICA), art. 16 prevede că ministrul de resort al statului membru care va fi purtătorul de cuvânt al Americii Centrale va prezida în acel semestru și Consiliul de Miniștri respectiv. În cazul Consiliului Pieței Comune/MERCOSUR, statele membre vor deține Președinția acestui Consiliu prin rotație, în ordine alfabetică, pentru o perioadă de șase luni. Art. 10/SAFTA prevede că fiecare stat parte la Acord, în ceea ce privește Președinția Consiliului Ministerial SAFTA, va deține această Președinție pentru o perioadă de un an, în ordine alfabetică. Cf. art. 8/Acordul final SACU, Președinția Consiliului de Miniștri va fi deținută prin rotație, de către fiecare stat membru, pentru o perioadă de 12 luni, în ordinea decisă de Consiliu. Cât privește SAI, Consiliul Andin al Miniștrilor de Externe, art. 19/Acordul de la Cartagena prevede că va fi prezidat de ministrul de externe al statului care deține Președinția Consiliului Prezidențial Andin, pe o durată de un an.

14 De exemplu, Consiliul de Miniștri SACU supraveghează implementarea politicilor SACU și aprobă tarifele vamale. Consiliul SADC aprobă strategiile și programele de lucru SADC; acordă consiliere Summit-ului Șefilor de Stat și de Guvern, asupra politicilor

generale ale SADC. În cazul Consiliului Pieței Comune/ MERCOSUR, acesta are printre alte atribuții: a se pronunța asupra propunerilor adresate de Grupul Pieței Comune (care este organul executiv MERCOSUR, în mod similar Comisiei Europene); a formula politici și a promova acțiunile necesare pentru conformarea cu exigențele Pieței Comune; clarificarea, când consideră necesar, a conținutului și a sensului deciziilor sale; a crea reuniuni ministeriale și a se pronunța asupra acordurilor ce îi sunt înmânate de aceștia. În cadrul SICA, Protocolul de la Tegucigalpa prevede rolul Consiliului de Miniștri de Externe, ca „organ principal de coordonare”, care pregătește Reuniunile Președinților, asigură reprezentarea regiunii în cadrul comunității internaționale, asigură executarea deciziilor Președinților, în materia „politicii internaționale regionale”.

15 Prin „decizii” nu înțelegem neapărat acte juridice aparținând unui „drept de integrare” (similar „deciziilor” europene adoptate de instituțiile UE), ci un tip de acte juridice fără valoare obligatorie, având caracter de recomandare, care pot fi adoptate de organele unei organizații, având diferite denumiri: rezoluții, hotărâri, recomandări etc.). În general, nu există o legătură directă între denumirea acestor acte și valoarea lor juridică (cf. Raluca MIGA-BEȘTELIU, **Organizații internaționale interguvernamentale**, Ed. All Beck, București, 2000, p. 110). Trebuie însă să remarcăm că și în cazul UE (în ceea ce privește pilonul PESC), Consiliul European adoptă „decizii comune” (care sunt acte politice și nu de drept comunitar): a se vedea Iordan Gheorghe BĂRBULESCU, **Uniunea Europeană. Aprofundare și extindere**. Cartea I- *De la Comunitățile Europene la Uniunea Europeană*, Ed. Trei, București, 2001, p. 140 (este însă vorba de o instituție UE distinctă de Consiliul UE). În afara pilonului comunitar, în domeniile PESC și CPJP, Consiliul UE poate adopta „poziții comune” sau „acțiuni comune”, care sunt „acorduri între state” și nu acte de drept comunitar (deoarece este vorba de realizarea unor obiective ale UE).

16 De exemplu, art. 18/TCE, în modificarea tratatului de la Nisa, prin care Consiliul UE poate să adopte dispoziții pentru facilitarea exercitării drepturilor de a circula și de a se stabili temporar în mod liber pe teritoriul statelor membre, al cetățenilor UE. Consiliul UE poate decide măsurile adecvate situației economice, dacă survin dificultăți grave în aprovizionarea cu anumite produse (art. 100/TCE, în modificarea tratatului de la Nisa); Consiliul UE poate să hotărască acordarea, în anumite condiții, de asistență financiară comunitară statului membru aflat în dificultate sau care este amenințat în mod serios cu dificultăți grave cauzate de catastrofe naturale sau de evenimente excepționale, mai presus de controlul său (art. 100, paragr. 2/TCE, în modificarea tratatului de la Nisa); competențele decizionale ale Consiliului UE pe baza art. 133/TCE, în modificarea tratatului de la Nisa, referitor la politica comercială co-

mună etc.

17 Iordan Gheorghe BĂRBULESCU, op.cit., p. 144, John FAIRHURST, **Law of the European Union**, Pearson Education limited, Pearson and Longman, Essex, UK., 2006, p. 16.

18 De exemplu, cf. art. 17/Protocolul de la Tegucigalpa, din cadrul SICA, în competența Consiliului Miniștrilor de Relații Externe intră și recomandările privind primirea de noi membri în SICA sau privind admiterea de observatori. Atribuțiile Consiliului Andin al Miniștrilor de Externe/SAI, Acordul de la Cartagena prevăd, printre altele, formularea politicilor regionale ale statelor membre în materii de interes regional; orientarea și coordonarea acțiunilor externe ale diferitelor organe și instituții ale SAI; formularea și evaluarea, în coordonare cu Comisia, a politicii generale a procesului SAI. La aceasta se mai adaugă și alte atribuții, precum: a urmări îndeplinirea orientărilor generale ale Consiliului Prezidențial Andin, a asigura conformitatea cu obligațiile expuse în Acordul de la Cartagena și în tratatul de la Montevideo/1980, a dezbate și a rezolva orice alte chestiuni de interes comun, aflate în aria sa de responsabilitate etc. (atribuții ce pot fi regăsite, într-o oarecare măsură, în cazul Consiliului UE).

19 Consiliul Pieței Comune/MERCOSUR are atribuția de a adopta decizii în materie financiară și bugetară (art. 8/Protocolul de la Ouro Preto). Consiliul de Miniștri SACU aprobă bugetul Secretariatului, al Comitetului Tarifar și al Tribunalului (art. 8/Acordul final SACU). Consiliul Miniștrilor Afacerilor Externe (art. 17/Protocolul de la Tegucigalpa) din cadrul SICA are ca atribuție aprobarea bugetului organizației.

20 În noul art. 272/TFUE, în modificarea tratatului de la Lisabona, Consiliul UE și PE, prin procedura legislativă specială, sunt instituțiile ce adoptă bugetul anual al UE. Tot conform tratatului de la Lisabona, noul art. 269/TFUE prevede competența Consiliului UE de a adopta, după consultarea PE, o decizie care prevede dispozițiile aplicabile sistemului de resurse proprii ale UE. Tot Consiliul UE stabilește și măsurile de punere în aplicare a sistemului de resurse proprii ale UE, după aprobarea PE.

21 În ceea ce privește Comunitatea Andină, menționăm existența „unei politici comune de relații externe”. Încă din 1979, miniștrii de externe ai statelor membre au început să acționeze colectiv pe scena internațională, dând naștere unei acțiuni politice comune. În noiembrie 1979, la Lima, s-a semnat instrumentul juridic creând Consiliul de Miniștri ai Grupului Andin, a cărui primă funcție a fost aceea de a contura o politică comună de externe pentru Comunitate. Protocolul de la Trujillo/1996 a încorporat în structura instituțională a Acordului de la Cartagena și Consiliul Andin de Miniștri de Externe. Prin Protocolul Sucre/iunie 1997 a fost confirmată, în mod definitiv, politica comună de externe a Comunității Andine, ceea ce reliefează o di-

menșiune de cooperare interguvernamentală atașată unui sistem politic de integrare (precum SAI), asemănătoare pilonului PESC din cadrul UE, în care organul decizional („Consiliul”) îndeplinește, în ambele cazuri, atribuții legate de politica comună de externe a entității politice de care aparține.

22 De exemplu, Consiliul Andin al Miniștrilor de Externe din cadrul SAI îndeplinește diverse atribuții legate de relațiile externe ale sistemului: a reprezenta Comunitatea Andină în materii și în activități de interes comun, a coordona poziția comună a statelor membre în forurile internaționale și în negocieri, a semna convenții și acorduri cu state terțe și cu grupuri de țări sau cu organizații internaționale, privind cooperarea și politica externă. Consiliul Pieței Comune/MERCOSUR poate negocia și încheia acorduri, în numele MERCOSUR cu state terțe, grupuri de țări și cu organizații internaționale (atribuție care poate fi delegată și Grupului Pieței Comune).

23 Potrivit tratatului de la Lisabona, în materia încheierii acordurilor internaționale (noul art. 188N/TFUE) Consiliul UE autorizează începerea negocierilor; adoptă directivele de negociere; autorizează semnarea acordului; încheie acordurile.

24 Jean-Louis QUERMONNE, **Le système politique de l'Union Européenne**, Ed. Montchrestien, Paris, 2001, pp. 8-9.

25 Iordan Gheorghe BĂRBULESCU, **op.cit.**, p. 145.

26 Potrivit acestui articol, statul solicitant adresează cererea sa Consiliului UE care se pronunță asupra sa după consultarea Comisiei Europene și după avizul conform al Parlamentului European. În varianta tratatului de la Lisabona, noul art. 49/TUE se modifică, în sensul că statul solicitant adresează cererea sa Consiliului UE care se pronunță după consultarea Comisiei și după obținerea aprobării Parlamentului European. Parlamentul European dar și parlamentele naționale sunt informate în prealabil (înainte de pronunțarea Consiliului UE cu privire la cerere), în legătură cu cererea statului solicitant.

27 Statul membru care dorește să se retragă trebuie să notifice intenția sa Consiliului European, care emite anumite orientări: În baza acestor orientări, UE negociază și încheie cu acest stat un acord care stabilește condițiile de retragere, acordul negociindu-se pe baza art. 188N, alin. 3 /TFUE și încheindu-se de către Consiliul UE, după aprobarea Parlamentului European.

28 De exemplu, Consiliul Pieței Comune/MERCOSUR desemnează Directorul Secretariatului Administrativ al organizației. Consiliul de Miniștri (art. 8/Acordul Final SACU) numește Secretarul Executiv SACU, numește și membrii Comitetului Tarifar.

29 Consiliul de Miniștri din cadrul SICA (Protocolul de la Tegucigalpa) adoptă decizii a căror aplicare este obligatorie pentru toate statele membre (caracterul

lor executoriu nu poate fi limitat decât prin dispoziții cu un caracter legal); însă asemenea decizii pot fi executate de statele membre care nu au obiectat la aceasta. Cf. art. 17/Acordul de la Cartagena, Consiliul Andin de Miniștri de Externe adoptă decizii și declarații. Cf. art. 17/Acordul final SACU, instituțiile SACU pot adopta „decizii” (folosind regula consensului, dacă nu se prevede altfel). Cf. art. 9, Consiliul Pieței Comune/MERCOSUR se pronunță prin „decizii”, obligatorii pentru toate statele părți.

30 Cf. cap. III, art. 37/Protocolul de la Ouru Preto, privind modalitatea de luare a deciziilor în cadrul MERCOSUR, se instituie regula consensului, cu prezența tuturor statelor părți. În cadrul SACU, cvorumul pentru reuniunile instituțiilor SACU va necesita totalitatea statelor membre (dacă nu se prevede altfel în Acord). Cf. art. 17/Acordul de la Cartagena, Consiliul Andin de Miniștri de Externe din cadrul SAI adoptă decizii și directive prin consens (dar deciziile vor fi însă, parte a dreptului comunitar andin). Conform art. 21/Protocolul de la Tegucigalpa, cvorumul în Consiliul de Miniștri necesită prezența tuturor miniștrilor de resort și, în caz extraordinar, a unui ministru adjunct. Fiecare stat membru are dreptul la un vot în Consiliu, deciziile privind chestiunile de fond luându-se prin consens, iar când este vreo îndoială asupra noțiunii juridice a unei decizii (de fond/de procedură) se va folosi votul cu majoritate. Consiliul de Miniștri COMESA adoptă decizii prin consens, în lipsa căruia acestea se adoptă cu majoritate de 2/3 din membrii Consiliului.

31 Iordan Gheorghe BĂRBULESCU, **op. cit.**, p. 142.

32 De remarcat că întâlnim acte juridice cu un anume caracter de integrare după modelul UE și în alte organizații internaționale de integrare de pe alte continente. De exemplu, trebuie să menționăm competența Consiliului de Miniștri și a Comitetului Ministerial din cadrul CEMAC (Comunitatea Economică și Monetară a Africii Centrale) de a adopta: regulamente care sunt obligatorii în toate elementele lor și direct aplicabile în toate statele membre, având o destinație generală, regulamentele-cadru care au aplicabilitate directă doar cu privire la anumite elemente, directivele care leagă toate statele membre cu privire la rezultat sau decizii, care au caracter obligatoriu în toate elementele lor în raport cu destinatarii acestora.

33 Împotriva măsurilor impuse de Consiliul UE (instituție care reprezintă voința statelor) și care vizează particulari, resortisanții statelor membre pot ataca direct în fața Curții de Justiție din cadrul UE aceste măsuri (prin „recurs împotriva sancțiunilor date particularilor”), de unde și caracterul supranațional al Curții de Justiție. Conform Augustin FUEREA, **op. cit.**, p. 146. În ceea ce privește recursul în fața Curții de Justiție, „în constatarea neîndeplinirii de către state a

obligațiilor decurgând din tratatele institutive”, acesta este un tip de recurs prin care se poate ataca doar o decizie a Comisiei Europene (privind nerespectarea, de către statul respectiv, a obligației decurgând dintr-un anumit tratat institutiv), ca „instituție executivă”. Decizia Comisiei Europene (și nu a Consiliului UE) se atacă prin contencios în plină jurisdicție, Curtea de Justiție urmând să se pronunțe.

34 Unii autori remarcă omnipotența Consiliului UE, fiind de părere că aparține unei organizații supra-naționale și nu unei organizații de cooperare precum Consiliul de Securitate ONU unde fiecare stat dispune de un vot egal. A se vedea Jean Louis BURBAN, *Les institutions européennes*, Collection fondée par Josette Peyrard, Librairie Vuibert, Paris, 2002, p. 18. A se vedea și Augustin FUEREA, **op. cit.**, p. 58.

Dr. Mădălina Virginia ANTONESCU (madalina.antonescu@idr.ro) este cercetător științific în cadrul Institutului Diplomatic Român. Este autoare a patru cărți: Regimul juridic al străinului, persoană fizică, în România, Doctrina neo-machiavelistă în contextul provocărilor globaliste, Uniunea Europeană - un imperiu modern? Studiu comparativ asupra vechilor și noilor tipuri de imperii, Uniunea Europeană - un imperiu al secolului XXI. Spre o civilizație unional europeană?

MANAGEMENTUL RESURSELOR PENTRU APĂRARE ÎN SITUAȚII DE CRIZĂ

Dr. Mihail ORZEAȚĂ

Managementul resurselor pentru apărare ar trebui să fie un subiect de interes nu doar pentru experți și decidenți, atât timp cât efectele oricărei decizii din acest domeniu pot fi resimțite de către societate, în ansamblu.

Umbrela NATO nu ar trebui să fie singura cale prin care să se gândească securitatea, pentru că orice stat membru al organizației are obligația să fie atât furnizor, cât și consumator de securitate.

Mediul global de securitate este acum mai sigur decât cel de pe vremea Războiului Rece, dar la nivel regional și local ne confruntăm în continuare cu multe riscuri și amenințări.

Fiecare criză determină și o speranță și toți avem responsabilitatea de a căuta și de a descoperi acel punct de cotitură, între declin și progres, înainte de a ne reveni.

Cea mai bună cale de a manageria resursele de apărare în cursul crizelor economice și financiare este de a gândi și de a acționa luând în calcul viitorul, astfel, investind în mod special în cercetare și dezvoltare, pentru a găsi noi modalități de protejare și dezvoltare a societății prin participarea activă a tuturor cetățenilor.

Cuvinte-cheie: resurse de apărare, mediu global de securitate, riscuri, amenințări, planificarea apărării.

Legătura dintre resurse și nivelul capacității combative a armatei este - sau ar trebui să fie - foarte bine cunoscută nu numai de experți militari și politico-militari, ci și de decidenți politici și politico-militari, fiindcă responsabilitățile cresc proporțional cu treapta ierarhică pe care ne aflăm fiecare.

Având în vedere că toți cetățenii țării au obligația de a plăti taxe, pentru buna funcționare a statu-

lui, deci, inclusiv a structurilor care au responsabilități în domeniul securității și al apărării naționale, este imperios necesar ca aceștia să fie informați asupra consecințelor ce decurg din deciziile referitoare la repartiția resurselor statului pe domenii de activitate. Securitatea și apărarea sunt responsabilități comune pentru noi toți, nu doar pentru decidenții și cei încadrați în Ministerul Apărării Naționale (MApN), Ministerul Afacerilor Externe (MAE), Ministerul Afacerilor Interne (MAI), Serviciul Român de Informații (SRI), Serviciul de Informații Externe (SIE), Serviciul de Telecomunicații Speciale (STS) și alte structuri cu misiuni de asigurare a securității, integrității și independenței țării, ci pentru toți cetățenii adulți ai țării. Pe cale de consecință, este foarte important ca atât decidenții, cât și cetățenii să fie bine informați asupra procesului de management al resurselor de apărare, pentru a putea evalua consecințele unei decizii luate acum asupra capacității de apărare a țării și a capacității combative a armatei pe termen scurt, mediu și lung și a credibilității țării în relațiile cu aliații și partenerii.

Deciziile în domeniul resurselor alocate pentru apărare au efecte combinate imediate asupra structurilor cu responsabilități în domeniul apărării și al securității, dar acestea își vor face simțită influența asupra întregii societăți, mai ales pe termen mediu și lung. Se poate spune că, pentru un om mai puțin informat, o amânare de program de achiziții în domeniul apărării va fi, aparent, doar o prelungire a termenului până la care una din dimensiunile capacității combative a apărării țării și ale armatei va ajunge la parametrii proiectați. Aceiași decizie, însă, pentru un expert și pentru un decident care se respectă, va echivala cu multe consecințe negative pe termen mediu și lung, de la

cele în planul relațiilor economice cu furnizorii și până la diminuarea moralului personalului care își desfășoară activitatea în domeniul securității și al apărării naționale. Pe de altă parte, orice amânare de program sau de activitate va suplimenta necesarul de resurse pentru anii fiscali următori, deoarece, în planurile pe termen lung, programele și activitățile amânate trebuie replanificate, situație în care „nota de plată” se încarcă, generând, cu mare probabilitate, reluarea întregului proces de planificare a apărării pe termen mediu și lung. Așadar, orice amânare de program ar putea determina reevaluarea obiectivelor, direcțiilor, priorităților și termenelor planificate inițial și o reconsiderare a acestora, pentru a identifica soluții de corelare a lor cu cantitatea și calitatea resurselor alocate.

Efectele se vor propaga la nivelul întregii societăți, deoarece o mărire sau o reducere de buget, la una din structurile guvernamentale, va antrena un val de modificări la alte sau poate chiar la toate celelalte structuri ale statului, știut fiind că bugetul național nu se poate modifica peste noapte. De regulă, aceste efecte se vor resimți și în relațiile cu aliații și partenerii fiindcă planificarea în structurile euroatlantice este multianuală, iar programele și activitățile naționale amânate ar putea fi cauza reluării proceselor de planificare, atât în programele bilaterale cât și la nivelul Alianței și al Uniunii Europene, situație în care ar putea fi afectate credibilitatea țării și a armatei, în relațiile cu aliații și partenerii.

Apartenența României la NATO și UE constituie un element de descurajare pentru cei mai mulți agresori potențiali – dacă există. Pe de altă parte, apreciem că nu este normal și suficient să contăm numai pe umbrela Alianței pentru a ne acoperi deficitul de securitate. Deja unii experți americani în domeniul politico-militar își exprimă părerea că distribuția eforturilor între aliați este inechitabilă¹ și că acest fapt, la care trebuie adăugată atitudinea diferită a SUA și a aliaților săi europeni față de cerințele mediului de securitate, pot genera adâncirea divergențelor existente deja între America și Europa. În esență, această opinie tinde să se radicalizeze și să nu mai susțină prezența unui contingent american în Europa la aceleași dimensiuni ca cel prezent.² Această atitudine este determinată de: Produsul Intern Brut al Uniunii Europene, care îl depășește pe cel al SUA; cheltuielile pentru apărare ale

UE sunt reduse cu aproximativ 60% față de cele ale SUA³; amenințările convenționale și chiar neconvenționale asupra Europei sunt mai mici decât asupra SUA și decât în timpul Războiului Rece.

După cum reiese din documentele pe baza cărora funcționează Alianța Nord-Atlantică, orice stat membru al acesteia trebuie să fie atât beneficiar, cât și contributor la constituirea capacității de apărare a propriei integrități teritoriale și a suveranității naționale, dar și la apărarea integrității teritoriale a NATO. Este foarte important de menționat că, în cazul producerii unei agresiuni asupra unui membru al Alianței, reacția de susținere cu forțe de către celelalte state membre a victimei agresiunii se va manifesta într-un interval de mai multe zile, timp în care acesta trebuie să aibă suficientă capacitate combativă pentru a face față situației.

Aceste elemente, care descriu mediul global și regional de securitate și mecanismele de funcționare a sistemului de securitate la nivelul NATO și al UE, ar trebui să constituie suficiente argumente atât pentru decidenții politici cât și pentru opinia publică și să determine căutarea și identificarea soluțiilor de evitare a acelor decizii care vor determina reducerea capacității de apărare a țării și diminuarea credibilității acesteia în relațiile cu aliații și partenerii. Pentru a îndeplini acest obiectiv este necesar ca toți decidenții politici și toți cetățenii adulți ai țării să conștientizeze principiile și mecanismele de funcționare a apărării și securității și că nu se pot obține apărare și securitate credibile cu un buget mai redus decât cel necesar. De asemenea, toți decidenții politici și cetățenii cu drept de vot trebuie să înțeleagă că acestea sunt cerințe minimale sub care bugetul apărării nu poate coborî decât cu consecințe negative, care pot fi catastrofale în cazul unei agresiuni armate asupra țării.

1. Scurtă caracterizare a situației de securitate regionale

Deși se consideră că „*integritatea teritorială a celor mai multe state europene nu este sub semnul întrebării și apărarea Europei se realizează în [munții, n.n.] Hindu Kuș, [totuși, n.n.] securitatea multor state europene este amenințată.*”⁴

Pornind de la aceste considerente și evaluând efectele actualei crize economico-financiare pe care o traversează lumea, concluzionăm că aceasta

are influențe negative și în planul securității, deoarece a amplificat unele din riscurile și amenințările existente – avem în vedere terorismul, crima organizată și tendința de nerecunoaștere a frontierelor actuale de către unele state și comunități din cadrul statelor. În mod firesc, această prognoză ar trebui să determine măsuri de prevenire a transformării unor riscuri în amenințări și a amenințărilor în conflicte, știut fiind că efectele prevenirii sunt mult mai benefice decât cele ale contracarării. Din păcate, însă, unele măsuri, precum cea de diminuare a bugetului pentru apărare, nu pot avea darul de a contribui prea mult la prevenirea unor riscuri și de a descuraja un eventual agresor să își concretizeze planurile.

După opinia unor experți în securitate internațională, cea mai mare amenințare la adresa securității cetățenilor Europei este „nu terorismul, nu crima organizată, nu traficul de droguri, nici chiar șantajul politic bazat pe energie, utilizat de Rusia. Principala amenințare este întrebarea: **Inițiativa Europeană de Securitate sau NATO ori o Europă pro sau anti America.**”⁵ Această abordare este „în ton” cu cea a lordului Palmerston, care aprecia că „*Marea Britanie nu a avut niciodată prieteni permanenți, ci doar interese permanente*”⁶ și cu temerea unor experți americani care cred că „*existența unei schisme transatlantice se poate dovedi fatală Alianței în cazul unui conflict cu întrebuițarea armelor de distrugere în masă ...[iar] pericolul pe termen lung pe care îl reprezintă diferențele [de abordare între SUA și aliații săi europeni, n.n.] pentru Alianță nu trebuie subestimate.*”⁷

Se pare că, pe măsură ce ne îndepărtăm de momentul 11 septembrie 2001, opinia publică tinde să dea uitării pericolele și amenințările la adresa securității naționale și a celei colective, până când se întâmplă alte evenimente nedorite, de aceeași amploare sau chiar mai mare, **care readuc în prim plan responsabilități neîndeplinite și angajamente asumate și neonorate.** Este posibil, într-o asemenea situație, să se declanșeze o adevărată „vânătoare de vrăjitoare” pentru a descoperi țapi ispășitori și a potoli furia, dezamăgirea, protestele și nemulțumirea celor mulți, care cer „capul lui Moțoc.” Cei mulți au dreptul de a cere, dar au și obligația de a înțelege că nu se poate construi capacitatea de apărare numai cu bune intenții și cu promisiuni. Fără securitate nu putem vorbi de normalitate, prosperitate și o viață mai bună pen-

tru toți cetățenii. Investiția în securitate și apărare poate fi comparată cu investiția într-o casă. Când vrem să construim o casă facem eforturi și sacrificii: reducem cheltuielile pentru consum și achiziții mai puțin importante pentru a ne atinge obiectivul principal – **casa**, care ne va apăra de fenomenele naturii și de semenii noștri care vor să atenteze la bunuri care nu le aparțin. Analog, construirea climatului de securitate pentru națiunea română și aliații săi se poate compara – păstrând proporțiile - cu construirea unei case, pentru că **securitatea, la nivel național și al structurilor euroatlantice** din care România face parte, are rolul unei case: ne apăra de riscuri, amenințări și **ne oferă adăpost** în caz de conflict. Dar, ca și casa, securitatea trebuie întreținută/menținută pentru a-și îndeplini rolul pe care i l-am atribuit. Fără investiții, securitatea, ca și casa, se vor degrada și atunci când vom avea mai mare nevoie de ele nu ne pot oferi adăpostul și sprijinul de care avem nevoie.

Cu siguranță sunt mulți semeni de-ai noștri – conaționali sau cetățeni din statele aliate – care se întreabă: Cine ar putea îndrăzni să ne atace când, se știe, suntem membri ai celei mai puternice alianțe politico-militare din lume? De ce mai trebuie să insistăm pe dezvoltarea capacității de securitate și apărare când Războiul Rece s-a încheiat? Cum pot fi justificate solicitările de majorare a bugetului pentru apărare când prognozele pe termen lung estimează că riscul producerii unui conflict armat major este redus?

Răspunsurile la această posibilă „salvă de întrebări” sunt ușor de dat, dar, acum, cel mai important este să înțelegem felul cum a fost modelat modul de a percepe realitatea de către opinia publică prin șabloane de genul: „*Inamicul (URSS) a fost distrus (înving)*”; „*Nu există amenințare majoră la adresa securității NATO și a UE*”; „*Un conflict armat major este puțin probabil în următoarele decenii*” etc. Urmare a acestui mod de a înțelege situația de securitate, este normal ca cei mai mulți dintre oameni să își dorească o existență normală, fără riscuri, amenințări și conflicte, în care bubuitul tunului, explozia bombei și a mașinilor-capcană ar trebui să fie doar episoade ale unui trecut pe care nu îl doresc reînviat. Dorințele, după cum se știe, nu pot rezolva probleme, ci pot doar iniția procesul de identificare a căilor de soluționare.

Așadar, pentru a găsi o soluție pentru o lume mai sigură și mai bună trebuie să o analizăm pe aceasta în care trăim – în primul rând din punct de

vedere al securității - și apoi să îi înțelegem mecanismele de evoluție și direcția spre care se îndreaptă. Ulterior trebuie să ne estimăm posibilitățile de a influența această evoluție în sensul dorit de noi. În caz că aceste posibilități nu există sau sunt nesemnificative, trebuie să ne modelăm evoluția propriei comunități, pentru a evita impactul negativ al mediului de securitate asupra acesteia sau, în cel mai rău caz, să reducem la minim influența negativă a mediului de securitate asupra națiunii și a organizațiilor euroatlantice din care țara noastră face parte.

Lumea, în ansamblul său, pare să fie mai sigură, iar recentul acord încheiat între Statele Unite ale Americii și Federația Rusă pentru reducerea arsenalelor lor nucleare este dător de speranțe, dar sunt încă multe probleme de soluționat, cum ar fi:

- sunt încă multe conflicte în desfășurare și destul de multe sunt latente, care ar putea să reizbucnească oricând;

- criza economico-financiară care zguduie lumea nu a determinat, așa cum ar fi fost normal, o amplificare a cooperării internaționale, pentru a identifica soluții viabile pentru toți;

- unii conducători politici din unele state încearcă să se disculpe față de cetățenii lor pentru eșecul propriilor acțiuni, care au generat o guvernare ineficientă, acuzând alte state de amestec în treburile interne cu rea intenție și refuzând să își recunoască partea de vină pentru situația în care se află comunitățile pe care le conduc;

- lupta pentru putere din unele state s-a transformat în adevărat război civil – situațiile din Irak, Afganistan, Sudan, Sri Lanka etc. sunt, sau ar trebui să fie, suficient de elocvente.

Concentrându-ne atenția pe mediul regional de securitate, respectiv pe situația de securitate din zona de interes a țării noastre, desprindem concluzia că există unele riscuri care, nesoluționate corespunzător și la timp, pot produce conflicte ale căror consecințe sunt greu de estimat. Dintre acestea, mai importante sunt:

- creșterea nejustificată – din punctul nostru de vedere – a tensiunilor dintre Ucraina și România, după decizia Tribunalului de la Haga de a da câștig de cauză României, în procesul intentat de țara noastră Ucrainei, pentru stabilirea statutului Insulei Șerpilor și a consecințelor ce decurg din acesta, relativ la delimitarea platoului continental în Marea Neagră, între cele două state;

- instabilitatea politică și tulburările sociale din Ucraina, generate de lupta între tabăra pro-NATO și grupările politice care se pronunță pentru o politică de apropiere de Federația Rusă, pe fondul crizei economico-financiare, al celei energetice și al nemulțumirii cauzate de neacordarea, de către Alianța Nord-Atlantică a Member's Action Plan (MAP), la summit-ul său din 2008, de la București;

- existența unor tensiuni între Ucraina și România, respectiv între Moldova și România, generate de „moldovenismul etnic... cetățenia multiplă...emigrarea ilegală, pe baza discriminării politice... frustrarea în regimurile de frontieră din cauza introducerii regimurilor de viză pentru cetățenii ucraineni;”⁷⁸

- creșterea nejustificată a tensiunilor dintre Moldova și România, după desfășurarea alegerilor din primăvara acestui an în Moldova, urmate de contestarea rezultatelor și de reprimarea violentă a demonstrațiilor, concretizate în expulzarea ambasadorului țării noastre la Chișinău și a atașatului militar, pe baza unor acuze la adresa țării noastre de imixtiune în treburile interne ale Moldovei;

- acuze la adresa României, promovate de unii oficiali și analiști politico-militari ruși, de imixtiune în treburile interne ale Moldovei, lansate cu ocazia tulburărilor care au avut loc după alegerile din primăvară în această țară, al căror obiectiv probabil este sprijinirea Moldovei și posibila demonizare a NATO și a UE, printr-un membru al lor, ca urmare a susținerii Georgiei de către cele două organizații, în timpul și după conflictul pe care aceasta l-a avut cu Rusia în august 2008;

- nemulțumirea provinciei sârbești Kosovo, autoproclamată republică, determinată de nerecunoașterea independenței sale de către România;

- existența unor conflicte latente în proximitatea frontierelor României (Transnistria, Caucaz, Orientul Apropiat și Balcani), care pot fi activate oricând și pot implica și țara noastră;

- amplificarea activităților de crimă organizată transfrontalieră în România și în unele state învecinate⁹;

- amplificarea unor tensiuni etnico-religioase în unele state vecine sau situate în apropierea frontierelor României.

Existența riscurilor prezentate și a altora, cu efecte mai reduse asupra securității naționale, nu

ar trebui interpretată ca semn prevestitor al unui război, deși istoria ne spune că cele mai mari conflicte armate au izbucnit în momente de criză – cel de-al Doilea Război Mondial fiind unul din exemplele cele mai elocvente. Intenția noastră, concretizată în enumerarea succintă a riscurilor la adresa securității naționale, constituie un semnal de alarmă care trebuie să îndemne la prudență și la măsuri de descurajare a oricărei intenții de agresiune asupra țării noastre, chiar dacă o agresiune armată este puțin probabilă.

2. Efectele alocării unui buget mai redus decât cel necesar asupra capacității de apărare a țării

Cele mai importante consecințe ale alocării unui buget insuficient pentru apărare sunt:

a) în domeniul resurselor umane:

- posibila reducere a numărului și a calității candidaților la admitere în instituțiile militare de învățământ, respectiv la angajare ca militari voluntari - din punct de vedere al nivelului educației și al aptitudinilor personale – cauzate de incertitudinea asupra perspectivei în carieră: stabilitatea și existența locului de muncă; posibilități de promovare; salarizare mai puțin motivantă decât în alte sectoare ale administrației și ale economiei, în condițiile menținerii aceluiași restricții referitoare la participarea la viața politică, economică și socială a societății etc.;

- posibila amplificare a exodului personalului încadrat în forțele armate, în special a celui cu înaltă calificare, spre alte structuri ale statului care au responsabilități în domeniul securității și al apărării și spre societăți comerciale, care oferă salarii și beneficii mai motivante, în condițiile asumării unor riscuri mai reduse decât cele existente în cadrul entităților militare din Ministerul Apărării Naționale;

- reducerea parțială a nivelului de expertiză, la nivel individual și la cel de structură, ca urmare a reducerii numărului și a complexității exercițiilor de instruire și a părăsirii sistemului de către oameni cu un înalt nivel de calificare profesională;

- posibila creștere a gradului de insecuritate și amplificarea riscului producerii unor accidente și incidente pe timpul desfășurării unor activități complexe, cu ritm intens și cu grad ridicat de pericol, din cauza diminuării numerice și a complexității exercițiilor planificate și, mai ales, a

celor executate, care conduc la pierderea parțială a unor deprinderi de către personal, în special de către personalul luptător și cel de conducere;

- posibila creștere a riscului de neîndeplinire a misiunilor reale și a celor asumate față de NATO – în special a misiunilor de poliție aeriană, din cadrul sistemului NATO de apărare a spațiului aerian – NATINADS, ca urmare a nivelului mai redus de instruire și calificare a personalului responsabil cu supravegherea, controlul spațiului aerian și managementul traficului aerian, dar și a misiunilor asumate în cadrul operațiilor Active Endeavor, Enduring Freedom, Ana Training, EUFOR etc.;

- posibila reducere a credibilității forțelor armate, în general, din cauza creșterii probabilității de: neîndeplinire a standardelor NATO și ale UE și a cerințelor minime militare pentru personal, tehnică și infrastructură; reducere a nivelului de operativitate a unităților luptătoare; neafirmare a entităților planificate pentru a îndeplini misiuni sub comanda NATO și a UE; neîndeplinire a angajamentelor asumate față de cele două organizații euroatlantice etc.;

- posibila reducere a șanselor de succes în lupte și în tragerile în ținte reale și în cele simulate, în cadrul operațiilor reale și al exercițiilor interaliate, din cauza diminuării nivelului de instruire a personalului, dar și din cauza uzurii fizice și morale avansate a tehnicii de luptă și a celei de sprijin logistic, care pot să nu funcționeze la parametrii planificați sau pot să nu funcționeze deloc;

- posibila apariție a riscului de a nu putea participa la exerciții reale interaliate din cauza neîndeplinirii standardelor minime de pregătire a personalului, în special a personalului navigant, tehnic și a celui de la dirijarea aeronavelor, dar și a imposibilității îndeplinirii baremelor minime de securitate, stabilite de organizatorii exercițiilor.

b) în domeniul resurselor materiale:

- uzura fizică mai rapidă a sistemelor de armă, a tehnicii de luptă și a tehnicii de sprijin logistic, din cauza amânării sau a diminuării programelor de achiziții și modernizări, fapt ce va determina o exploatare mai intensă a tehnicii existente și operaționale, pentru a realiza standardele de instruire a personalului și a îndeplini misiunile planificate și ordonate (unul din cele mai grăitoare exemple îl constituie situația prezentă a avioanelor C-130 care execută de aproximativ trei ori mai multe ore de zbor decât majoritatea avioanelor de același tip

din statele aliate, din cauza menținerii numărului de misiuni planificate inițial, în condițiile reducerii bugetului alocat pentru mentenanță, care a condus la diminuarea nivelului de operativitate al avioanelor cu peste 40%, față de cel necesar);

- uzura morală mai accentuată a sistemelor de armă și a tehnicii de toate categoriile și din toate categoriile de forțe ale armatei, din cauza amânării și chiar a anulării programelor de achiziții și modernizări și a imposibilității înlocuirii tehnicii vechi;

- creșterea continuă a cheltuielilor pentru mentenanță, din cauza uzurii fizice a tehnicii, care are ca urmare creșterea consumurilor specifice de combustibili și lubrifianți și a ratei defecțiunilor tehnicii, pe fondul uzurii fizice avansate și a ritmului intens de exploatare;

- reducerea performanțelor tehnico-tactice ale tehnicii de luptă din cauza uzurii fizice;

- reducerea eficacității, a preciziei și a efectelor la obiectiv a mijloacelor de luptă care au termenul de exploatare apropiat de limita maximă dată de furnizor.

c) în domeniul resurselor financiare:

- creșterea riscului de neachitare a obligațiilor față de furnizorii de produse și servicii, care atrage după sine penalizări și reducerea bonității pentru tranzacțiile viitoare;

- degradarea continuă a elementelor de infrastructură din cauza amânării și a anulării unor programe de investiții și modernizări, cu consecințe directe manifestate prin reducerea posibilității de utilizare a acestora în procesul de instruire și de manevră operativă și tactică, respectiv de dispersare și scoatere a forțelor de sub lovitură, în cazul unui atac aerian real;

- posibila reducere a nivelului de interoperabilitate cu aliații și partenerii și amplificarea riscului de neîndeplinire a angajamentelor asumate față de NATO, UE, ONU, OSCE și alte organizații internaționale, din cauza nealocării resurselor financiare necesare pentru instruire, achiziții, modernizări și investiții;

- posibila diminuare a nivelului de viață al personalului și a condițiilor de desfășurare a activității de către acesta, din cauza fondurilor insuficiente pentru: plata utilităților; a reparațiilor și modernizării clădirilor, a bazei de instruire și a bazei materiale a învățământului; finanțarea programelor sociale și a structurilor de asistență medicală și recuperare etc.

3. Soluții de minimizare a efectelor negative asupra capacității de apărare a țării

Orice diminuare a volumului și a calității resurselor alocate pentru apărare impune o reevaluare a procesului de management al resurselor, începând cu evaluarea riscurilor și a amenințărilor la adresa securității și apărării naționale, pe tipuri, domenii și grad de pericolozitate: timp estimat de manifestare, intensitate și amploare, efecte prognozate etc.

Pe baza concluziilor desprinse din analiza mediului de securitate și a prognozelor privind evoluția riscurilor și a amenințărilor la adresa securității și a apărării naționale, trebuie elaborate scenarii a căror simulare va conduce la identificarea cursurilor de acțiune pentru a stabili decizii care:

- să mențină obiectivele și nivelul de ambiție stabilite anterior sau să le adapteze ori să formuleze altele noi, pentru a fi concordante cu resursele umane, materiale și financiare disponibile și alocate pentru securitatea și apărarea națională;

- să mențină viabilitatea strategiilor, a concepțiilor, a planurilor și a programelor de achiziții, investiții, modernizare, instruire, operaționalizare, transformare a structurilor cu responsabilități în domeniile securității și apărării, implicit a organismului militar etc. sau să recomande elaborarea unor documente noi de planificare a apărării pentru a fi adecvate situației și a permite gestionarea eficientă a proceselor subsumate securității și apărării naționale;

- să stabilească noile direcții de acțiune, pentru a menține capacitatea de apărare a țării la un nivel cât mai ridicat;

- să reeșaloneze termenele planurilor și ale programelor, astfel încât să se realizeze un nivel acceptabil de risc, în cazul apariției unor situații conflictuale sau chiar a unor agresiuni etc.;

- să identifice noile priorități ale securității și apărării naționale;

- să valorifice experiența existentă și a lecțiilor învățate cu mai mare eficiență și să creeze condiții pentru permanenta implicare în cadrul procesului de management al resurselor a tuturor celor care au responsabilități în domeniul apărării și al securității naționale;

- să identifice căi noi de desfășurare a activităților care să fie mai eficiente din punct de vedere al resurselor consumate, în condițiile

menținerii și chiar ale creșterii calității rezultatelor obținute; reevaluarea ponderii activităților de instruire reală în raport cu cele de instruire simulată; reanalizarea metodelor, standardelor, tehnicilor și procedurilor de operare, pentru a le optimiza după criteriile cost și eficiență; intensificarea activității de cercetare științifică, atât în cadrul structurilor specializate, cât și în fiecare entitate a societății românești, pentru a fructifica potențialul creator al întregii națiuni etc.

4. Concluzii

Reducerea bugetului pentru apărare are efecte negative importante, care se vor manifesta cu mai mare intensitate în viitor.

În vremuri de criză, cea mai bună soluție pentru depășirea acesteia este concentrarea tuturor eforturilor națiunii pentru a identifica noi căi de transformare a societății, deoarece soluțiile urmate până în prezent au condus la criză economico-financiară, cu efecte profunde în toate segmentele societății.

Pe de altă parte, orice criză poartă în ea și germenul oportunității, al șansei:

- de a căuta și găsi soluții noi și mai eficiente;
- de a regândi obiectivele, planurile și programele existente, pentru a le optimiza;
- de a crește limitele cunoscute ale creativității oamenilor pe noi culmi;
- de a promova competența și profesionalismul, prin eliminarea oportunistului, a carierismului, a diletantismului și a altor tare umane care încă mai există în comportamentul unora din concetățenii noștri;
- de a crește viteza de adaptare a mentalității personalului la noua realitate, caracterizată de: modificări dese și, uneori, bruște ale situației; amplificarea riscurilor și a amenințărilor, atât în plan individual, cât și la nivel de societate și al organizațiilor euroatlantice din care România face parte etc.

Strămoșii noștri ne-au lăsat multe vorbe înțelepte, printre care și îndemnul de a privi cu optimism în viitor, căci „după nor vine senin.” Acest îndemn trebuie privit ca și cel pe care l-a primit Dănilă Prepeleac al lui Ion Creangă: „nevoia te învață,” adică, ajutorul divin există, dar trebuie să ne ajutăm și singuri, pentru că soluția cea mai rapidă de ieșire din impas – suplimentarea bugetului - nu este fezabilă și de aceea trebuie identificată alta, care să presupună implicarea tuturor, nu doar a experților și a decidenților.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 David COMPERT, Richard L. KUGLER, Martin C. LIBICKI, **Mind the Gap - The Promoting a Transatlantic Revolution in Military Affairs**, Institute for National Strategic Studies, National Defense University Press, Washington D.C., USA, 1999, p. 8.

2 **Op. cit.**, pp. 6-7.

3 **Op. cit.**, pp. 7-8.

4 Dr. John L. CLARKE, *What Roles and Missions for Europe's Military and Security Forces in the 21st century?*, The Marshall Center Papers No. 7, August 2005, p. 5.

5 Sergiu MEDAR, *NATO-ESDP Complementarity – the Solution for European Security*, articol publicat în **The Defense and Security of Europe: NATO and ESDP**, editată de Iulian CHIFU, Editura Curtea Veche, București, 2008, p. 43.

6 Gwyn PRINS, **Strategy, Force Planning and Diplomatic/Military Operations (DMOs)**, The Royal Institute of International Affairs, Chatham House, London, 1998, p. 19.

7 David COMPERT, Richard L. KUGLER, Martin C. LIBICKI, **op.cit.**, p.7.

8 Iulian CHIFU, Oazu NAHOI, Olexsandr SUSHKO, **Societal Security in the Trilateral Region of Romania-Ukraine-Republic of Moldova**, Editura Curtea Veche, București, 2008, pp.285-293.

9 Președintele României, **Strategia de securitate națională a României**, București, 2007, pp.12-16.

Generalul (r) Mihail ORZEAȚĂ (morzeata@yahoo.com), fost locțiitor al Șefului Statului Major General, este profesor universitar asociat-invitat la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.

SECURITATEA ECONOMICĂ ȘI PROVOCĂRILE CRIZEI ECONOMICO-FINANCIARE GLOBALE

*Dr. Gheorghe MINCULETE
Dr. Maria-Magdalena POPESCU*

Pentru mulți oameni, actuala criză economică a venit ca o săgeată din cer. Și totuși, încă din 1970, experți din întreaga lume avertizau că economia globală se îndreaptă către o criză de proporții.

În anii '60, țările vestice au concluzionat că extracția petrolului, exploatarea miniere și amplasarea sondelor de extracție în diverse zone (care, inevitabil, au fost poluate) reprezintă un preț mult prea mare pentru producția în masă.

În 1968, o mână de industriași, politicieni și oameni de știință, care dispuneau de suficiente venituri pentru a elabora studii și a aplica teste computerizate, care să scoată la suprafață, la nivel virtual, dezastrele economice prin care trecem astăzi, a înființat Clubul de la Roma, iar primul lor raport - „Limitele creșterii” - a șocat autoritățile și instituțiile media din întreaga lume.

Raportul s-a bazat, în principal, pe studii aplicate asupra a cinci procese globale, precum: industrializarea prea rapidă, creșterea stocurilor de produse pentru consum, terminarea resurselor neregenerabile și degradarea mediului înconjurător.

Analiza noastră, centrată pe realitățile sumbre ale prezentului, încearcă o introspecție în corelația dintre actuala criză economico-financiară globală și securitatea economică.

Cuvinte-cheie: securitate economică, criză economico-financiară globală, turbulențe pe piețele internaționale, măsuri intervenționiste, redresarea economiei globale, noua ordine economică globală.

Europa comunitară a fost fondată pentru a consolida securitatea economică și politică a fiecărei națiuni europene, fiind legendară intenția ștergerii rivalității franco-germane, prin punerea în comun a unor ramuri economice strategice. Un

scop politic a fost slujit cu un mijloc economic, și toate acestea la nivel înalt, acolo unde se discuta despre securitatea națională și interesul național.

Securitatea economică reprezintă un concept complex și dinamic. Complexitatea sa derivă din multitudinea de procese și fenomene economice, sociale, financiare pe care le presupune. Pe de altă parte, aici, intervine consistent globalizarea, văzută atât ca proces, cât și ca fenomen care acționează sistematic și permanent asupra economiilor naționale. Dinamismul său este dat de ritmul alert al proceselor și fenomenelor economice care se produc atât la nivel național, cât și planetar.

În condițiile crizei economico-financiare globale, securitatea economică ar trebui înțeleasă ca fiind un factor esențial al securității naționale, și anume, acela care asigură resursele și echilibrul dinamic al celorlalte componente ale acestui sistem; una dintre dimensiunile securității naționale, regionale și planetare; deziderat al fiecărui individ, comunitate umană, stat național etc.; obiectiv prioritar al guvernelor, al organizațiilor regionale și internaționale care au ca menire asigurarea și garantarea securității umane globale; stare a economiei naționale, văzută ca sursă și fundament al eradicării sărăciei, foametei, inegalităților sociale și economice dintre indivizi și dintre diferite regiuni ale unor țări.

Asigurarea securității economice, în contextul actualei crize, este rezultatul interacțiunii dintre factorii interni și externi care potențează, sau nu, întreg procesul de producție, repartiție și consum al bunurilor și serviciilor realizate într-o economie națională.

Actorii statali și nonstatali joacă un rol deosebit în realizarea securității economice atât la nivel național, cât și regional și global¹. Se consideră că,

În sens larg, securitatea economică a unei țări este dată de stocul de resurse și de nivelul de dezvoltare. Am putea spune că aceasta este, de fapt, o percepție restrânsă. Securitatea economică nu poate fi privită doar în mod static, aproape contabil; ea trebuie percepută în strânsă legătură cu celelalte aspecte ale securității naționale și cu interesul național. În ecuație intră și politica economică promovată, țeluri pe termen mediu și lung, gradul de participare nu numai la comerțul internațional, ci și la întreaga viață economică internațională.

Corelația dintre securitatea economică și gradul de integrare economică este dată de *vulnerabilitatea* unei economii, văzută ca raport între avantajele și dezavantajele economiei naționale, respectiv mediul economic internațional, mediul social și politic intern și capacitatea acesteia de a face față cu forțe proprii provocărilor interne și externe. Altfel spus, vulnerabilitatea se referă la posibilitățile economiei naționale de a realiza obiectivele specifice interesului național².

Suntem, o știm bine deja, în mijlocul unei crize economice globale. Nimic nu e mai ușor, într-o astfel de situație, decât ca organismul economic global să alunece pe panta dezintegrării prin colaps. Putem ajunge, bunăoară, să punem în discuție, în astfel de condiții, ideea de libertate a pieței. La urma urmei, totul, în această criză, pare să sugereze că piața liberă poate provoca dezastre. Și totuși, ea nu are până acum o soluție generală. Dimpotrivă, fiecare națiune își caută propriile soluții. Prin urmare, criza globală este interpretată, în termeni practici, mai degrabă ca o sumă de crize locale. Faptul este surprinzător și plin de consecințe. Dacă strategia universală urmărită în această perioadă a fost de tipul „soluții locale la o criză globală”, avem de-a face mai curând cu o tentativă de deglobalizare³.

Raportul de forțe dintre multinaționale și piețele locale este astfel schimbat în favoarea celor din urmă. Faptul că, de exemplu, mari corporații americane au cerut și solicită în continuare bani de la Trezoreria Statelor Unite nu înseamnă că ele au prins gust pentru socialism, ci doar că își renegociază liniile de credit, în condițiile în care acestea au devenit exclusiv locale. Criza va lua sfârșit când acest proces de reasezare va începe să devină funcțional. Într-o astfel de ordine, națiunile concurează între ele pentru a atrage pe teritoriul lor companii care, prin însăși natura lor, au devenit nonlocale. Această vulnerabilitate a

statelor și, mai ales, a piețelor naționale în raport cu corporațiile multinaționale a fost considerată, până la criză, inevitabilă. Multinaționalele au fost agenții globalizării în beneficiul propriu, iar modelul social propus și susținut de acestea, adică comportamentul orientat către satisfacerea cât mai rapidă a dorințelor proprii, a fost declarat singurul model uman rațional⁴.

Criza economică domină agendele de lucru ale liderilor mondiali, principalele soluții propuse fiind transformarea statului într-un finanțator al economiilor naționale și coordonarea eforturilor la scară internațională.

Criza creditelor ce a izbucnit în SUA, în august 2007, a dus la falimentul unora dintre cele mai mari bănci din lume, iar efectele sale sunt resimțite în prezent pe piața financiară europeană. După falimentul Lehman Brothers, preluarea Merrill Lynch de către Bank of America și naționalizarea American International Group (AIG), guvernul american a adoptat „Legea pentru stabilizarea economică”, menită să salveze sistemul financiar de la colaps.

În prima sa conferință de presă în calitate de președinte, liderul american Barack Obama a solicitat Congresului să adopte cât mai curând posibil planul de relansare a economiei naționale, avertizând că, în caz contrar, economia Statelor Unite se va confrunta cu „o catastrofă”. „Sectorul privat este atât de slăbit, încât guvernul federal este singura entitate rămasă cu resursele necesare pentru a trezi la viață economia”, a argumentat Obama, care a vorbit despre riscul unui „deceniu pierdut”, fără creștere economică, similar celui traversat de Japonia în anii '90⁵.

Președintele Statelor Unite a avertizat, de asemenea, în discursul său săptămânal de la radio, că actuala criză financiară din America va dura ani de zile, nu doar luni. Liderul de la Casa Albă le-a dat însă concetățenilor săi și o veste bună: Administrația pregătește o strategie de revigorare a sistemului financiar, care să favorizeze acordarea de credite americanilor de rând și companiilor.

În urma demersurilor președintelui, legislativul american a aprobat planul de relansare economică propus de Administrație, în valoare de 787 miliarde dolari. În continuare, Rezerva Federală Americană (Fed) a anunțat că va extinde programul de susținere a sectorului bancar până la 1.000 miliarde dolari, bani destinați să susțină creditele de consum și pe cele ipotecare. Programul Administrației americane

ar putea urca, astfel, la circa 1.500 miliarde dolari, întrucât Trezoreria SUA a anunțat un program de parteneriat public - privat de circa 500 miliarde dolari, destinat activelor bancare toxice⁶.

În Europa, mai multe guverne au anunțat planuri de salvare a sistemului bancar, care prevăd, în total, acordarea a circa 1.500 miliarde euro pentru recapitalizarea băncilor sau garantarea finanțării. Măsura vine după ce mai multe bănci europene s-au confruntat cu probleme de lichiditate⁷.

Reacția Rusiei față de criza economică mondială riscă să sporească controlul statului asupra economiei și să diminueze competitivitatea țării, conform declarațiilor unui consilier al președintelui Dmitri Medvedev, citat de Bloomberg. „Echilibrul fundamental“ dintre guvern și industria privată ar putea fi afectat, a arătat Igor Yurgens în cadrul unui raport, adăugând că deținerile de acțiuni de către stat în cadrul companiilor rusești ar putea crește cu încă 10%, de la 45% la sfârșitul anului trecut.

Primul-ministru Vladimir Putin declara, în decembrie, că statul ar putea achiziționa participații în cadrul unor companii importante, pentru a le ajuta să supraviețuiască crizei. Guvernul a alocat 50 miliarde dolari pentru a ajuta companiile să-și onoreze datoriile externe, acestea oferind în schimb o parte din acțiuni drept garanție⁸.

Rusia nu este ferită, totuși, în continuare, de semnale alarmiste. Președintele rus, Dmitri Medvedev, a declarat recent că economia națională trebuie să se pregătească pentru „un an greu“, primele semne de ameliorare urmând să apară abia în 2010, consemna publicația *The International Herald Tribune*⁹.

Estimarea liderului de la Kremlin este contrazisă însă de experții din mediul de afaceri. „Trebuie să ne pregătim pentru o criză de trei ani“, a afirmat German Gref, șeful celei mai mari bănci din Rusia, Sverbank.

Un raport economic înaintat recent președintelui rus și citat de publicația *RBK Daily* avertiza asupra vulnerabilității economiei rusești, dependentă de exportul de materii prime și cu un sistem financiar fragil. Potrivit lui Nikita Maslennikov, expert pe probleme economice, trei ani de criză vor transforma Rusia „într-o țară total diferită“¹⁰.

Întreaga regiune a Europei Centrale și de Est a cunoscut deprecieri puternice ale monedelor proprii. Dacă primele efecte au fost observate la populație, atât prin creșterea ratelor la credite, cât și prin majorarea valorii restanțelor, implicații asupra

companiilor au început deja să se înregistreze în Polonia. În această țară, piața financiară este mai dezvoltată decât în alte state central și est-europene. Numai că între băncile comerciale și marile corporații au apărut divergențe legate de contractele cu opțiuni pe cursul valutar. Acum, instituțiile de credit trebuie să-și facă provizioane (convenții contabile care împiedică distribuirea către acționari a anumitor sume din profitul întreprinderii) de aproape 200 milioane euro, în urma pierderilor pe care le-au suferit clienții ca urmare a opțiunilor¹¹. Recent, guvernul polonez au propus un proiect de lege prin care vor să permită corporațiilor să se retragă din contractele cu opțiuni păguboase. Analiztii cehi de la Wood consideră că între bănci și companii s-ar putea ajunge la un compromis, astfel încât nici corporațiile să nu-și asume întreaga pierdere, dar nici băncile să nu fie afectate prea puternic de efectele negative.

Criza financiară mondială provoacă probleme imense instituțiilor de credit vest-europene care și-au deschis filiale dincolo de granițele țării de reședință. Austria este cel mai recent caz în panoplia statelor al căror sistem bancar se află în pragul colapsului din cauza „îndatorării“ masive a subsidiarelor din estul comunitar. Și, pentru că pacea, ca și războiul, are armele sale proprii, Rusia a intrat pe fir, în rolul salvatorului excepțional.

EU Observer evidențiază faptul că Austria și-a activat toate canalele diplomatice pentru a convinge mașinăria birocratică a Bruxellesului să adopte un plan de salvare financiară a țărilor din estul Europei, evaluat la 150 miliarde euro. Demersul oficialilor de la Viena nu este întâmplător: Austria găzduiește bănci cu o expunere monetară masivă în țări precum Croația, Ucraina, Bulgaria și România¹².

Un eventual colaps al acestora ar provoca prăbușirea catastrofală a instituțiilor-mamă, în condițiile în care băncile austriece au de „primit“ peste 200 miliarde euro, adică aproximativ trei sferturi din produsul intern brut al țării. Italia, Suedia, Olanda, Franța și Belgia sunt alte nume posibile pe o listă-problemă a statelor ce au trimis cantități însemnate de bani, prin sistemul bancar, în țările est-europene.

Pentru a împiedica un scenariu dezastruos pentru propria existență, Austria a început să determine Uniunea Europeană să accepte un plan de salvare a țărilor din est, cifrat la 100 miliarde euro. Totodată, Banca Centrală din Austria a estimat că băncile

austriece ar putea face față, în viitorul apropiat, unor pierderi de până la 31 miliarde euro de pe urma investițiilor în Europa de Est¹³.

Responsabilii de la Viena forțază și o asistență financiară acordată Ucrainei și țărilor din Balcani, estimată la 50 miliarde euro. La întâlnirea din februarie a miniștrilor de finanțe europeni, de la Bruxelles, problema a fost intens dezbătută, dar nu s-a ajuns la nicio concluzie clară.

Germania, cel mai important contributor la bugetul comunitar, se opune planului de asistență financiară propus de Austria, temându-se că va trebui să finanțeze din buzunarele proprii „interesele naționale“ ale altora. Oficialii austrieci au avertizat însă că nu e doar o chestiune ce ține de nevoile legitime ale statului austriac, ci, în sens mai larg, de o posibilă și nedorită prăbușire a țărilor din estul Europei.

Creșterea economică din ultimul deceniu a țărilor est-europene, alimentată de o creditare externă ieftină și accesibilă, a fost înlocuită de o scădere accelerată a cererii pentru exporturi, de o diminuare a investițiilor și de incapacitatea tot mai accentuată de a accesa finanțare pe piața afacerilor.

De asemenea, devalorizarea monedelor naționale din regiune amenință sectoarele care au împrumutat masiv în euro. *EU Observer* vorbește de o contractare alarmantă a economiilor din regiune, avertizând că Ungaria, România și Bulgaria „merg“ în trea unei Ucraine aflate în pragul colapsului.

Recentul raport al Marsh, cea mai importantă companie de brokeraj în asigurări și consultanță de risc din lume, și World Economic Forum privind riscurile anului 2009 subliniază faptul că implicațiile crizei economice se manifestă în toate sectoarele economice. Totodată, riscurile pe timp de criză se schimbă, iar măsurile intervenționiste ale guvernelor nu sunt întotdeauna binevenite. Raportul avertizează asupra faptului că orice acțiuni de contracarare a crizei pot avea efecte pe termen lung, nu doar asupra sectorului financiar, ci și, mai ales, în ceea ce privește riscurile de suprareglementare și lipsa de resurse pentru a preîntâmpina alte riscuri, cum ar fi cele legate de infrastructură.

Principalele riscuri care au ieșit în evidență în raportul pentru 2009 sunt legate de continua scădere a valorii activelor pe tot globul, creșterea presiunilor fiscale datorate recesiunii, planurilor de ajutorare și deficitelor bugetare, potențiala

moderare a creșterii economiei chineze. Autorii raportului subliniază importanța unei guvernante globale. Regulamentele financiare care se nasc acum trebuie să păstreze echilibrul între a rezolva problemele de astăzi și a nu împiedica inovația necesară în viitor¹⁴.

Comerț liber, cu acces la credit doar pentru proiecte de dezvoltare în interiorul pieței locale: aceasta pare să fie structura noului capitalism. Controlul local al creditului poate înlocui cu succes vechile practici protecționiste, garantând dezvoltarea pieței locale fără apariția efectelor profund nocive generate de protecționism – și, tocmai de aceea, afirmam că accentul pus pe piața locală nu va mai putea conduce, ca în trecut, la izolaționism și autarhie. Iar o piață va fi cu atât mai dinamică și mai prosperă cu cât sistemul local de creditare va fi mai bine pus la punct. Iată de ce băncile de investiții nu au fost lăsate să cadă. De altfel, trebuie să menționăm că, la nivel european, s-a organizat deja, la început de martie, un summit asupra crizei economice, cu obiectivul de a concerta eforturile statelor membre spre a se „evita protecționismul“ și a „întări coordonarea măsurilor anticriză“.

Reprezentanții Biroului Internațional al Muncii (BIM) au avertizat asupra faptului că este posibil să apară consecința majoră a crizei economice mondiale, și anume, trimiterea în șomaj, a până la 51 de milioane de persoane, dacă situația continuă să se deterioreze. Potrivit șefului BIM, țările membre ale grupului informal G20 - grupul celor mai dezvoltate șapte state ale lumii (Germania, Canada, Statele Unite, Franța, Marea Britanie, Italia și Japonia) - și Africa de Sud, Arabia Saudită, Argentina, Australia, Brazilia, China, Coreea de Sud, India, Indonezia, Mexic, Rusia, Turcia și Uniunea Europeană, ai căror reprezentanți s-au reunit în 2 aprilie la Londra, pentru a cădea de acord, asupra măsurilor financiare, și cu privire la măsurile urgente care trebuie luate pentru promovarea investițiilor productive, obiectivelor muncii decente și ale protecției sociale¹⁵.

Liderii G8 reuniți, în 08 iulie, în orașul italian L'Aquila, consideră că economia mondială încă se confruntă cu „riscuri semnificative“ și ar putea avea în continuare nevoie de sprijin, potrivit proiectului de declarație a summit-ului. Președinții Statelor Unite, Germaniei, Japoniei, Franței, Marii Britanii, Italiei, Canadei și Rusiei au discutat despre criza economică, dar nu au luat inițiative

importante, în condițiile în care G20 urmează să formuleze o reacție legislativă pe care urmează să o prezinte în septembrie, la Pittsburgh, după reuniunea anterioară de la Londra¹⁶.

Totodată, liderii G8 au promis 20 miliarde dolari pentru dezvoltarea agriculturii în țările sărace. Această promisiune făcută la summit-ul menționat aduce o schimbare de optică în felul cum sunt ajutate țările cu deficit alimentar. În loc de ajutoare sub formă de hrană, ele vor primi mai ales investiții în agricultură pentru a-și obține alimentele proprii.

*
* *

Noile vulnerabilități, riscuri și amenințări cu care se confruntă astăzi omenirea impun, la începutul acestui secol, ca, în mod obligatoriu, conceptul de securitate să se articuleze în jurul principiilor securității internaționale și securității naționale. Această relație va permite satisfacerea simultană a nevoilor globale, statale, ale popoarelor și ale persoanelor. Liantul acestei relații se găsește în securitatea economică, în calitatea sa de dimensiune a securității internaționale și statale, precum și de resursă a securității umane.

Criza financiară globală a evoluat către o recesiune mondială, iar analiștii spun că actuala situație economică dificilă este mai gravă decât cea din perioada interbelică. Explozia bulei imobiliare și pierderea încrederii de pe piețele financiare nu au fost cauzate de o singură decizie.

Specialiștii în economie propun însă și soluții. De pildă, economistul-șef al Băncii Mondiale, Justin Yifu Lin, a sugerat crearea unui „plan Marshall”, la scară globală, pentru a le oferi țărilor sărace fondurile necesare pentru relansarea economiilor naționale: „Eu propun ca țările cu venituri mari, conduse de Statele Unite, și țările cu rezerve mari, precum China și țările exportatoare de petrol, să adune 2000 miliarde dolari în următorii cinci ani, însemnând circa 1% din produsul intern brut al țărilor bogate, pentru a ajuta țările sărace și pentru a participa la un plan de relansare bugetară coordonat la nivel mondial”¹⁷.

Noua ordine economică globală, „mai justă, echitabilă și stabilă”, în aprecierea participanților la Forumul Economic Mondial 2009 de la Davos, s-a bazat pe acceptarea puterilor emergente la masa forurilor de decizie globală, oricât de greu

le-ar veni asta Americii și Europei. Cancelarul german a propus, în acest sens, organizarea unui Consiliu Economic al ONU, după modelul celui de Securitate.

Tot mai mulți economiști și chiar politicieni sunt de acord că se cere o nouă eră economică: a unor răspunsuri fiscale coordonate, a unui control internațional asupra tuturor economiilor, a cedărilor din suveranitatea națională către autorități multilaterale care să abordeze probleme multilaterale - rezultatul urmând să fie o creștere economică globală mai echilibrată, pentru a răspunde tuturor provocărilor.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 General de brigadă dr. Traian PIGUI, *Securitatea economică și securitatea umană globală*, Colocvii Strategic nr. 10 [XXII], august 2004, p.1.

2 Marius TITA, *Românii au perceput și au tratat integrarea în Uniunea Europeană ca o garanție de securitate, și admiterea în NATO ca o șansă de dezvoltare economică*, <http://capriro.tripod.com/polit/polint06.htm>, accesat la 07.03.2009.

3 Sorin CUCERAI, *Capitalismul după criză*, Financiarul din 01.02.2009.

4 Ibidem.

5 *Colapsul economic, amenințarea globală nr.1*, <http://bataiosu.wordpress.com/2009/02/11>, accesat la 05.03.2009.

6 <http://bataiosu.wordpress.com/2009/02/10/planul-autoritatilor-americe-unde-relansare-economica-insu-meaza-1500-mld-dolari/>, accesat la 05.03.2009.

7 *Criza financiară mondială*, <http://www.newsinfo.ro>, accesat la 07.07.2009.

8 Cătălina APOSTOIU, *Planurile Rusiei anticriză întăresc controlul statului asupra economiei*, Ziarul Financiar din 10.02.2009.

9 *Colapsul economic, amenințarea globală nr.1*, <http://bataiosu.wordpress.com/2009/02/11>, accesat la 05.03.2009.

10 Ibidem.

11 Costi DOBREA, *Efecte negative ale cursului de schimb*, Financiarul din 10.02.2009.

12 Vlad STOICESCU, *Cum ar putea România să falimenteze Austria*, <http://www.evz.ro/articole/detalii-articol/839400>, accesat la 04.03.2009.

13 <http://bataiosu.wordpress.com/2009/02/11/romania-ar-putea-sa-falimenteze-austria/>; <http://www.financiarul.ro/2009/07/01/bancile-din-austria-ar-putea-avea-nevoie-de-o-a-doua-runda-de-injectii-de-capital-de-la-stat/>, accesat la 11.07.2009.

14 Dan BURUIANĂ, *Riscurile economice pe timp de criză se schimbă*, Financiarul din 21.01.2009.

15 *Criza economică globală ar putea duce la disponibilizarea a 51 milioane de persoane în 2009*, <http://business.rol.ro/content/view/76275/9/>, accesat la 02.03.2009.

16 <http://www.mediafax.ro/externe/summit-g8-eco->

nomia-mondiala-se-confrunta-cu-riscuri-semnificative-video.html?3614;4624843, accesat la 09.07.2009.

17 *Colapsul economic, amenințarea globală nr.1*, <http://bataiosu.wordpress.com/2009/02/11/>, accesat la 05.03.2009.

Colonelul prof. univ. dr. Gheorghe MINCULETE (minculetigh@yahoo.com) este cadru didactic la Catedra Logistică, Finanțe și Contabilitate din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I“.

Dr. Maria-Magdalena POPESCU (magdapopescu2002@yahoo.com) este conferențiar universitar la Catedra de Limbi Străine din Universitatea Națională de Apărare „Carol I“.

SECURITATEA ECONOMICĂ, DIMENSIUNE ORGANICĂ A SECURITĂȚII NAȚIONALE

Marius-Petre ROTARU

Inițial un atribut al statului, având o singură semnificație, absența conflictului militar, termenul de „securitate” a evoluat de-a lungul timpului, de la înțelesul tradițional, unde se pune accentul pe dimensiunea militară a conflictului dintre state și a amenințării granițelor țării, până la accepțiunea modernă, unde se au în vedere și dimensiunile economice, sociale, politice, de mediu etc. Problematika securității nu se confundă cu funcționarea normală a statului pe aceste dimensiuni, ci se referă numai la amenințările care, prin dimensiunile menționate, pun în pericol însăși existența statului. Conexiunile dintre economie și securitate, în contextul unui mediu internațional divers, generează aspecte importante și pline de semnificație.

Complexitatea securității economice derivă atât din multitudinea de procese și fenomene economice, sociale, financiare și nu numai pe care o presupune, cât și ca urmare a globalizării, văzută atât ca proces, cât și ca fenomen care acționează sistematic și permanent asupra economiilor naționale. Dinamismul său este dat de ritmul alert al proceselor și fenomenelor economice care se produc atât la nivel național, cât și la nivel global.

Cuvinte-cheie: securitate economică, globalizare, dimensiunea economică a securității, inflație, șomaj.

Din perspectiva plenară a securității naționale, abordată în sensul și în înțelesul ei sistemic, securitatea economică reprezintă un concept complex care, esențial, constă în capacitatea statului, a societății, de a asigura oportun, cursiv, îndestulător și eficient resursele de natură materială de care celelalte dimensiuni ale securității naționale au nevoie, pentru a se manifesta la nivelul maxim al prezervării lor operaționale. Definind, la modul aplicat, dimensiunea cea mai sensibilă a securității naționale, în sensul că de ea depind organic cele-

alte componente ale prezervării existenței fundamentale a statului român, în situația în care îi sunt puse în pericol fundamentele, integritatea teritorială, independența și suveranitatea, securitatea economică asigură nu numai resursele salvagădării vitalității statale și naționale, ci și potențialul dezvoltării în condiții de înstrăinare conjuncturală a suveranității și independenței. În contextul procesual al globalizării, asigurarea credibilă a securității economice este cu atât mai dificilă cu cât efectul dominant al interdependențelor impune servituți cărora nu orice sistem economic este în măsură să le răspundă corespunzător intereselor sale invocate național.

Din perspectiva acestei realități, putem afirma că domeniul economic al securității naționale se află într-o relație de dependență față de procesualitatea economică globală ceea ce, implicit, pune în evidență o anumită dependență a securității naționale de sistemul economic internațional. În aceste condiții, este evident faptul că virtuțile securității economice naționale constă tocmai în capacitatea și potențialul acesteia de a asigura nevoile optime de resurse pentru a întreține vitalitatea celorlalte domenii sistemice. De aceea, în gestionarea securității economice naționale decidenții politico-statali au neîncetat în vedere: cultivarea unei anumite abilități de a menține capacități independente de producție militară într-o piață globală; eventualitatea ca dependența economică de piața globală să fie utilizată pentru atingerea unor scopuri politice; posibilitatea ca evoluțiile de pe piața globală să crească inegalitățile economice dintre state; riscul ca globalizarea economică, ce duce la diminuarea funcțiilor economice ale statului, să genereze efecte perverse, sub forma economiilor subterane, comerțului ilicit, traficului cu tehnologie, afectarea mediului înconjurător; riscul ca economia globală să intre în criză, datorită unui leadership politic

slab generalizat, a decăderii instituțiilor internaționale, a unor reacții protecționiste neinspirate, a instabilității financiare.

Din perspectivă operațională, la modul general, dimensiunea economică a securității naționale poate fi proiectată, analizată, evaluată și modelată sau remodelată sistemic, luând în considerare indicatori, precum: *capacitatea statului de a gestiona inflația, șomajul, calitatea vieții, balanța de plăți dezechilibrată, lipsa oportunităților economice, nivelul crescut de protecționism, dependența de resursele naturale externe etc.; capacitatea statelor de a-și menține independentă producția militară din punct de vedere economic, reflectând relația dintre puterea economică și cea militară; cunoașterea continuă a intimităților relaționale din raportul dintre cei care, pe piața globală, pierd și cei care câștigă, în sensul evidențierii analitice a condițiilor care provoacă adâncirea inegalităților economice; proliferarea comerțului ilegal cu ființe umane, droguri, arme ușoare, arme de distrugere în masă etc.* În prezent, fără să intrăm într-o analiză de profil, problema cea mai importantă în ceea ce privește dimensiunea economică a securității, fapt atestat în zone semnificative ale ariei planetei, este *sărăcia persistentă și de mare amploare.*

Securitatea economică este, în ultimă instanță, consecința nemijlocită a puterii economice a statului, aceasta fiind determinată de factori precum: mărimea țării, stabilitatea sistemului politic, relațiile cu mediul economic internațional și instituționalizarea relațiilor externe, capacitatea de adaptare instituțională și umană la schimbările intervenite în condițiile interne și externe etc.

Este un truism să afirmăm că puterea economică, situată la parametri de stare ai prezervării pozitive a securității naționale, generează securitate, după cum slăbiciunile sale organice produc nesigurantă, neliniște și insecuritate. Dar, securitatea, la modul generic, nu înseamnă doar un sistem de protecție împotriva pericolelor, amenințărilor și riscurilor specifice, după cum insecuritatea nu se reduce, pur și simplu, la lipsa unui astfel de sistem de protecție. Securitatea este o funcție importantă de sistem și de proces, o condiție a funcționării sistemelor și a menținerii unui echilibru dinamic necesar conviețuirii într-un mediu complex, totdeauna schimbător, tensionat, competițional, cu evoluții complicate și, de cele mai multe ori, imprevizibile. Pe fondul acestei abordări, operăm o anume distincție, operaționalizată conceptual, între

securitatea economică și dimensiunea economică a securității. Primul concept ține de funcționarea unei economii, de securitatea economică a individului, a familiei, a comunității, a statului, de condiția financiară și economică a vieții; cel de-al doilea vizează funcționarea, în quantumul specificităților organizării și funcționării societale, a sistemelor sociale și politice, a statului, instituțiilor publice, a organizațiilor și organismelor naționale și, ca parte a acestora, internaționale, a alianțelor și coalițiilor etc. Securitatea economică, în esența sa, vizează asigurarea condițiilor pentru menținerea activității economice în parametri normali și contracararea a numeroase tipuri de atacuri dintre care cele mai importante sunt următoarele: fraude financiare; dependențe strategice; cybercriminalitate; spionaj industrial; corupție; economie subterană. Putem vorbi, în același timp, de *securitatea economică a teritoriului*, înțelegând ca un sistem de protecție a resurselor, a piețelor, a întreprinderilor, a locurilor de muncă, după cum despre *securitatea economică* putem vorbi și în termeni de prezervare a activelor strategice naționale, adică a unor sectoare de importanță strategică, așa cum sunt infrastructurile critice, energia, industria militară și tehnologia informației.

În sensul acestei abordări, menționăm că unele state sunt mai puțin preocupate de un astfel de protecționism al securității economice, în timp ce altele n-au renunțat nicio clipă - și nici nu au intenția să renunțe - la pârghiile lor de securitate economică, în sensul protecției, apărării și securizării infrastructurilor economice critice, a întreprinderilor proprii, a resurselor și piețelor etc. Pe de altă parte, dimensiunea economică a securității este relevată de faptul că, fără o economie modernă și puternică, nu există și nu pot exista cu adevărat siguranță, prosperitate și stabilitate, nici la nivelul individului și al familiei, nici la nivelul statului, nici la nivelul comunității internaționale. Securitatea și apărarea fac parte dintre acele componente ce pun în operă modalități de îndeplinire a intereselor vitale ale statelor și comunităților. Curentele neo-liberale din economie și din viața politică a unora dintre state nu știrbesc sau nu reușesc să știrbească sau să diminueze semnificativ conceptul de securitate și nici pe cel de apărare. Chiar și în acele state unde se cultivă intens filosofia economiei de piață, adică neîngrădirea acțiunii unor factori economici asupra dinamicii economice, măsurile de securitate economică, de protecție și apărare a intereselor

Întreprinderilor, a intereselor naționale sunt dintre cele mai drastice. De multe ori, insistența cu care se sugerează sau se impun modalități mai mult sau mai puțin directe de ieșire din keinsianism, de eliminare a oricărei forme de intervenție a statului în economie, nu se referă la tendințele firești de dinamizare a economiei, de implementare a unor metode moderne și eficiente de creștere economică, prin adaptarea rapidă la situația economică reală și concretă, ci ea reprezintă doar o altă modalitate - ceva mai subtilă - a războiului economic. Multe economii naționale au fost distruse și din cauza fractalizării economiei și introducerii haosului economic, sub forma unor necesități de liberalizare a economiei. Căderea unei economii naționale are efecte foarte grave în toate planurile, începând cu securitatea economică a individului și familiei acestuia și continuând cu diminuarea securității economice a statului, a potențialului de acțiune și de reacție, în caz de conflict, și cu amplificarea vulnerabilităților politice, economice, sociale și militare ale statului respectiv.

Așa cum afirmam mai sus, nu există securitate acolo unde nu există putere. Și nu există putere de niciun fel unde nu există putere economică. Economia este un factor generator de putere și de bunăstare. Și chiar dacă securitatea, din perspectiva definirii și abordării naționale, cuprinde și alte componente extrem de importante, cum ar fi potențialul demografic, sistemele de valori, adică o anumită cultură, inclusiv o cultură de securitate și apărare, o cultură a alianțelor și coalițiilor, un potențial diplomatic, un potențial informațional etc., economia se prezintă totdeauna ca o structură de rezistență a puterii, ca o arhitectură generatoare de putere, securitate și stabilitate.

Un stat puternic din punct de vedere economic este un stat stabil, care-și permite inițiative politice și strategice și care va fi totdeauna ascultat și respectat. Este cazul Japoniei, care, practic, nu deține aproape niciun fel de resurse naturale (90 % din materia primă este importantă), al Elveției, situată într-o zonă fără resurse, dar și al altor țări. Așadar, putem afirma că dimensiunea economică a securității este una de tip sinergic și esențial, întrucât adună în jurul ei și integrează în același concept de putere toate celelalte dimensiuni - umane, culturale, sociale, informaționale și militare -, dându-le forță și consistență. Printre principalele caracteristici ale dimensiunii economice a securității, practic, ale securității economice, și, vrem-nu vrem, implicit,

ale apărării, avem în vedere și următoarele evidențe: *este un factor generator de resurse materiale și financiare; reprezintă un suport pentru toate tipurile de securitate (economică, financiară, individuală, colectivă, a instituțiilor, a statului etc.); este un factor disuasiv, de securitate intrinsecă și indirectă; alcătuiește o arhitectură, deopotrivă, stabilă, în structura ei de rezistență, dinamică și complexă, în evoluția ei; este un puternic factor de globalizare (alături de informație), care, în viitor, va atenua, probabil, conflictualitatea dintre state, generând alte tipuri de relații; reprezintă suportul de bază pentru parteneriate strategice, alianțe și coaliții; trece din ce în ce mai mult din principal suport material și financiar al statului de drept într-o nouă configurație, aceea de suport al cooperării dintre statele de drept și al ameliorării relațiilor dintre acestea.*

Toate aceste caracteristici, la care mai pot fi adăugate și altele, arată că economia, fără a-și diminua cu nimic rolul de putere, de generator și de suport al puterii statului și, implicit, al sistemelor de securitate națională, trece la o nouă dimensiune, aceea de internaționalizare, de globalizare a suporturilor de putere. Deocamdată, această internaționalizare este discontinuă și fractală, dar se conturează deja o reconfigurare nu tocmai liniștitoare a noilor piloni și a noilor areale de putere, inclusiv de putere economică.

Trebuie subliniat faptul că problematica securității, a securității economice, nu se confundă cu funcționarea normală a statului pe aceste dimensiuni, ci se referă numai la amenințările care, prin dimensiunile menționate, pun în pericol însăși existența statului. În ceea ce ne privește, la modul concret, optimizarea operațională a dimensiunii economice a securității naționale se poate înfăptui, esențial, prin: consolidarea stabilității macroeconomice și adoptarea unor politici fiscale coerente, prin promovarea unui sistem de reglementări stimulative, ferme, constructive; îmbunătățirea mediului de afaceri, diminuarea birocrăției, reglementări favorizante pentru investiții și pentru încurajarea constantă a creșterii economice prin producție performantă cerută de piață; stimularea, prin reglementări eficiente, a mediului întreprinderilor mici și mijlocii; continuarea strategică a restructurării și modernizării durabile a sistemului economic național; promovarea unor politici economice funcționale, în consens cu nevoile sociale și cerințele de schimbare ale pieței; dezvoltarea

raporturilor economice internaționale, centrată pe forme active, stimulative, reciproc avantajoase; consolidarea sistemului bancar și de asigurări și disciplinarizarea piețelor de capital în care sunt implicați actori semnificativi ai mediului societal; relansarea agriculturii și a silviculturii, ca domenii semnificative ale puterii economice a statului; amenajarea performantă a teritoriului și reabilitarea infrastructurii de transport; promovarea largă, în toate domeniile spectrului economic al sistemului social, a noilor tehnologii, semnificative pentru dezvoltarea postmodernă a societății; atragerea performantă a investițiilor străine, cu prioritate a celor din spațiul unional european și euroatlantic, similare sistemelor de securitate colectivă din care România face parte; dezvoltarea activităților subsumate comerțului interior și asigurarea încurajatoare a protecției consumatorilor și, nu în ultimul rând, prin garantarea unui sistem concurențial liber, corect și onest.

Demersul teoretic subsumat acestei problematice relevă rolul indispensabil, de fapt, vital, al securității economice în complexul dinamic al securității naționale, realitate care ne îngăduie să apreciem că securitatea economică reprezintă pilonul vitalității curente a securității naționale.

BIBLIOGRAFIE:

1. ANASTASIEI, Traian, „Considerații privind corelația dintre securitate și economie”, în volumul seminarului cu participare internațională al Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, **România – membru al Alianței Nord-Atlantice**, 3-4 iunie 2004, Editura UNAp, București, 2004
2. BUZAN, Barry, **People, States and Fear. An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era**, Harvester Wheatsheaf, 1991
3. BUZAN, Barry, Weaver, Ole, de Wilde, Jaap, **Security. A New Framework for Analysis**, Lynne Reiner Publishers Inc., Londra, 1998
4. DĂIANU, Daniel, „Dinamici economice post-Praga”, articol publicat în revista Monitor Strategic nr. 1-2/2002, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2002

5. HELD, David, McGREW, Anthony, GOLDBLATT, David, PERRATON, Jonathan, **Transformări globale. Politică, economie și cultură**, Editura Polirom, București, 2004

6. HOUGH, Peter, **Understanding Global Security**, London and New York, 2004

7. SILAȘI, Grigore, **Integrarea monetară europeană. Între teorie și politică**, Orizonturi Universitare, Timișoara, 1998

8. Idem, **Teoria integrării. Note, studii, comentarii, concepte**, Editura Orizonturi Universitare, Timișoara, 2005

9. Idem, **Uniunea Europeană sau noua „Comedie” Divină**, Editura Orizonturi Universitare, Timișoara, 2004

10. SILAȘI, Grigore, ROLLET, Philippe, TRANDAFIR, Nicu, VĂDĂSAN, Ioana, **Economia Uniunii Europene: O poveste de succes?**, Editura de Vest, Timișoara, 2005

11. Swedish Emergency Management Agency, **Societal Security and Crisis Management in the 21st Century**, Stockholm, Sweden, 2004

12. UNGUREANU, Mihai-Răzvan, *Importanța și rolul diplomației în realizarea și menținerea securității naționale*, București, 14.12.2005, Universitatea Națională de Apărare

13. WEAVER, Ole, BUZAN, Barry, LAMAITRE, **Identity, Migration and New Security Agenda in Europe**, London, Pinter, 1993

14. *** Doctrina națională a informațiilor pentru securitate, București, 2004

15. *** Institutul european din România, Studii de Strategii și Politici, Studiul Nr. 4, *Modelul social european, implicații pentru România*, 2007 (www.ier.ro)

16. *** *NATO: ce este, ce va fi, noua Europă și securitatea statelor mici*, Institutul Român de Studii Internaționale, R.A. Monitorul Oficial, București, 1996

17. *** Strategia de securitate națională a României, București, 2006

18. *** TRATATUL NORD-ATLANTIC, Washington DC, 4 aprilie 1949, http://www.mae.ro/poze_editare/TRATATUL%20NORD-ATLANTIC.pdf (site consultat la 20.10.2008)

19. *** United Nations Development Programme, Human Development Report – 1993, <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1993/> (site consultat la 20.10.2008).

Maiorul Marius-Petre ROTARU (marius.rotaru@yahoo.com) este absolvent al Institutului Militar de Auto „Basarab I” din Pitești, masterand al Universității Spiru Haret, specializarea psihologie-sociologie, și doctorand la Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor din cadrul Universității de Vest, Timișoara.

ROLUL COOPERĂRII DINTRE OFITERII DE INFORMAȚII PUBLICE ȘI JURNALIȘTI ÎN TIMPUL OPERAȚIUNILOR ÎN SPRIJINUL PĂCII

Dr. Anna ANTCZAK

În secolul 21 cresc rolul media și influența lor asupra aspectelor politice, economice, culturale și sociale. Articolul prezintă rezultatele cercetărilor întreprinse printre ofițerii de informații publice și corespondenții de război din contingentele militare poloneze participante la operațiunile de sprijin al păcii. Face o analiză detaliată a interdependențelor, relațiilor dintre cele două grupuri și alte unități care acționează pe parcursul misiunilor și contribuția informațiilor publice la succesul sau eșecul misiunii. Discută rolul ofițerilor de informații publice pe parcursul acestui proces și importanța diferiților factori care determină calitatea activității de informații publice.

Cuvinte-cheie: ofițeri de informații publice, corespondent de război, strategie de informații publice.

În cursul ultimilor ani, operațiunile și misiunile conduse de NATO, UE, OSCE, precum și operațiunile cu caracter de coaliție, au devenit mai complexe și mai periculoase. De aceea, a trebuit să evolueze și modalitatea de transmitere a informațiilor despre misiunile și activitățile contingentelor militare. Scopul principal al unei comunicări sociale eficiente în organizația internațională este promovarea activităților, misiunilor și scopurilor acesteia. Cu referire la misiunile dinafara țării, se presupune că acestea duc la creșterea nivelului de conștientizare socială, în termeni de motive și scopuri ale inițiativelor¹.

Serviciile de informații publice care acționează în cursul unei operațiuni nu sunt un element nou, ci, datorită realității în schimbare și a rolului din ce în ce mai mare al media în viața socială, misiunile lor evoluează continuu, pentru a se adapta noilor condiții. Aria informațiilor publice este parte

integrală a tuturor acțiunilor întreprinse în cadrul conflictelor contemporane. UE, NATO, OSCE, sau coaliția *ad hoc*, precum și statele care iau parte la misiuni, trebuie să ia în considerare relațiile cu media, astfel, strategia de informare pentru fiecare misiune ar trebui să includă o „rețetă” pentru a câștiga „războiul cu informațiile/media”. Este nevoie de o pregătire adecvată în multe domenii – e necesar să se câștige încrederea media și să li se poată canaliza atenția atrage atenția nu doar spre evenimentele majore ale forței, cele negative și emoționale, care, pe de o parte, cer birouri adecvate de informații publice (PAOs), o structură și organizare, doctrină, pregătirea personalului și o strategie în domeniul informațiilor publice (PA), ca și înțelegerea diferențelor dintre ofițerul de presă și „luptătorii informațiilor”². Succesul în războiul informațional depinde de mulți factori, de exemplu, campania de informare dinaintea misiunii, selectarea informațiilor pe durata misiunii, relațiile cu societatea și media locale, dar și cu media naționale și internaționale. Strategia adecvată și coordonarea politicii de informare care vor permite obținerea dominației în fața inamicului este la fel de importantă.

În Polonia (și, probabil, și în alte părți), știrile despre misiunile în sprijinul păcii sunt, în general, limitate la rapoarte venite în urma vizitelor oficiale, sau atunci când se comit acte teroriste, sunt uciși sau răniți oameni. Astfel de situații creează următoarea imagine care apare în societate vizavi de misiune: fotografiile cu viața pașnică a participanților la misiune, a căror sursă este reprezentată de rapoartele menționate mai sus, în contrast cu atacurile teroriste violente, ce reprezintă motivul pentru care soldații sunt uciși. Societatea s-ar putea să nu înțeleagă discrepanța

dintre un mesaj și altul.

De asemenea, este extrem de important să se obțină înțelegerea și încrederea localnicilor, astfel încât oamenii să fie conștienți de scopurile și intențiile misiunii, care să permită acceptarea prezenței unor armate străine și să li se permită să își îndeplinească misiunile mai ușor, influențând pozitiv nivelul de securitate. Este crucial să se sublinieze efectele asistenței umanitare și alte rezultate pozitive ale acțiunilor. Succesul misiunii în afara țării depinde semnificativ de atitudinea populației locale și de sprijinul social venit din țară și de pe arena internațională³.

Pentru a obține cele mai bune rezultate, din perspectiva scopurilor întregii operațiuni, cooperarea dintre PA, INFOPS⁴ și PSYOPS⁵ este indispensabilă și, cel mai adesea, implică CIMIC. Acest lucru evocă efectul de sinergie – în principal, în domeniul schimbului de informații, căzând de acord asupra planului de acțiune care să nu își dubleze activitățile.

Încheierea participării poloneze la misiunea din Irak a devenit o bună ocazie pentru a efectua cercetări și analize în domeniul PA care funcționează în afara țării. Au fost câteva întrebări care au atras atenția: Care este evaluarea acțiunilor PA în timpul misiunii? Care este tipul și care este calitatea relațiilor dintre jurnaliști și PAO? Ce ar trebui îmbunătățit? Cercetările efectuate printre purtătorii de cuvânt polonezi, ofițerii de presă și personalul PAO staff⁶, ca și printre jurnaliștii care participă la operațiuni în sprijinul păcii au permis unele concluzii interesante legate de misiunile și rolul pe care îl joacă în timpul misiunii, ca și despre nivelul de pregătire și relațiile pe care le au cu celelalte elemente ale contingentului.

În secolul 21, cresc gradual rolul media și influența lor asupra conștientizării sociale în majoritatea aspectelor politice, economice, culturale și sociale. „Imaginea” realității create de către media și procesate de către societate asupra evenimentelor pe care cea mai mare parte a publicului o poate poseda numai pe această cale este uneori unidimensională sau incompletă. Aceasta nu este întotdeauna un rezultat al lipsei de bună credință a jurnaliștilor sau al lipsei cunoștințelor de specialitate. Astfel de eveniment sunt, de exemplu, conflictele armate sau operațiunile în sprijinul păcii. Regiunea conflictului este adesea greu accesibilă, și, astfel, informațiile despre situația de acolo nu pot fi transmise decât prin corespondenții de răz-

boi. Merită precizat rolul jurnaliștilor în timpul unui conflict armat. Este evident faptul că ar trebui căutate adevărul și dreptatea într-o prezentare obiectivă a faptelor. Informațiile trebuie să fie veridice, neutre și fără să manipuleze. Din nefericire, o astfel de situație fiind ideală, are prea puține în comun cu realitatea, iar motivele sunt extrem de diferite. Uneori, jurnaliștii nu au acces la unele informații (clasificate sau chiar cenzurate) din motive politice, de securitate sau propagandistice. În alte cazuri, structurile media sunt subordonate propagandei politice din țara pe care o reprezintă (este cazul mediei care sunt într-o relație strânsă cu guvernul) sau care vor crea un „bestseller” dintr-o informație (este cazul media „occidentale”), care vor conține un element emoțional bine pregătit, nu neapărat bazat pe fapte. Există reguli generale definite, care funcționează cu obiectivitate și interzic implicarea personală a jurnalistului în evenimentele considerate prioritare.

Cu toate acestea, conflictul dintre necesitatea subordonării unor reglementări internaționale (îndreptate spre extinderea scopului unei comunicări sociale solide) și emoțiile unei ființe umane care se raportează la tragedia altei ființe umane este, în multe cazuri, o dilemă ce nu poate fi rezolvată⁷. Fiecare jurnalist trebuie să ia o decizie, într-un anumit moment, care s-ar putea să nu îl afecteze doar pe el, ci și viețile participanților la un anumit eveniment. Pe de altă parte, e crucial de reamintit, corespondenții de război sunt plasați în mijlocul a două lumi – viața boemă și liberală a jurnalistului, și lumea ierarhică și riguroasă a forțelor armate, care cere respectarea unor reguli concrete, care, uneori, sunt în contradicție cu regulile lumii media. De asemenea, jurnaliștii sunt instruiți de către militari înainte de a participa la operațiune, lucru care le permite să se pregătească și să înțeleagă mai bine mediul în care vor lucra. Atât jurnaliștii, cât și PAOs, trebuie să învețe cum să respecte și cum să recunoască specificitatea misiunii pe care o execută forța.

PAOs au fost direct subordonați comandantului MND CS, lucru care a permis atât purtătorului de cuvânt, cât și celorlalți angajați PAO, să aibă un acces direct la comandant. Este un element foarte important, care facilitează cooperarea dintre purtătorul de cuvânt și comandant, lucru reflectat în calitatea relațiilor. Mulți ofițeri au remarcat înțelegerea arătată de comandant pentru rolul pe care îl joacă media în secolul 21, specificitatea

Nr. crt.	Misiune	%
1	Emiterea comunicatelor de presă	100
2	Informarea populației locale în legătură cu acțiunile întreprinse	85
3	Organizarea de conferințe de presă	85
4	Întâlniri de informare a jurnaliștilor	85
5	Monitorizarea zilnică a media	85
6	Informarea Departamentului de presă și informații despre acțiunile întreprinse	57
7	Explicarea poziției comandantului	57
8	Informarea Comandamentului Operațional despre acțiunile întreprinse	42
9	Oferirea de asistență pentru sondajele de opinie organizate în societatea locală	42
10	Altele	40

Figura 1. Misiuni ale personalului PA în cursul misiunii din Irak⁸

regulilor și așteptărilor lor, ca și esența misiunilor și provocărilor cu care se confruntă ofițerii de PA are o importanță semnificativă.

De asemenea, ofițerii PA au fost chestionați în legătură cu principalele sarcini și elementele specifice cooperării cu diferite grupuri sociale. Principalele îndatoriri ale PAO's au fost:

- emiterea comunicatelor de presă;
- informarea populației locale în legătură cu acțiunile întreprinse;
- organizarea de conferințe de presă;
- organizarea întâlnirilor de informare a jurnaliștilor;
- monitorizarea zilnică a media.

Alte îndatoriri importante au inclus:

- informarea Departamentului de presă și informații despre acțiunile întreprinse;
- explicarea poziției comandantului;
- informarea Comandamentului Operațional despre acțiunile întreprinse;
- oferirea de asistență pentru sondajele de opinie organizate în societatea locală.

De asemenea, ofițerii de PA s-au ocupat cu organizarea vizitelor jurnaliștilor, pregătirea materialelor de presă despre activitățile contingentului și au editat site-ul web al MND CS. Elemente ale misiunilor efectuate sunt prezentate în figura 1. Toate sarcinile ofițerilor de PA au contribuit la îndeplinirea scopurilor misiunii prin creșterea conștientizării sociale în țară, cu privire la mandatul misiunii, activitatea soldaților, ca și câștigarea sprijinului societății locale pentru activitatea con-

tingentului și îmbunătățirea comunicării interne a organizației. Aceste activități au fost îndreptate și spre îmbunătățirea moralului soldaților, menținerea unei imagini pozitive a întregii misiuni, care s-a transferat în atitudinea socială față de misiune, și, în consecință, indirect – în deciziile politice legate de această operațiune și de altele dinafara țării și participarea Forțelor Armate Poloneze (acest lucru nu ar fi posibil fără un sprijin social).

57% dintre ofițeri, datorită îndatoririlor, nu au avut niciun contact cu guvernul irakian. Restul au avut legături în urma întâlnirilor oficiale pe parcursul conferințelor de presă sau a întâlnirilor cu comandantul diviziei, pentru a discuta despre situația din zona de responsabilitate, sau s-au limitat la cooperarea cu PAOs ai guvernului. Referindu-ne la cooperarea cu guvernul local, ofițerii PA au avut legături cu aceștia în cursul conferințelor de presă, a întâlnirilor cu comandantul sau atunci când s-au organizat diferite evenimente. Ofițerii PA nu au avut prea multe legături nici cu societatea civilă din Irak. Dacă au existat situații în care acestea au avut, totuși, loc, aceasta s-a produs în principal cu ajutorul interpreților. Ei s-au dovedit a fi un element indispensabil al activităților de zi cu zi, în special în monitorizarea media și cooperarea cu jurnaliștii care nu vorbeau limbi străine. Deosebit de utile au fost așa-numitele „zile albe”, în care spitalul polonez de campanie a acordat ajutor irakienilor – o activitate care, pe lângă faptul că a oferit posibilitatea unui dialog liber între ofițerii PA și localnici, a influențat pozitiv imaginea contingentului militar polonez printre indigeni.

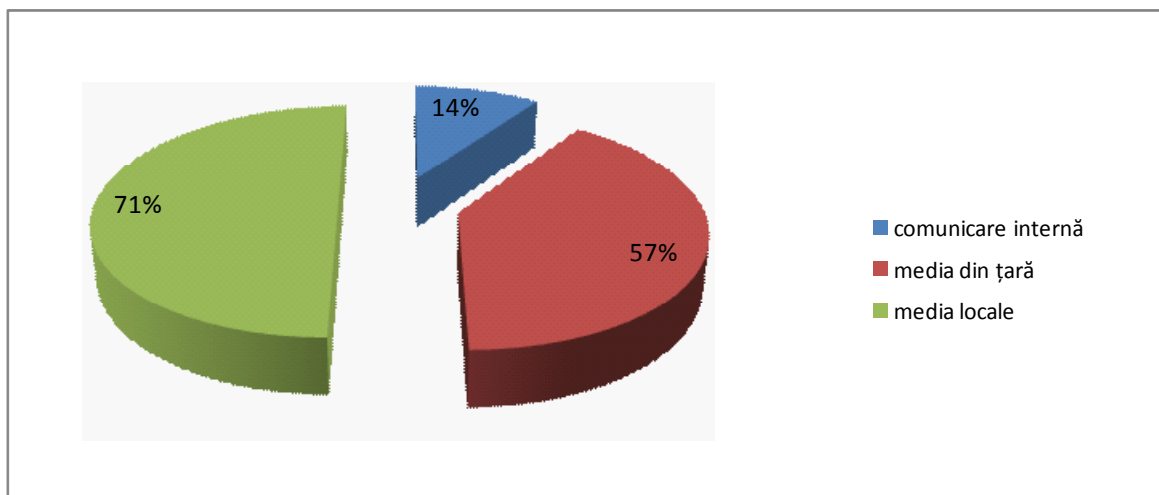

Figura 2. Activitatea media dorită de contingent

Notă: procentajul final nu este 100%, pentru că respondenților li s-au adresat întrebări cu răspuns multiplu.

Contactele cu media locale s-au bazat pe cooperarea zilnică – schimbul de informații, materialele și comunicatele de presă, au existat și întâlniri menite să dezvolte relațiile, sau conferințe de presă, briefing-uri și situații de criză. De asemenea, cooperarea a fost îndreptată și spre proiectele de asistare a media locale, realizarea acestor proiecte și asistența acordată jurnaliștilor și familiilor acestora în situații de urgență. În cursul întâlnirilor informale, ziariștii locali au fost de mare ajutor în informarea legată de guvernul local, atitudinile localnicilor și popularizarea unor evenimente precum „zilele albe” sau proiectele

CIMIC. Contactele cu media internațională au fost destul de limitate și s-au referit, în principal, la conferințe de presă în cursul vizitelor oficialilor și organizarea șederii acestora în baze, acreditarea și asistența acordate în pregătirea informațiilor despre activitățile MND CS sau alte evenimente concrete. De asemenea, ofițerii PA au răspuns la întrebări venite din partea media internațională sau au trimis comunicate de presă.

În ceea ce privește activitățile media dorite de contingent, ofițerii PA au acordat prioritate cooperării cu media locale, rămânând în zona operațiunii, pe locul doi au menționat media civile

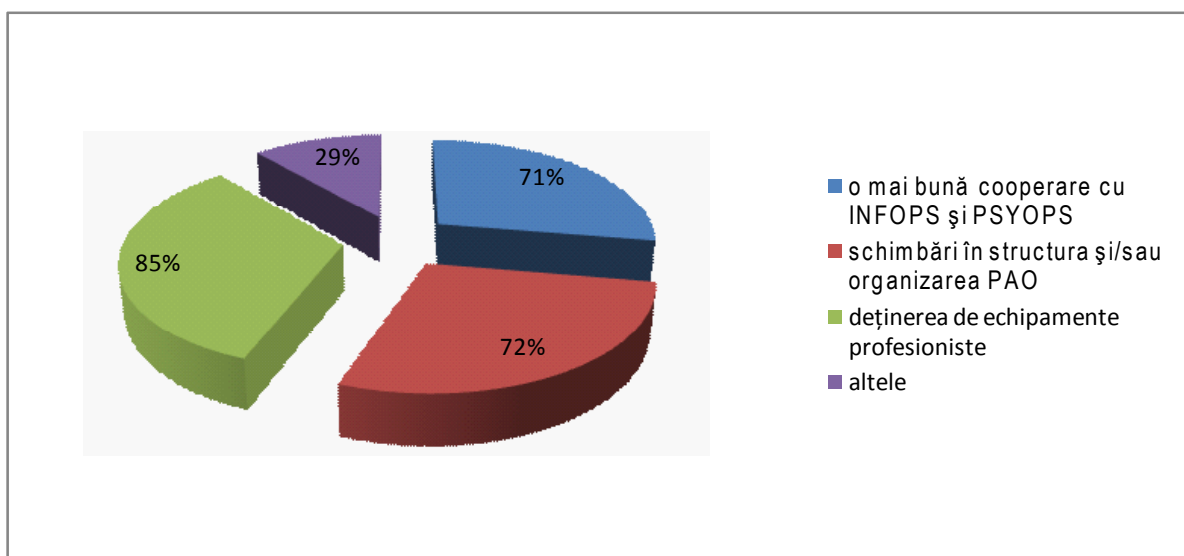

Figura 3. Elemente care pot influența îmbunătățirea funcționării PAO

Notă: procentajul final nu este 100%, pentru că respondenților li s-au adresat întrebări cu răspuns multiplu.

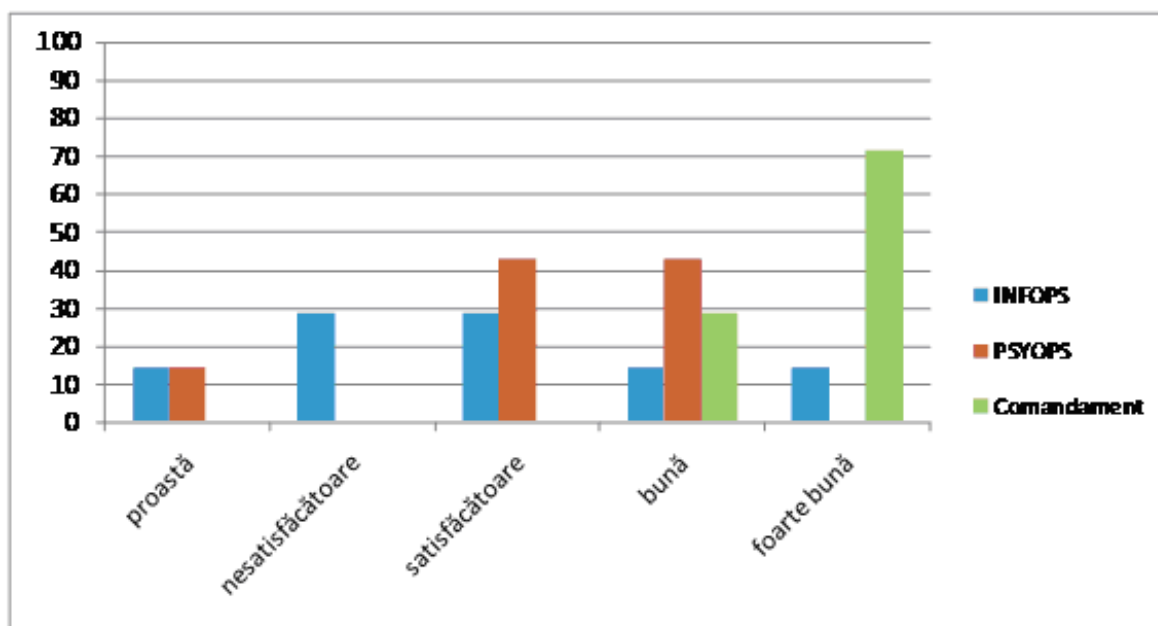

Figura 4. Evaluarea cooperării cu Comandamentul, INFOPS și PSYOPS [în %]

de acasă și pe poziția a treia comunicarea internă, însemnând site-urile Ministerului Apărării și ale Editurii Militare, lucru ilustrat în figura 2. Astfel, cooperarea cu media locale și construirea unei imagini pozitive a contingentului și a activităților sale printre localnici are cea mai mare importanță, pentru că este în strânsă legătură cu securitatea soldaților. Cu toate acestea, toate cele trei aspecte ale activității media sunt importante și niciunul dintre ele nu ar trebui omis. Odată îndeplinite, ele dau un efect de sinergie și posibilitatea obținerii de succese în domeniul informațiilor publice, iar ofițerii de informații publice cu experiență sunt perfect conștienți de acest lucru.

Ofițerii de PA au susținut că sunt puține elementele care ar putea îmbunătăți funcționarea PAO. Este vorba de cooperarea strânsă cu INFOPS și PSYOPS, un element-cheie, prin care crește eficiența politicii de informare, așa cum s-a menționat în introducere. De asemenea, au considerat că schimbările din organizarea și/sau structura PAO sunt necesare (în principal, e vorba despre creșterea numărului de ofițeri de PA participanți la misiune; e esențial ca localnicii să înțeleagă obiectivele misiunii, lucru ce influențează nivelul de securitate al soldaților. Elementele care pot influența îmbunătățirea funcționării PAO sunt ilustrate în figura 3.

Ofițerii de PA au apreciat cooperarea și relațiile eficiente cu comandantul. Opiniile lor legate de

calitatea cooperării cu INFOPS și PSYOPS au variat, dar este vizibil faptul că pe teren sunt multe elemente ce trebuie îmbunătățite, astfel încât relațiile să fie eficiente (aceasta este o confirmare a postulatelor anterioare legate de cooperarea strânsă cu ambele departamente). Evaluarea cooperării cu Comandamentul, INFOPS și PSYOPS sunt prezentate în figura 4. Dominarea evaluărilor non- pozitive a relațiilor cu INFOPS și PSYOPS ar putea proveni nu neapărat din experiențe nefericite, ci, de asemenea, datorită unei lipse a unor relații mai strânse. Conștientizarea faptului că acesta ar trebui să devină un impuls pentru stabilirea unui sistem mai propice, care să permită o astfel de cooperare și care să stimuleze nevoia unor astfel de contacte, de exemplu, prin exerciții comune (chiar și internaționale). Ofițerii PA s-au plâns de lipsa unei pregătiri adecvate și a înțelegerii rolului lor ca ofițeri INFOPS, care a limitat sau chiar a făcut imposibilă cooperarea.

În general, ofițerii au evaluat pozitiv interesul manifestat de comandant și de soldați pentru activitățile PAO (aceasta este opinia a mai mult de 85% dintre respondenți). Acest lucru a fost demonstrat de citirea comunicatelor de presă de pe site, asistența acordată în editarea materialelor de presă despre activitățile contingentului (transmiterea informațiilor și a fotografiilor), înțelegerea acordată modului în care lucrează ofițerii de PA. Au fost invitați să ia parte la

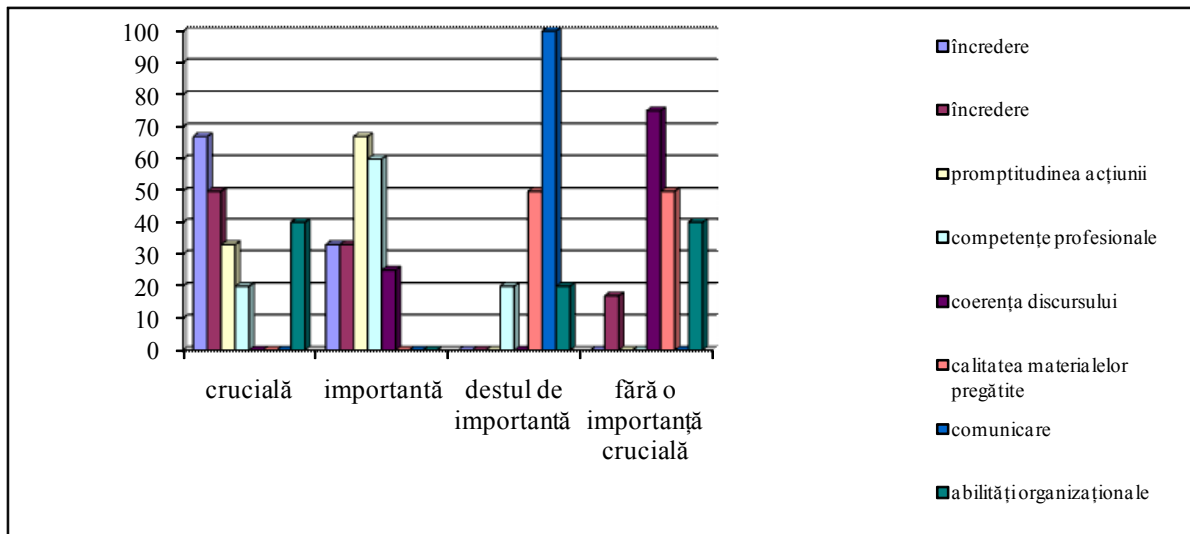

Figura 5. Cele mai apreciate trăsături de caracter și abilități ale PAOs, potrivit jurnaliștilor [în %]

activitățile patrulelor și convoaielor, iar soldații și-au spus punctele de vedere și au vrut să fie informați despre fiecare comunicat de presă. Mulți soldați știau despre rolul media în secolul 21 și influența prezenței pozitive în media a datelor despre succesul întregii misiuni. Comandanții au înțeles că imaginea pozitivă și acceptarea prezenței contingentului printre localnici au un impact direct asupra securității soldaților. Cu toate acestea, au existat situații în lipsa de înțelegere față de activitatea ofițerilor de PA (43% dintre opinii) a fost exprimată în comentarii răutăcioase, furie, dezamăgire – de obicei atunci când au apărut în presă materiale neplăcute. De asemenea, ofițerii de PA au remarcat distanța față de media, care a fost cauzată de convingerea că prezentau date mincinoase sau adevăruri spuse pe jumătate.

Satisfacerea nevoilor jurnaliștilor în perioadele cu activitate intensă (situații de criză sau vizite ale oficialităților) a fost percepută drept cea mai dificilă misiune. A apărut teama ca informațiile transmise să nu fie complete și verificate, pentru că nu există posibilitatea să explice totul pentru toată lumea și pentru media, era mult mai important să „prinzi știrea” decât să o verifici de două ori. De asemenea, ofițerii PA au remarcat o mare dependență de media din partea părților implicate în conflict și a partidelor politice din regiune, ceea ce a îngreunat posibilitatea de a obține un raport solid. Ei s-au plâns de lipsa de echipament profesionist și de eficiența scăzută a sistemul intern de informații, iar 20% dintre ei s-au plâns de lipsa de înțelegere a PAO vizavi de funcționarea sistemului de comandă⁹, dar

și de necesitatea explicării rolului PAO. Acest lucru înseamnă că e necesar să se introducă elemente de training în informații publice pentru toți soldații, indiferent de specializarea acestora, pentru a propaga conștientizarea media, misiunile PAO și pregătirea în media.

Ofițerii de PA au susținut că cel mai mare succes al lor în cursul misiunii a fost stabilirea și dezvoltarea unei imagini pozitive a contingentului și a misiunii, în ansamblu, în special printre localnici și pentru cei de acasă. Au apreciat într-un mod extrem de pozitiv relațiile cu media locale și comandamentul, ca și asistența acordată jurnaliștilor din aria de responsabilitate. La fel de importantă a fost prezența continuă în media locale interesate de activitățile umanitare și proiectele CIMIC, precum cele din Polonia și cele internaționale, precum și editarea site-ului web, ce a fost vizitat extrem de des.

Pentru a analiza problema generală din cealaltă perspectivă, trebuie să aruncăm o privire mai atentă la opiniile jurnaliștilor. Aceștia au apreciat soliditatea și promptitudinea acțiunii, precum și competențele profesionale. Unii au apreciat abilitățile organizaționale și dispunerea. Comunicarea este destul de importantă, iar coerența discursului și calitatea materialelor pregătite sunt percepute ca nefiind atât de importante printre cele mai apreciate trăsături de caracter și abilități ale PAO (figura 5).

Cooperarea dintre jurnaliști și PAOs, în cursul operațiunilor, a implicat, în principal, asistență în stabilirea legăturilor cu soldații și comandamentul,

societatea locală și acordul privind vizitele înafara bazei militare. PAOs au reprezentat principala sursă de informare privind situația din contingent, de asemenea, ziariștii puteau verifica informațiile primite. Purtătorii de cuvânt puteau alege dintre soldații-experti în anumite domenii, ceea ce înseamnă că PAO sunt primul punct de contact pentru un jurnalist, de aceea sunt cruciale încrederea reciprocă și înțelegerea priorităților.

Toți ziariștii au confirmat faptul că au avut un acces direct la soldați și posibilitatea de a vorbi liber cu aceștia despre misiune. Astfel, acest lucru neglijează mitul potrivit căruia forțele armate limitează contactele jurnaliștilor și nu le permit să vorbească în public. De asemenea, jurnaliștii au remarcat că soldații au manifestat o deschidere față de media și că nu le era teamă să vorbească despre chestiuni din aria lor de responsabilitate. Mulți corespondenți au subliniat că lipsa barierelor din comunicarea cu soldații a fost cea mai bună dovadă de încredere.

Rolul PAOs în cursul misiunilor îndreptate spre acordarea de asistență corespondenților prin stabilirea contactelor necesare cu diferiți interlocutori este semnificativ. Cu toate acestea, în multe cazuri, jurnaliștii s-au organizat singuri, fie pentru că aveau deja stabilite acele legături și nu aveau nevoie de ajutor, sau PAOs nu erau suficient de pregătiți pentru a furniza un astfel de ajutor eficient. De aceea, PAOs trebuie să aibă stabilite un număr mare de contacte printre soldații contingentului, dar și cu localnici, administrație și media. În situații de criză, și nu numai, poate apărea nevoia de utilizare a unui anumit contact, în cazul unui eveniment concret, cooperarea stabilită anterior este un element crucial pentru obținerea succesului. Rolul PAOs în crearea așa-numitei „conștientizări media” printre soldați are o foarte mare importanță.

Merită notat că este esențială selecția adecvată a ofițerilor de PA care să participe la misiuni și ar trebui să includă educația lor, ca și pregătirea, experiența și sensibilitatea față de media. Cercetarea a arătat că eficiența ofițerilor de PA depinde, în principal, de sprijinul pe care îl au din partea comandantului, birourile PAO de acasă și de participarea la operațiune a celorlalți soldați. Este foarte important să se stabilească și să se dezvolte cooperarea cu media locale, datorită nevoii de înțelegere și a menținerii contactelor cu media din țară, lucru care influențează crearea unei imagini pozitive a misiunii în societate, lucru care, în schimb, are un

impact deosebit asupra îmbunătățirii moralului soldaților. Cea mai bună modalitate de evaluare a eficienței PAO este prin nivelul de conștientizare socială (acasă și în aria de responsabilitate) față de activitățile desfășurate de trupe pe parcursul misiunii. De asemenea, merită remarcată folosirea cercetării, pentru a îmbunătăți funcționarea PAO în cursul operațiunilor desfășurate în afara țării.

Scopurile jurnaliștilor și ale PAO sunt diferite, ca natură. Jurnaliștii caută informații ce pot fi ușor „vândute”, în timp ce soldații se concentrează pe interesul național și îndeplinirea obiectivelor operațiunii, așa cum au fost ele specificate de către guvern. Reprezentanții structurilor militare arată o suspiciune exagerată față de media, dar, de asemenea, ei sunt conștienți de faptul că media au o putere uriașă, extrem de importantă, atunci când apare nevoia de a obține înțelegere și sprijin pentru operațiunea militară, lucru care, uneori, este crucial pentru succesul său din punct de vedere social. Acesta este motivul creșterii treptate, în importanță și rol, a biroului de informații publice pe parcursul operațiunilor militare actuale. De asemenea, trebuie amintită credibilitatea scăzută a purtătorilor de cuvânt oficiali militari. Selecția specifică a informațiilor transmise ar putea stârni critici sau chiar și repulsie față de o astfel de activitate, și se cunoaște că sprijinul social pentru operațiunile militare dinafara țării este crucial. Ciocnirea culturală dintre mediul militar și jurnaliști se referă, în principal, la conflictul de interese – culegere de informații versus securitatea operațiunii (este cazul informațiilor tactice de importanță strategică).

Cu toate acestea, lipsa de informații corecte spre societate, vizavi de acțiunile întreprinse, ar putea determina o abordare negativă și ar putea face imposibile scopurile misiunii.¹⁰ De aceea, este un element-cheie pentru biroul de informații publice să stabilească și să dezvolte o cooperare eficientă cu media, care trebuie coordonată cu alte activități la diferite niveluri de comandă. În mediul NATO, cooperarea cu media trebuie să fie supervizată de către Șeful biroului de informații publice. Pe parcursul operațiunilor NATO, strategia Alianței în domeniul informațiilor publice este superioară celei naționale. Planificarea adecvată a strategiei de informații, separat, pentru fiecare misiune, este cheia succesului. Uneori, activități specifice din cadrul operației militare sunt secrete, din motive de securitate, iar comandanții nu țin cont de media,

fiindu-le teamă că ziariștii îi vor trata ca și cum ar fi supuși unui interogatoriu.

Este la fel de important pentru PAOs să transmită credibilitate printre corespondenții de război. Ideea includerii INFOPS și PSYOPS în structura organizatorică a birourilor de informații publice nu susține procesul. Toate încercările de manipulare sunt tratate negativ de către media, iar restabilirea încrederii și a credibilității sunt aproape imposibile. Onestitatea și respectul mutual câștigate de-a lungul timpului au determinat bune legături între PAOs și jurnaliști, și chiar susținere în situații de criză, lucru extrem de important, ținând cont de specificitatea acțiunilor întreprinse de soldați pe parcursul misiunilor. Adesea acest lucru poate avea un impact semnificativ asupra securității și imaginii forțelor armate, lucru ce influențează direct susținerea socială pentru o operațiune dată. Abilitatea de a stabili reguli de cooperare bazate pe respect și încredere, acceptabile atât pentru jurnaliști, cât și PAOs, este una dintre cele mai importante cerințe.

În domeniul informațiilor publice, nu se pot înregistra succese decât combinând toate elementele de mai sus. În schimb, datorită obținerii unui larg sprijin social, se pot îndeplini mult mai ușor scopurile misiunii. Această teză poate fi confirmată nu numai de articolul de față, ci și de experiențele și analizele efectuate în alte state după încheierea misiunilor.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 Vezi: *NATO Military Policy on Public Affairs*, MC 0457/1, septembrie 2007 și *Allied Joined Doctrine*,

AJP-01 (C), martie 2007.

2 Această expresie a fost folosită de Maj Gary Pounder în articolul său *Opportunity Lost. Public Affairs, Information Operations, and the Air War against Serbia*, "Aerospace Power Journal", summer 2000, și anterior „info-luptător” – de către Alvin Toffler în *PowerShift: Knowledge, Wealth, and Violence at the Edge of the 21st Century*, Bantam Books, New York, 1990.

3 Vezi *Allied Joined Doctrine*, AJP-01 (C), March, 2007.

4 Operații de Informații.

5 Operații psihologice.

6 Toți respondenții sunt bărbați, cu vârste între 25 și 30 de ani (aproape 43%) și 31 și 35 de ani (47%). În prezent, cea mai mare parte dintre ei sunt maiori sau în grad superior. Toți posedă diplome universitare, mulți dintre ei au absolvit și universități civile, dar nu mulți dintre ei au studii postuniversitare în informații publice. Aproximativ 90% dintre ei dețin nivelul 3 la cunoștințele de limbă engleză, potrivit standardelor STANAG 6001. Peste 50% dintre ofițeri vorbesc și o altă limbă străină (cel mai adesea rusa, dar sunt cunoscute și franceza și germana) la nivelurile 1 sau 2.

7 H. Evans, *War Stories, Reporting in the Time of Conflict*, Bunker Hill Publishing, Charlestown, 2003.

8 Ofițerii au marcat pe formular toate sarcinile efectuate, de ex., 100% înseamnă că toți ofițerii și-au îndeplinit misiunile.

9 Merită reamintit faptul că cei mai mulți dintre ofițeri au apreciat în mod pozitiv relațiile cu comandantul.

10 Operațiunile NATO din Balcani ar putea servi drept un bun exemplu al acestor situații. Informațiile limitate și selective care au ajuns la opinia publică, determinate de informații specifice venite de la NATO, au determinat o percepție unidimensională a specificității conflictului din regiune și a rolului și activităților comunității internaționale implicate.

Dr. Anna ANTCZAK (a.antczak@aon.edu.pl) lucrează în cadrul Institutului de Studii Strategice din cadrul Universității Naționale de Apărare din Varșovia, Polonia. Este autoarea unei monografii, National Identity of Autonomous Communities in Spain, a unui manual, CIMIC and Public Affairs Officers in international operations, și a mai multor articole despre politica de securitate și apărare a statelor din Uniunea Europeană, despre informațiile publice din domeniul militar.

IDEAL CULTURAL SAU PROIECT GEOPOLITIC? PARADOXURILE EURASIANISMULUI*

Emanuel COPILAȘ

Atât în varianta sa clasică, fundamentată pe coordonate preponderent culturale, cât și în cea neo, predominant geopolitică, eurasianismul își dovedește caracterul ideocratic, și deci ideologic, în ciuda respingerii de către adepții săi a oricărei forme de ideologie în favoarea conceptelor de natură geopolitică. Avansând concepte precum neoeurasianism prosovietic, respectiv neoeurasianism postsovietic, articolul de față își propune o trecere în revistă a fenomenului eurasianist în Rusia secolului XX și a manierei în care a fost resorbit, după dezmembrarea Uniunii Sovietice, în politica externă a Federației Ruse.

Cuvinte-cheie: eurasianism, neoeurasianism prosovietic, neoeurasianism postsovietic, politică externă, ideocrație

Slavofilism și panslavism: premisele cultural-intelectuale ale eurasianismului

Procesul prin care Rusia a devenit receptivă la modernitatea occidentală, asumând-o și integrând-o în felul său specific, este unul complex și contradictoriu. Complex, datorită diversității ideilor occidentale care s-au grefat pe fondul cultural autohton și au contribuit la îmbogățirea și reîmprospătarea semantică a acestuia, fapt ce a generat reforme economice și politice de amploare. Contradictoriu, deoarece multe dintre aceste idei, preluate în mod fragmentar și insuficient asimilate, au condus, odată ce au fost infuzate de misticismul și de mesianismul rus, la o reacție de respingere vehementă a Occidentului însuși. Cu alte cuvinte, începând cu secolul XIX, dar mai ales în secolul XX, Rusia a utilizat ca fundament teoretic al diferențierii sale față de cultura și organizarea politică europeană concepte de origine occidentală.

Mai mult, oferindu-le un suport valoric propriu, a încercat să își justifice în baza lor unicitatea și superioritatea în raport cu civilizația europeană.

Inteligența reprezenta, pentru Rusia imperială a secolului XIX, depozitarul ideilor mai sus-menționate. În afara intelectualilor, ele au avut un impact social redus, dacă nu chiar inexistent. Profund ostilă absolutismului țarist, și, pe cale de consecință, marginalizată și chiar persecutată, inteligența și mesajul său depășeau cu mult puterea de înțelegere a celei mai numeroase categorii sociale a Rusiei, țăranii. Neînțeleasă, respinsă, dezavuată, inteligența se va radicaliza treptat, pe măsură ce se va retrace în singurul domeniu accesibil ei, cel al ideilor. Astfel, intelectualii vor dezvolta un „dogmatism intolerant”¹, un sentiment de sectă, care își va extrage legitimitatea din oprobriul și persecuțiile la care este supusă; echivalând „realitatea” și „prezentul” cu o „întrupare a răului”², moștenirea inteligenței își va lasa o nefastă amprentă asupra ceea ce va deveni atât ideologia leninistă, cât și misionarismul și intransigența tipică eurasianismului.

Iluminismul a articulat, în cadrul culturii ruse, două reacții opuse din punct de vedere al mijloacelor, dar convergente ca scop. Prima, axată pe încorporarea raționalismului și a modelului politic și social european, și pe respingerea ortodoxiei ca frână în calea progresului țării, era reprezentată de *occidentalști*. În accepțiunea lor, Rusia nu se putea dezvolta și nu își putea împlini destinul de a Treia Romă decât renunțând la misticismul religios și conservatorismul politic în favoarea modelului occidental.³ A doua valoriza, prin contrast, tocmai ortodoxia ca factor constitutiv atât al spiritualității, cât și al societății ruse. Pentru *slavofili*, „misiunea Rusiei era cu totul

alta decât cea a popoarelor apusene”, iar „păstrarea ortodoxiei în stare pură, nealterată de vreo influență interioară sau exterioară era principala idee pe care o urmăreau”.⁴ Deși ambele luptau împotriva autocrației țariste, slavofilii considerau că Rusia trebuie să își împlinească destinul de far călăuzitor al omenirii raportându-se exclusiv la propria cultură și spiritualitate, nemaculată de interferența valorilor occidentale. Raționalismul și individualismul specific Iluminismului european au un efect dezintegrator asupra comunității ruse, ca și meschina idee de contract social; ceea ce contează este integralitatea colectivității și plenitudinea identificării individului cu aceasta. Pornind de aici, slavofilii avansează ideea a două tipuri de civilizație, cea occidentală, respectiv cea ortodoxă. Dacă prima este structurată de știință și tehnologie, deci, de reușite materiale vizibile la nivel exterior, a doua este caracterizată de puritate spirituală internă, a cărei lipsă afectează iremediabil civilizația europeană. Astfel, deși „Occidentul pare să fi depășit Rusia în știință și tehnologie”, succesele sale insignifiante se datorează faptului „că el a optat pentru calea facilă a dezvoltării pur exterioare, în timp ce Rusia a ales calea îngustă a dezvoltării interioare, adică morale și profunde, superioare în absolut.”⁵

În contrapondere cu raționalismul occidental, bazat pe contractualism, adică pe negocieri și compromis între puterea politică și sfera civilă, slavofilii postulau iubirea și comunitatea de credință ca fundamente ale vieții sociale. Perversiunea morală care antrenase decadența Occidentului nu putea reverbera în interiorul granițelor Rusiei. Aici, Biserica ortodoxă respinsese influențele corupătoare ale Vestului și turnase fundația unei „democrații eclesiologice”, a unei „comunități de credință” ancorată în profundul și autenticul creștinism al poporului rus. Rusia nu are nevoie – se susținea – de deducții și demonstrații logice caracteristice mentalității occidentale; credința și voința, „cunoașteri lăuntrice și imediate”, îi sunt suficiente pentru a-și afirma superioritatea morală.⁶ Deci, numai unitatea socială asigurată de spiritualitatea ortodoxă poate și trebuie să combată cu succes tarele de proveniență occidentală care amenință ființa poporului rus.⁷

Pentru slavofili, cel mai mare pericol la adresa spiritualității ruse l-au reprezentat reformele țarului Petru cel Mare.⁸ De altfel, puterea politică în ansamblu era privită cu susceptibilitate și chiar cu

ostilitate. „Poporului rus” – argumentau slavofilii – „nu i se potrivește nicio stăpânire pământească. Orice stăpânire îi distruge forțele spirituale”, dar numai el, poporul, este „singurul păstrător al adevăratei credințe, al chipului lui Hristos.” Pe cale de consecință, modelul politico-economic propus era cel al „obștii”, în care conducerea și administrarea treburilor publice se realizează la nivel local.⁹ Cum se face atunci că slavofilismul a fost recuperat și integrat cu succes în textura propagandistică a țarismului?

În primul rând, slavofilii nu agreau proprietatea privată, pe care o percepeau ca pe o injustă încălcare a unității și integralității societății ruse, poziție ce a convenit autocrației ruse, preocupate în permanență de amplificarea centralizării economice și politice pe care o exercita.¹⁰ O altă similitudine între slavofilism și țarism este reprezentată de aversiunea comună față de curentul occidentalist și exponenții acestuia. Blamat pe filieră culturală și morală de slavofili, occidentalismul periclita totodată și poziția politică a țarului, care făcea astfel front comun cu oricine putea limita influența ideilor liberale în Rusia. Nu în ultimul rând, conservatorismul de factură slavofilă se opunea eliminării violente a ordinii politice existente. O revoluție nu oferea contextul ameliorării situației politice și economice, deoarece era un concept eminentemente occidental, a cărui funcționalitate era limitată exclusiv la acel spațiu. Societatea rusă nu era subîntinsă de contractualismul occidental, ci de armonie, credință și iubire; rezultă că orice revoluție ar fi destabilizat sentimentul de comuniune dintre ruși și țarul lor, mai mult, că ar fi presupus că între cele două părți nu există decât ură.¹¹

Măsura cea mai mare a politizării slavofilismului este dată însă de fundamentarea acestuia pe soclul naționalismului de factură germană. Reacție occidentală la Iluminism, romantismul german a reprezentat nucleul intelectual al filosofiei slavofile.¹² Cu toate acestea, slavofilii au eludat originile europene ale propriilor idei; ar fi contrastat nepermis de mult cu pretenția lor de a revitaliza ființa spirituală rusă pe coordonate exclusiv endogene. „Problema lor e, așadar, de a importa naționalismul estompând etichetele de import. Este de a naționaliza naționalismul german în așa măsură încât să apară ca țâșnind din adâncurile națiunii ruse, ca o formațiune indigenă, purtătoare de valoare. Este vorba de a înzestra cu tradiție antică această nouă cultură. Cum naționalismul se pune pe

sine opunându-se altuia, trebuie ca Rusia să poată fi opusă Germaniei și Occidentului european, folosind argumente germane și occidentale, dar întoarse contra Occidentului și fără nicio referință la sursa lor reală.”¹³

Odată politizat, slavofilismul se metamorfozează în *panslavism*, care nu reprezintă decât extinderea primului la nivelul politicii externe a Moscovei țariste și a pretențiilor geopolitice ale acesteia. Confundându-se uneori cu naționalismul rusesc, panslavismul accentua, pe fondul mesianismului rus, misiunea protectoare a Rusiei asupra tuturor slavilor, contribuind astfel la proiectul imperial al țarilor din secolul XIX. Adversarii Moscovei, de la Imperiul Otoman până la marile puteri europene, erau condamnați fie datorită necredinței, în primul caz, fie datorită presupusei decadente care se repercuta negativ asupra Rusiei înseși, în al doilea caz. Eurasianistii vor prelua de la panslaviști ideea unicității și a misiunii speciale a Rusiei, dar o vor orienta mai mult înspre Asia decât înspre Europa. În plus, eurasianismul a manifestat o mai mare toleranță religioasă, renunțând la ortodoxie ca dimensiune spirituală centrală a Rusiei, dar a păstrat fervoarea aproape religioasă care îi articulează convingerile.

Exilul contrarevoluționar și apariția eurasianismului

Revoluția bolșevică din octombrie 1917 a cauzat un exod masiv al intelectualității și a aristocrației ruse. Numărul acestora este estimat undeva între unu și două milioane.¹⁴ Acum, și în aproximativ următorii zece, cincisprezece ani se va cristaliza mișcarea eurasianistă, ai cărei membri provin din medii culturale foarte diverse: economie, geografie, muzicologie, teologie etc.¹⁵

Eurasianismul avea în subsidiar premise atât de natură culturală, cât și de natură geopolitică. Astfel, nesfârșitei dezbateri despre identitatea rusă, divizată între influențele europene și cele asiatice, îi era opusă o concepție sintetică: Rusia nu este nici europeană, se argumenta, nici asiatică, ci un melanj cultural aflat la intersecția celor două civilizații mai sus-menționate. Civilizația eurasiană a preluat atât moștenirea europeană, cât mai ales pe cea asiatică, iar din întrepătrunderea lor a rezultat o cultură superioară, cea mai în măsură să ofere acestui spațiu aparte o matrice identitară adecvată.¹⁶

Spre deosebire de precursorii panslaviști, care nu concepeau Rusia altfel decât ancorată exclusiv în „identitatea sa slavă”, pentru eurasianistii ea face parte mai degrabă din „lumea turco-mongolă”.¹⁷ Pe cale de consecință, „eurasiștii (termenul folosit de autori pentru a-i desemna pe eurasianistii, n.n.) dezvoltă o gândire asupra moștenirii centrasiatice, turaniene (Turanul echivalând cu regiunea Turkestanului rus, în Asia Centrală). Totodată, ei au încercat să revizuiască reprezentarea tradițională rusă față de «jugul tătar», propunând o înțelegere mai pozitivă (sic!) a aportului lumii stepelor la identitatea națională (...).” Chiar dacă „prezența mongolă a constrâns statul rus la izolare”, a impulsionat totodată „inventarea unor structuri proprii și a unor forme de organizare originale, extraeuropene, precum și transformarea țării într-o societate etatizată, politic consolidată și centralizată”, iar „această izolare a influențat în mare măsură formarea statului (...).”¹⁸ În concluzie, impactul politic și toleranța cultural-religioasă a Hoardei de Aur au contribuit mai mult la configurarea „super-etnosului” eurasianist decât influențele culturale europene.¹⁹ Din contra, pentru Nikolai Trubețkoi, Gheorghe Vernadski, Piotr Savițki sau George Florovski²⁰, principalii exponenți ai eurasianismului, Europa și cultura sa „romano-germană”²¹ a influențat într-o manieră nefastă Rusia. Bolșevizarea ei, operată pe coordonatele ideologice ale marxismului german, ilustrează perniciozitatea imixtiunii ideilor de factură occidentală cu fondul cultural autohton. Comunismul nu ar fi fost posibil în Rusia fără o „europenizare” intensă, inițiată de țarul Petru cel Mare, care a contribuit progresiv la „distorsionarea mentalității ruse” și la distanțarea elitei politice - foarte receptivă la ideile provenite din Occident - în raport cu societatea. Nici intelectualii nu au fost eficient protejați de aceste influențe²², cazurile lui Lenin, Troțki, și a celor care i-au precedat vorbind de la sine.

Deși permisivă sub aspect religios, spiritualitatea eurasianistă nu tolera ateismul. Regimul sovietic făcuse din combaterea religiei una din pietrele unghiulare ale ideologiei sale. Dacă adăugăm la această caracteristică faptul că bolșevismul era subîntins de o filosofie europeană, ostilitatea cu care a fost tratat, cel puțin la început, de eurasianistii, devine comprehensibilă.²³ Dar, gradual, pe măsură ce posibilitatea ca Uniunea Sovietică să se reorienteze geopolitic spre Asia în detrimentul Europei se conturează tot mai clar, mefiența și

aversiunea unora dintre eurasianiști față de Revoluția bolșevică se estompează. „Iată de ce, în ciuda opoziției anumitor membri, eurasianismul s-a apropiat progresiv de bolșevism, înțeles ca o formă de comunism național.” Pentru a-și câștiga legitimitatea, regimul trebuia să restaureze „o autoritate religioasă, să înceteze deriva productivistă și să abandoneze cultul dedicat Occidentului.” Pe măsură ce optica asupra comunismului rus se modifică, Revoluția din 1917 începe să fie interpretată „ca un cataclism izbăvitor, ca un val puternic, mai degrabă decât ca o lovitură de stat realizată de o minoritate.” Astfel, eurasianiștii „încearcă să dea un sens filosofic și cultural evenimentului și simt că Stalin predică un naționalism mult mai antieuropean decât cel al lui Lenin, deci, mai conform așteptărilor lor.”²⁴ Revoluția bolșevică devine doar o etapă din istoria Rusiei, la a cărei dezvoltare își poate aduce un însemnat aport.

Datorită afinităților pe care unii dintre membri încep să le dezvolte față de regimul politic al Uniunii Sovietice, mișcarea eurasianistă se divizează: cei ostili regimului sovietic, având preocupări preponderent filosofice și religioase, recuză militanțismul și implicarea politică a celei de a doua părți, care vedea în Stalin potențialul continuator al sintezei culturale slavo-musulmane în spațiul eurasiatic și al stopării efectelor nocive ale influențelor europene asupra lui. Diviziunea este identificabilă și în cadrul neoeurasianismului postsovietic, cu mențiunea că dimensiunea activistă, politică este mai pronunțată în cadrul acestuia.

Din punct de vedere geopolitic, eurasianismul se inspiră din trei autori majori: Alfred Mahan, Halford Mackinder și Karl Haushofer. Primul, american de origine, înțelegea prin geopolitică o permanentă confruntare între puterile maritime (thalasocrații) împotriva celor continentale (telurocrații), în care puterile maritime dețineau un avantaj considerabil.²⁵ Identificându-se ca emblematică pentru categoria puterilor continentale, dezideratul geopolitic suprem al Rusiei consta în contrabalansarea, printr-un sistem de alianțe flexibile, a amenințării thalasocrațiilor, a căror exponent principal era reprezentat de Statele Unite.

Pentru geograful britanic Halford Mackinder, conceptul de *heartland*, „pivotal geografic al istoriei”, după cum mai era denumit, nu însemna altceva decât regiunea geografică de la care se putea imagina un proiect imperial având ca finalitate cucerirea întregii lumi. Heartland-ul era

situat aproximativ pe teritoriul Rusiei europene.²⁶ La începutul secolului XX (atunci când teoria a fost elaborată), Moscova putea fructifica acest avantaj geografic suprapunându-i o infrastructură logistică și economică pe măsură. Mai departe, Europa de Est ar fi inclusă în sfera de influență a heartland-ului, apoi întreaga Eurasie, Insula-Lume (Europa, Asia și Africa, aflate, în pofida canalului Suez, în continuitate geografică) și, în final, întreaga lume.²⁷

Posteritatea generalului german Karl Haushofer derivă în principal din două concepte care au făcut obiectul teoriilor sale. Primul, acela de *Lebensraum* (spațiu vital), a fost resorbit în textura ideologico-propagandistică a național-socialismului în vederea legitimării anexărilor teritoriale operate de cel de al Treilea Reich. Expansiunea teritorială devenea astfel un corolar al expansiunii demografice, dublată de vitalitate spirituală, a poporului german. În ceea ce privește *politica anaconda*, aceasta era percepută ca o alianță a puterilor thalasocratice (Statele Unite, Marea Britanie) împotriva celor continentale (Germania, Rusia). Ultimele două, considerate cele mai puternice state europene, nu trebuiau să repete greșeala comisă în Primul Război Mondial, anume aceea de a nu se afla de aceeași parte a baricadei; din contra, ele trebuiau să colaboreze în vederea eliminării supremației thalasocratice. De aceea Haushofer s-a opus, deși se pare că nu frontal, în ciuda afirmațiilor făcute după încheierea războiului - invaziei naziste în URSS²⁸, fapt ce a antrenat transformarea sa, dintr-un colaborator de marcă a regimului, într-un paria. În altă ordine de idei, crearea „blocului continental” germano-rus presupunea, ca partener terțiar, Japonia, în vederea unei echilibrări a eventualelor pretențiilor venite din partea Moscovei. Pentru a spori fezabilitatea acestui proiect, Rusia trebuia să renunțe la ideologia comunistă. În caz contrar, ea ar fi urmat să fie împărțită între Germania (care urma să domine întreaga Europă și, ulterior, Africa), în a cărei sferă de influență ar fi intrat Rusia Europeană și Siberia, respectiv Japonia, care ar fi primit Extremul Orient rus. Statele Unite, al căror control s-ar fi extins asupra celor două continente americane, ar fi întregit la nivel global schema geopolitică haushoferiană.²⁹

Toate cele trei teorii (thalasocrații versus telurocrații, „pivotal geografic al istoriei”, respectiv „politica anaconda”) au putut fi și au fost aplicate Uniunii Sovietice în timpul Războiului Rece. O

altă trăsătură comună este de găsit în amplitudinea lor globală: fiecare propune propria variantă de neutralizare a amenințărilor ca preambul pentru dominarea lumii. Acest aspect lipsește însă în cazul eurasianismului. Scopul său geopolitic nu este global, ci mai degrabă regional. În varianta sa clasică, eurasianismul nu face altceva decât să *reacționeze* în fața hegemoniei occidentale, nu să propună o alternativă. Dezideratul unei lumi multipolare, în care Eurasia ar avea un loc bine definit, balansând eventual printr-un sistem de alianțe elastice intruziunea influențelor occidentale în sfera sa de interes nu se vrea a fi un înlocuitor al supremației occidentale: proiectul eurasian nu aspiră să se substituie celui occidental, ci doar să conserve integralitatea culturală și geopolitică a unui spațiu a cărui liant și pol central se consideră. Cu alte cuvinte, eurasianismul prezintă o abordare *defensivă* a problemelor globale, pe când proiectele geopolitice clasice sunt, cel puțin cele care l-au inspirat, *ofensive*. Ceea ce înseamnă că substanța geopolitică pe care i-o atribuie majoritatea analiștilor ar trebui, măcar într-o anumită măsură, reconsiderată.

Pentru a nu omite componenta politică a eurasianismului, trebuie adăugat faptul că adepții săi credeau în „«selectarea guvernului»”, în care nu trebuiau incluși decât „«indivizi potriviți pentru activități publice și statale», uniți de același tip de gândire, și recunoscând o «cetățenie a ideii» [apare foarte vizibilă în acest punct apartenența eurasianismului la categoria „ideocrațiilor”, a dictaturilor impuse pe filieră ideatică, unde se înscriu atât comunismul, cât și fascismul].” Guvernul urma să fie reîmprospătat și ranforsat în permanență de către cetățeni „în interesul «continuității și stabilității sistemului social»”³⁰. Din punct de vedere ideologic, eurasianismul se dorea o sinteză între capitalism și socialism, dar derapajele spre extrema stângă, respectiv extrema dreaptă sunt mult mai adecvate definirii identității sale ideologice.

După 1930, mișcarea cunoaște un declin progresiv, de pe urma căruia nu își va reveni niciodată. Odată cu cel de al Doilea Război mondial se „dă semnalul stingerii eurasianismului ca mișcare, principalii săi reprezentanți nemaivând contacte între ei (unii plecând în Statele Unite, pentru a continua acolo o carieră universitară, alții întorcându-se în URSS, pe riscul lor), în vreme ce Trubețkoi și multe alte mari personalități pier în timpul conflictului.”³¹

„Involuția marxismului”³² și resurgența naționalismului rus în ultimele decenii ale URSS. „Gestația neoeurasi[ani]smului”³³

Reformele operate de Nikita Hrușciov (1955-1964) au creat o breșă în interiorul sistemului sovietic. Formalizând și oarecum minimalizând importanța ideologiei oficiale, în speranța de a eficientiza funcționalitatea economiei și a enormului aparat birocratic, Hrușciov a permis totodată emergența unor idei și atitudini separate de cele oficiale, și, în scurt timp, dizidente. Ele au constituit premisele recuperării naționalismului rus care, deși la început și-a câștigat rațiunea existențială prin opoziția față de sistem, a ajuns pe la sfârșitul anilor '80 să se plieze pe puterea sovietică, substituind-o măreției „sfintei Rusii”. Naționaliștii, împreună cu anumiți teoreticieni comuniști, vor prelua și dezvoltate teme ale eurasianismului clasic, pe care le vor opune vehement reformismului gorbaciovist. Acesta va fi acuzat de încercarea de a dezintegra Uniunea Sovietică, forma politico-istorică pe care o îmbrăcase Rusia în acea etapă a dezvoltării sale. Apare acum ceea ce vom numi *neoeurasianismul prosovietic*, o mixtură insolită de naționalism prorus, protofascism și comunism, orientat înspre salvagardarea puterii și prestigiului Uniunii Sovietice, al cărei pol central era reprezentat de Rusia.

În forma sa embrionară, neoeurasianismul prosovietic poate fi regăsit în scrierile unor autori ca Viktor Cealmaev. La sfârșitul anilor '60, acesta „interpreta bolșevismul pur și simplu ca pe una din multele forme de manifestare ale spiritului național rus.” Cealmaev și cei care gândeau ca el erau preocupați de necesitatea restaurării măreției Rusiei (URSS) care, deși slăbită și dezorientată, încă mai putea câștiga confruntarea cu „Occidentul decadent și materialist”. O confruntare între cei doi poli culturali și geopolitici era inevitabilă pentru noii naționaliști, care încercau în baza ei să-și mărească susținerea populară. O altă paralelă cu eurasianismul clasic consta într-o „reabilitare progresivă a creștinătății ortodoxe”. Mai mult, ideea romantică de „Patrie”, indiferent de forma politică în care este învelită, este readusă pe tapet.³⁴

Pentru Serghei Kurginian, un intelectual comunist foarte activ în ultimii ani ai Uniunii Sovietice, salvarea „Patriei” nu era fezabilă dacă

valorile care o subîntindeau erau de proveniență iluministă. Gorbaciov și programul său reformist bazat pe idei occidentale nu puteau decât să potențeze criza Uniunii, în niciun caz să îi fie de ajutor; singura soluție o reprezenta reîntoarcerea la valorile „estice”, autohtone. Pentru a pune în practică acest deziderat, un stat puternic era indispensabil, dar unul care să se inspire din valorile și tradițiile rusești, nu să importe și să copieze fără discernământ modelul occidental. Comunismul pe care îl profesa Kurginian injecta o doză masivă de naționalism unui sistem sovietic în care conta nu atât ideologia, cât etatismul și apelul său mobilizator. „«Comunismul alb» pentru care pleda Kurginian era un socialism național autoritar și elitist, care descoperise «rădăcinile religioase» ale statului rus. Era un comunism nemarxist care îi încuraja pe cetățeni «să tindă spre o viață care este plină de satisfacții și aducătoare de bogății în sens spiritual mai degrabă decât material.» Era un comunism care vedea bolșevismul nu ca pe o «revoluție proletară», ci o etapă din evoluția Rusiei Mari.”³⁵ În consonanță cu ideile eurasiene, influenței corupătoare a Occidentului care amenință să dezintegreze moral și spiritual „Patria” îi era opusă o concepție etatistă și elitistă: un stat puternic, bazat pe asigurarea securității economice, spirituale și, la nevoie, chiar militare a poporului său, în care ideologia nu ocupa o poziție centrală. Ea este receptată într-o manieră pragmatică, și este utilă atât timp cât contribuie la asigurarea intereselor naționale și statale.³⁶ De menționat faptul că Serghei Kurginian l-a influențat într-o mare măsură pe Alexandr Prohanov care, alături de Alexandr Dughin, este unul dintre cei mai influenți reprezentanți a ceea ce va fi denumit în continuare *neoeurasianismul postsovietic*.

Pe de altă parte, pe măsură ce sistemul își dovedea falimentul din toate punctele de vedere, naționalismul a început să fie tacit acceptat de conducerea de la Moscova, ca o modalitate de a îndepărta atenția societății față de autenticele probleme ale Uniunii Sovietice.³⁷ Antisemitismul, o componentă majoră a naționalismului rus, revine acum cu o vehemență îngrijorătoare.³⁸

Anii perestroikăi și ai glasnostului au fost martorii apariției multor grupări naționaliste, fiecare dintre ele preocupate de posibilitățile de restaurare a forței și măreției „Rusiei Mari” și de atenuarea, chiar eliminarea, occidentalismului din cultura autohtonă, pe care ar fi urmărit să o estropeze, și

finalmente să o distrugă. Uniunea Național-Socială condusă de Viktor Iakușev, Uniunea Național-Rusească avându-l ca lider pe Alexandr Barkașov sau Partidul Popular Republican Rus în fruntea căruia se afla Nikolai Lisenko sunt câteva dintre ele.³⁹ Cea mai importantă era însă asociația Pamiat (Memorie). Creată în 1985, organizația, care se considera „național-bolșevică”, fiind totodată impregnată de un profund antisemitism, adoptă o poziție foarte critică față de reformele lui Mihail Gorbaciov, fapt ce conduce la interzicerea sa. Însă Pamiat beneficia de o consistentă susținere în aripa conservatoare a PCUS. Redenumită Frontul popular rus (sau Frontul național-patriotic rusec) Pamiat, mișcarea „organizează lecturi ale *Protocoalelor Înțelepților Sionului*, face apologia țarului Nicolae al II-lea, ponegrește Occidentul «satanic»”, în timp ce atribuie în exclusivitate erorile sistemului comunist „«evreului Bronstain»”, fostul lider sovietic Lev Davidovici Troțki.⁴⁰ Din documentele oficiale ale mișcării aflăm că aceasta se considera „o uniune voluntară a forțelor patriotice din Rusia și din toată țara” care „nu constituie o opoziție politică față de administrația sovietică existentă”, dar „își rezervă însă dreptul de a critica public orice decizie antinațională și antirusească a guvernului”, opinând că „politica guvernului sovietic trebuie să fie mai națională și să aibă mai multă considerație pentru nevoile concrete ale popoarelor.”⁴¹

Neoeurasianismul postsovietic

Vidul ideologic care a apărut ca o consecință a dezmembrării Uniunii Sovietice în decembrie 1991 a impulsiona apariția și dezvoltarea unei largi palete de naționalisme. Comuniști dezamăgiți de traseul reformelor lui Gorbaciov, simpatizanți ai extremei drepte, naționaliști de factură slavofilă și fanatici religioși, toți s-au simțit uniți de idealul unei Rusii Mari, cu o cultură puternică, capabilă să își revină cât mai repede din marasmul post-imperial să facă față cu succes provocărilor Occidentului.⁴² Acesta a fost rezervorul ideologic care a inspirat și a ajutat la cristalizarea neoeurasianismului postsovietic. Așa cum scrie și Stanislav Secrieru, „neo-eurasianismul ca viziune geopolitică reprezintă o combinație postmodernă ciudată între ideologia comunistă, naționalismul și fundamentalismul ortodox în Rusia post-sovietică. Deși principiile acestor trei ideologii sunt contradictorii, odată încorporate în viziunea neo-eurasianistă, acestea constituie

«a treia cale» pentru mulți ruși, reunind extrema stângă și extrema dreaptă.⁷⁴³ De fapt, paralele consistente existente între marxism-leninism și fascism nu ar trebui să surprindă prea tare. Însuși Mussolini și-a catalogat ideologia drept o „erezie socialistă”. Ceea ce respinge fascismul în marxim-leninismul ortodox nu sunt nici mijloacele, nici scopul, ci amploarea sa. Socialismul nu ar trebui să aibă aspirații internaționale, susțin fasciștii, ci să se concentreze asupra unui singur popor. Cu alte cuvinte, pentru a-și păstra vitalitatea și a-și împlini promisiunile, revoluția trebuie să fie una națională, nu internațională.⁴⁴ În rest, diferențele dintre cele două extreme politice nu sunt decât de nuanță.

Dintre partidele și personalitățile care au influențat în cea mai mare măsură neoeurasianismul postsovietic, ar fi de amintit Partidul Liberal Democrat al lui Vladimir Jirinovski, respectiv Partidul Comunist al Federației Ruse condus de Ghennadi Ziuganov. Pentru primul, era imperativ ca Rusia să își redobândească statutul de mare putere pe care l-a pierdut în confruntarea cu Occidentul. Economia centralizată impusă de regimul comunist, coroborată cu internaționalismul său, sunt denunțate de Jirinovski și acuzate de pervertirea spiritului național rus, singura forță vitală care poate fundamenta renașterea „Patriei”. Sfera de influență tradițională a Rusiei trebuie recreată, dar statele și regiunile care fac parte din ea nu vor avea un statut politic egal cu cel al Moscovei, ci vor fi tratate ca „protectorate”.⁴⁵ În acest punct, Jirinovski se desparte de neoeurasianismul teoretizat de Alexandr Dughin, pentru care Eurasia a eșuat tocmai din cauză că rușii și-au impus dominația asupra celorlalte popoare din acest areal; fezabilitatea proiectului eurasiatic rezidă în egalitatea tuturor membrilor săi. Jirinovski se distanțează în continuare de neoeurasianism atunci când susține că cea mai mare amenințare la adresa Rusiei poate fi identificată în fundamentalismul musulman (Islamul fiind un element central în definirea identității eurasiene), precum și în expansiunea îngrijorătoare a Chinei. Ca și în cazul lui Ghennadi Ziuganov, popularitatea lui Jirinovski, care a cunoscut un ascendent în primii ani de după implozia Uniunii Sovietice, este astăzi în declin.

Paradoxal, liderul Partidului Comunist al Federației Ruse este mai apropiat din punct de vedere ideologic de eurasianism decât de comunism. „Ziuganov nu apelează aproape niciodată la ortodoxismul ideologic marxist-leninist. Mai degrabă,

el vorbește adesea despre «învățăturile dogmatice» ale acelor vremuri, care erau «evident depășite» și care contribuiau la «rușinea națională și la umilirea statului rus». El pare surprinzător de indiferent la ortodoxismul marxist-leninist. Scopul său clar este reabilitarea imperiului rus, la baza căruia se află «acea comunitate etno-politică și spiritual-ideologică ce este cunoscută lumii ca „poporul rus”».⁷⁴⁶ Mai mult, misiunea Rusiei de „reunificator de țări” trebuie cu orice preț redobândită, concomitent cu lupta împotriva Statelor Unite și a celorlalte țări occidentale. „«Dictatura globală»” a Occidentului, a cărei geografie ar fi reprezentată de „«Marele Spațiu Atlantic»”, nu poate să fie combătută decât de Rusia. Numai ea „poate asigura o «lume echilibrată» în cadrul «echilibrului geopolitic al ... Marilor Spații, civilizații și „centre de forță” etno-religioase»”.⁷⁴⁷ Astfel, „Ziuganov vorbește de Rusia ca despre «nucleul și principalul fundament al blocului eurasiatic», menit să ocupe «Marele Spațiu» dintre Murmansk și Vladivostok. Acest bloc «eurasiatic» va servi drept linie de apărare împotriva hegemoniei occidentale.”⁷⁴⁸

Ghennadi Ziuganov are contact cu ideile eurasiene prin intermediul lui Alexandr Prohanov, la rândul său inspirat de eurasianismul clasic. Acesta își manifesta și el preocuparea față de viitorul Rusiei și de permanenta confruntare a ei cu Occidentul; în plus, un stat puternic care să ajute la restructurarea economică și politică a Rusiei era indispensabil pentru revenirea ei pe scena geopoliticii globale și pentru conservarea spațiului eurasiatic.⁴⁹ Ultimul deziderat nu putea fi atins în absența unei „alianț[e] cu lumea musulmană”.⁵⁰ Occidentul, care afirma „concepția ateniană despre democrație” –susține Ziuganov - divizează lumea între „cetățeni” (membri ai statelor industrializate care susțin valorile „burgheze”) și „sclavi”, popoarele care au ales să își afirme continuitatea spirituală în baza valorilor tradiționale, și care nu sunt percepute decât ca „simple furnizoare de materii prime.”⁵¹ Numai printr-o durabilă alianță culturală și geopolitică ar putea popoarele tradiționale să își păstreze modul de viață, respectul și demnitatea în fața „tăvălugului” occidental.

În iulie 1991, Prohanov, Ziuganov și alți unsprezece „patrioți”, dezamăgiți de deriva Uniunii Sovietice, au editat un manifest intitulat „Cuvânt către popor”, în care făceau apel la salvagardarea țării de la o iminentă „catastrofă”. Uniunea Sovietică, se afirma, unul dintre liderii militari și culturali

ai secolului XX, învingătoarea lui Hitler în cel de al Doilea Război Mondial, era acum devastată de iresponsabilitatea și incapacitatea noii elite politice (gorbacioviste) care, rapace și egoistă, înșelase așteptările și speranțele „poporului”. „Semnatarii «Cuvântului către popor» le cereau militarilor, «glorioși apărători» ai statului, să nu permită «distrugerea Patriei». Se făcea apel la Biserica Ortodoxă Rusă și la Partidul Comunist să apere Patria. «Rusia, cea fără seamăn și cea mai iubită», trebuia apărată de cei pregătiți să se pună în slujba unui «ideal național».”⁵²

Schițat de Alexandr Prohanov, „Cuvântul către popor” poate fi considerat prima manifestare de anvergură a ceea ce avea să devină neoeurasianismul postsovietic. Sub aspect ideologic, aici se regăsesc elementele constitutive ale neoeurasianismului: reconcilierea comunismului cu ortodoxismul, apelul la un stat puternic, toate acestea stând la baza renașterii civilizației eurasiatice, opusă celei occidentale, sau atlanticiste.

Cu siguranță, cel mai cunoscut și cel mai important reprezentant al neoeurasianismului postsovietic⁵³ este Alexandr Dughin. Din rațiuni ce țin în primul rând de prozelitism, Dughin a simplificat considerabil ideile eurasianiste, păstrându-le însă esența.⁵⁴ Fost membru al Pamiat, acesta înființează în 1991 revista *Elementy*, în care va expune pe larg idei din gama intelectuală a fascismului, pagânismului și misticismului rus. Influențat de teoreticieni ca Julius Evola sau Carl Schmitt, va fi, împreună cu Eduard Limonov, unul din membrii fondatori ai Partidului Național-Bolșevic, „al cărui simbol este o seceră și un ciocan negru, pe fondul drapelului nazist”. La sfârșitul anilor '90, se va apropia progresiv de politicieni ca Evgheni Primakov sau Vladimir Putin, prin a căror orientare geopolitică urmărirea reificarea propriilor idei în legătură cu rolul Rusiei în arealul cultural-geopolitic eurasiatic.⁵⁵

Reluând diviziunea dintre atlantism, fundamentat pe valori liberale, și eurasianism, bazat pe respectul valorilor și tradițiilor, Dughin postulează antagonismul dintre cele două părți ca fiind în primul rând de natură culturală, dimensiunea sa geopolitică fiind una relativ secundară. „«Noul Imperiu eurasiatic – susține Dughin – va fi construit pe principiul fundamental cu privire la inamicul comun: respingerea atlantismului, supravegherea strategică a Statelor Unite și refuzul de a ne lăsa dominați de valorile liberale. Acest impuls, por-

nind dintr-o civilizație comună, va constitui baza unei uniuni politice și strategice.»”⁵⁶ Trebuie remarcat faptul că Dughin actualizează perspectiva eurasianistă clasică, în care Vestul era reprezentat de statele europene, mai exact de cultura „romano-germană”: astăzi, atlanticismul și promotorul său, Statele Unite, au ocupat locul deținut la începutul secolului XX de Europa.⁵⁷

În 2001 este înființată, în jurul personalității lui Alexandr Dughin, mișcarea Eurasia. Proclamându-și distanța față de tiparele doctrinare clasice ca dreapta sau stânga, eurasianiștii își afirmă opoziția față de globalizare, concept care, în opinia lor, perpetuează și amplifică dominația Occidentului asupra restului lumii. Statul-națiune, materialismul și superficialitatea tipice civilizației dominante trebuie să cedeze locul imperiilor conservatoare, bazate pe propriile valori și tradiții, și nu în ultimul rând pe patriotism.⁵⁸ Neoeurasianismul lui Dughin se desparte, ca și eurasianismul clasic, de naționalismul ruso-centric al secolului XIX. Eurasia este mai degrabă un construct cultural și ideologic, decât o realitate geografică. Scopul său este acela de a înfrunța „Atlantismul”, iar rezultatul acestei înfruntări „va defini profilul istoric al secolului XXI”.⁵⁹ Viziunea neoeurasianistă a lui Dughin se suprapune aproximativ peste spațiul postsovietic, a cărei integrare politică într-o formă sau alta o percepe ca fiind iminentă.⁶⁰

Aversiunea noului guru al eurasianismului față de civilizația vestică este aproape irațională. Modelul occidental nu poate decât să contamineze celelalte civilizații cu care intră în contact, în niciun caz să ofere noi perspective creatoare. Pentru ca Eurasia să reziste în fața acestei amenințări, ea trebuie să evite erorile fostei Uniuni Sovietice. Cu alte cuvinte, elementul rus nu trebuie accentuat până în punctul în care celelalte popoare eurasiene să se simtă opresate și subjugate de el. Descentralizarea politică și economică trebuie să fie maximă: zonele cu populație predominant musulmană s-ar putea guverna în baza legilor islamice, zonele în care există afinități pentru ideologia comunistă ar putea reveni la centralizarea economică și dictatura monopartinică, etc.⁶¹ Cu siguranță, eclecticismul și lipsa de fezabilitate a unui asemenea proiect sunt evidente; pe de altă parte, radicalismul, determinarea și convingerea protagoniștilor săi sunt reale, ceea ce îi conferă și un caracter ideologic.

Spre deosebire de viziunea predecesorilor săi eurasianiști, axată pe o geografie închisă, neoe-

urasianismul post-sovietic reprezintă un autentic proiect geopolitic, deoarece propune o alternativă la „atlantism” și are o amplitudine realmente globală. Dughin propune reorganizarea lumii pornind de la patru „centuri geo-economice”: Eurasia, Euro-Africa, America și Asia-Pacific. Fiecare dintre acestea ar fi constituite din câteva „Spații Mari.” În interiorul fiecărei „centuri”, hegemonia ar funcționa ca un principiu ordonator; în relațiile dintre ele, însă, hegemonia ar urma să fie înlocuită de egalitate bazată pe recunoaștere reciprocă. Dezideratul unei lumi policentrice fiind astfel atins, împotriva preeminenței americane s-ar coaliza celelalte trei spații geoculturale. Semantica geografică și culturală a Eurasiei cunoaște o profundă metamorfoză, ajungând să includă practic orice țară care manifestă orientări anti-americane. Pe cale de consecință, Eurasia, al cărei pol central rămâne Rusia, devine întreaga lume, cu excepția Occidentului, la a cărui poziție geopolitică aspiră.⁶² Reiese de aici cel mai puternic resort al neoeurasianismului post-sovietic, și anume antiamericanismul. Așa cum am afirmat la începutul acestei secțiuni, Dughin a simplificat extrem de mult premisele eurasianismului clasic în vederea obținerii adeziunii la antiamericanism, principala forță motrice a neoeurasianismului post-sovietic. Astfel, spre deosebire de eurasianismul clasic, a cărui substanță era preponderent cultural-ideologică, noul tip de eurasianism este fundamentat pe coordonate mai degrabă geopolitice, dar din care ideologia nu lipsește. După cum vom încerca să demonstrăm, în ciuda dezavuării ei de Dughin și adepții săi, ideologia rămâne o componentă majoră a oricărui tip de eurasianism.

Deși mai apropiată din punct de vedere conceptual eurasianismului clasic, opera lui Lev Gumilev se încadrează cronologic în parametrii neoeurasianismului. Considerându-se „ultimul dintre eurasianiști”, aportul original al lui Gumilev la acest curent ideatic este recunoscut în principal prin intermediul conceptului de „ethnos”, specific fiecărui popor, și a unicității lui în cazul rușilor. În accepțiunea lui Gumilev, „Eurasia este decorul geografic firesc al «ethnosului» caracteristic al poporului rus, urmarea unei simbioze istorice între acesta și locuitorii ne-ruși ai întinselor stepe, prin care s-a creat o identitate spirituală și culturală eurasiatică unică.” În acest context, „adaptarea la Vest ar însemna nimic altceva decât pierderea de către poporul rus a propriului «ethnos și suflet».”⁶³ Pe de

altă parte, ideile expuse în *Etnogeneza și biosfera* sugerează o abordare organicistă și fascizantă a comunităților umane și a relațiilor dintre ele, ceea ce conduce la reafirmarea ponderii ideologiei în cadrul eurasianismului. Pe scurt, „demersul lui Gumilev vizează evoluția comunităților etnice care, cu timpul, se stabilizează ca națiuni și civilizații – nu doar ca niște comunități socio-economice și politice, ci și ca «realități biofizice... înconjurate de un înveliș social oarecare».”⁶⁴ Fiecare etnie este funciar ostilă tuturor celorlalte, iar în interiorul lor interesele de grup primează în raport cu cele individuale. Urmând legile etnogenezei, fiecare etnie este ghidată de «o sete irațională (...) de putere».⁶⁵

Didier Chaudet, Florent Parmentier și Benoît Pélopidas grupează adepții neoeurasianismului în „«democrați»”, respectiv „«slavofili»”. Primii ar dispune de un simț politic mai dezvoltat, fiind întâlniți, pe cale de consecință, în rândul elitei conducătoare. Neoeurasianismul lor este unul de natură pragmatică, prin care se încearcă contrabalansarea hegemoniei americane prin alianțe cu civilizațiile asiatice, de la cele arabo-musulmane la cea sinică sau japoneză, iar recursul la forță este în general dezaprobat. În ultimă instanță, dacă servește intereselor Rusiei, un parteneriat temporar cu Statele Unite nu este exclus. Neoeurasianismul «slavofili», pe lângă faptul că agreează utilizarea forței pentru protejarea minorităților rusofone din spațiul post-sovietic, condamnă orice tip de alianță a Eurasiei cu Occidentul. Regăsim aici concepțiile lui Alexandr Dughin, adică ceea ce am numit neoeurasianism post-sovietic. Obiectul secțiunii următoare îl vor face neoeurasianismul „«democrați»”, respectiv extrapolarea politică a conceptelor neoeurasianiste.

„Doctrina Primakov”. Articularea politică a neoeurasianismului

După consumarea euforiei prooccidentale, elita politică a Rusiei post-comuniste s-a orientat înspre reintegrarea economică și geopolitică a fostelor republici sovietice, care constituiau acum „vecinătatea apropiată” a fostului centru imperial. Comunitatea Statelor Independente, organizație preponderent militară, înființată în 1991, urma să contribuie substanțial la punerea în practică a acestui deziderat. Eșecul ei (ceea ce nu înseamnă că spațiul post-sovietic este eminentemente fragmen-

tat, lipsit de orice formă de integrare), datorat atât atracției față de modelul occidental în regiunile periferice ale fostului URSS, cât și incapacității Moscovei de a pune bazele unei economii funcționale care să atenueze acest proces⁶⁶ – a condus la o reorientare a politicii externe rusești. Se încerca acum, cu ajutorul unor puteri asiatice, balansarea hegemoniei americane și limitarea influenței ei în spațiul eurasiatic. Triunghiuri geopolitice ca Rusia-China-India sau Rusia-China-Iran deveniseră, în ciuda scăzutei lor fezabilități, prioritare pe agenda de politică externă a Moscovei.⁶⁷

Arhitectul reorientării geopolitice a Moscovei dinspre Vest spre spațiul eurasiatic a fost Evgheni Primakov. Ministru de externe al Federației Ruse din 1996, și prim-ministru în scurtul interval 1998-1999, Primakov „susține o politică fondată pe multipolaritate, respingând hegemonia Washingtonului, și insistă pe rolul instituțiilor internaționale în rezolvarea conflictelor.”⁶⁸ Bun cunoscător al lumii arabe, el a dezvoltat o strategie de politică externă flexibilă, bazată pe alianțe complexe, toate cu rolul de a limita puterea globală a Statelor Unite și ingerința acestora în spațiul eurasiatic.

Inspirația neoeurasianistă a concepției geopolitice primakoviene este indeniabilă. Cu toate acestea, deși acceptă varianta neoeurasianistă a dezintegrării URSS, fondată pe „complotul” occidental și pe incapacitatea și „decadența” elitei politice sovietice⁶⁹, și împărtășește într-o anumită măsură viziunea simplistă, dihotomică, „a unei lumi împărțite în două tabere antagoniste”, în care thalasoocrațiile și telurocrațiile se află într-un permanent conflict⁷⁰, Primakov recunoaște totuși că dezideratul unei lumi multipolare era departe de a fi pus realmente în practică în a doua jumătate a anilor '90. În plus, el susține, dacă servește intereselor Moscovei, o alianță temporară cu Washingtonul, ceea ce neoeurasianistii „slavofili” grupați în jurul lui Dughin nu ar accepta probabil niciodată.

Pe scurt, „doctrina Primakov” poate fi exprimată prin intermediul următoarelor principii geopolitice: Statele Unite refuză să accepte o ordine multipolară, acționând în schimb unilateral de câte ori are ocazia. Extinderea NATO înspre est are scopul de a slăbi unul dintre poli lumii multipolare în devenire, Federația Rusă. Pentru a putea juca acest rol, Moscova trebuie să își recâștige autoritatea în fostul spațiu sovietic, dar americanii se dovedesc a fi foarte consecvenți în subminarea eforturilor

Comunității Statelor Independente în acest sens. Deși Washingtonul îi atribuie un rol secundar pe scena internațională contemporană, Rusia trebuie, prin alianțe multivectoriale și „triumfuri strategice”, să invalideze percepția americană asupra ponderii sale în sistemul internațional. În condiția în care se află, Rusia nu își permite o confruntare fățișă cu Statele Unite, așa că, cel puțin temporar, o „cooperare limitată” cu aceasta, „pe baza egalității reciproce”, este indicată. În final, pentru multiplicarea șanselor unei lumi cu adevărat multipolare, „Rusia trebuie să speculeze potențialul conflictual ce există între Occident și lumea musulmană, Occident și puterile din Asia și, nu în ultimul rând, chiar în interiorul Occidentului între Statele Unite și Europa”.⁷¹

Evgheni Primakov sintetizează trei direcții de acțiune ale politicii externe rusești în vederea contrabalansării hegemoniei americane. Prima dintre ele ia în colimator continentul european. Controversele unor membri ai Uniunii Europene (Franța, Germania) cu Statele Unite pot fi folosite – argumentează Primakov – pentru fragmentarea Occidentului ca entitate geopolitică și crearea unei axe care să includă Parisul, Berlinul și Moscova. Apoi, Rusia nu trebuie să piardă din vedere relațiile tensionate pe care atât China cât și India le au cu superputerea americană; pe cale de consecință, se impune conlucrarea în vederea configurării unei axe Moscova-Beijing-New Delhi. În final, „Ultima direcție este mai degrabă funcțională, și nu geografică, și presupune coagularea statelor ce au suferit de-a lungul istoriei de pe urma puterilor «oceanice». În această categorie au intrat țările din Orientul Mijlociu și chiar America Latină: Cuba, Irak, Iran și Siria.”⁷²

În vederea punerii în practică a „contrabalansării eurasiatice”, Primakov a desfășurat o intensă campanie diplomatică. Părea că și succesorul președintelui Boris Elțin, Vladimir Putin, va continua să își fundamenteze politica externă pe neoeurasianism. Deși mai puțin vizibilă în timpul primului său mandat, înclinația neoeurasianistă a lui Putin se manifestă cu precădere după 2004, atunci când, dezamăgit de colaborarea cu Washingtonul în lupta globală împotriva terorismului și de inițierea de către acesta a celui de al doilea război din Golf, în ciuda împotrivirii ferme a Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite – va pune bazele unei diplomații „multivectoriale”, intensificând relațiile cu marile puteri asiatice, Europa și Orientul

Mijlociu. Spre deosebire însă de neoeurasianismul manifestat de politicienii din perioada lui Boris Elțin, neoeurasianismul noului mileniu are o componentă pragmatică mult mai pronunțată, ceea ce îl îndepărtează oarecum de neoeurasianismul post-sovietic sau „slavofil” (conceptual și mai radical), cum îl numesc Didier Chaudet, Florent Parmentier și Benoît Péloupidas. Spre deosebire de caracterul ideocratic, și ideologic al neoeurasianismului „slavofil”, pentru care contează mai mult ortodoxia teoretică decât realitatea practică, pentru Vladimir Putin, ideile trebuie să slujească Rusiei, nu invers.

Reperabilitatea neoeurasianismului în politica externă a Rusiei lui Putin

Deși întărirea relațiilor dintre Moscova și lumea musulmană sau Asia are ca obiectiv principal contracararea unilateralismului Washingtonului, el nu este singurul. Vladimir Putin a sesizat potențialul economic în ascensiune al Asiei și cel energetic al Orientului Mijlociu, și încearcă să integreze Rusia ca partener stabil și important în textura geo-economică a acestor spații. Cu alte cuvinte, reorientarea politicii externe a Moscovei spre Eurasia nu este numai o reacție împotriva Washingtonului, ci și o inițiativă independentă, menită să întărească rolul comercial al Rusiei în ceea ce se prefigurează a fi noii poli ai economiei mondiale.⁷³

Consiliat în probleme de politică externă de Evgheni Primakov⁷⁴, Vladimir Putin a dezamăgit însă așteptările neoeurasianistilor „slavofili” atunci când a făcut front comun cu George W. Bush în războiul global împotriva terorismului. A avut însă motive consistente pentru a proceda în acest fel: în primul rând, legitimarea războiului ruso-cecen, dar și oportunitatea reducerii cheltuielilor legate de asigurarea securității statului rus, preluate parțial de Statele Unite, cărora li se permite chiar deschiderea unor baze militare în Asia Centrală. Motivelor mai sus enunțate li se adaugă și îmbunătățirea relațiilor economice cu Washingtonul, deloc neglijabile pentru economia în dezvoltare a Rusiei, dar și teama față de potențialul destabilizator al fundamentalismului islamic pentru partea de sud-est a spațiului postsovietic.⁷⁵ Într-adevăr, în acest punct, ca și în războiul brutal dus împotriva Ceceniei, neoeurasianismul lui Putin este total absent, în ciuda ponderii pe care o atribuie Islamului în formarea identității ruse și în politica externă a statului a căruia prim-ministru a devenit anul trecut.

În timpul președinției sale, Vladimir Putin a înțeles cooperarea ruso-chineză pe filieră economică, dar mai ales din punct de vedere geopolitic. Acesta nu a ezitat să afirme, încă din primul an al mandatului său, dimensiunea asiatică a identității ruse. „Rusia a fost percepută mereu ca o țară euroasiatică. N-am uitat niciodată că partea cea mai mare a teritoriului rusesc se află în Asia. Firește, trebuie recunoscut că n-am exploatat întotdeauna acest avantaj. Cred că a venit timpul ca noi și țările din regiunea Asia-Pacific să trecem de la vorbe la fapte și să ne intensificăm relațiile economice, politice și de alt fel.”⁷⁶ Deși demersul a început în 2001 - prin semnarea Tratatului pentru Bună Vecinătate, Prietenie și Cooperare, și crearea Organizației de Cooperare de la Shanghai (SCO), un parteneriat economic în care Moscova nu s-a implicat totuși prea mult din cauza temerii, justificate, de a nu fi subordonată Beijingului - devine vizibil mai ales după 2003, când relațiile ruso-americane se deteriorează considerabil în urma izbucnirii celui de al doilea război din Golf. Acum, Rusia și China vor folosi orice ocazie posibilă pentru a denunța unilateralismul american și a insista asupra rolului instituțiilor în politica mondială.⁷⁷

În ceea ce privește Orientul Mijlociu, Putin susține că, pe lângă faptul că spiritualitatea islamică și-a adus un aport masiv la crearea identității ruse, numărul mare de musulmani care trăiesc în Rusia de secole îi oferă acesteia, pe lângă o experiență interculturală bogată, „oportunități”, încumbându-i totodată și „responsabilități”. Astfel, în noul context internațional, Rusia își arogă rolul de mediator între civilizații, propunându-și să contribuie la dezvoltarea dialogului dintre ele.⁷⁸

Nici componenta asiatică, nici componenta musulmană nu au o pondere comparabilă cu cea europeană în explicarea identității ruse. Amplificarea xenofobiei și a urii rasiale din ultimii ani o dovedește din plin. Însă ele au un important „rol de jucat: îi permit [Rusiei] să se prezinte ca făcând parte din Asia”, respectiv lumea musulmană, și de a extrage avantajele ce decurg din urma unei astfel de poziționări.⁷⁹ Ceea ce demonstrează că pragmatismul și multivectorialitatea sunt principalele forțe motrice ale politicii externe a Rusiei lui Putin⁸⁰, în ciuda suprapunerilor mai mult sau mai puțin consistente pe care le au cu proiectul neoeurasianist. De altfel, Putin a recunoscut fără echivoc europenitatea Rusiei, ceea ce conduce la concluzia că neoeurasianismul observabil

în politica externă din cel de al doilea mandat al său este circumstanțiat mai degrabă de noua conjunctură internațională decât de vreo afinitate intelectuală specială cu acest curent ideatic.

Într-o carte de interviuri apărută în anul 2000, fostul președinte afirmase tranșant că „Rusia este o țară mai mult decât variată, dar noi suntem parte din cultura europeană occidentală (subl. noastră). Și în asta constă, în realitate, valoarea noastră. Oriunde ar trăi oamenii noștri, în Orientul Îndepărtat sau în Sud, noi suntem europeni.” Dar dacă Europa nu va fi receptivă la legăturile „geografice” și „spirituale” pe care le împărtășește cu poporul rus, „atunci vom fi nevoiți să căutăm alianțe, să ne întărim. Dar cum altfel? Neapărat așa.”⁸¹

În cadrul spațiului postsovietic, Putin a încercat să reafirme rolul Moscovei ca pol central și să estompeze tendințele centrifugale ale unora din fostele republici unionale.⁸² În acest sens, s-au pus bazele, în 2002, a Organizației Tratatului de Securitate Colectivă, care își propunea să dubleze Comunitatea Statelor Independente, organizație care își dovedise între timp disfuncționalitatea, și să conducă la o adevărată comunitate de securitate pe teritoriul defunctei Uniuni Sovietice.⁸³ În plan economic, apariția Comunității Economice Eurasiatice, cu doi ani mai devreme, era susținută de același obiectiv: consolidarea și reintegrarea fostului spațiu sovietic în jurul centrului moscovit.

Deși neoeurasianismul putinian a fost mai degrabă economic decât ideatic, el raportându-se la „Eurasia mai mult ca [la] un spațiu, decât ca [la] o idee”⁸⁴, neoeurasianistii „slavofili” grupați în jurul lui Alexandr Dughin apreciază rezultatele obținute de acesta ca președinte al Federației Ruse, deși îi impută colaborarea cu Statele Unite din primul său mandat, un gest care a permis, în accepțiunea lor, penetrarea spațiului eurasiatic de indezirabile influențe occidentale. Astfel, Dughin salută stoparea „descompunerii” Rusiei în regiunea caucaziană prin sufocarea tendințelor separatiste cecene; în plan administrativ, valorizează ranforsarea puterii guvernamentale și limitarea drastică a ponderii oligarhilor în deciziile de politică internă, iar în plan geopolitic aprobă întărirea rolului Moscovei în spațiul postsovietic, împreună cu eliminarea tendinței lipsite de discernământ de pliere a politicii externe ruse exclusiv pe interesele și obiectivele Vestului.⁸⁵

Concluzii: eurasianismul, o combinație *sui generis* de geopolitică și ideologie

Analizând politica externă a Rusiei postcomuniste și rolul valorilor în cadrul ei, Paul Goble ajunge la niște concluzii deosebit de interesante și judicioase. Astfel, dezmembrarea Uniunii Sovietice a „discreditat” atât ideologia, cât și practica politică a Rusiei în cea mai mare parte a secolului XX. Pe cale de consecință, rușii au recurs la valori și concepte, în cea mai mare parte prerevoluționare, pentru a-și justifica locul și rolul în lumea ulterioară Războiului Rece. Fiind teoretizate de inteligența secolului XIX, persecutată de elita politică și neînțeleasă de pătura rurală, care constituia obiectul mesajului său social, aceste valori au fost și au rămas inevitabil impregnate de radicalism. Încă o cauză contribuie la explicarea intransigenței noii inteligenții ruse. În cazul statelor naționale moderne, intensitatea subscrierii la anumite „valori culturale” era atenuată de existența unei clase de mijloc, care „tempera” (democratiza chiar, am putea afirma), prin intermediul propriilor necesități și prin înclinația spre compromis și negociere, radicalismul naționalist. Rusia țaristă nu a dezvoltat niciodată o clasă de mijloc, iar Uniunea Sovietică a combătut explicit o astfel de posibilitate. Astfel, valorile și cultura au rămas apanajul elitei intelectuale. Nefiind „negociate” cu o clasă de mijloc, a cărei înclinație spre bunăstare și stabilitate le-ar fi atenuat cu siguranță din incisivitate, „valorile culturale” rămân în continuare, în mare măsură, în „posesia” unei intelectualități mai mult sau mai puțin radicale.⁸⁶ În plus, noul și necompromișătorul naționalism rus, care a influențat într-o mare măsură neoeurasianismul, este alimentat și de faptul că Rusia a dezvoltat o identitate imperială înainte de a avea una națională. Astfel, „rușii nu au trebuit să definească niciodată precis cine erau și care ar fi trebuit să fie granițele statului lor”.⁸⁷ Așa încât dezintegrarea URSS a însemnat o experiență dureroasă pentru atât pentru etnicii ruși care, făcând parte acum din noile state independente, s-au văzut separați de țara-mamă, cât și pentru cei rămași în interiorul ei; în geografia mentală a rușilor, Uniunea Sovietică este percepută în continuare, în mare măsură, ca propria lor țară.⁸⁸

Goble distinge trei tipuri de „tensiuni” culturale care alimentează politica externă a Federației Ruse. Prima este cea dintre „izolare”, respectiv „implicare”. Dacă astăzi Moscova optează clar

pentru implicare, în a doua jumătate a anilor '90, poziția ei în această privință era mult mai ambiguă. Pentru neoeurasianiști, ambiguitatea se perpetuează în sensul că, propunând un proiect geopolitic, ei optează clar pentru implicare; pe de altă parte, substanța eurasianismului este, fără îndoială, una izolaționistă. Mai departe avem de a face cu opoziția dintre Est și Vest, pe care am analizat-o și în cadrul acestui articol, și în cadrul căreia neoeurasianismul este orientat, fără echivoc, spre Est. În final, Rusia trebuie să decidă dacă dorește să devină o țară „normală” sau să își recâștige statutul de putere globală. Neoeurasianiștii optează clar pentru a doua variantă, în ciuda faptului că Rusia nu poate fi deocamdată nici una dintre ele.⁸⁹

Neoeurasianismul postsovietic, sau „slavofil”, se consideră (și este, până la un anumit punct) un construct intelectual bazat pe rațiuni geopolitice. Spre deosebire de ideologii, acestea ar fi investite cu un „caracter constant și nu pot fi amendate în timp prin evoluții istorice.”⁹⁰ Dar tocmai aici rezidă caracterul ideologic al neoeurasianismului, în postularea unor idei pe care le are despre el însuși și despre lumea înconjurătoare ca fiind permanente și invariabile în timp și spațiu. Accentuând primatul ideii eurasiene, neoeurasianismul își relevă, ca și precursorul său, caracterul ideocratic. Ori, orice ideocrație, orice subjugare și distorsionare a realității în vederea compatibilizării ei cu o anumită idee sau un set de idei, este în fond o ideologie. În plus, mesianismul specific neoeurasianismului, radicalismul său, credința irațională într-o confruntare iminentă între „Marele Spațiu Atlantic” și Eurasia (care amintește de dogma leninistă privind inevitabilitatea luptei dintre „lagărul imperialist” și cel „socialist”), toate acestea conduc spre identificarea unui substrat ideologic în cadrul proiectului neoeurasianist, în ciuda aversiunii declarate a adeptilor săi față de orice formă de ideologie.

Nu trebuie pierdut din vedere nici caracterul oarecum fascizant al neoeurasianismului, în ciuda propensiunii sale pro-islamice și a așa-zisei toleranțe față de toate popoarele eurasiene. Polul principal al proiectului neoeurasian rămâne Federația Rusă, ceea ce amintește tuturor națiunilor și etniilor din spațiul postsovietic de ambițiile imperiale ale Moscovei și de caracterul în esență imperialist al neoeurasianismului. Lipsit de fezabilitate, resentimentar și intolerant, neoeurasianismul se pliază pe coordonatele culturale ale eurasianismului

din anii '20, împrumutând de la acesta caracterul ideocratic, dar căruia îi injectează o doză masivă de geopolitică. Clamând rezistența în fața culturii occidentale, până în momentul în care va fi capabil să o distrugă, neoeurasianismul uită că fiecare cultură este un produs al interacțiunii altor culturi, iar deschiderea spre alteritate îmbogățește în permanență propria identitate, atenuând prejudecățile, suspiciunile și frica față de celălalt. Închistat într-o concepție culturală și geografică autarhică, chiar ermetică, succesul eurasianismului se bazează tocmai pe ignoranța, prejudecățile și teama celor pe care pretinde că încearcă să îi protejeze de influența nefastă a Occidentului „materialist și decadent”.

În final, eurasianismul și neoeurasianismul nu reprezintă decât o manifestare a ceea ce marele filosof rus Nicolai Berdiaev numea „energia religioasă a sufletului rusesc”, care este orientată deseori spre „țeluri care n-au nimic religios în ele”.⁹¹ Întocmai ca și predecesorii lor slavofili, narodnici, nihilști, anarhiști sau comuniști, reprezentanții intelighenției secolului XIX și începutului de secol XX, eurasianiștii și mai ales neoeurasianiștii își extrag filosofia din idei occidentale (în acest caz, rezidual-comuniste și ultraconservatoare spre fascizante) insuficient și dogmatic asimilate (nu că fascismul sau comunismul nu ar fi dogmatice în sine), pe care le creditează ca fiind universal și etern valabile. Societatea civilă rusă este de abia la început, așa că un autentic dialog social asupra ideilor din sfera publică se lasă încă așteptat. Astfel că și ideile care subîntind eurasianismul nu au beneficiat de dezbateri care să le cizeleze, să le probeze sau nu valabilitatea și generalizabilitatea și să le estompeze tendințele radicale dezvoltate, în mare măsură ca și în cazul curenților ideatice predecesoare, în baza izolării și respingerii față de și de către societate. Ele sunt înconjurate în continuare de o aureolă de „sfințenie” și orice încercare de a le aborda critic, nu neapărat cu ostilitate, este din start desconsiderată. Atâta timp cât în Rusia ideile liberale vor rămâne în continuare „anemice”⁹², societatea civilă și dialogul social insuficient dezvoltate și „energia religioasă a sufletului rusesc” orientată în direcții dogmatice și intolerante, nu înspre posibilitatea creării unui ideal mobilizator indispensabil oricărui tip de organizare politică, în special democrațiilor - mișcările de acest gen vor avea, din păcate, un viitor.

* Documentarea pentru acest articol se datorează parțial unui grant AMPOSDRU (Investește în oameni! FONDUL SOCIAL EUROPEAN, Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, proiectul „STUDIILE DOCTORALE FACTOR MAJOR DE DEZVOLTARE AL CERCETĂRILOR SOCIO-ECONOMICE ȘI UMANISTE”), obținut din partea Universității Babeș-Bolyai pe perioada studiilor doctorale.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

- 1 Bogdan SILION, *Rusia și Ispita Mesianică. Religie și Ideologie*, Vremea XXI, București, 2004, p. 44.
- 2 Nicolai BERDIAEV, **Originile și sensul comunismului rus**, Dacia, Cluj-Napoca, 1994, p. 42.
- 3 Bogdan SILION, *op. cit.*, p. 45.
- 4 Ibidem, p. 51.
- 5 Alain BESANÇON, **Originile intelectuale ale leninismului**, Humanitas, București, 1993, p. 64.
- 6 Ibidem, pp. 65-66.
- 7 Russell SHERMAN, **Rusia, 1815-1881**, Bic All, București, 2001, p. 55.
- 8 Idem. Vezi de asemenea și Nicholas V. RIASANOVSKY, **O istorie a Rusiei**, Institutul European, Iași, 2001, p. 377.
- 9 Bogdan SILION, *op. cit.*, pp. 51-52.
- 10 Ibidem, p. 52. Un alt punct de convergență între slavofili și revoluționarii leniniști îl reprezintă ostilitatea față de „religia banului” și economia de piață, anomalii occidentale care nu trebuiau lăsate să contribuie la disoluția economiei și societății ruse. Vezi Alain BESANÇON, **op. cit.**, p. 70.
- 11 Bogdan SILION, *op. cit.*, p. 54.
- 12 Nicholas V. RIASANOVSKY, **op. cit.**, p. 377.
- 13 Alain BESANÇON, **op. cit.**, p. 63.
- 14 Didier CHAUDET, Florent PARMENTIER, Benoît PÉLOPIDAS, **Imperiul în oglindă. Strategii de mare putere în Statele Unite și în Rusia**, Cartier, Chișinău, 2008, p. 83.
- 15 Vladimir MAXIMENKO, „The Russia-Eurasian Idea (Pax Rossica)”, în *Russian Analytica*, nr. 6, 2005, p. 6, Paul DOBRESCU, Alina BÂRGĂOANU, *Geopolitica*, Facultatea de Comunicare și Relații Publice „David Ogilvy”, SNSPA, București, 2001, p. 132.
- 16 Idem, Mark BASSIN, *Eurasianism, „Classical” and „Neo”: the Lines of Continuity*, document disponibil online, src-h.slav.hokudai.ac.jp/coe21/publish/no17_ses/14bassin.pdf, Pierre LORRAIN, **Incredibila Alianță Rusia- Statele Unite**, Editura Științelor Sociale și Politice, București, 2002, p. 121.
- 17 Didier CHAUDET, Florent PARMENTIER, Benoît PÉLOPIDAS, **op. cit.**, p. 78.
- 18 Ibidem, p. 80.
- 19 Stanislav SECRIERU, **Rusia După Imperiu: între putere regională și custode global**, Institutul European, Iași, 2008, p. 85. Vezi și Sanjay Kumar PANDEY, „Asia in the Debate on Russian Identity”, în *International Studies*, nr. 44, 2007, pp. 325-327.
- 20 Paul DOBRESCU, Alina BÂRGĂOANU, *op. cit.*, p. 132; Stanislav SECRIERU, **op. cit.**, p. 85.
- 21 Didier CHAUDET, Florent PARMENTIER, Benoît PÉLOPIDAS, **op. cit.**, p. 78.
- 22 Vladimir MAXIMENKO, *art. cit.*, p. 10.
- 23 Didier CHAUDET, Florent PARMENTIER, Benoît PÉLOPIDAS, **op. cit.**, p. 84.
- 24 Ibidem, p. 85.
- 25 Jon SUMIDA, „Alfred Thayer Mahan, Geopolitician”, în Collin S. GRAY, Geoffrey SLOAN (ed.), **Geopolitics, Geography and Strategy**, Frank Cass Publishers, Londra, 1999, pp. 39-62.
- 26 Halford J. MACKINDER, „The Geographical Pivot of History”, în Gearóid Ó TUATHAIL, Simon DALBY, Paul ROUTLEDGE, **The Geopolitics Reader**, Routledge, Glasgow, 2006, p. 37.
- 27 Paul DOBRESCU, Alina BÂRGĂOANU, *op. cit.*, p. 49.
- 28 Holger H. HERWIG, „Geopolitik: Haushofer, Hitler and Lebensraum”, în Collin S. GRAY, Geoffrey SLOAN (ed.), **op. cit.**, p. 236. Pentru o justificare tardivă a colaborării cu nazismul, vezi Karl HAUSHOFER, „Defense of German Geopolitics”, în Gearóid Ó Tuathail, Simon Dalby, Paul Routledge, **op. cit.**, pp. 53-56.
- 29 Paul DOBRESCU, Alina BÂRGĂOANU, *op. cit.*, p. 38.
- 30 Vladimir MAXIMENKO, *art. cit.*, p. 7.
- 31 Didier CHAUDET, Florent PARMENTIER, Benoît PÉLOPIDAS, **op. cit.**, p. 89.
- 32 Expresia fost preluată din James GREGOR, **Fețele lui Ianus. Marxism și fascism în secolul XX**, Univers, București, 2002, p. 113.
- 33 Expresia a fost preluată din Didier CHAUDET, Florent PARMENTIER, Benoît PÉLOPIDAS, **op. cit.**, p. 89.
- 34 James GREGOR, **op. cit.**, pp. 120-121.
- 35 Ibidem, p. 129.
- 36 Ibidem, pp. 130-131.
- 37 Emanuel COPILAȘ, „Between continuity and change: the resurgence of nationalism in post-Soviet Russia”, în *Revista Română de Geografie Politică*, nr. 2, 2008, pp. 62-64.
- 38 Thierry WOLTON, **Roșu-Brun. Răul Secolului**, Fundația Academia Civică, București, 2001, pp. 319-320.
- 39 James GREGOR, **op. cit.**, pp. 139-140.
- 40 Guy HERMET, **Sociologia Populismului**, Artemis, București, 2007, p. 244.
- 41 Document oficial al organizației Pamiat, în Aldo

- FERRARI, **A treia Romă. Renașterea Naționalismului Rus**, Anastasia, București, 1999, pp. 79-80. O succintă și pertinentă analiză a mișcării poate fi găsită între paginile 59-79.
- 42 Ilya PRIZEL, „Naționalismul în Rusia postcomunistă: de la resemnare la furie”, în Sorin ANTOHI, Vladimir TISMĂNEANU (coord.), **De la utopie la istorie. Revoluțiile din 1989 și urmările lor**, Curtea Veche, București, 2006, pp. 511-520.
- 43 Stanislav SECRIERU, **op. cit.**, p. 86.
- 44 Joshua MURAVCHIK, **Raiul pe Pământ. Mărirea și Decăderea Socialismului**, Brumar, Timișoara, 2004, pp. 161-191.
- 45 James GREGOR, **op. cit.**, pp. 141-143.
- 46 Ibidem, p. 150.
- 47 Ibidem, p. 151.
- 48 Ibidem, p. 152.
- 49 Ibidem, pp. 144-146.
- 50 Didier CHAUDET, Florent PARMENTIER, Benoît PÉLOPIDAS, **op. cit.**, p. 95.
- 51 Pierre LORRAIN, **op. cit.**, pp. 212-213.
- 52 James GREGOR, **op. cit.**, p. 144.
- 53 În acest articol, neoeurasianismul postsovietic se referă exclusiv la concepțiile lui Alexandr Dughin.
- 54 Stanislav SECRIERU, **op. cit.**, p. 86.
- 55 Didier CHAUDET, Florent PARMENTIER, Benoît PÉLOPIDAS, **op. cit.**, pp. 95-98.
- 56 Alexandr Dughin, apud. Pierre LORRAIN, **op. cit.**, p. 211.
- 57 Mark BASSIN, *art. cit.*, p. 290.
- 58 The Eurasia Directive, http://www.geocities.com/eurasia_uk/directive.html
- 59 Mark BASSIN, *art. cit.*, p. 286.
- 60 Ibidem, pp. 286-288.
- 61 Dmitry SHLAPENTOKH, „Russian Nationalism Today: the Views of Alexander Dugin”, în *Contemporary Review*, iulie 2001.
- 62 Mark BASSIN, *art. cit.*, pp. 291-294.
- 63 Zbigniew BREZINSKI, **Marea tablă de șah. Supremația americană și imperatiile sale geostrategice**, Univers Enciclopedic, București, 2000, p. 126.
- 64 James GREGOR, **op. cit.**, p. 182.
- 65 Ibidem, p. 183.
- 66 Martha Brill OLCOTT, Anders ÅSLUND, Shermann GARNETT, **Getting It Wrong. Regional Cooperation and the Commonwealth of Independent States**, Carnegie Endowment for International Peace, Washington D.C., 1999.
- 67 Harsh PANT, „Feasibility of the Russia-China-India «Strategic Triangle»: Assesment of Theoretical and Empirical Issues”, în *International Studies*, nr. 43, 2006.
- 68 Didier CHAUDET, Florent PARMENTIER, Benoît PÉLOPIDAS, **op. cit.**, p. 104.
- 69 Stanislav SECRIERU, **op. cit.**, p. 93.
- 70 Françoise THOM, „Naționalismul rusesc”, în *Alterra*, nr. 5, 1996, p. 24.
- 71 Stanislav SECRIERU, **op. cit.**, pp. 118-119.
- 72 Ibidem, pp. 119-120.
- 73 Anne de TINGUY, Isabelle FACON, „Deschiderea către Asia și lumea arabo-musulmană: Rusia «părăsește oare Occidentul?»”, în Anne de TINGUY (coord.), **Moscova și Lumea. Ambiția grandorii: o iluzie?**, Minerva, București, 2008, p. 242.
- 74 Ibidem, p. 231.
- 75 Emanuel COPILAȘ, „De la ideologie la geopolitică. Relațiile ruso-americane în epoca ulterioară Războiului Rece”, în *Impact Strategic*, nr. 4, 2008, pp. 75-76.
- 76 Vladimir PUTIN, „Rusia: noi perspective orientale”, apud. Anne de TINGUY, Isabelle FACON, „Deschiderea către Asia și lumea arabo-musulmană: Rusia «părăsește oare Occidentul?»”, în Anne de TINGUY, **op. cit.**, p. 224.
- 77 Emanuel COPILAȘ, „În căutarea multipolarității. Dimensiuni și perspective ale parteneriatului ruso-chinez la început de mileniu”, în *Impact Strategic*, nr. 1, 2009, pp. 81-84.
- 78 Anne de TINGUY, Isabelle FACON, „Deschiderea către Asia și lumea arabo-musulmană: Rusia «părăsește oare Occidentul?»”, în Anne de TINGUY, **op. cit.**, pp. 226-227.
- 79 Ibidem, pp. 225.
- 80 Tatiana ZAKAURTSEVA, „The Current Foreign Policy of Russia”, în Iwashita AKIHIRO (ed.), **Eager Eyes Fixed on Eurasia, vol.1, Russia and Its Neighbors in Crisis**, pp. 87-92, Emre ERŞEN, „Neo-Eurasianism and Putin's «multipolarism» in Russian Foreign Policy”, în *Turkish Review of Eurasian Studies*, (anual), 2004, pp. 171-172.
- 81 Natalya GIVORKYAN, Andre KOLISNIKOV, Natalia TIMAKOVA, **La persoana întâi. Convorbiri cu Vladimir Putin**, Editura Enciclopedică, București, 2000, p. 151.
- 82 Irina CUCU, Cornel CUCU, „Transformarea geopolitică a statelor ex-sovietice și implicații probabile”, în *Geopolitica*, nr. 16-17, 2006, pp. 206-210, Gheorghe NICOLAESCU, „Unele aspecte de ordin geopolitic din spațiul ex-sovietic. Posibile evoluții și mutații”, în *Geopolitica*, nr. 16-17, 2006, pp. 87-91, Janusz BUGAJSKI, *Pacea Rece. Noul imperialism al Rusiei*, Casa Radio, București, 2005, pp. 49-75.
- 83 Stan PETRESCU, „Rusia în sistemul global de securitate”, în *Geopolitica*, nr. 16-17, 2006, p. 216.
- 84 Didier CHAUDET, Florent PARMENTIER, Benoît PÉLOPIDAS, **op. cit.**, p. 110.
- 85 Alexandr DUGHIN, *The Conservator's balance*, 8 august, 2008, <http://www.evrazia.org/article/577>
- 86 Paul GOBLE, „Russian Culture and the Redefinition of Moscow's Foreign Policy”, în Armand CLESSE, Vitaly ZHURKIN (ed.), **The Future Role**

- of Russia in Europe and in the World**, Luxembourg Institute for European and International Studies, 1997, pp. 10-13.
- 87 Ibidem, p. 16. Vezi și Ilya PRIZEL, „Naționalismul în Rusia postcomunistă: de la resemnare la furie”, în Sorin ANTOHI, Vladimir TISMĂNEANU (coord.), **op. cit.**, p. 509.
- 88 Ibidem, p. 11.
- 89 Ibidem, pp. 13-17.
- 90 Stanislav SECRIERU, **op. cit.**, p. 92.
- 91 Nicolai BERDIAEV, **op. cit.**, p. 30.
- 92 Ibidem, p. 59.

Emanuel COPILAȘ (copilasemanuel@yahoo.com) este preparator doctorand la Universitatea de Vest din Timișoara, Catedra de Științe Politice. Domenii principale de interes: Teoria și istoria relațiilor internaționale, Geopolitica, Teoriile și istoria regimurilor totalitare, Istorie politică, Religie și politică.

RENUNȚAREA LA UN SISTEM STRATEGIC ANTIRACHETĂ ÎN FAVOAREA UNUI SISTEM ANTIRACHETĂ MAI COMOD ȘI MULT MAI PERFORMANT

Vasile POPA

Cel mai important eveniment cu impact strategic al anului îl constituie, în opinia noastră, renunțarea foarte înțeleaptă, de către Statele Unite, la sistemul antirachetă de apărare împotriva rachetelor cu bătaie lungă, în versiunea lui anterioară și trecerea la un nou sistem, mai suplu și mai rapid, care vizează rachetele cu rază scurtă și medie de acțiune. Această opțiune pare a nu avea nicio legătură cu actuala criză financiară, deși dramatica prăbușire a unor puternice bănci americane și problemele economice destul de complicate au impus renunțarea la numeroase programe de modernizare și înlocuire a sistemelor de arme mai vechi – îndeosebi în USAF și US Navy – și la soluții mai puțin costisitoare și mai puțin ofensive. Există însă o foarte strânsă legătură cu criza strategică generată de modul în care a reacționat Rusia la sistemul de combatere a rachetelor cu rază lungă de acțiune, considerându-l o amenințare, întrucât putea contrabalansa echilibrul strategic nuclear realizat, de-a lungul multor ani, prin sistemul tratatelor SALT. Au fost anunțate măsuri în consecință, adică instalarea unor rachete în enclava Kaliningrad. Or, cum bine se știe, Rusia și Statele Unite au un parteneriat strategic, iar încordarea relațiilor dintre cele două țări nu poate fi dorită de nimeni și cu atât mai puțin de ele însele, mai ales în această perioadă foarte dificilă de reconfigurări geopolitice cu suport financiar, economic, pentru controlul și asigurarea accesului la piețe și resurse energetice. S-a declanșat deja bătăliile mai mult sau mai puțin vizibile, mai mult sau mai puțin inteligibile, pentru Orientul Mijlociu, pentru Caspică, pentru Asia Centrală, pentru resursele din Oceanul Arctic etc.

Orice relansare a relațiilor dintre marile puteri nucleare poate fi benefică pentru toată lumea.

Rușii au salutat această inițiativă și s-au oferit să colaboreze cu americanii în configurarea noului sistem antirachetă. Acesta poate fi benefic pentru toate țările, întrucât vizează apărarea împotriva sistemelor de rachete cu rază scurtă și medie de acțiune, care devin din ce în ce mai numeroase și mai periculoase, elemente ale acestora putând ajunge chiar la îndemâna teroriștilor.

Noul sistem ar urma să fie realizat în patru etape, până în 2020, astfel:

Etapa 1 – Desfășurarea, până în 2010, în sudul și în nordul Europei a sistemelor AEGIS care echipează deja navele de luptă și a sistemelor de rachete interceptoare SM-3 (sistemele au fost testate în februarie 2008 pe un satelit american în derivă).

Etapa 2 – Până în 2015, desfășurarea, pe mare și la sol, a noilor sisteme de rachete SM-3, modernizate, probabil în Polonia și Cehia.

Etapa 3 – Desfășurarea noilor sisteme SM-3, într-o nouă configurație, cu parametri substanțial ameliorați.

Etapa 4 – Desfășurare, până în 2020, a unor noi variante ale sistemelor SM-3, în măsură să intercepteze orice tip de rachete, cu orice fel de rază de acțiune.

Ne aflăm într-un stadiu al unei realități din ce în ce mai periculoase a societății omenești, în care lumea trebuie să-și ia măsuri ferme de apărare împotriva propriilor amenințări. Dincolo de aceste aspecte, noul sistem antirachetă american este

deja, în mare parte, testat și poate fi realizat cu costuri mult mai mici. Acumulările de arme și de tensiuni pe diverse motive și jocuri de interese sunt și trebuie să fie considerate cel mai mare pericol și cea mai mare amenințare la adresa lumii întregi.

Dacă s-au constituit arsenale imense de rachete, cu peste 12.000 de capete nucleare active, este obligatoriu să se realizeze, în primul rând de către cei care dețin aceste arme, și un număr suficient de sisteme comune de apărare, care să protejeze pe toată lumea și nu doar pe unii împotriva altora.

Desigur, motivația potrivit căreia sistemul antirachetă conceput să fie pus în operă din vremea administrației Bush (dar care, în realitate, era o componentă redusă a „Războiului stelelor”) o constituie fabricarea de către Iran a unor rachete care puteau lovi continentul european. Iar pentru a preveni un astfel de atac cu rachete Shahab-3, că despre aceste rachete este vorba, a căror bătaie se anunța a fi de aproximativ 3000 de kilometri, era necesar un sistem de apărare antirachetă cu radare de foarte mare putere amplasate în California, în Alaska și în Cehia și cu puternice complexe de rachete antirachetă amplasate în California și în Polonia... Cum să accepți așa ceva?! Pentru a te apăra împotriva câtorva rachete pe care le poate lansa Iranul, desigur, sisteme de apărare antirachetă în toată lumea, cu costuri imense și suspiciuni sau chiar reacții de neacceptare atât din partea unor aliați cât și a partenerilor strategici (Rusia)?!

Amplasarea bazelor militare americane cam peste tot în lume, flota Pacificului, NATO și alte construcții de securitate și apărare au generat reacții din partea Rusiei. Părea că Războiul Rece nu s-a încheiat, că el va reîncepe, dar în cu totul alte condiții, de o mie de ori mai periculoase decât cele de după cel de-Al Doilea Război Mondial, adică într-un mediu strategic cu mii de capete nucleare active și cu uriașe programe de dezvoltare a sistemelor de arme de mare precizie, a armelor bazate pe nanotehnologii, biotehnologii și amplificarea undelor, cu efecte ce tindeau spre generarea unei stări de haos ... Chiar și actuala motivație potrivit căreia noile sisteme antirachetă vizează apărarea împotriva vectorilor iranieni, nu este neapărat și suficientă pentru a explica și justifica acest efort. Dar, probabil, în timp, vor fi aduse toate argumentele și explicațiile necesare, în sensul că realizarea unor sisteme antirachetă trebuie să vizeze apărarea întregii lumi (și nu doar

a unei părți a acesteia) împotriva tuturor rachetelor care există pe pământ.

Desigur, s-ar putea pune și altfel problema: Dacă rachetele constituie într-adevăr o amenințare pentru întreaga lume, atunci n-ar fi mai simplu ca Lumea să-i oblige pe cei care le au să renunțe la ele, să-și distrugă arsenalele și să nu mai facă altele? Ba da, ar fi. Dar nimeni nu a renunțat vreodată la vreo armă, înainte de a-și face alta mai bună, mai performantă. Și chiar dacă președintele american, Barak Obama, un om înțelept și responsabil, a anunțat că procesul tratatelor în vederea reducerii rachetelor va fi continuat, este greu de presupus că toată lumea va renunța la rachete, atâta vreme cât nu poate pune altceva mai bun în locul lor. Mai mult, știm cu toții că armele care vor înlocui aceste rachete distrugătoare au ieșit deja, în mare măsură, de pe panoplile proiectanților și unele dintre ele se află deja în curs de experimentare (a se vedea HAARP, ca și unele dintre noile sisteme de arme cu efecte climatice și geofizice). Să sperăm că noile arme – bazate, așa cum spuneam, pe unde, pe laseri, pe nanotehnologii, biotehnologii etc. – vor fi nu numai mai puțin letale, mai puțin distrugătoare (pentru că nu vor fi!), ci, poate, într-un fel, mai „constructive”, adică mai folositoare tuturor oamenilor, în sensul că vor apăra ființa umană împotriva unor noi pericole și amenințări din viitor...

„Cel mai bun mijloc pentru a ameliora, într-un mod responsabil, securitatea noastră și securitatea aliaților noștri – declara Barak Obama, la Casa Albă – este să desfășurăm un sistem de apărare antirachetă care să răspundă mai bine amenințărilor actuale cărora trebuie să le facem față și care utilizează tehnologii verificate, cu un cost rezonabil.” Liderul de la Casa Albă a afirmat că, totuși, SUA vor continua să vadă o „amenințare importantă” în activitățile rachetelor balistice iraniene, George W. Bush, având, în acest sens, dreptate.¹

De asemenea, secretarul general al NATO, Anders Fogh Rasmussen, salutând acest eveniment, a subliniat, la rândul său, că a sosit momentul ca sistemele de apărare antirachetă ale Statelor Unite, ale NATO și ale Rusiei să fie conexe. O altă vorbă înțeleaptă. Care merită toată considerația. „Țările noastre și armatele noastre vor deveni din ce în ce mai vulnerabile la atacurile cu rachete, iar interesul fundamental al NATO și al Rusiei este să conexeze între ele, atunci când va sosi momentul,

sistemele de apărare antirachetă ale SUA, NATO și Rusiei”. Și, iată, momentul a sosit. Sperăm să nu fie ratat.

Acum un an, în cadrul diferitelor dezbateri desfășurate în urma summit-ului NATO de la București și publicate prin unele ziare, și noi susținem (și susținem și acum) că trebuie ieșit din cadrul îngust al confruntării directe, care pe care, întrucât rachetele tuturor țărilor reprezintă o amenințare pentru toată lumea și nu doar pentru unii, inclusiv pentru țările care le au, iar un sistem de apărare antirachetă, care are ca principală și unică vocație să apere lumea împotriva rachetelor pe care tot ea le-a creat, este absolut necesar și, mai devreme sau mai târziu, el va fi realizat și acceptat. Este o situație care nu face cinste omenirii. Ca în exemplul cu olteanul și căciula. Când se simte foarte, foarte singur și nu are nimic de lucru, olteanul își dă jos căciula și o păzește... Să nu și-o fure singur, că nu mai este nimeni prin preajmă. Dar pericolul există...

La fel și lumea aceasta în care trăim. Își face sigură rachete care o pot distruge de câteva ori și, când își dă seama de acest lucru, în loc să renunțe la ele, își face sisteme care s-o apere împotriva

lor... Deocamdată, nu putem ieși din acest cerc, din acest paradox. Statele nu vor renunța nici la rachetele lor cu rază scurtă, medie sau lungă de acțiune, nici la sistemele lor de apărare antirachetă, dar pot coopera pentru a realiza și desfășura sisteme antirachetă comune, care să nu amenințe pe nimeni, dar să apere pe toată lumea. Se va ajunge, probabil, la o configurație a mediului strategic în care orice rachetă care nu dispune de un cod de recunoaștere să fie doborâtă sau anihilată de aceste sisteme antirachetă care vor fi un fel de „câini de pază” ai țărilor, orașelor și ai Lumii împotriva rachetelor Lumii, dar și a altor pericole și amenințări. Considerăm că nu este departe vremea când se va pune cu adevărat ordine în spațiul aerian și chiar în spațiul cosmic de interes pentru planeta Pământ, pentru a se evita catastrofele și a se asigura un scut viabil de protecție pentru civilizația planetei, pentru viața oamenilor.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

- 1 <http://info.france2.fr/monde/Bouclier-antimissile-abandonn%C3%A9:-Moscou-satisfait-57351030.html>, accesat la 18.09.2009.

Vasile POPA (vspopa9@yahoo.fr) este cercetător științific la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”.

MITUL MEDUSEI ȘI TEHNOLOGIILE VIITORULUI RĂZBOI

Dr. Sorin TOPOR

În mitologia greacă, Medusa a fost una dintre gorgone, a cărei privire putea transforma orice muritor în stană de piatră. Uciderea acesteia s-a putut realiza de către Perseus doar în timp ce dormea. Asimilând acest mit tehnologiilor militare contemporane, putem presupune că lovitura cu energie, indiferent de natura și forma sa de manifestare, în impulsuri sau cu unde continue, are ca obiectiv principal aducerea la stadiul epocii de piatră a oricărui sistem informațional contemporan. Ne propunem să prezentăm acele aspecte care vor determina revizuirea principiilor doctrinare datorită pericolului utilizării armelor cu energie dirijată de către un potențial agresor, concomitent cu reliefașarea facilităților oferite de utilizarea controlată a acestor arme în cadrul operațiilor militare specifice erei informaționale pe care o parcurgem și combaterea flagelului terorist.

Cuvinte-cheie: Arme cu energie dirijată.

Rădăcina cuvântul „energie” se găsește în limbile latină și greacă având înțelesul de „activitate”. Ulterior, odată cu studiul sistemelor, energia definea o mărime de stare ce reflecta capacitatea unui obiect de a produce un lucru mecanic la trecerea acestuia dintr-o stare în alta. Pe scurt, energia este o resursă consumată pentru modificarea unei anumite stări, pentru modificarea unei poziții sau pentru înregistrarea unei evoluții în cadrul unui traiect monitorizat. Energia se consumă și pentru a se rămâne într-o stare neschimbată, odată cu trecerea timpului. Și tot energie se consumă pentru involuția unui sistem, mai ales dacă acesta își accelerează procesele de erodare până la autodistrugere.

Acceptând că societatea umană este un cumul de sisteme sociale, putem afirma, cu real temei, că, în

cadru acesteia, se consumă o cantitate enormă de energie, mai ales pe timpul stărilor de conflict între două sau mai multe structuri, ajungându-se la valori maxime pe timpul războaielor, ca formă maximă de evoluție a conflictului. Să ne gândim la câtă energie se consumă pentru identificarea și punerea în aplicare a unor strategii destinate determinării unui adversar să accepte fără împotrivire obiectivele celelaltei părți. Pe de altă parte, să ne gândim câtă energie se poate consuma în ambele tabere pentru contracararea acțiunii adversarului (indiferent de forma sa) și a susținătorilor acestuia, fără a ne limita la energia necesară efectuării manevrelor de forțe și mijloace. Facem referire la energia consumată în efortul asigurării aprovizionării cu materiale specifice, muniții, alimente, la efortul de realizare a sprijinului informativ, la efortul menținerii standardelor de viață și de sănătate a personalului și a populației care nu a părăsit zona de operații etc.

În aceste condiții, este firesc să ne întrebăm: Ce reprezintă energia dirijată? Ce sunt armele cu energie dirijată?

În general, armele sunt cunoscute ca fiind acele dispozitive utilizate de către militari și care transformă energia în forță de propulsie a unui obiect (cunoscut sub denumirea de proiectil). Acesta, la impactul cu ținta, transferă din energia sa, efectul fiind devastator pentru corpul pe care îl reprezintă ținta. În funcție de cantitatea de energie transferată se poate observa că apar o serie de evenimente, dintre care cele aflate la extreme sunt: 1) Absorbirea întregii cantități de energie, realizându-se transformarea în lucru mecanic sau mutarea într-o altă stare și 2) În situația pătrunderii proiectilului în sistemul reprezentat de țintă, datorită nivelului extrem de mare față de suprafața

de impact, se poate constata fie stricarea armoniei unor arhitecturi (efectul minor) fie distrugerea întregii structuri (efectul major).

Puterea de inovație și de invenție a oamenilor a determinat apariția așa-numitelor arme cu energie dirijată, destinate convingerii unui adversar că efortul său este inutil și că trecerea la masa tratativelor ar fi cea mai bună soluție. Acest tip de arme este considerat neletal datorită nivelului de control extrem de mare al efectului asupra țintei. În plus, imaginația unor scriitori, coroborată cu politicile de control al informațiilor despre aceste dispozitive și modul lor de utilizare de către structurile militare, au permis apariția unor mituri și legende care au stat la baza creării machetelor și jucăriilor futuriste utilizate în filmele SF, în jocurile pentru calculator, ori în povestirile scriitorilor previzionari contemporani. În cadrul acestora, de regulă, săgețile, obuzele și chiar comunicațiile prin fir sunt înlocuite cu energia arcurilor electrice. Se cunoaște că oricare membru al echipajului navei spațiale Enterprise din cadrul filmului artistic Star Trek avea în înzestrare și folosea în luptă *fazere*, adică, niște dispozitive ce puteau fi programate să paralyzeze orice adversar sau săucidă, prin lansarea de sfere energetice, similare fulgerelor globulare sau prin „electrocutare”... un fel de „gloanțe energetice”.

Sub aspectul acestor premise, conștiința colectivă a realizat o primă delimitare a armelor, în funcție de modul de protejare a vieții, după cum urmează: arme clasice cu gloanțe destinate săucidă și arme cu energie dirijată, care oferă o nouă alternativă, adică, te lasă să trăiești, leziunile provocate neafectând pe o durată lungă funcții ale organismului uman.

Privind retrospectiv în istorie, omenirea a căutat să utilizeze energia ca mijloc de lovire încă din cele mai vechi timpuri. Prin analiza miturilor și a legendelor antice se poate observa că însuși Zeus utiliza, pentru pedepsirea vrăjmașilor, o lovitură cu lumină. De altfel, cea mai reprezentativă legendă antică este cea a Medusei, singura muritoare dintre cele trei Gorgone mitologice, care putea, prin privire, să transforme orice muritor în stană de piatră. Se pare că și după omorârea sa privirea Medusei a continuat să terorizeze omenirea datorită păstrării nealterate a capacității sale de executare a loviturilor cu energie. Astfel, Capul Medusei devine un simbol important al protecției corpului luptătorului fiind întâlnit adesea pe egide, pe platoșe și scuturi.

Dacă aceste povestiri nu au o bază științifică, făcând parte din categoria miturilor, primele date atestate în istoria lumii prezintă „raza care arde” sau „unda ucigașă” ca fiind primul dispozitiv ce utilizează energia solară în scop distructiv. Acesta a fost realizat de Arhimede și a fost utilizat de greci împotriva corăbiilor romane în bătălia de la Siracuza (214 I.Hr.). Funcționarea armei se baza pe concentrarea luminii solare într-un fascicul extrem de îngust, cu ajutorul unor lentile uriașe de cupru, amplasate pe țărni. Istoricii vremii au numit acest dispozitiv „oglinda arzătoare”¹. Cu toate că nu sunt date relevante, care să ateste rolul și sporirea substanțială a puterii de luptă în obținerea victoriei asupra romanilor, realizarea acestui dispozitiv întărește convingerea că armatele lumii s-au preocupat din cele mai vechi timpuri pentru găsirea a ceva ce ar putea fi folosit în luptă și care să utilizeze proprietățile distructive a energiei pentru reducerea efortului forțelor proprii și neutralizarea rapidă a intențiilor adversarului.

De altfel, în Antichitate, energia solară a fost utilizată și în cadrul unor îndeletniciri domestice. În unele scrieri se precizează că atenienii și aztecii puteau aprinde focurile sacre direct de la soare cu ajutorul unor oglinzi concave. De asemenea, drumeții își aprindeau focul în locurile lor de staționare cu dispozitive formate din oglinzi convexe. În secolul XVIII, se pare că fizicianul elvețian Horace-Benedict de Saussure și-a făcut supra într-un cuptor realizat pe baza unui sistem de lentile cu care focaliza razele solare. Primul cuptor solar recunoscut de istorici a fost realizat în anul 1772 de către celebrul chimist Antoine Lavoisier, care a utilizat două lentile montate pe un car de lemn. Cu acest dispozitiv a putut crea temperaturi de peste 1500°C.

Însă, primele scheme și planuri de utilizare a armelor cu energie dirijată au apărut în timpul și după Primul Război Mondial, atunci când, în anul 1923, Harry Grindell Matthews a pretins că, prin folosirea dispozitivului său de concentrare a energiei electromagnetice, poate opri un motor aflat în funcțiune, pe baza inducției magnetice². El susținea că dacă ar realiza suficientă putere energetică și ar putea amplasa dispozitivul realizat pe un avion ar putea doborâ avioanele adversarului, ar putea declanșa explozia munițiilor, ar putea opri nave maritime sau ar neutraliza activitățile trupelor terestre de la o distanță de patru mile³. Chiar dacă nu a putut convinge, demonstrațiile sale,

desfășurate în Anglia și Franța, au întărit ideea că se poate realiza o „rază a morții” (“the Death Ray”). Această teorie a stârnit interesul multor savanți și a alimentat o mulțime de povestiri grupate sub denumirea generică de „teoria conspirației”⁴.

Anul 1935 este atribuit lui Sir Robert Watson-Watt, care, în urma unui proiect al Ministrului Aerului Marii Britanii de la cea vreme, a efectuat studii cu privire la posibilitatea realizării unor astfel de dispozitive.

În urma cercetărilor, Watson, care activa în Centrul de cercetări radio și îl avea colaborator pe fizicianul Arnold Wilkins, a concluzionat rapid că o asemenea teorie nu este fezabilă dar, prin utilizarea undelor, se poate determina poziția unui obiect în spațiu. Observațiile sale au pus bazele a ce este cunoscut în prezent sub noțiunea de radar.

Un alt moment, precursor al realizării armelor cu energie dirijată, s-a consumat în Germania, în 1938, și a reprezentat subiectul multor povești ce au circulat în acea vreme. Pe scurt, poveștile prezintă o situație în care unui turist i se oprește brusc motorul mașinii, fără nicio explicație plauzibilă. Eforturile turistului de a-și porni mașina sunt observate de un soldat german aflat în zonă. Acesta a lipsit pentru o scurtă perioadă de timp iar la revenirea sa i-a spus turistului că acum motorul mașinii sale va funcționa, lucru care s-a și întâmplat. Se consideră că motivul acestei opriri fortuite l-a constituit emisia stației de televiziune din Feldberg (Germania), a cărui semnal putea crea *un câmp de forță ce oprea orice motor aflat în funcțiune și în vecinătatea sa*. Evenimentul a condus la ideea că emisia unei unde de energie electromagnetică, cu o mare încărcătură energetică, putea opri un motor în funcțiune⁵.

Cel mai notoriu inventator care și-a concentrat eforturile pentru studiul efectelor concentrării undelor electromagnetice este recunoscut a fi inginerul croat Nikola Tesla (1856-1943). În 1937, acesta a publicat teza cu titlul *The Art of Projecting Concentrated Non-dispersive Energy through the Natural Media* în care a abordat, ca subiect principal, realizarea undelor cu particule. Tesla afirma că poate realiza un dispozitiv, pe care l-a numit ulterior arma cu „tele-energie” (“teleforce”) sau „raza morții”, cu care putea să concentreze, într-un spațiu aerian, unde cu particule cu sarcină energetică extrem de mare, a cărui efect era de doborâre a unei flote aeriene cu 10000 de avioane aflate la o distanță de 400 km (250 mile), ceea ce

provoca, la suprafața solului, milioane de morți în rândul forțelor terestre ale adversarului⁶.

Un alt moment demn de remarcat al cercetărilor privind energia dirijată l-a constituit perioada celui de-al Doilea Război Mondial și, în special, realizările cercetătorilor naziști în domeniul armelor sonice. Se pare că cercetătorii naziști au reușit să realizeze arme sonice cu care puteau concentra undele acustice în fascicule cu efect distructiv.

Suntem convinși că au mai existat și alte preocupări pentru dezvoltarea domeniului armelor cu energie dirijată. Este probabil ca toate aceste realizări să nu fi fost cunoscute decât de un număr limitat de specialiști, dacă nu ar fi existat literatura beletristică, și, în special, cea de tipul science fiction (SF), care, de cele mai multe ori, fără o bază documentară, a prezentat diverse arme cu energie. Dintre scriitorii în domeniul SF, cel mai popular a fost H.G. Wells, autorul nuvelei *Războiul Lumilor*, în care descria efectul utilizării de către marșienii a „unde morții” în scopul exterminării pământenilor. Cu toate că este o pură ficțiune, se pare că modelul „unde morții” a lui Wells este deja realizat și utilizat sub forma armei cu laser întrebuițată cu succes în unele operații militare contemporane de pe teatre de luptă din Israel, Irak și Afghanistan. În plus, programul american „Inițiativa Strategică de Apărare” sau „Războiul Stelelor”, inițiat de către președintele Ronald Reagan în 1980, are la bază astfel de aplicații. În cadrul programului se sugera utilizarea laserelor, probabil în gama undelor X, pentru distrugerea vectorilor de lovire descoperiți a fi lansați asupra obiectivelor dispuse în spațiul Statelor Unite ale Americii și al aliaților acestora.

În prezent, interesul pentru acest subiect este extrem de mare, nu de puține ori fiind abordat de mass-media. Pentru exemplificare, putem aminti emisiunea TV din 10 februarie 1999, din rețeaua ABC, găzduită de moderatoarea Diane Sawyer, cu tema „Noi arme cu energie dirijată”, în care se afirma că incendiul de la ambasada SUA de la Moscova din anii ‘80 nu a fost un accident, ci opera KGB. Conform lui Victor Saimov, fost informatician-șef în KGB și ulterior refugiat în Occident, sovieticii au îndreptat asupra ambasadei americane un fascicul de microunde de mare putere, până când clădirea a luat foc. Scopul ar fi fost de inițiere a unei diversiuni în umbra căreia, sub aspectul ajutorului pompierii sovietici de stingere a incendiului, agenți KGB să se infiltreze

în ambasadă și să planteze aparatură de ascultare în toată clădirea.

Prima separare a armelor în două categorii, arme letale și arme nonletale, s-a produs în anul 1998 și a avut la bază criteriile date de efectele pe care le pot produce asupra corpului uman. Concomitent cu acest moment se aprobă utilizarea lor asupra populației și a altor dispozitive cu efect general nonletal. În cadrul simpozionului TECOM Technology, din anul 1997, s-a susținut că armele nonletale constituie cea mai mare provocare pentru întreaga comunitate științifică, iar încadrarea într-o clasă sau alta se stabilește în funcție de efectele asupra țintei și estimarea potențialelor răni asupra personalului pe care s-au executat teste. Ca un semnal de alarmă privind utilizarea lor nediscriminatorie a fost observația generală că armele cu energie dirijată vizează sistemul neuronal central și pot cauza tulburări neuropsihologice condamnate prin Convenția din anul 1980 cu privire la armele convenționale⁷. Se cunoaște că armele a căror utilizare nu este cu intenția de a ucide, ci de a cauza răni ori suferințe inutile, pot cădea sub consecințele Protocolului I al Convențiilor de la Geneva din anul 1977.

Principalele efecte rezultate prin expunerea ființelor vii și iradierea electromagnetică sunt sesizate la nivelul sistemului nervos central, reprezentate ca durere fizică, apariția unor dificultăți de respirație, amețeli, senzații de greață, de dezorientare, stări epileptice sau alte efecte de disconfort. Dintre acestea, afectarea respirației poate reprezenta cel mai periculos efect asupra corpului uman, datorită potențialul mare de a produce sufocare și, prin urmare, de a ucide.

Efecte majore asupra sănătății umane pot apărea și prin utilizarea necontrolată a undelor sonore. Unele aplicații cu acest tip de unde pot produce fenomenul de cavitație, ce reprezintă generarea de bule de gaze (cu diametre de ordinul μm), rezultate prin inducerea de vibrații, urmată de spargerea violentă a bulelor de gaze în urma căreia se poate produce desprindere de particule din textura sau din compoziția materiei organice. Studiile de laborator efectuate asupra cobailor au identificat că expunerile la ultrasunete de înaltă intensitate, cu frecvențe cuprinse între 0,7-3,6 MHz, pot afecta plămânii și intestinalele șoarecilor. În plus, se poate modela ritmul cardiac prin simulări vibroacustice ce pot produce consecințe grave asupra unui corp viu, ducând la întreruperea fluxului sanguinic și tahicardii.

Alte cercetări au demonstrat că utilizarea sunetelor de înaltă intensitate poate induce senzația de durere la nivelul sistemului auditiv, în unele situații, determinând riscul de pierdere a auzului pentru perioade mari de timp. Cu toate că nu sunt informații că ar fi fost efectuate experiențe pe subiecți umani, sunt cunoscute tendințele unor direcții de cercetare pentru dezvoltarea experimentelor și asupra lor, în special cu sunete de înaltă intensitate din gama frecvențelor audibile. Efectele biologice la limita spectrului undelor audibile, de regulă nesesizate de urechea umană, pot afecta organe interne și sistemul nervos central prin apariția de modificări ale structurii urechii interne, modificări ale limitelor de sensibilitate, contracții musculare, schimbări ale funcțiilor cardiovasculare, efecte diverse în sistemul nervos central, alte efecte la nivelul texturii pielii (întărire sau moleșire) etc.

În plus, asocierea noțiunii de „energie” cu cea de „dirijată” ne trimite cu gândul la controlul evoluției pe o anumită direcție. Prin urmare, este firească teama prin care cu aceste dispozitive se poate controla un anumit proces al activităților umane sau o anumită evoluție. De aceea, această teză justifică teroarea societăților informaționale cărora li se prezintă scenariul în care un grup de persoane, mânat de dorințe personale și orgolii nesatisfăcute, poate deține astfel de arme și le poate folosi după bunul plac.

În prezent, dispozitivele care utilizează energia dirijată pot fi clasificate pe baza a două criterii:

- în funcție de modul de exploatare a energie (auditive, electromagnetice, luminii, particule, plasmă etc.);
- în funcție de efectele asupra țintei (distrugerii fizice, influențe asupra sensibilității sistemelor de dirijare și conducere, dezorientări, decuplarea echipamentelor electromagnetice, incapacitarea umană etc.).

Făcând referire la armele destinate producerii distrugerilor fizice, cu unde electromagnetice și particule, putem realiza următoarea clasificare:

- dispozitive destinate interferării comunicațiilor, efect cunoscut în literatura de specialitate sub denumirea de bruij radio;
- dispozitive destinate blocării capacităților de culegere a informațiilor sau de „orbire” a senzorilor. Acestea cuprind dispozitivele de orbire sau dezorientare atât a sistemelor de senzori optici din echipamentele de cercetare a armelor

și forțelor, cât și a personalului cu misiuni de observare, monitorizare și informare (cercetărilor în dispozitiv, observatorilor etc.);

- dispozitive destinate realizării distrugerilor ca efect al executării lovirii cu energie. Acestea sunt caracteristice undelor acustice și a laserelor cu mare putere energetică.

Se cunoaște că dispozitivele care generează fascicule laser, de regulă, lucrează cu frecvențe cuprinse în spectrul undelor infraroșii și sunt destinate iluminării selective a țintelor pentru dirijarea vectorilor de lovire pe traiectul de zbor. Laserul de mare putere este capabil să pătrundă într-un mediu solid și să-l strice în punctul de incidență. Eficiența utilizării acestor arme este dată nu numai de capacitatea extrem de directivă a lor, ci și de viteza de propagare a undei, mai mare de 300000 ori decât a unui glonț. În astfel de condiții se poate aprecia că armele laser sunt destinate să distrugă prin efectul de pătrundere în țintă.

În prezent, unele forțe armate, mai ales în misiuni de luptă urbană caracterizate prin reacții rapide la distanțe foarte mici, utilizează arme cu un alt tip de laser. Scenariul general, care să permită rolul armelor cu energie dirijată în contextul unei acțiuni specifice, poate fi realizat pe modelul acțiunii de eliberare a unor ostatici de către un grup de forțe speciale, acțiune desfășurată într-un perimetru îngust (o clădire oarecare), controlată de către teroriști. În această situație, oricare membru al grupului de forțe speciale se teme ca, sub presiunea tensiunii psihologice specifice în astfel de momente, să nu omoare un ostatic. Echipamentul clasic al acestor forțe este format din pistoale și arme de asalt. Acestea, oricât ar fi de moderne, nu mai pot fi oprite dacă se declanșează procesul de dare a focului prin acționarea trăgaciului armei. De aceea, selectarea țintei trebuie efectuată de trăgător cu o foarte mare acuratețe. Dacă teroriștii folosesc ostaticii ca scut uman, situație des întâlnită, executarea tragerii este aproape imposibilă sub aspectul riscului foarte mare al lovirii inocenților. În plus, asigurarea controlului coridoarelor, a ușilor și a altor potențiale ieșiri ale teroriștilor din spațiul ocupat, face tot mai greoaie misiunea eliberatorilor, fiind necesar un număr extrem de mare membri ai forțelor speciale. De aceea, în funcție de reacția teroriștilor, este mai mult ca posibil ca un ostatic să fie lovit, oricât de antrenat ar fi trăgătorul.

În aceste condiții, ar putea fi folosită pușca extremă cu laser (XLR – “Extreme Laser Rifle”).

Aceasta reprezintă un sistem disruptor fonic cu undă laser verde, de mică putere, însă cu putere de trei ori mai mare decât a laserului obișnuit (“Green Light Laser Rifle Sight System”). Sistemul se poate monta pe o pușcă de asalt sau un pistol. XLR poate să ardă sau să provoace orbire temporară, asigurând astfel un timp suficient trăgătorului de a scoate din luptă o țintă confuză și dezorientată, fără a o omorî. Puterea reglabilă a undei laser permite executarea de misiuni diferite, de la tăierea unui obstacol solid, până la incapacitarea pentru câteva minute a unei ținte umane, prin distragerea atenției, dezorientarea sa și privarea temporară de posibilitatea de concentrare a atenției asupra ținte. În prezent, pușca extremă cu laser se găsește în dotarea militarilor americani și este utilizată în operațiile contemporane de pace, de regulă, în misiuni de tipul Check Point.

O altă armă cu energie dirijată, de astă dată aflată în regim de testare la laboratoarele din Anderson (SUA), sub controlul inventatorului Pete Bitar, este cunoscută sub numele de StunStrike. Acest dispozitiv induce o stare de paralizare a ținte prin executarea de lovituri cu arc electric a corpului uman. Forma dispozitivului este similară unei serviete a cărei acțiune fi de paralizare a oricărei persoane prin transferul unei descărcări statice cu valoare de peste 200000 V. Astfel, se poate considera că dispozitivul are un dublu efect. Un prim efect este de paralizare a persoanei, în conformitate cu destinația sa. Al doilea efect este preponderent psihologic și se obține prin intimidarea oricărei persoane în fața „fulgerului natural”.

Făcând referire la scenariul ipotetic anterior, în situația în care un terorist ar încerca să părăsească perimetrul, chiar dacă ar fi însoțit de un ostatic, prin folosirea acestor dispozitive, viața niciunui nu ar fi în pericol. Avantajul pentru forțele speciale într-un astfel de scenariu ar fi de obținere rapidă a controlului și certitudinea că nimeni nu ar mai muri.

Însă cea mai „temută” armă cu energie dirijată este laserul supralimentat sau laserul de mare putere. Acesta realizează o concentrare a undelor la valori energetice foarte mari, într-un singur punct, putând astfel incendia orice tip de țintă, fie aceasta un cor uman, un vector de lovire aflat pe traiectorie, muniție, pisă de artilerie, tanc, avion etc. Practic, efectul psihologic este de nesuportat, datorită faptului că realizezi că nu este niciun inamic în

apropiere și, totuși, există ceva care declanșează combustii fără o logică anume. Este un scenariu înfricoșător. Acest laser poate avea puterea de mii sau milioane de wați, putând fi lansat în orice direcție, cu o foarte bună precizie.

Până în prezent sunt făcute publice informații din care rezultă că SUA sunt capabile să realizeze trei sisteme cu laser, capabile să distrugă totul pe direcția de tragere.

Un prim sistem este un laser aeropurtat dispus pe avioane de tip Jumbo Jet. Destinația sa este de distrugere a rachetelor intercontinentale. O a doua categorie este laserul tactic avansat și reprezintă versiunea pentru lupta aeriană. Acesta poate fi purtat de avioane mult mai mici, păstrându-și efectul ucigător asupra țintelor dispuse în aer, dar și pe sol. A treia categorie este destinată luptei la sol, fiind testată de Corpul Pușcașilor Marini (SUA). Acesta este cunoscut sub numele de laser tactic de mare energie și permite doborârea și distrugerea oricărei rachete lansate de un adversar.

Unele prezentări conțin date relevante despre testele realizate cu unul dintre cele mai puternice lasere din lume în cadrul bazei aeriene de la Kirtland (New Mexico, SUA), supranumită cartierul general secret al celor mai recente tehnologii laser. Realizarea lui are la bază un amestec de gaze format din heliu, oxigen și monoxid de carbon, care produce fotoni de înaltă energie, puterea undei ajungând la aproximativ 45 KW.

Dezavantajul acestor dispozitive este că, pentru formarea laserului, este necesară o cantitate destul de mare de echipamente, rezervoare cu gaze, sisteme de evacuare și multe alte componente care să facă laserul funcțional. Din această cauză platforma pe care se dispune o astfel de aparatură trebuie să dețină dimensiuni considerabile.

Chiar și în aceste condiții, se pare că operaționalizarea laserelor de luptă a fost posibilă, cunoscut fiind faptul că, la sfârșitul anilor '90, armata israeliană a testat și utilizat laserul tactic (THEL – Tactical High Energy Laser) împotriva rachetelor de tip Katiușa lansate de Hezbollah. Se pare că această acțiune a fost singura și cea mai eficientă măsură de protecție împotriva loviturilor cu astfel de rachete tactice, cu o mare cadență de tragere. Unele rapoarte prezintă că rachetele Katiușa au fost distruse în zbor la limita de 16 km⁸.

LRAD (Long Range Acoustic Device) reprezintă o altă armă cu energie dirijată, extrem de puternică, intrată deja în dotarea unor armate,

utilizată, în special, pentru misiuni de pace și de combatere a terorismului⁹. Aceasta are la bază unele acțiuni anterioare executate pe timpul Războiului din Golf (1991) cu stații de amplificare a semnalelor fonice. Aceste semnale conțineau, pe lângă mesajele de propagandă și instrucțiuni pentru predare, și concerte de muzică heavy metal. Nu este o glumă. Rezultatul cercetărilor în domeniu a condus la concluzia că acest tip de muzică poate produce stări de confuzie și de dezorientare a subiecților umani. Dacă pe acest fond muzical, sau în pauzele dintre „concerte”, erau transmise și sunetele specifice motoarelor blindatelor sau a elicopterelor confuzia luptătorilor era sporită creându-se efectul „batalioanelor fantomă”. De altfel, chiar și structuri ale armatei noastre au fost supuse unui efect similar, pe timpul Revoluției Române (1989), creându-se imaginea „teroriștilor-fantomă”, atât în București, cât și în alte localități. Pentru crearea acestor efecte psihologice, este nevoie de difuzoare speciale, cu o putere foarte mare, care vor putea emite unde cu foarte mare cantitate energetică.

LRAD a fost creat de cercetătorul american Elwood Norris, în cadrul laboratoarelor America Technology Corp, fiind deja utilizat în diverse aplicații militare sau civile. Norris a reușit să concentreze unda sonoră într-un fascicul extrem de îngust, similar procedurii de creare a undelor laser. Sunetul hipersonic rezultat se încadrează între limitele benzilor superioare de frecvență (ultrasunete) și asigură suportul transportului altui semnal audio obișnuit. Astfel, se realizează o reducere substanțială a disipării undelor și o scădere a volumului, chiar și pe distanțe mari, păstrându-și nealterată capacitatea de reflexie de diverse obiecte. Putem spune că s-a realizat un sonar care nu mai necesită un mediu omogen de propagare, precum apa sau metalul în formă solidă. Dispozitivul poate fi utilizat ca un radiolocator cu unde acustice perceptibile de urechea umană. Se creează astfel o multitudine de oportunități pentru manipularea psihologică. Să ne imaginăm ce efect emoțional s-ar produce asupra unei persoane care ar vedea un copac că îi vorbește în limba sa și, culmea, știe ce anume îl preocupă pe subiect. Sau ce rezultate s-ar obține asupra unui grup de oameni dacă emisiile unui LRAD ar fi completate cu proiecția pe nori a unor imagini sugestive. Suntem convinși că și cei mai pesimiști ar fi confuzi până la identificarea unor repere care să îi readucă la realitate.

De altfel, dispozitivul este comercializat atât în SUA, dar și în multe alte țări din Asia și Europa, în diverse versiuni, de dimensiuni mai mari sau mai mici, fiind des utilizat pentru efectuarea de anunțuri selective, în funcție de suprafețe (spații, raioane, case de marcaj etc.) sau de persoane, în supermarket-uri, în fast-food-uri și, în general, în majoritatea locurilor unde zgomotul de fond este foarte mare și trebuie transmise rapid ordinele șefilor către subordonați, fără ca acestea să fie auzite de către toți clienții sau de alte persoane neinteresate. Se mai pot transmite canalele audio ale unei reclame ori ale unei emisiuni TV, fără a fi deranjate persoanele de la mesele învecinate. Pe câmpul de luptă, capacitatea de a concentra unde sonore poate fi exploatată pentru transmiterea mesajelor clare pe distanțe incredibile.

Însă, sensul de armă cu energie dirijată este dat de capacitatea acestui dispozitiv, de a amplifica sunetul până la valori de 10000 ori mai mari decât cele normale. Un LRAD cu destinație combativă poate emite un semnal de 160 dB, intensitate la care se pot produce leziuni ale timpanului. Este recunoscut că un semnal de 40-50 dB produce starea de disconfort pentru o persoană aflată pe direcția de emisie a fascicolului. Nivelul la care sunetul devine dureros se află în jurul valorii de 120 dB. Dispozitivul poate emite sunete dureroase la distanțe de 450-730 de metri. Senzația este insuportabilă, similară unor lovituri la nivelul capului. Aceasta va impune părăsirea rapidă a locului, oricât de motivată ar fi ținta respectivă ca să își păstreze poziția. În plus, inducerea vibrațiilor la nivelul oaselor cutiei craniene va produce amețeli subiecților, fiind imposibil ca un corp să își poată păstra echilibrul. Astfel, dacă emisia sunetului continuă după căderea persoanei, niciun tip de antifon (intern sau extern) nu mai este util pentru protejarea auzului. Testele au dovedit că și cel mai dur individ poate rezista doar câteva secunde la o expunerea a „radiației acustice dureroase”.

Câștigul utilizării unui astfel de dispozitiv este că nu provoacă decesul țintei, chiar dacă pot persista acufene o zi sau două. De altfel, în Irak, LRAD s-a dovedit o tehnică extrem de eficientă, împiedicând executarea a numeroase atacuri ale teroriștilor înainte de a fi tras un foc de armă.

Tot în categoria armelor ne-letale cu energie dirijată este considerat și sistemul Active Denial¹⁰, un emițător de unde electromagnetice care transmite un fascicul concentrat și invizibil, pe

distanțe mari, fiind destinat combaterii neletale a țintelor umane (oameni izolați sau grupuri de oameni). Sistemul este supranumit și „fascicolul dureros” prin care se provoacă asupra țintei o stare de paralizie temporară, indusă de senzația de durere. Cei supuși testelor au afirmat că senzația este similară lovirii de un perete de foc care nu se vede, nu se aude dar te împresoară. Creierul va comanda o reacție imediată de părăsire a locului indiferent de cât de mult îți dorești să rezisti.

Sistemul este realizat în mai multe variante, fix și mobil. Poate lovi o țintă dispusă la o distanță mai mare de 750 de metri cu unde milimetrice, impulsul putând fi pulsatil, continuu sau atipic. Acesta trece prin îmbrăcăminte, având impact doar asupra pielii, prin încălzirea stratului superficial. Astfel, se provoacă o durere insuportabilă, care declanșează o reacție necontrolată a organismului uman, înainte să provoace leziuni permanente. Principiul este similar efectului de prăjire în cuptorul cu microunde. Radiațiile încălzesc moleculele de apă prin inducerea unei vibrații a lor. Receptorii din pielea umană percep căldura, iar creierul constată că e ceva fierbinte și preia comanda. Se cunoaște că durerea este un mecanism de apărare care creează reacții involuntare. Fascicolul dureros poate ține mulțimea sub control. Sistemul este folosit în operații de menținere a păcii, în acțiuni ale poliției, în alte situații de împrăștiere a manifestanților și păstrarea ordinii publice.

Pe de altă parte, riscul utilizării necontrolate a acestui sistem este acela că expunerea unei persoane pe o durată mare poate produce unele leziuni sub formă de arsură. Aceste evenimente sunt evitate prin instrucția, antrenamentul și controlul operatorilor și al sistemului.

Însă, cea mai mediatizată armă cu energie dirijată este cunoscută sub denumirea de bomba electromagnetică (e-bomb) și se bazează pe proprietatea impulsului electromagnetic de a distruge prin ardere orice dispozitiv ce a fost realizat ca aplicație sau conține cupru ca element predominant al materiei sale.

Pentru prima dată, impulsul electromagnetic a fost observat ca efect al exploziei bombei atomice de la Hiroshima. De altfel, forța inimaginabilă a exploziei nucleare a determinat, pentru anii '50, ca efectul impulsului electromagnetic să nu fie luat în calcul, chiar dacă energia rezultată din testele pre-lansării atacului asupra Japoniei, executate în Pacific, au stins toate luminile stradale din Hawaii

și au afectat comunicațiile radio din Australia. Acest impuls invizibil poate distruge pe distanțe foarte mari, complet și permanent, echipamentul electronic neprotejat, indiferent de cine îl utilizează. Astfel, se induce o stare de nesiguranță oricărei societăți informaționale dependente de echipamente electronice. Transporturile de orice fel (terestre, aeriene și navale), finanțele, electricitatea, comunicațiile reprezintă domenii în care dispozitivele electronice sunt vitale pentru procesarea, stocarea, transportul și schimbul de informații. Cel mai elocvent exemplu pentru înțelegerea haosului ce urmează în urma priverii de electricitate îl reprezintă pana de curent de pe Coasta de Est a SUA și a Canadei din august 2003. Efectele au fost dezastruoase, orașe mari, precum New Yorkul, fiind paralizate, mii de oameni rămânând blocați în metrouri, lifturi sau ambuteiaje auto. În acele momente încă mai funcționau serviciile de telefonie mobile și de comunicații radio, serviciile de urgență, ale poliției și ale pompierilor, autovehiculele etc. Un atac cu impuls electromagnetic ar opri tot. Cu alte cuvinte, ar întoarce societatea informațională respectivă la nivelul epocii de piatră, distrugându-i întreaga infrastructură electrică și electronică.

Numeroase armate moderne, care au studiat pericolele ipotetice de acest gen, au realizat pericolul imens pe care îl reprezintă pentru acestea, oricât de pregătite ar fi. Folosirea echipamentelor electronice tot mai sofisticate, a senzorilor, a sistemelor de comunicații moderne, a computerelor etc. sporește gradul de vulnerabilitate în fața impulsului electromagnetic. Dacă echipamentele militare de astăzi ar fi distruse brusc, singura formă de apărare ar fi revenirea la hărțile în format papetar, busole și alte tehnologii empirice ale luptei armate. În plus, datorită faptului că impulsul electromagnetic nu afectează și nu poate fi sesizat de corpul uman, această situație amplifică starea de nesiguranță a luptătorilor. Astfel, te poți afla oricând într-un avion sau elicopter care, brusc, începe să cadă, având la bord toate circuitele electronice arse.

Sub aspect tehnologic, sunt mai multe procedee de realizare a impulsului electromagnetic, dintre care cele mai mediatizate se bazează pe tehnologii nenucleare. Arderea componentelor electronice se produce în orice dispozitiv care poate prelua câmpului electromagnetic creat în jurul unei antene, cablu, conductor lung etc. și inducerea unui curent electric în acesta. Variația de tensiune

indusă va crea un vârf de potențial, ca în timpul unei furtuni electrice, existând riscul de a produce și mici arce electrice cu care s-ar putea aprinde orice material ușor inflamabil. Scenariul realizării apărării împotriva unui astfel de atac este un adevărat coșmar pentru multe guverne, mai ales că apar tot mai multe informații că raza distrugerii realizate poate fi controlată de la câțiva metri până la sute de kilometri.

La aceasta se adaugă și imposibilitatea detectării unei persoane care deține asupra sa astfel de echipamente. Dacă materialul nuclear putea fi detectat prin diverși senzori dispuși în puncte-cheie (terminalele de aeroport, vămi, alte locuri de intrare într-o țară), în prezent nu există niciun senzor care să determine prezența bombelor electromagnetice.

În final, acceptând că prototipurile armelor cu energie dirijată sunt deja operaționale și testate, acceptăm că principala lor sarcină este de asigurare a protecției vieții umane. În situația în care țintele lor vor fi doar sistemele informaționale și nu viețile umane, victoria se poate obține rapid și fără vărsare de sânge.

Pe de altă parte, se poate observa că, în cadrul războaielor moderne, o mare parte din populație poate muri datorită priverii de serviciile și confortul vieții moderne. Dacă acceptăm că fără curent electric și fără comunicare inamicul ar rămâne orb, surd și incapabil de represalii ce ne face să nu ne imaginăm că am putea să fim chiar noi victime, inamicul fiind capabil să execute prima lovitură. Dependența de tehnologiile moderne ar putea fi punctul vulnerabil al oricărei societăți moderne. În prezent, pentru lovirea unei structuri informaționale nu mai este nevoie de o rachetă care să distrugă un element component al arhitecturii, ci de un mic dispozitiv, plasat strategic în apropierea țintei, care să întrerupă fluxul informațional. Distrugerea sistemului va fi rezultatul unei neexploatări eficiente a infrastructurii sale. Să ne imaginăm care ar putea fi pagubele, la nivelurile național și internațional, dacă, spre exemplu, s-ar declanșa un atac cu o servietă a cărei dispozitiv ar putea să ștergă toate memoriile calculatoarelor unei Burse de Valori, ale Oficiului Național al Registrului Comerțului, ale unei bănci comerciale sau să oprească funcționarea unei centrale electrice. După cum se observă, teroarea se instaurează numai la ideea posibilității întreruperii temporare a activității, indiferent de cât de scurt va timpul necesar refacerii datelor.

De aceea, existența armelor de acest gen în arsenalul armatelor lumii ar trebui să îngrijoreze întreaga comunitate prin analiza consecințelor exploatarei de către persoane neautorizate. Este evident că „privirea Medusei” va asigura avantaj aceluia pe al cărui scut se află capul gorgonei. Dar cum ar fi să ne găsim noi pe cealaltă parte? Dacă ținta va fi sistemul informațional din care facem parte? Vom avea aceleași considerații despre avantajele folosirii tehnologiilor cu energie dirijată și dacă am juca rolul vânatului și nu al vânătorului?

În acest sens, este evident faptul că nu numai SUA vor fi singura putere care își permite deținerea de arme cu microunde de mare putere. Sunt informații că și în cadrul altor țări se realizează cercetări și experimente care pot fi încadrate în această categorie. De aceea, considerăm că aceste arme ar putea fi cumpărate sau fabricate oricând și de către organizațiile teroriste sau de structurile de crimă organizată, cunoscând-se puterea financiară de care acestea pot dispune. Astfel, forțe ostile, cu o foarte bună organizare, dotare și instruire a personalului, cu o concepție proprie, care nu este în concordanță cu legile războiului, ar putea folosi aceste arme după bunul plac.

Tocmai acesta este marele paradox al evoluției tehnologiilor militare, și anume că statele moderne pot fi atacate cu arme moderne. Suntem convinși că unul dintre obiectivele majore ale evoluției omenirii este de a elimina pragul pe care îl constituie flagelul terorist și de a se crea un mediu social democratic și sigur. Distrugerea structurilor teroriste, neutralizarea surselor sale de sprijin, neutralizarea capabilităților lor de mișcare și aducerea capilor organizațiilor teroriste în fața tribunalelor penale pot reprezenta obiective de bază pentru realizarea unor condiții ce va face imposibilă revenirea acestui fenomen. Iar acesta nu poate fi obținut decât prin acțiunea forțelor armate și prin programe educaționale adecvate.

În aceste condiții, suntem convinși că și utilizarea armelor cu energie dirijată ar putea fi mult mai bine controlată eliminându-se majoritatea riscurilor de distrugere a infrastructurilor informaționale contemporane. Avem în față nu numai o tehnologie nouă, ci și un nou mediu de evoluție, în care de abia învățăm să acționăm, mediu ce va determina profunde mutații privind acțiunea militară, în ansamblul ei. De aceea, considerăm că, în prezent, este necesar să se prezinte pericolul utilizării necontrolate a acestor arme, chiar dacă scopul este de asigurare a securității unei structuri informaționale, constituindu-se în baza unor studii aprofundate viitoare.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

- 1 *Archimedes Death Ray: Idea Feasibility Testing*, http://web.mit.edu/2.009/www/experiments/deathray/10_ArchimedesResult.html, accesat la 20.02.2009.
- 2 Harry Grindell Matthews, cel care a inventat „raza mortii”, a sfârșit ca un paria, *Gardianul*, 25.03.2009.
- 3 Foster, *The Death Ray – The Secret Life of Harry Grindell Matthews*, <http://www.harrygrindellmatthews.com>, accesat la 16.04.2009.
- 4 Harry Grindell Matthews, http://en.wikipedia.org/wiki/Harry_Grindell_Matthews, accesat la 14.03.2009.
- 5 Jones R.V., *Most Secret War: British Scientific Intelligence 1939–1945*, Editura Coronet, p. 84,124.
- 6 Tony van Roon, *Nikola Tesla's Complete Autobiography*, <http://www.sentex.net/~mec1995/tesla/Tesla.html>, accesat la 18.03.2009.
- 7 *Convention on Certain Conventional Weapons (CCW) At a Glance*, <http://www.armscontrol.org/factsheets/CCW>, accesat la 11.04.2009.
- 8 *Mobile Tactical High Energy Laser (MTHL)*, <http://defense-update.com/news/MTHL.htm>, accesat la 12.02.2009.
- 9 American Technology Corp., *LRAD/Product Overview*, <http://www.atcsd.com/site/content/view/15/110/>, accesat la 14.03.2009.
- 10 Joint Non-Lethal Weapons Program, *Active Denial System*, <https://www.jnlwp.com/ads.asp>, accesat la 18.02.2009.

Dr. Sorin TOPOR (stopor@unap.ro) este conferențiar universitar în cadrul Catedrei Sisteme Informaționale Militare și Informații pentru Apărare din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, România. Este autor al mai multor lucrări în domeniile război electronic, război informațional și terorism.

ELEMENTE DEFINITORII, ASPECTE POZITIVE ȘI NEGATIVE ALE GLOBALIZĂRII

Iulia Frasina TĂNASE

Globalizarea este o realitate a lumii contemporane, care își pune amprenta asupra tuturor nivelurilor activității umane: economic, politic, militar, social, cultural, științific, tehnologic sau ecologic. De-a lungul anilor, ea a fost abordată din diverse unghiuri de vedere, deseori a fost controversată și niciodată nu a putut fi definită. Toți încearcă să câștige de pe urma oportunităților globale create și să evite vulnerabilitățile, dar nimeni nu reușește în totalitate.

Cuvinte-cheie: globalizare, societăți multinaționale, grupuri industriale, migrație.

Globalizarea nu poate fi văzută, nu poate fi atinsă, nu poate fi măsurată, este dificil de conceptualizat și totuși se pare că este pretutindeni în jurul nostru și se manifestă pregnant, uneori avantajând, alteori dezavantajând.

Globalizarea poate fi percepută „ca un proces (sau un set de procese) care întruchiează o transformare în organizarea spațială a relațiilor și tranzacțiilor sociale-analizate în termenii extensiunii, intensității, vitezei și impactului lor, generând fluxuri și rețele transcontinentale sau interregionale de activități, interacțiune și exercitare a puterii”¹. Prin urmare, globalizarea este un proces dinamic și de lungă durată, în care este angrenată întreaga lume. Evoluția viitoare a societății umane este în strânsă legătură cu derularea globalizării.

Globalizarea reprezintă un ansamblu de stări, operații și fenomene, într-o extindere continuă, care acționează în toate domeniile vieții, având ca finalitate interpenetrarea economiilor și culturilor realizându-se astfel o lume nouă, ca un întreg indivizibil și indestructibil. Ea se referă la un ansamblu de schimbări a scalei organizării societății

umane, care leagă comunități aflate la distanță și extinde arealul relațiilor de putere asupra tuturor regiunilor lumii.

Procesul de globalizare în epoca contemporană a fost facilitat, în principal, de prăbușirea economiilor socialiste, odată cu căderea Cortinei de Fier. Diferențele existente între fostele țări socialiste, unde sărăcia, mediocritatea și profiturile infime contrastau cu țările capitaliste bazate pe economia de piață în care prevalau abundența și eficiența, au creat un spirit pentru modelul occidental și totodată dorința fiecărui popor de a se integra în universul pieții mondiale.

Factorii amplificatori ai globalizării

Primul factor rezultă din tendința accentuată a celor mai multe națiuni de a se deschide către restul lumii, ceea ce induce, la nivel mondial, un progres continuu economic, informațional, cultural și social.

În timpul Războiului Rece, când relaționările erau foarte scăzute, popoarele nu se cunoșteau prea bine între ele și nimeni nu-și dorea niciodată să aibă ceva ce la el în țară nu exista. Astăzi, când oamenii au informații despre tot ce apare nou pe mapamond există dorința de mai mult și de mai bine în fiecare persoană. La un moment dat, aceste dorințe depășesc limitele normale și reacțiile în astfel de situații sunt cele mai periculoase și mai neașteptate. Grupuri de persoane sunt în stare să-și sacrifice propria viață pentru a arăta lumii întregi că nu e drept ca o națiune să aibă tot ce-și dorește, iar la polul opus o altă națiune să se afle la limita supraviețuirii.

Al doilea factor se bazează pe dezvoltarea economică a statelor lumii. Astfel, apariția unei

vaste piețe de capital a permis agenților economici și financiară să depășească piedicile legale ale propriei piețe pentru a găsi finanțările necesare expansiunii lor internaționale.

Comerțul internațional a atins cote atât de înalte, încât nu mai poate fi controlat, după cum nu mai pot fi controlate nici beneficiile pe care le încubă. El a devenit nu numai sursa de existență sau de profit a activității cetățenilor lumii, ci și hrana ca atare a globalizării. Orice produs, din orice colț al lumii, este la îndemâna oricui, dacă plătește. În acest context, însă, se intensifică comerțul ilegal cu arme, cu droguri sau, și mai grav, cu ființe umane, în special cu copii sau femei.

Al treilea factor privește voința statelor lumii de a se implica activ și responsabil în întreaga gamă a relațiilor internaționale

Cooperarea internațională a câștigat teren, cum probează numeroasele acorduri și crearea de instituții care își propun ca obiectiv să coordoneze raporturile transnaționale, mediind, bineînțeles, procesul complicat și complex de renunțare de către statele naționale la atribute ce țin de suveranitatea lor.

Al patrulea factor ține de o reglementare instituțională internațională mai eficace. Globalizarea se înfăptuiește nu numai prin eforturile statelor și a organizațiilor multinaționale, ci și al unor instituții mondiale cu forță financiară apreciabilă, cum sunt Fondul Monetar Internațional (FMI) și Banca Mondială (BM). Aceste două instituții constituie o reglementare internațională transparentă a activității piețelor de bunuri și servicii, precum și a celor de sprijin financiar.

Migrația într-o lume globală

Nevoile oamenilor în epoca globalizării, când mijloacele de persuasiune au atins un nivel incredibil de perfecțiune, sunt determinate de o serie de factori exteriori. Globalizarea transcende individul și nevoile acestuia, având o componentă de obiectivare și determinare. Ea „servește la legarea oamenilor și colectivelor anterior separate și insulate de timp și spațiu”².

În contextul globalizării, migrația se referă la deplasarea oamenilor între regiuni și între continente în căutare de bunăstare, prin acest termen înțelegându-se „fericire, armonie, egalitate, libertate, pace, absența motivelor de îngrijorare și a greutăților de orice fel”³. La prima citire a acestei

frază s-ar putea afirma că oamenii, prin migrație, găsesc ceea ce le lipsește în țara de origine și acest lucru este îmbucurător. Totuși, nu putem să nu observăm dezechilibrele planetei care generează migrația sau sunt generate de migrație.

Curențele migratoare sunt orientate către regiuni cu înalt nivel de trai (America de Nord, Europa Occidentală, țările bogate ale Orientului Mijlociu) și către țările din Asia cu dezvoltare rapidă. Oportunitatea de a găsi un salariu de până la 30-40 de ori mai mare decât în țara de origine îi îndeamnă pe cetățenii statelor puțin dezvoltate la expatriere, uneori cu prețul vieții. Intrarea acestor lucrători, cel mai adesea clandestini, obligă guvernele țărilor de destinație să ia măsuri restrictive, mai ales în perioadele în care conjunctura economică este nefavorabilă și șomajul crescut. Însă aflurile sunt greu controlabile, iar întreprinderile din țările bogate profită de această situație acordând salarii mult inferioare celor cerute de către rezidenți.

Acest fenomen a început cu mult timp în urmă dar, în zilele noastre, pe fondul dezvoltării infrastructurii de comunicare și transporturi, este mult amplificat. La baza plecării din țara de origine stau următoarele cauze specifice: lipsa locurilor de muncă, subdezvoltarea economică și perspective economice mai bune, nivelul redus al salariilor, lipsa dotărilor, discriminări la angajare, dorința pentru recunoaștere, prestigiul educației străine etc. În contrast cu aceste cauze existente în patriamă, există motive specifice țării destinate: perspective economice mai bune, salarii mai mari, dotări mai bune pentru cercetare, condiții de muncă superioare, atracția marilor centre urbane etc.

Specific globalizării la începutul mileniului III este intensificarea așa-numitului “brain drain” care se referă la emigrarea persoanelor cu „înaltă calificare, cu studii universitare. În limba română termenul a fost tradus în diferite feluri, de diferiți autori și în diferite perioade politice ca: scurgerea creierelor, exodul creierelor, migrația creierelor sau chiar furtul creierelor, furt de inteligență, racolare de cadre, exod de competențe, drenarea creierelor”⁴.

Țările de adopție câștigă specialiști cu pregătire superioară, fără să cheltuiască nimic cu educația lor. Și, astfel, cei săraci pierd, cei bogați câștigă și decalajele nu se reduc, ci cresc. Iar țările bogate, beneficiare ale exodului de inteligență, chiar încurajează fenomenul, favorizând migrația celor educați față de cei fără studii superioare.

Este adevărat că sunt și efecte negative asupra țărilor primitoare, străinii acceptă salarii inferioare nativilor ceea ce poate duce în timp la tensiuni sociale și deranjarea pieței forței de muncă, însă, dacă am putea pune în balanță pe de o parte avantajele și pe de altă parte dezavantajele țărilor expeditoare, respectiv destinatare, apreciem că de partea țărilor de origine stau mai multe și mai importante dezavantaje.

Firmele multinaționale, actori ai globalizării

Marile firme implantate într-un număr ridicat de țări participă foarte activ la dezvoltarea comerțului mondial și își organizează procesul de producție la nivelul globului realizând profit din avantajele diverselor națiuni unde ele sunt prezente. Am ales să vorbim despre aceste entități globale pentru că, prin activitatea transnațională, au puterea de a influența economia țărilor din care fac parte și nu numai, ci și viața a milioane de oameni din diferite colțuri ale lumii.

Societățile-mamă sunt situate în țări dezvoltate și sectoarele lor de activitate sunt din cele mai diverse domenii și răspândite în cele mai îndepărtate colțuri ale lumii, de regulă în țări mai puțin dezvoltate. Dacă activitățile lor se desfășoară respectând normele privind dezvoltarea producției, standardele de muncă, protecția mediului, codurile etice și drepturile angajaților, putem afirma că aceste companii au un efect benefic asupra societății, în general și asupra oamenilor, în special. Dacă oamenii au locuri de muncă, pot avea un trai decent, pot să-și plătească asigurări de sănătate pot să relaționeze și să se dezvolte.

În unele țări în curs de dezvoltare globalizarea a introdus elemente tehnologice de cea mai înaltă clasă, sărindu-se anumite etape. Se poate spune că, țări care nu au folosit telefonia fixă au beneficiat direct de telefonia mobilă, n-au avut calculatoare dar au laptop-uri și internet. Un exemplu este programul „One Laptop per Child” („Un laptop pentru fiecare copil”) susținut de ONU și care își propune să dea un imbold învățământului din țările în curs de dezvoltare, prin oferirea de laptop-uri fiecărui copil și cadru didactic din sistemul de învățământ.

Însă, nu trebuie uitat faptul că toate companiile multinaționale își urmăresc, în primul rând, profitul material. Crearea de filiale în străinătate este impulsivă, în mod tradițional, de nevoia

de a controla resursele naturale, de a găsi mână de lucru ieftină, de a-și asigura debușee, la care se mai adaugă și o serie de factori conjuncturali specifici (o politică fiscală mai relaxată, breșe în legislație pentru a întreprinde acțiuni interzise în țările lor de origine, un vid în ceea ce privește o anume tehnologie etc.).

Delocalizând în străinătate o parte a activității sale, o firmă riscă să prejudicieze economia țării de origine dacă această transplantare se soldează cu o reducere considerabilă a locurilor de muncă și a exporturilor sale.

Marile grupuri industriale din țările dezvoltate care se implantează în țările în curs de dezvoltare sunt adesea acuzate că le exploatează pe acestea, singurul lor obiectiv fiind acela de a obține profit maxim fără a ține cont de interesele reale ale țării. Orientând specializările spre producția de export, ale cărei prețuri sunt instabile și adesea puțin remuneratoare pentru țară și captând resursele în capital și în mâna de lucru utilizată în dezvoltarea lor, aceste firme împiedică procesul de dezvoltare al țărilor în care își creează filiale. În plus, ar participa adesea mai mult sau mai puțin direct la exploatarea forței de muncă ieftine și neprotejate.

Un alt pericol al activității companiilor multinaționale este reprezentat de crearea unor competiții devastatoare pentru producătorii locali (care se poate solda cu costuri sociale) și de aici obținerea poziției de monopol de către corporație.

La aceste critici firmele multinaționale răspund că aduc inteligență și tehnologie, că suplinesc lipsa de capital și că mijlocesc puterea de cumpărare ce poate permite amorsarea unui proces în dezvoltare. Realitatea demonstrează că un număr tot mai mare de țări în curs de dezvoltare sau aflate în tranziție au căutat, pe bună dreptate, să atragă capital străin, în special în momentul în care guvernele lor au hotărât să privatizeze tot sau numai o parte din aparatul lor productiv.

Sintetizând cele arătate mai sus, existența companiilor multinaționale în calitate de actori principali ai globalizării prezintă următoarele avantaje:

- creșterea volumului comerțului mondial;
- sprijinirea cercetării științifice și a dezvoltării tehnologice;
- introducerea tehnologiei avansate în țările mai puțin dezvoltate;
- reducerea costurilor bunurilor încurajând producția;

- diseminarea experienței în marketing și publicitate în lumea întreagă;
 - încurajarea creșterii economice și dezvoltării;
 - generarea de venituri;
 - promovarea relațiilor pașnice între state spre a asigura un climat favorabil afacerilor;
 - accelerarea globalizării economiei și culturii.
- Aspectele negative sesizate ca urmare a apariției firmelor multinaționale sunt următoarele:

- dau naștere unor conglomerate economice ce reduc competiția și libera inițiativă;
- atrag capitalurile din țările-gazdă, dar exportă profiturile în țările de origine și creează celor săraci dependență față de împrumuturi;
- exportă tehnologie uzată moral în țările subdezvoltate;
- inhibă creșterea economică și competența tehnică în țările subdezvoltate, menținând dependența țărilor sărace față de cele bogate;
- înlătură competiția în domeniul forței de muncă;
- limitează câștigurile salariaților;
- erodează civilizația tradițională, înlocuind-o cu cea orientată spre consum;
- lărgesc și adâncesc diferențele dintre țările bogate și cele sărace;
- sporesc bogăția elitelor locale și scumpesc costul vieții;
- sprijină regimurile represive, în numele stabilității și ordinii.

În concluzie, globalizarea include mai multe procese aflate într-o dinamică, ce angrenează punerea în mișcare a întregii societăți. Astfel, analiza implicațiilor în domeniul economic, politic și socio-cultural devine importantă pentru înțelegerea fenomenului.

Prin caracteristicile contrastante globalizarea este unică. Ea prezintă suficiente avantaje pentru a fi laudată, dar și dezavantaje pentru a fi contestată. Un lucru este sigur: cine nu se integrează în angrenajul globalizării nu poate supraviețui.

BIBLIOGRAFIE:

BARI, Ioan, **Globalizare și probleme globale**, București, Editura Economică, 2001.

Barrie AXFORD, **The Global System. Economics, Politics and Culture**, St. Martin Press, New York, 1995

BAUMAN, Zygmunt, **Globalizarea și efectele ei sociale**, București, Editura Antet, 1999.

EȘANU Gabi, **Migrație și globalizare**, Editura Detectiv, București, 2005.

David HELD, Anthony McGREW, David GOLDBLATT, Jonathan PERRATON, **Transformări globale. Politică, economie și cultură**, Iași, POLIROM, 2004,

MĂCIUCĂ, Marin, **Globalizarea - delimitări conceptuale. Structura proceselor globale în cadrul noii ordini mondiale**, București, Editura Universității Naționale de Apărare, 2003.

MUREȘAN, Doina, **Globalizarea și efectele acesteia asupra parteneriatelor și alianțelor**, referat de cercetare științifică nr. 1, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2007.

MUREȘAN, Mircea, STĂNCILĂ, Lucian, ENACHE, Doru, **Tendințe în evoluția teoriei și practicii războiului**, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2006.

Idem, **Aspecte ale conflictelor militare ale viitorului**, Editura U.N.Ap., București 2006.

SCHOLTE, Jan Aart, **Globalization and social change**, Transnational Associations, Bruxelles, 1998.

SIME Vasile Aurel, **Migrație și globalizare**, Editura Detectiv, București, 2005.

ȘTEFĂNESCU, Paul, **Brain drain, exodul creierelor**, Editura Politică, București, 1992.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 David HELD, Anthony McGREW, David GOLDBLATT, Jonathan PERRATON, **Transformări globale. Politică, economie și cultură**, Iași, POLIROM, 2004, p.40.

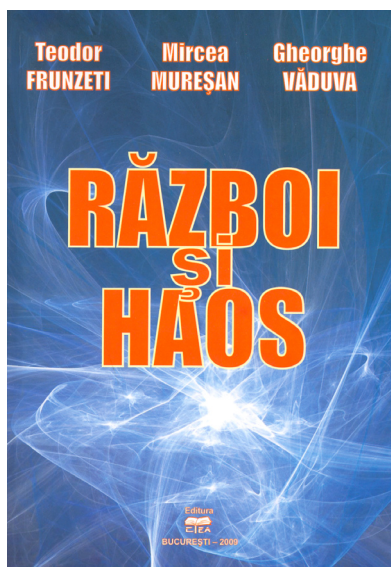
2 Barrie AXFORD, **The Global System. Economics, Politics and Culture**, St. Martin Press, New York, 1995.

3 Ioan BARI, **Globalizare și probleme globale**, Editura economică, București 2001, p.109.

4 Dr. Paul ȘTEFĂNESCU, **Brain drain, exodul creierelor**, Editura Politică, București, 1992, p.20.

Iulia Frasina TĂNASE (juliettetanase@yahoo.com) este lector universitar la catedra de Logistică, Finanțe și Contabilitate din cadrul Facultății de Comandă și Stat Major din cadrul Universității Naționale de Apărare „CAROL I”, București și doctorand în științe militare.

RĂZBOI ȘI HAOS

Noul volum *Război și haos*, semnat de Teodor Frunzeti, Mircea Mureșan și Gheorghe Văduva, este o lucrare de mare profunzime – prima de acest gen din literatura noastră militară –, care formulează o întrebare fundamentală a conflictualității armate a epocii noastre: Este oare posibil ca războiul – una din cele mai riguroase și mai bine organizate activități omenești – să iasă din propriile sale principii și să se rătăcească în imensele lanțuri de bifurcații ale desfășurărilor haotice? Încă din *Argument*, autorii formulează o serie de interogații tranșante: „Managementul războiului – care se pare că, în epoca noastră, a atins formele cele mai cutezătoare și mai eficiente, aproape perfecte, ale relației conducere-acțiune și ale raportului planificare-execuție – va deveni un management al haosului, adică un management haotic? În ce va consta, de fapt, războiul din perspectiva tendinței sistemelor și proceselor spre evoluții și desfășurări impredictibile și chiar haotice? În ieșirea lui din limitele voințelor care se confruntă? În ieșirea lui din principii? În imposibilitatea prevederii efectelor? În evoluția spre haos a cauzelor, determinărilor și desfășurărilor? În haosul intereselor și politicilor pe care el, războiul, le exprimă și le pune totdeauna

în operă? Adică în haosul societății omenești? Sau în și prin toate acestea la un loc?”

Pentru a formula posibile răspunsuri la aceste întrebări, autorii apelează la procesele complexe ale cunoașterii. În general, scriu ei, există o ruptură între universul cunoașterii și cel al războiului, chiar dacă războiul face parte din acțiunea umană, iar acțiunea umană, fără o cunoaștere temeinică a domeniului de intervenție, nu înseamnă, de cele mai multe ori, decât hazard, aventură, iresponsabilitate. Războiul nu este definit ca iresponsabilitate, ci ca modalitate de a pune în aplicare o anumită politică prin mijloace violente, ca modalitate de deblocare a situației strategice, dar și ca formă umană a conflictualității planetei, a conflictualității Universului. Pentru că, fără îndoială, Universul este, prin esența lui, conflictual.

Procesul cunoașterii clarifică foarte multe lucruri – scriu autorii –, înlătură foarte multe nedeterminări, creează foarte multe certitudini, dar, în același timp, reliefează o mulțime din ce în ce mai diversificată și mai extinsă de incertitudini, de lucruri ce nu pot fi încă pe deplin cunoscute, mai ales din sfera celor ce țin de politica și strategia războiului, de filosofia lui complexă și contradictorie, de logica lui ciudată, de cele mai multe ori, foarte riguroasă, dar, câteodată, incomprehensibilă, impredictibilă și chiar absurdă. Cu cât este mai mare numărul întrebărilor referitoare la fenomenul război ce primesc răspuns sau răspunsuri, cu atât va fi mai mare și numărul întrebărilor, mai vechi sau mai noi, ce nu pot primi încă răspunsuri. Și cu atât mai puțin un răspuns.

De aceea, războiul, ca mai toate acțiunile violente, se prezintă a fi, deopotrivă, un fenomen cognoscibil și unul ce nu poate fi pe deplin cunoscut. Omul obișnuit, preocupat cu munca lui sisifică de fiecare zi pentru a-și câștiga bucățița de pâine necesară vieții, nu-și bate capul pentru a analiza și înțelege acest fenomen. Cei mai mulți își spun – dacă se întâmplă cumva să le treacă prin cap vreo idee sau vreo întrebare referitoare la acest fenomen atât de complex și de categoric, ca

o furtună – că așa a fost mereu și așa va fi mereu, de vreme ce omenirea s-a înarmat tot timpul și nu a renunțat niciodată, în nicio împrejurare, la armele sale, chiar dacă ele nu aduc decât moarte și necazuri de tot felul.

Cunoașterea are o trimitere directă și consistentă în filosofia și fizionomia războiului. Rezultatele acesteia se concretizează în noile tipuri de războaie pe care deja le numim *războaie ale cunoașterii* sau *războaie ce implică o cunoaștere superioară, o cunoaștere științifică, adică epistemologică*. Dintre acestea, spun autorii, trei se detașează cu prioritate: Războiul bazat pe Rețea, Războiul Asimetric și Războiul Cognitiv. Chiar dacă ele par simple găselnițe pentru nuanțele sau formele de confruntare pe care le presupune un război – războiul fiind un fenomen foarte complex, cu numeroase forme de exprimare –, autorii consideră că epoca în care intrăm devine o epocă a cunoașterii, care generează o societate a cunoașterii, o societate epistemologică, în sensul că fiecare om devine un mic nod de rețea în procesul cunoașterii, având,

deopotrivă, calitatea de destinatar, de procesator și de utilizator al informației și, prin integrarea acesteia într-un sistem categorial, al cunoștinței.

Chiar dacă alăturarea termenilor de război și haos și chiar noțiunea de „război haotic” par un oximoron, războiul fiind una dintre cele mai bine organizate activități omenești, nu încape nicio îndoială că reconfigurarea acestui străvechi fenomen al conflictualității societății oamenilor pe noi coordonate, flexibile, fluide și greu de determinat – în mare măsură, nedeterminabile – obligă la reflecție. Și, încă o dată, se pune tranșant întrebarea: Este oare posibil ca războiul să iasă din propriile sale principii? Și, dacă așa ceva este posibil, atunci urmează altele două: În acest caz, războiul va mai fi război sau va deveni altceva? Altceva ce?

Autorii pun aceste întrebări și încearcă și un răspuns la ele. În aceasta constă meritul și valoarea lucrării, prima care abordează o astfel de temă în literatura militară românească. (*Redacția*)

ACTIVITĂȚI ALE CENTRULUI DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

IULIE-SEPTEMBRIE 2009

În 1 iulie 2009, la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, cu prilejul zilei Statelor Unite ale Americii, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate a organizat masa rotundă cu tema „Relațiile militare româno-americane – trecut, prezent, viitor”. La activitate au participat cadre didactice din Universitate, cercetători de la CSSAS și personal diplomatic al Statelor Unite acreditat la București. Au fost prezentate aspecte privind evoluția relațiilor militare și cooperarea româno-americană în teatrele de operații din Irak și Afghanistan.

La sfârșitul lunii septembrie, un cercetător de la Centru va participa la Conferința PFP „Strategia și Politica de Apărare” organizată de Ambasada României la Baku. Activitatea va fi un bun prilej pentru stabilirea unor relațiilor de cooperare cu instituții similare din Azerbaidjan.

În această perioadă, în cadrul Centrului, au fost publicate studiile: „Conducerea administrativă a armatei în situații de criză și război” și „Managementul consecințelor”.

Cea mai importantă activitate științifică a Centrului din acest an este Sesiunea anuală de comunicări științifice cu participare internațională, ce va fi organizată în perioada 19 - 20 noiembrie și va avea ca temă „Perspective ale securității și apărării în Europa”. Informații despre condițiile de participare la această sesiune sunt publicate pe site-ul <http://cssas.unap.ro>.

Irina CUCU

ÎN ATENȚIA AUTORILOR

La selecția articolelor se au în vedere: circumscrierea în aria tematică a revistei, actualitatea subiectului, noutatea și originalitatea, conținutul științific al materialului, ca și adecvarea la normele editoriale adoptate de revistă. Articolul nu trebuie să conțină conotații politice de partid.

Evaluarea științifică a textelor se va face de către doi referenți științifici cu grad profesional de profesor universitar sau cercetător științific gradul I. Conținutul textului trimis spre publicare nu trebuie să fi apărut anterior în alte reviste, în format tipărit sau online.

Articolul, elaborat în limba română și o limbă de circulație internațională (engleză, franceză), poate conține maximum 10-12 pagini (6.000 – 7.000 cuvinte) și trebuie să fie redactat în format electronic și pe hârtie A4, cu font Times New Roman, corp 12, cu spațierea la un rând, iar tabelele și schemele transpuse pe pagini separate.

Textul trebuie să fie precedat de un rezumat de maximum 250 cuvinte în limbile română și engleză și cel mult 10 cuvinte-cheie. Materialele să fie semnate cu gradul științific, numele și prenumele autorului, instituția de care aparține și să se încheie cu un curriculum vitae care să includă următoarele elemente: o scurtă biografie, listă de lucrări personale, anul și locul nașterii, adresă, oraș, cod poștal, țară, numere de telefon și fax, adresă de e-mail și o fotografie în format jpeg.

Trimiterile bibliografice se fac la sfârșitul materialului și trebuie să respecte regulile internaționale. Autorii pot publica doar un articol pe număr.

Textul trebuie să prezinte o structură ușor identificabilă, cu titluri (eventual subtitluri) reflectând această structură. Abrevierile vor fi indicate în text la prima apariție. În continuare, denumirea întreagă nu va mai fi repetată. Este de dorit ca articolele să se încheie cu câteva concluzii mai importante, privind avansul realizat în cunoaștere prin cercetarea respectivă.

Articolele nu vor conține informații clasificate.

Revista neavând scop lucrativ, articolele nu vor fi remunerate.

Adresa noastră este: Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate (revista „Impact Strategic”), București, Șoseaua Panduri nr. 68-72, Sectorul 5, Telefon: (021)319.56.49; Fax: (021)319.55.93, E-mail: cssas@unap.ro; Adresă web: <http://cssas.unap.ro>; <http://impactstrategic.unap.ro>.

La opt ani de la apariție, revista IMPACT STRATEGIC a Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, se prezintă ca o publicație științifică trimestrială, recunoscută pe plan național și cunoscută pe plan internațional pentru aria tematică complexă abordată – actualitate politico-militară, strategii de securitate, strategie militară, politici, strategii și acțiuni NATO și UE, societate informațională, problematica păcii și a războiului viitorului. Cititorii găsesc în paginile ei analize, sinteze și evaluări de nivel strategic, puncte de vedere, precum și o rubrică specială, intitulată „Eveniment strategic”, în care se studiază impactul strategic al dinamicii acțiunilor pe plan național, regional și global.

IMPACT STRATEGIC numără între colaboratorii săi personalități de marcă din domeniul cercetării științifice și învățământului superior militar și civil, național și internațional, din structurile Ministerului român al Apărării Naționale, Statul Major General, statele majore ale categoriilor de forțe ale armatei, Ministerul Administrației și Internelor, Ministerul Afacerilor Externe, unități militare și alte instituții ale statului, organizații neguvernamentale, firme etc.

Recunoașterea internațională a calității revistei este confirmată de difuzarea ei pe site-urile unor prestigioase instituții de peste hotare (Defence Guide, în colaborare cu Institutul Elen de Studii Strategice; Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale Viitorul din Republica Moldova - Biblioteca virtuală „Politics – security” etc.). De asemenea, revista este inclusă în baze de date internaționale: CEEOL - Central and Eastern European Online Library, Germania, IndexCopernicus International, Polonia.

Publicația este apreciată, pentru standardul de calitate, de către Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior din România, prin clasificarea la categoria B+, ca revistă ce deține potențialul necesar obținerii recunoașterii internaționale.

Oglindă fidelă a gândirii militare românești și străine actuale, IMPACT STRATEGIC este un forum reprezentativ de reflecție și dezbateră aprofundată a problematicii strategiei și securității în comunitatea științifică și academică națională și internațională.

În prezent, IMPACT STRATEGIC se tipărește concomitent în două ediții: una în limba română și alta în limba engleză, și se difuzează în mediul științific și academic din țară și străinătate, ca și în principalele instituții din sfera securității și apărării.

Responsabil de număr: Vasile POPA
Tehnoredactare computerizată: George RĂDUICĂ
Corectură: Corina VLADU
Tipografia Universității Naționale de Apărare "Carol I"

0162/1428/09

C 252/2009